

LATVIJAS REPUBLIKAS
LABKLĀJĪBAS MINISTRIJA

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Pētījums veikts ESF projekta Nr.9.2.1.2/15/I/001 “Iekļaujoša darba tirgus un nabadzības risku pētījumi un monitorings” ietvaros

MĀJSAIMNIECĪBU RELATĪVO IZDEVUMU BUDŽETS (MRI BUDŽETS)

Jaunas metodoloģijas izstrāde iztikas minimuma patēriņa preču un pakalpojumu groza noteikšanai un tās aprobācija (izmēģinājumu projekti)

GALA ZIŅOJUMS

SIA “Projektu un kvalitātes vadība” un SIA “SKDS”
Rīga, 2021.gads

NODAĻU AUTORI:

- **Priekšizpēte un mājsaimniecību tipoloģizēšana –**
Māris Brants, Edgars Brēķis, Juris Osis.
- **Iztikas minimuma pārtikas groza noteikšana –**
Māris Brants, Edgars Brēķis.
- **Iztikas minimuma nepārtikas daļas noteikšana –**
Māris Brants, Edgars Brēķis, Juris Osis, Ieva Strode.
- **Iztikas minimuma kopsummas noteikšana –**
Māris Brants, Edgars Brēķis.
- **Aprēķinātā indikatora izmantošanas iespējas un nosaukums –**
Māris Brants, Juris Osis, Kaspars Bahmanis.
- **Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžeta atjaunošana –**
Māris Brants, Edgars Brēķis, Juris Osis, Ieva Strode.
- **Secinājumi –**
Māris Brants, Juris Osis.
- **Rekomendācijas –**
Māris Brants, Juris Osis.

Projekta koordinatore – Evija Eglīte.

SATURS

SATURS	3
LIETOTO SAĪSINĀJUMU UN JĒDZIENU SKAIDROJUMI	5
TABULU UN ATTĒLU RĀDĪTĀJS	8
TABULAS	8
ATTĒLI.....	10
KOPSAVILKUMS	12
SUMMARY	15
IEVADS	18
PRIEKŠIZPĒTE UN MĀJSAIMNIECĪBU TIPOLOGIZĒŠANA	21
IZTIKAS MINIMUMA KONCEPTS	21
Absolūtās un relatīvās nabadzības jēdzieni.....	21
Iztikas minimuma vēsture Latvijā.....	22
ĀRVALSTU PIEREDZES ANALĪZE.....	31
Igaunijas pieredze	35
Lietuvas pieredze	43
Beļģijas pieredze.....	51
Salīdzinājums un pielietojuma iespējas Latvijas vajadzībām	59
MĀJSAIMNIECĪBU TIPOLOGIZĒŠANA	63
Mājsaimniecību tipoloģizēšanas problēmas	64
Mājsaimniecību tipoloģizēšanas varianti	67
Septiņu mājsaimniecību tipu modelis	72
IZTIKAS MINIMUMA PĀRTIKAS GROZA NOTEIKŠANA	76
PĀRTIKAS PATĒRIŅA APJOMI	76
IZTIKAS MINIMUMĀ IEKĻAUTO PĀRTIKAS PRODUKTU CENU NOTEIKŠANA.....	79
IZTIKAS MINIMUMA NEPĀRTIKAS DAĻAS NOTEIKŠANA	84
MĀJSAIMNIECĪBU IZDEVUMU VALIDĒŠANA FOKUSGRUPU DISKUSIJĀS	84
IZTIKAS MINIMUMA KONCEPTA VALIDĒŠANA EKSPERTU DISKUSIJĀ.....	88
APTAUJAS ORGANIZĒŠANA IZTIKAS MINIMUMA NOTEIKŠANAI.....	91
Aptaujas mērķgrupas noteikšana un izlase	91
Aptaujas saturs.....	95
Anketas pilotāža	96
Lauka darba norise.....	98
Svaru piemērošana.....	99
IZTIKAS MINIMUMA NEPĀRTIKAS DAĻAS APRĒĶINĀŠANA.....	102
Izdevumu kategorizācija un atsevišķu izdevumu pozīciju izslēgšana no iztikas minimuma	102
Iztikas minimuma pamatsummu identifikācija izdevumu kategoriju ietvaros.....	103

Vidējo rādītāju izvēle	105
Mērķgrupas precizēšana	106
Mājsaimniecību tipu grupēšana vidējo rādītāju precizēšanai (unificēšanai) tiem, izdevumiem, kam raksturīgs mājsaimniecību patēriņa modelis.....	110
Izdevumu diferencēšana starp darbspējīgajiem, pensionāriem un bērniem tiem izdevumiem, kam raksturīgs individuālā patēriņa modelis.....	112
Izdevumu attiecināmība mājsaimniecību tipiem.....	112
Iztikas minimuma aprēķināšana izdevumu kategorijām un mājsaimniecību tipiem.....	113
Teritoriālo koeficientu piemērošana	118
Aprēķina piemērs.....	119
IZTIKAS MINIMUMA KOPSUMMAS NOTEIKŠANA.....	121
APRĒĶINĀTĀ INDIKATORA IZMANTOŠANAS IESPĒJAS UN NOSAUKUMS.....	127
INDIKATORA IZMANTOŠANAS IESPĒJAS	128
INDIKATORA NOSAUKUMS.....	133
METODIKU SALĪDZINĀŠANAS IESPĒJAS.....	136
DATU UZTICAMĪBA.....	139
MĀJSAIMNIECĪBU RELATĪVO IZDEVUMU BUDŽETA ATJAUNOŠANA.....	141
MRI BUDŽETA PĀRTIKAS GROZA ATJAUNOŠANA	142
MRI BUDŽETA NEPĀRTIKAS DAĻAS ATJAUNOŠANA	144
SECINĀJUMI	149
REKOMENDĀCIJAS	153
VISPĀRĒJAS REKOMENDĀCIJAS	153
REKOMENDĀCIJAS PAR TURPMĀKO MRI BUDŽETA METODOLOĢIJAS PIEMĒROŠANU	155
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN INFORMĀCIJAS AVOTI	156
1. PIELIKUMS. APTAUJAS ANKETA IZTIKAS MINIMUMA APRĒĶINAM	164
2. PIELIKUMS. APTAUJĀ IZMANTOTĀS KARTĪTES.....	185
3. PIELIKUMS. MĀJSAIMNIECĪBU RELATĪVO IZDEVUMU BUDŽETA VĒRTĪBU ATJAUNOŠANA AR INFLĀCIJAS DATIEM (JEB PĀRRĒĶINS).....	216
PĀRTIKAS GROZA VĒRTĪBAS PĀRRĒĶINS	216
MRI BUDŽETA NEPĀRTIKAS DAĻAS VĒRTĪBAS PĀRRĒĶINS.....	220
4. PIELIKUMS. MĀJSAIMNIECĪBU RELATĪVO IZDEVUMU BUDŽETA VĒRTĪBU ATJAUNOŠANA AR APTAUJAS PALĪDZĪBU	224
APTAUJAS ORGANIZĀCIJA	224
SVARU PIEMĒROŠANA.....	226
PILNA MRI BUDŽETA VĒRTĪBU ATJAUNOŠANA.....	228

LIETOTO SAĪSINĀJUMU UN JĒDZIENU SKAIDROJUMI

Anketas pilotāža	– Anketas izmēģinājums ar nelielu respondentu skaitu pirms lauka darba uzsākšanas. Pilotāžas mērķis ir pārlicināties par izstrādātā instrumentārija spēju iegūt nepieciešamo informāciju, tai skaitā, jautājumu saprotamību respondentiem.
ANO	– Apvienoto Nāciju organizācija.
COVID-19	– 2019. gada koronavīrusa slimība (<i>Coronavirus disease 2019</i>).
CSP	– Centrālā statistikas pārvalde.
EK	– Eiropas Komisija.
Engela koeficients	– Engela koeficients apzīmē ģimenes ienākumu proporciju, kas tiek tērēta pārtikai. 19. gs. pētījumā, kurā izmantoti 153 beļģu ģimeņu budžeta dati, vācu zinātnieks Ernsts Engels secināja, ka, jo mazāki ir ģimenes ienākumi, jo lielāks to īpatsvars tiek iztērēts pārtikai. Vēlāki pētījumi apstiprināja šo empīrisko likumsakarību, un tā tika nosaukta par Engela likumu, bet pārtikai tērētā ģimenes budžeta proporcija par Engela koeficientu ¹ .
ES	– Eiropas Savienība.
EU-SILC	– Apskojums “Eiropas Savienības statistika par ienākumiem un dzīves apstākļiem” (<i>The European Union Statistics on Income and Living Conditions</i>).
EUR	– eiro (€).
Faktoranalīze	– “savstarpējo sakarību izpētes metode, kuras galvenais mērķis ir definēt iekšējo struktūru starp analizējamajiem mainīgajiem. [...] Faktoranalīze nodrošina instrumentus liela daudzuma mainīgo savstarpējo sakarību (korelāciju) struktūras analīzei, nosakot mainīgo kopas, kas ir savstarpēji cieši saistītas un pazīstamas kā faktori” ² .
FGD	– fokusgrupu diskusija(-s).
GMI	– Garantētais minimālais ienākums.

¹ Sīkāk skatīt: The Sage Encyclopedia of World Poverty, 2nd Edition. Mehmet Odekun (ed.), Sage Publications, 2015.

² Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. Multivariate Data Analysis. Prentice Hall, 2010, p.93.

- Ienākumu kvintile – viena piektā daļa (20%) no apsekoto mājsaimniecību skaita, kuras sagrupētas pieaugošā secībā pēc to rīcībā esošajiem ienākumiem uz vienu mājsaimniecības locekli. Pirmā kvintile ietver mājsaimniecības ar zemākajiem ienākumiem, bet piektā kvintile ietver mājsaimniecības ar augstākajiem ienākumiem.
- IM_p – iztikas minimuma pārtikas grozs.
- Institucionalizācija – (socioloģijā) “process, kurā uzskati, normas, sociālās lomas, vērtības vai daži uzvedības veidi tiek iestrādāti organizācijā, sociālajā sistēmā vai sabiedrībā kopumā [... Tie] tiek uzskatīti par institucionalizētiem, ja tiek sankcionēti un internalizēti grupā vai sabiedrībā. Caur institucionalizāciju tiek izstrādāti vai pārveidoti noteikumi un procedūras, kas ietekmē cilvēku mijiedarbību, koordinē uzvedību, rada normatīvu darbību un regulē sociālās lomas”³.
- Izdevumu decile – viena desmitā daļa (10%) no apsekoto mājsaimniecību skaita, kuras sagrupētas pieaugošā secībā pēc to izdevumiem uz vienu mājsaimniecības locekli. Pirmā decile ietver mājsaimniecības ar zemākajiem izdevumiem, bet desmitā decile ietver mājsaimniecības ar augstākajiem izdevumiem.
- Lēmumu koks – “(saukts arī par prognozēšanas koku) [neparametriska datu analīzes metode, kas] izmanto koka struktūru, lai atspoguļotu pieņemto lēmumu secību un sekas. [...] Katrā testa punktā tiek pieņemts lēmums izvēlēties noteiktu zaru un virzīties tālāk pa koku. Galu galā tiek sasniegts pēdējais punkts, un var izdarīt prognozi. Katrs lēmuma pieņemšanas koka testa punkts ietver konkrēta ievades mainīgā (vai atribūta) pārbaudi, un katrs zars atspoguļo pieņemto lēmumu”⁴.
- LVL – Latvijas lati (1,42288 EUR).
- MBA – Mājsaimniecību budžeta apsekojums.

³ Sabnam, What is institutionalization in sociology? Sociology group.
<https://www.sociologygroup.com/institutionalization-definition-meaning/>

⁴ EMC Education Services. Data Science & Big Data Analytics: Discovering, Analyzing, Visualizing and Presenting Data. John Wiley & Sons, Inc., 2015 – 432, p.192.

Mediāna	– (statistikā) augošā vai dilstošā secībā sakārtotas datu virknes vidējais elements. Piemēram, skaitļu rindas “1; 16; 31; 77; 22 000” mediāna būs 31, kamēr aritmētiskais vidējais 4 425. Mediāna ir vidējā vērtība, kas ļauj novērst ekstremāli augstu vai zemu vērtību ietekmi, jo tās noteikšana atkarīga no skaitļu rindā iekļauto skaitļu relatīvās pozīcijas.
MRI budžets	– Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžets.
N/A vai NA	– nav atbildes.
NVO	– nevalstiska organizācija.
OECD	– Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija.
PKI	– Pamatvajadzību kopējās izmaksas.
PVN	– pievienotās vērtības nodoklis.
REMI	– tīmekļa lietojumprogramma sociālo darbinieku atbalstam Flandrijas publiskajos sociālās labklājības centros.
Salīdzināmais budžets	– preču un pakalpojumu grozs, kas nepieciešams, lai sasniegtu pieņemamu dzīves līmeni atsevišķai mājsaimniecībai noteiktā valstī vai teritorijā. Tādējādi salīdzināmais budžets attiecas ne tikai uz fiziskajām vajadzībām kā iztikas minimums, bet ņem vērā arī citas vajadzības. Jēdziens ziņojumā izmantots, kad nepieciešams uzsvērt atšķirības starp jēdzienu “ <i>reference budget</i> ” (salīdzināmais budžets) un jēdzienu “ <i>subsistence minimum</i> ” (iztikas minimums). Tomēr, runājot vienlaikus gan par iztikas minimumu, gan salīdzināmo budžetu, ziņojumā izmantots jēdziens “iztikas minimums”.
SIA	– sabiedrība ar ierobežotu atbildību.
“Sniega bumbas” metode	– pētījuma dalībnieku rekrutācijas metode, kurā sākotnēji iesaistītie pētījuma dalībnieki palīdz pētniekiem rekrutēt nākamās dalībniekus no savu paziņu vidus.
Svaru koeficienti izdevumu kategoriju mediānām	– reizinātāji, kas tiek piemēroti aprēķinātajām izdevumu kategoriju mediānām. Piemēram, ja izdevumu mediāna apģērbam un apaviem sabiedrībā kopumā būtu x, tad iztikas minimumā, piemērojot svaru koeficientu 0,5, apģērbu un apavu iegādei tiktu iekļauts apjoms 0,5x.

TABULU UN ATTĒLU RĀDĪTĀJS

TABULAS

1.tabula. Minimālais patēriņa grozs vidēji uz vienu Latvijas iedzīvotāju gadā saskaņā ar 1991.gadā pieņemto standartu (bija spēkā līdz 2013.gadam)	23
2.tabula. Pārtikas grozs Igaunijā mēnesī saskaņā ar 2004.gadā izstrādāto metodiku	39
3.tabula. Gada pārtikas grozs Lietuvā saskaņā ar 2006.gadā izstrādāto metodiku	45
4.tabula. Minimālo patēriņa vajadzību summas eiro vidēji vienam cilvēkam un ģimenei kopā mēnesī atbilstoši cilvēku skaitam ģimenē 2017.-2021.gadā, ņemot vērā koeficientus	49
5.tabula. Beļģijas salīdzināmo budžetu aprēķināšanai izmantotie bāzes ģimeņu tipi	53
6.tabula. Optimālais mājsaimniecību dalījums četrās izdevumu kategorijās no 2016.gada Mājsaimniecību budžeta apsekojuma datiem	68
7.tabula. Nepieciešamais pārtikas apjoms un struktūra nedēļā uz cilvēku piecās vecumu grupās	76
8.tabula. Pārtikas grozā iekļauto produktu cenas, informācijas avoti un aprēķina metodika	80
9.tabula. Izdevumu iedalījums individuālajos un mājsaimniecību izdevumos	103
10.tabula. Respondentu nosaukto summu izslēgšanas shēma no mediānu aprēķina, balstoties atbildēs par to, vai pēdējo 12 mēnešu laikā kāds pilnībā vai daļēji apmaksājis viņu izdevumus noteiktās kategorijās	104
11.tabula. Mājsaimniecību izdevumu mediānu apvienošanas algoritms izdevumiem, kam raksturīgs mājsaimniecību patēriņa modelis	111
12.tabula. Iztikas minimumi mēnesī izdevumu kategorijām, kam raksturīgs mājsaimniecību patēriņa modelis	114
13.tabula. Iztikas minimumi mēnesī izdevumu kategorijām, kam raksturīgs individuālā patēriņa modelis	116
14.tabula. Iztikas minimumam atsevišķās izdevumu kategorijās piemērojamo papildus koeficientu tabula	119
15.tabula. Iztikas minimuma apjomi, EUR, dažādiem mājsaimniecību tipiem atkarībā no sastāva un dzīvesvietas	121

P1.tabula. Pārtikas groza vērtības aprēķina metodika	217
P2.tabula. CSP aprēķināto inflācijas koeficientu kodi un nosaukumi pārtikas grozā iekļautajiem pārtikas produktiem, kas izmantojami kā reizinātāji konkrētā pārtikas produkta iepriekšējai aprēķinātajai cenai, ja nav pieejama precīzāka informācija	218
P3.tabula. CSP izmantoto inflācijas koeficientu kodi un nosaukumi nepārtikas precēm un pakalpojumiem, un inflācijas koeficientu proporcijas izdevumu kategorijās, ja netiek veikta pilna MRI budžeta vērtību atjaunošana	221
P4.tabula. Izdevumu aprēķina metodika dalījumā pa izdevumu kategorijām	228

ATTĒLI

1.attēls. Pētījuma plāns	19
2.attēls. Iztikas minimuma un ienākumu dinamika 1991.-1993.gadā, LVL	25
3.attēls. CSP aprēķinātās iztikas minimuma groza summas 1998.-2013.gadā, EUR	29
4.attēls. Eesti Statistika aprēķinātais iztikas minimums (bez mājokļa izmaksām) mēnesī un pašvaldību kompensētais apjoms (neskaitot mājokļa pabalstus) Igaunijā mēnesī 2011.-2020.gadā, EUR	36
5.attēls. Iztikas minimums (absolūtās nabadzības sliekšnis) un relatīvās nabadzības sliekšnis EUR mēnesī Igaunijā 2004.-2020.gadā	37
6.attēls. Antverpenes universitātes aprēķināto salīdzināmo budžetu struktūra un apjoms eiro mēnesī Flandrijā 2013.gadā dažādos bāzes ģimeņu tipos	54
7.attēls. Piemērs: Izplatītākie ģimeņu tipi Amerikas Savienotajās valstīs (2010.-2014.)	65
8.attēls. Izdevumu struktūras izmaiņas Latvijas mājsaimniecībās laikā no 1996. līdz 2016.gadam, procentos katra gada ietvaros	70
9.attēls. Mājsaimniecību tipu sadalījums pa ienākumu kvintilēm 2016.gadā, procentos	74
10.attēls. Septiņu mājsaimniecību tipu izdevumu struktūras atšķirības 2016.gadā, procentos	75
11.attēls. Iztikas minimuma pārtikas groza apjoms mēnesī uz cilvēku atbilstoši 2020.gada pārtikas cenām	82
12.attēls. Iztikas minimuma pārtikas groza izmaksu salīdzinājums ar pētījuma ietvaros veiktās aptaujas datiem par minimālajiem, faktiskajiem un optimālajiem izdevumiem pārtikai un bezalkoholiskajiem dzērieniem, kā arī CSP MBA 2019.gada apsekojuma datiem par izdevumiem pārtikai un bezalkoholiskajiem dzērieniem ienākumu kvintiļu griezumā, EUR uz cilvēku mēnesī	82
13.attēls. Trīs zemāko ienākumu kvintiļu izdevumu struktūru salīdzinājums, procentos	106
14.attēls. Gadījumi, kad kāds cits (pašvaldība, baznīca, radnieki u.tml.) apmaksājuši daļu mājsaimniecību izdevumu atkarībā no ienākumu kvintiles, procentos	107
15.attēls. Trīs zemāko ienākumu kvintiļu izdevumu mediānu summas mēnesī, EUR, salīdzinot minimālos, faktiskos (deklarētos) un optimālos izdevumus	108
16.attēls. Naudas uzkrājumu un parādu, kredītu esamība trīs zemāko ienākumu kvintiļu respondentu vidū, procentos	109

17.attēls. Mājsaimniecību īpatsvars zem aprēķinātā indikatora vērtībām no visām Latvijas mājsaimniecībām dalījumā pa mājsaimniecību tipiem	126
18.attēls. Latvijas MRI budžeta (minimālās un maksimālās vērtības atkarībā no dzīvesvietas) salīdzinājums ar Lietuvas pamatvajadzību kopējām izmaksām un Igaunijas iztikas minimumu sešiem dažādiem mājsaimniecību tipiem, EUR uz cilvēku 2020.gada cenās	137
19.attēls. Aptaujas respondentu atbildes uz jautājumu, vai mājsaimniecība kopumā seko līdzī saviem izdevumiem, mājsaimniecību tipu griezumā, procentos	139
20.attēls. Atbilžu vidējo aritmētisko dinamika uz jautājumu, cik mēnesī vajadzētu pelnīt, lai varētu normāli dzīvot un lai varētu apmierināt visus savus sapņus, EUR	145
21.attēls. Atbilžu vidējo aritmētisko izmaiņas pret 2004.gadu uz jautājumu, cik mēnesī vajadzētu pelnīt, lai varētu normāli dzīvot un lai varētu apmierināt visus savus sapņus, salīdzinot ar CSP patēriņa cenu inflācijas pieauguma rādītājiem pret 2004.gadu, procentos	146
P1.attēls. Piemērs pārrēķināmajām summām	220

KOPSAVILKUMS

Iztikas minimuma grozs Latvijā pastāvēja 23 gadus (no 1991. līdz 2013.gadam), bet kopš 2014. gada tā noteikšana ir pārtraukta, jo aprēķini tika balstīti uz 1991. gadā izstrādāto metodoloģiju, kas neatbilda mūsdienu sociālekonomiskajai situācijai un minimālā patēriņa standartiem.

Pētījuma mērķis bija izstrādāt jaunu, Latvijā esošajai sociālekonomiskajai situācijai atbilstošu iztikas minimuma grozu noteiktiem mājsaimniecību veidiem, ņemot vērā mājsaimniecību locekļu vecumu.

Iztikas minimuma groza aprobācijas mērķis bija noskaidrot:

- vai izstrādātais iztikas minimuma grozs ir pielietojams;
- kāds ir iztikas minimuma groza apmērs nacionālajā līmenī un teritoriālajā griezumā, izvērtējot iztikas minimuma groza teritoriālo atšķirību esamību.

Uzreiz jānorāda, ka jēdziens “iztikas minimuma grozs” vai “iztikas minimums” mūsdienās nav ļoti izplatīts ārpus postpadomju telpas – Igaunijā ir izdzīvošanas minimums (*elatusmiinimum*), Lietuvā – minimālo patēriņa vajadzību lielums (*minimalių vartojimo poreikių dydis*), kamēr angļiski mūsdienās biežāk sastopams jēdziens ir “salīdzināmais budžets”. Iztikas minimums drīzāk nozīmē izdevumu apjomu, kas ļauj apmierināt fiziskās vajadzības, kamēr salīdzināmais budžets – arī citas vajadzības.

Tā kā Latvija ir starp pasaules valstīm ar visaugstākajiem tautas attīstības rādītājiem, ir svarīgi izstrādāt indikatoru, kur iekļauta ne tikai indivīdu pamatvajadzību apmierināšanas, bet arī sociālās iekļaušanas funkcija. Tiesa, Eiropas Savienības kontekstā ienākumu nevienlīdzība Latvijā gan ir viena no augstākajām dalībvalstu vidū, tomēr šāda situācija vēl vairāk liek pievērst uzmanību tam, kā Latvijas sabiedrībā spēj iekļauties un savas sociālās lomas pildīt iedzīvotāji ar zemiem ienākumiem.

Tādējādi ir nepieciešams šajā rādītājā ietvert ne tikai izdevumus pārtikai, mājoklim, apģērbam, bet arī atpūtai un kultūrai – tam, kas cilvēkam ļauj pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā. Tomēr šo izmaksu identificēšana konkrētu izdevumu pozīciju līmenī ir voluntāra, un rezultāts, lai kāds tas būtu, jebkurā gadījumā tiktu pakļauts pamatotai kritikai, ka vienam šādi izdevumi nav nepieciešami, bet otram ar atvēlēto apjomu ir par maz.

Lai izvairītos no konkrētu izdevumu pozīciju iekļaušanas, jaunizstrādātais indikators sastāv no patēriņa struktūru raksturojošām izdevumu kategorijām (piemēram, izdevumi par mājokļa īri un komunālajiem pakalpojumiem, izdevumi apģērbam, apaviem un somām u.tml.), bet izslēdzot tādas kategorijas kā alkohols, tabaka, azartspēles, ārvalstu ceļojumi), nekonzentrējoties uz ļoti konkrētu preču un pakalpojumu cenām. Līdz ar to arī jēdziens “grozs” uz aprēķināto indikatoru nav attiecināms, jo “grozs” nozīmē konkrētu preču nomenklatūru tā sastāvā.

Izņēmums ir pārtika, kur patēriņa izmaiņas ir mazāk izteiktas, kā arī iespējams objektīvi noteikt, kāds pārtikas grozs (nosakot gan apjomu, gan struktūru) nodrošina veselīgu uzturu un cik šāds apjoms izmaksā patēriņa cenās. Pārtikas patēriņš tika aprēķināts cilvēkiem bez specifiskām diētām, bet diferencēts starp piecām vecumu grupām (2-6 gadi; 7-14 gadu; 15-17 gadu; 18-64 gadi; 65 gadi un vairāk). Savukārt pārējie izdevumi noteikti mājsaimniecībām bez specifiskām vajadzībām (piemēram, tādām, kurās ir personas ar invaliditāti vai smagi slimi ģimenes locekļi).

Pārtikas grozu izstrādāja uztura speciālisti, analizējot citu valstu pieredzi, uzturvielu rekomendācijas un pārtikas patēriņu. Tā saturs tika validēts fokusgrupu diskusijās, kā arī pārrunāts ar ekspertiem. Pēc tam atbilstīgi CSP publicētajām mazumtirdzniecības cenām tika aprēķinātas pārtikas groza izmaksas katrai vecumgrupai.

Nepieciešamie izdevumi nepārtikas daļā izdevumu kategoriju ietvaros tika noskaidroti ar 1007 respondentu aptaujas palīdzību, vaicājot par faktiskajiem, minimāli iespējamajiem un vēlamojiem izdevumiem (pirms aptaujas tika organizētas arī fokusgrupu diskusijas ar dažādu ienākumu līmeņu cilvēkiem par viņu patēriņu). Aptaujā iesaistījās respondenti no trim zemākajām ienākumu kvintilēm. Tika noskaidroti nepieciešamie izdevumi (no tām mājsaimniecībām, kam šie izdevumi bija un kas tos pilnībā sedza pašas) un šo izdevumu attiecināmība (to mājsaimniecību īpatsvars, kas norādīja, ka viņiem izdevumi šajā kategorijā optimālā situācijā būtu), pēc tam šos rādītājus. Atsevišķām izdevumu kategorijām summas tika diferencētas pēc dzīvesvietas tipa. Dažas izdevumu kategorijas (alkohols, tabaka, azartspēles, ārvalstu ceļojumi) iztikas minimumā netika iekļautas, bet atsevišķas kategorijas – iekļautas minimālā apjomā (sabiedriskā ēdināšana) vai arī tādā līmenī, lai pilnībā apmierinātu respondentu norādītās vajadzības (veselības aprūpe).

Nemot vērā izstrādātā indikatora relatīvo raksturu, diskutējot ar Sociālās iekļaušanas politikas koordinācijas komitejas locekļiem un nozares ekspertiem, kā arī, vērtējot trīs ārvalstu – Igaunijas, Lietuvas un Beļģijas – pieredzi, tika nolemts izmantot nevis “iztikas minimuma” jēdzienu, bet nosaukt to par “Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžetu” (MRI budžetu), kas precīzāk atspoguļo izstrādātā indikatora būtību.

Vidējā MRI budžeta vērtība Latvijā nav noteikta, jo šī summa būtu statistiska abstrakcija, kas neatspoguļotu lielākās daļas Latvijas mājsaimniecību vajadzības – summas uz cilvēku dažādiem mājsaimniecību tipiem dažādās dzīvesvietās var atšķirties vairāk nekā par EUR 150 mēnesī. Maksimālā aprēķinātā summa ir EUR 424,36, kas atbilst vienam atsevišķi dzīvojošam darbspējīgam cilvēkam Rīgā (citās pilsētām šādam cilvēkam aprēķinātā summa ir EUR 401,88, bet laukos – EUR 380,39).

Pētījuma būtiskākās rekomendācijas:

- Tā kā saturiski iztikas minimuma jēdziens ekspertiem un sabiedrībai saistās ar absolūto minimumu, kā arī ar laika posmā no 1991. līdz 2013. gadam CSP aprēķināto indikatoru, jēdziena “iztikas minimums” vietā būtu jāizmanto jēdziens “Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžets”, kas neizraisa pārpratumus par tā saturu, kā arī jāizvairās no vārda

“grozs” izmantošanas, jo šis vārds rada asociācijas ar konkrētu preču un pakalpojumu nomenklatūru tā saturā.

- Prezentējot sabiedrībai MRI budžetu, būtiski apzināties un uzsvērt, ka tas ir relatīvs, bet tā kritērijs ir iespēja sabiedrības locekļiem pilnvērtīgi pildīt savas sociālās lomas atbilstoši tā brīža dzīves līmenim. Šis kritērijs nevar būt līdz galam objektīvs, jo sociālo lomu pildīšanas adekvātums tiek noteikts intuitīvi – sajūtu līmenī, turklāt situācija nemitīgi mainās (ekonomiskajai situācijai uzlabojoties, pieaug arī patēriņa standarti, bet, tai pasliktinoties – standarti pazeminās). Valsts vai pašvaldību pienākums nav garantēt ikviena ienākumus tādā apjomā, kas atbilst MRI budžetā aprēķinātajai summai, bet gan rūpēties par to, lai katram būtu iespēja pašiem nopelnīt vairāk, kā arī adaptēt sociālās drošības sistēmu, lai apmierinātu to indivīdu vajadzības, kuriem tas neizdodas.
- Būtiski uzsvērt, ka šis ir vienīgais indikators Latvijā, kas balstīts uz mājsaimniecību izdevumiem, respektīvi, atklāj, cik naudas mājsaimniecībai nepieciešams patēriņam un noteiktu vajadzību apmierināšanai.
- Tiek piedāvāts MRI budžetu tiešā veidā neiekļaut normatīvajos aktos, nepiesaistīt tam valsts un pašvaldību sniegto materiālo atbalstu, bet izmantot to kā atskaites punktu politikas plānotājiem un pilsoniskajai sabiedrībai, lai argumentētu savu pozīciju un novērtētu politikas atbilstību iedzīvotāju vajadzībām. MRI budžeta izstrāde valstiskā līmenī piešķir tam papildus leģitimitāti politiskā procesa ietvaros (kāda no pusēm ar tā palīdzību argumentē savu pozīciju). Tāpēc ir svarīga indikatora regulāra atjaunošana.
- MRI budžeta vērtību kārtējie atjaunojumi nepieciešami reizi gadā – ne retāk kā reizi trīs gados, veicot pilnu atjaunošanas ciklu, bet starplaikos nepieciešams MRI budžeta vērtības atjaunot (pārrēķināt), izmantojot atbilstīgo preču un pakalpojumu inflācijas koeficientus.
- MRI budžeta noteikšanu un atjaunošanu nepieciešams reglamentēt ar tiesību aktu, piemēram, ar Ministru kabineta noteikumiem “Par MRI budžeta noteikšanas un atjaunošanas kārtību”, par atbildīgo institūciju nosakot Labklājības ministriju. Labklājības ministrijā jābūt noteiktai atbildīgajai personai, kas veic MRI budžeta pārrēķināšanu un koordinē MRI budžeta atjaunošanu, kā arī uzrauga MRI budžeta pārtikas groza apjoma pārskatīšanas un metodes koriģēšanas nepieciešamību.

SUMMARY

The subsistence minimum basket in Latvia has existed for 23 years (from 1991 to 2013), but since 2014 it has been discontinued because the calculations were based on the methodology developed in 1991, which did not meet the current socio-economic situation and minimum consumption standards.

The aim of the study was to develop a new subsistence minimum basket for certain types of households, corresponding to the current socio-economic situation in Latvia, taking into account the age of the household members.

The purpose of approbation of the subsistence minimum basket was to find out:

- whether the developed subsistence minimum basket is applicable;
- what is the size of the subsistence minimum basket at the national level and territorial level, assessing the existence of territorial differences in the subsistence minimum basket.

It should be noted at once that the term “subsistence minimum basket” or “subsistence minimum” today is not very common outside the post-Soviet space – Estonia has a subsistence minimum (*elatusmiinimum*), Lithuania has a size of the minimum consumption needs (*minimalių vartojimo poreikių dydis*), while the most common English term today is “reference budget”. Rather, the subsistence minimum means the amount of expenditure that meets physical needs, while the reference budget includes other needs as well.

As Latvia is among the countries with the highest human development index in the world, it is important to develop an indicator that includes not only the satisfaction of basic needs of individuals, but also the function of social inclusion. It is true that in the context of the European Union, income inequality in Latvia is one of the highest among the member states, but such a situation makes us pay even more attention to the ability of low-income people to integrate into Latvian society and fulfil their social roles.

Thus, it is necessary to include in this indicator not only expenditures on food, housing, clothing, but also recreation and culture – the needs allowing a person to fully integrate into society. However, the identification of these costs at the level of specific items of expenditure is voluntary and, whatever the outcome, would in any case be subject to reasonable criticism that one does not need such expenditure and the other does not have it enough.

In order to avoid the inclusion of specific expenditure items, the newly developed indicator consists of expenditure categories that characterize the structure of consumption (e.g. expenditure on housing and utilities, expenditure on clothing, footwear and bags, etc., but excluding categories such as alcohol, tobacco, gambling, travelling abroad), without focusing on the prices of very specific goods and services. Consequently, the term “basket” does not apply to the calculated indicator either, as “basket” means the nomenclature of certain goods in its composition.

The exception is food, where changes in consumption are less significant, and it is possible to objectively determine what food basket (in terms of both volume and structure) is providing healthy diet and how much such amount costs in consumer prices. Food consumption was calculated for people without specific diets, but differentiated between five age groups (2-6 years; 7-14 years; 15-17 years; 18-64 years; 65 years and older). Other expenditures, on the other hand, were allocated to households without specific needs (for example, those with disabled people or severely ill family members).

The food basket was developed by nutritionists, analysing the experience of other countries, nutrient recommendations and food consumption. Its content was validated in focus group discussions as well as discussed with experts. Then, according to the retail prices published by the CSB, the costs of the food basket for each age group were calculated.

For the non-food expenditures the amount of money needed within the expenditure categories was determined in a survey of 1007 respondents, asking about the actual, minimum possible and desired expenditures (before the survey, also focus group discussions were organized with people of different income levels about their consumption). Respondents from the three lowest income quintiles participated in the survey. The necessary expenditures (from those households that had these expenditures and covered them in full themselves) and the eligibility of these expenditures (the share of households that indicated that they would have in an optimal situation expenses of this category) were determined, then multiplied by each other. For certain categories of expenditure, amounts were differentiated by type of residence. Some expenditure categories (alcohol, tobacco, gambling, travel abroad) were not included in the subsistence minimum, while some other categories were included in the minimum amount (catering) or at a level that fully met the needs indicated by the respondents (health care).

Given the relative nature of the developed indicator, in discussions with members of the Social Inclusion Policy Coordination Committee and industry experts, as well as in evaluating the experience of three foreign countries – it was decided not to use the concept of “subsistence minimum”, but call it a “Relative Household Expenditure budget” that more accurately reflects the nature of the indicator developed.

The average Relative Household Expenditure budget value in Latvia has not been determined, as this amount would be a statistical abstraction that would not reflect the needs of most Latvian households – the amounts per person for different household types in different places of residence can vary by more than EUR 150 per month. The maximum calculated amount is EUR 424.36, which corresponds to one able-bodied person living separately in Riga (in other cities, the estimated amount for such a person is EUR 401.88, but in rural areas – EUR 380.39).

The most important recommendations of the research:

- Since the content of the term “subsistence minimum” for experts and the public is related to the absolute minimum, as well as to the indicator calculated by the CSB in the period from 1991 to 2013, it would be important to use the term “Relative Household

Expenditure budget” instead of “subsistence minimum” which does not give rise to misunderstandings as to its content, as well as to avoid using the word “basket”, because it creates associations with the nomenclature of specific goods and services in its content.

- When presenting the Relative Household Expenditure budget to the society, it is important to be aware and emphasize that it is relative, but its criterion is the possibility for the full members of the society to fulfil their social roles in accordance with the current standard of living. This criterion cannot be completely objective, as the adequacy of social roles is determined intuitively at the level of the senses, and the situation is constantly changing (as the economic situation improves, so do consumption standards, but as it deteriorates, standards fall). The state or local governments are not obliged to guarantee income in the amount corresponding to the amount calculated in the indicator for each person, but to ensure that they are able to earn more themselves and to adapt the social security system to meet the needs of those individuals who fail.
- It is important to emphasize that this is the only indicator in Latvia that is based on household expenditure, respectively, it reveals how much money a household needs to consume and meet certain needs.
- It is proposed not to include the Relative Household Expenditure budget directly in legislation, not to link it with the material support provided by the state and local governments, but to use it as a reference point for policy makers and civil society to argue their position and assess the relevance of social policy in general to needs of people. The development of the Relative Household Expenditure budget at the national level gives it additional legitimacy within the political process (one of the sides uses it to argue its position). Therefore, regular updating of the indicator is important.
- Regular updates of the Relative Household Expenditure budget values are required annually – at least once every three years for a full renewal cycle, but in the meantime the budget values need to be updated (recalculated) using the inflation rates of the corresponding goods and services.
- The determination and renewal of the Relative Household Expenditure budget needs to be regulated by a legal act, for example, the Cabinet of Ministers Regulations “On the Procedure for Determining and Renewing the Relative Household Expenditure budget”, designating the Ministry of Welfare as the responsible institution. The Ministry of Welfare should have a designated person in charge of recalculating the Relative Household Expenditure budget and coordinating its renewal, as well as overseeing the need to review the size of the budget food basket and adjust the method.

IEVADS

Iztikas minimuma grozs Latvijā pastāvēja 23 gadus (no 1991. līdz 2013.gadam), bet kopš 2014. gada tā noteikšana ir pārtraukta, jo aprēķini tika balstīti uz 1991. gadā izstrādāto metodoloģiju, kas neatbilda mūsdienu sociālekonomiskajai situācijai un minimālā patēriņa standartiem.

2014.gada 30.oktobrī Ministru kabinets apstiprināja rīkojumu “Par koncepciju “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu”” (turpmāk – Koncepcija), kas paredzēja jauna iztikas minimuma groza izstrādi. Koncepcijas kopsavilkumā norādīts: “Iztikas minimuma groza izstrādes nepieciešamību īpaši akcentē sociālie partneri un NVO. Ņemot vērā, ka līdzšinējie minimālie ienākuma līmeņi nav bijuši pamatoti un balstīti uz konkrētiem to noteikšanas kritērijiem, kā arī plānotajām izmaiņām dažādās rīcībpolitikās, sasaistot tās ar jauno minimālā ienākuma līmeni, būtu lietderīgi ieviestās izmaiņas izvērtēt attiecībā pret rādītāju, kas palīdzētu novērtēt to ietekmi un efektivitāti uz iedzīvotāju ienākumiem un to sociālo situāciju”⁵.

Līdz ar to veikts šis pētījums, kura mērķis ir **izstrādāt jaunu, Latvijā esošajai sociālekonomiskajai situācijai atbilstošu iztikas minimuma grozu noteiktiem mājāsaimniecību veidiem, ņemot vērā mājāsaimniecības locekļu vecumu.**

Iztikas minimuma groza aprobācijas mērķis bija noskaidrot, vai tas ir pielietojams, un kāds ir iztikas minimuma groza apmērs nacionālajā līmenī un teritoriālajā griezumā, izvērtējot iztikas minimuma groza teritoriālo atšķirību esamību, t.i., vai starp galvaspilsētu, citām pilsētām un lauku teritorijām pastāv patēriņa preču un pakalpojumu cenu atšķirības.

Tā kā Latvija ir starp pasaules valstīm ar visaugstākajiem tautas attīstības rādītājiem (37.vieta no 189 vērtētajām valstīm un teritorijām pēc 2019.gada datiem⁶), ir svarīgi iztikas minimumu izstrādāt kā indikatoru, kur iekļauta ne tikai pamatvajadzību apmierināšanas, bet arī sociālās iekļaušanas funkcija, respektīvi, tuvināt to salīdzināmā budžeta (*reference budget*) būtībai. Eiropas Savienības kontekstā, ienākumu nevienlīdzība Latvijā gan ir viena no augstākajām dalībvalstu vidū⁷, tomēr šāda situācija vēl vairāk liek pievērst uzmanību tam, kā Latvijas sabiedrībā spēj iekļauties un savas sociālās lomas pildīt iedzīvotāji ar zemākiem ienākumiem.

Tādējādi ir nepieciešams šajā rādītājā ietvert ne tikai izdevumus pārtikai, mājoklim, apģērbam, bet arī atpūtai un kultūrai – tam, kas cilvēkam ļauj pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā.

Tomēr šo izmaksu identificēšana konkrētu izdevumu pozīciju līmenī (norādot, ka cilvēkam gadā, piemēram, jābūt iespējai apmeklēt vienu teātra izrādi, nopirkt divas grāmatas u.c.) ir voluntāra, un

⁵ Ministru kabineta 2014.gada 30.oktobra rīkojums Nr.619 “Par koncepciju “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu””. <https://likumi.lv/ta/id/269886-par-koncepciju-par-minimala-ienakuma-limena-noteikšanu>

⁶ Human Development Report. The next frontier: Human development and the Anthropocene. United Nations Development Programme, 2020, p.343. <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>

⁷ Skatīt, piemēram: Income inequality, OECD Data. <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>

rezultāts, lai kāds tas būtu, jebkurā gadījumā tiktu pakļauts pamatotai kritikai, ka vienam šādi izdevumi nav nepieciešami, bet otram ar atvēlēto apjomu ir par maz.

Tādēļ pētījuma autori piedāvāja iztikas minimumu veidot no patēriņa struktūru raksturojošām izdevumu kategorijām (piemēram, izdevumi par mājokļa īri un komunālajiem pakalpojumiem, izdevumi apģērbiem, apaviem un somām u.tml.), nekonzentrējoties uz ļoti konkrētu preču un pakalpojumu cenām (izņemot pārtiku, kur patēriņa izmaiņas ir mazāk izteiktas). Tādējādi tika izstrādāts universālāks šī rādītāja noteikšanas algoritms un tam pieskaņots katras izdevumu kategorijas saturs, kas laika gaitā var mainīties.

1.attēls. Pētījuma plāns

Pētījuma izstrāde notika astoņos posmos (laika posmā no 2019.gada septembra līdz 2021.gada decembrim), kas atspoguļoti 1.attēlā. 3.- 6. posms saskaņā ar sākotnējo ieceri bija tie, kurus, atjaunojot indikatora datus, vajadzētu katru reizi atkārtot, kamēr divi sākotnējie un divi beidzamie posmi tika plānoti kā vienreizēji.

Ņemot vērā, ka šis bija izmēģinājuma projekts, katra īstenotā pētījuma posma secinājumi bija izejas punkts nākamajam posmam. Izvērtējot pētījuma 5.posma rezultātus, tas no periodiski atkārtojamajiem posmiem tika izslēgts, bet informācija, ko sākotnēji bija iecerēts ar šī posma palīdzību iegūt, tika iegūta ar 6.posmā iekļautajām metodēm. Atjaunojot iztikas minimuma datus, tas būtu paveicams, atsakoties no 5.posma.

Tā kā pētījuma mērķis ir metodoloģijas izstrāde, ziņojums strukturēts hronoloģiskā secībā atspoguļojot metodoloģijas izstrādes soļus, sākot no ārvalstu pieredzes izpēti un beidzot ar aptaujas datu analīzi, iztikas minimuma aprēķināšanas metodi un tās sniegtajiem rezultātiem.

PRIEKŠIZPĒTE UN MĀJSAIMNIECĪBU TIPOLOĢIZĒŠANA

IZTIKAS MINIMUMA KONCEPTS

Dažādās nabadzības izpētes pieejas vieno tas, ka tās gandrīz visas nosaka kādu robežu, zem kuras cilvēki vai mājsaimniecības tiek uzskatītas par nabadzīgām vai trūcīgām. Tas nozīmē, ka, mērot nabadzību, parasti tiek pieņemts, ka pastāv iepriekš noteikts un labi definēts priekšstats par dzīves līmeni, kuru nesasniedzot, cilvēks vai mājsaimniecība kļūst nabadzīga (nabadzības sliekšnis). Pēdējos gadu desmitus nabadzības izpētē dominē divas pieejas – absolūtā un relatīvā. Pieeju atšķirības lieliski raksturojuši Nīderlandes pētnieki Aldi Hagenārsa un Klāss de Voss – cilvēkiem, kas ir absolūtā nabadzībā, pieder mazāk par objektīvi noteikto absolūto minimumu, bet cilvēkiem, kas ir relatīvā nabadzībā, pieder mazāk nekā citiem⁸.

Absolūtās un relatīvās nabadzības jēdzieni

Absolūta nabadzība ir stāvoklis, kad personas vai mājsaimniecības ienākumi ir zemāki par nepieciešamo līmeni, lai apmierinātu pašas elementārākās pamatvajadzības (piemēram, pārtika, mājoklis⁹). Visizplatītākā pieeja, nosakot absolūtu nabadzības sliekšni, ir aprēķināt izmaksas tam preču kopumam, kas tiek uzskatīts par tādu, kas nodrošina šīs elementārās pamatvajadzības. Tomēr šis rādītājs neparedz niansētu skatījumu uz nabadzības problēmu, kas nodrošinātu daudzdimensionālu nabadzības izpratni, ietverot tajā ne tikai izdzīvošanas vajadzību, bet arī līdzdalības pilsoniskajā, sociālajā un kultūras dzīvē pamatvajadzību apmierināšanu¹⁰.

Pasaules Banka savā 2020. gada ziņojumā nabadzības izpētes pieejas skaidro šādi: “Absolūtās nabadzības mērījumu pamatā ir parametrs, kas laika gaitā paliek nemainīgs, un tas palīdz izsekot nabadzības izmaiņām laika gaitā, nemainot šo parametru. Un otrādi, relatīvās nabadzības rādītāji mainās atkarībā no ienākumu līmeņa valstī, tas ir, tie ir relatīvi attiecībā pret labklājības rādītājiem, kas atspoguļo dzīves apstākļu izmaiņas, un ir noderīgi, lai izsekotu nabadzības izpratnes attīstībai, valstīm kļūstot bagātākām”¹¹. Pārfrāzējot iepriekš minēto, var secināt, ka absolūtā nabadzība

⁸ Hagenars A., De Vos K. "The Definition and Measurement of Poverty". The Journal of Human Resources, XXIII/2, 1988, pp. 211-221.

⁹ Max-Neef, Manfred A. Human scale development: conception, application and further reflections. The Apex Press, 1991. p.32.

¹⁰ Turpat.

¹¹ Poverty and shared prosperity 2020: Reversals of Fortune. World Bank, 2020.
<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024.pdf>

pastāv tad, kad cilvēkam trūkst minimālo resursu pamatvajadzību apmierināšanai, bet relatīvo nabadzību raksturo situācija, kad ienākumi un resursi ir tik nepietiekami, ka tiek liegts dzīves līmenis, kāds ir pieņemts sabiedrībā, kurā cilvēks dzīvo.

Viena no pieejām relatīvās nabadzības mērīšanā ir noteikt to kā stāvokli, kad personas vai mājsaimniecības ienākumi ir zemāki par noteiktu procentu zem vidējiem ienākumiem valstī. Piemēram, pieeja, ko nabadzības riska robežas noteikšanai izmanto Eiropas Savienība, pieņem, ka cilvēks tiek uzskatīts par pakļautu nabadzības riskam, ja ekvivalentais viņa rīcībā esošais ienākums ir zem 60% no nacionālā ekvivalentā personas rīcībā esošā ienākuma mediānas. Šis rādītājs ir piesaistīts ienākumu mediānai valstī un attiecīgi nevar būt nemainīgs, un tā dinamika ir tieši atkarīga no ekonomiskās situācijas dinamikas valstī. Eiropas Komisija savā 2004. gada Kopīgajā ziņojumā par sociālo iekļaušanu relatīvo nabadzību raksturo šādi: “Cilvēki dzīvo nabadzībā, ja viņu ienākumi un resursi ir tik nepietiekami, ka tie neļauj sasniegt tādu dzīves līmeni, kas tiek uzskatīts par pieņemamu sabiedrībā, kurā viņi dzīvo. Nabadzības dēļ viņi var piedzīvot tādas zaudējumus kā bezdarbs, zemi ienākumi, slikts mājoklis, nepietiekama veselības aprūpe un šķēršļi mūžizglītībai, kultūrai, sportam un atpūtai. Viņi bieži ir izslēgti un atstumti no dalības aktivitātēs (ekonomiskās, sociālās un kultūras), kas ir norma citiem cilvēkiem, un viņu piekļuve pamattiesībām var būt ierobežota”¹².

Iztikas minimuma vēsture Latvijā

1991.gadā ieviestā iztikas minimuma groza metodoloģija bija izstrādāta vēl PSRS Darba un sociālo lietu ministrijā¹³. Rakstot par tā izmantošanas iespējām, autori norādīja: “Iztikas minimumu var izmantot, lai pamatotu ģimeņu ienākumu, darba samaksas, pensiju, stipendiju un citu sociālo izmaksu un atvieglojumu minimālo līmeni, taču tas nav garants, kas nodrošina automātisku ienākumu palielināšanu līdz iztikas minimuma līmenim”¹⁴. Tātad, lai arī 1991.gadā valsts noteica absolūto vairumu darba algu, pensiju, stipendiju, kā arī cenu, bet iztikas minimums bija iecerēts kā instruments plānveida ekonomikas ietvaros, tomēr arī šajā gadījumā pastāvēja atruna, ka iztikas minimums netiek garantēts.

Saturiski 1991.gadā pieņemtais iztikas minimums lielā mērā atspoguļoja PSRS sadzīves realitāti. Piemēram, veselības aprūpes izdevumi ietvēra tikai medikamentus, sanitārijas un higiēnas preces (medicīnas pakalpojumi PSRS bija bez maksas), sadzīves elektropreču iegāde bija paredzēta reizi

¹² Joint Report on Social Inclusion 2004. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (European Commission).

https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf

¹³ Konceptija “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu” (informatīvā daļa). Latvijas Republikas Labklājības ministrija, 2014. <https://www.lm.gov.lv/lv/media/6328/download>

¹⁴ Методология разработки минимального потребительского бюджета (прожиточного минимума). 1991. Стр.22. Npublicēts materiāls.

15-20 gados, savukārt apavu remonts – 2,5 reizes gadā¹⁵ (skatīt 1.tabulu). Tāpat jāņem vērā, ka 1991.gadā joprojām pastāvēja dažādu preču deficīts, kas nozīmēja, ka naudas esamība negarantēja iespēju visas grozā iekļautās preces iegādāties, tāpēc paralēli uz dažām no tām (piemēram, cukuru) pastāvēja talonu sistēma.

1.tabula. Minimālais patēriņa grozs vidēji uz vienu Latvijas iedzīvotāju gadā saskaņā ar 1991.gadā pieņemto standartu (bija spēkā līdz 2013.gadam) ¹⁶

Preču un pakalpojumu grupas	Preces un pakalpojumi	Apjoms gadā	Mērvienība
Pārtikas produkti	Gaļa un gaļas produkti	56	kg
	Zivis un zivju produkti	13	kg
	Piens un piena produkti	446	kg
	Olas	217	gabali
	Maize un maizes produkti	88	kg
	Cukurs	26	kg
	Augu eļļa	5	kg
	Kartupeļi	84	kg
	Dārzeņi un ķirbjaugi	63	kg
	Augļi un ogas	32	kg
	Pārējie pārtikas produkti	1,7%	naudā no kopējā patēriņa groza
	Apģērbi, virsējā trikotāža, galvassegas	Mētelis	0,14
Vējjaka		0,25	gabali
Kostīms		0,18	gabali
Bikses		0,5	gabali
Kleita, svārki		0,77	gabali
Džemperis, jaka		0,5	gabali
Virskrekls		1	gabali
Treniņtērps		0,3	gabali
Cepure		0,33	gabali
Šalle		0,33	gabali
Cimdi		0,48	pāri
Kaklasaite		0,1	gabali
Pārējie		5%	naudā no attiecīgās grupas patēriņa
Veļa un zeķes		Apakšrekls	1,5
	Apakšbikses	3,5	gabali
	Korsešu izstrādājumi	0,42	gabali
	Peldbikses, peldkostīms	0,21	gabali
	Zeķes	1,96	pāri
	Zeķbikses	3,04	pāri
	Virspalags	0,5	gabali
	Palags	0,5	gabali
	Spilvendrāna	0,75	gabali
	Dvielis	2	gabali
	Galdauts	0,1	gabali

¹⁵ Latvijas Republikas Ministru Padomes 1991.gada 8.aprīļa lēmuma Nr.95 “Par iedzīvotāju naudas ienākumu indeksācijas nodrošināšanu” 3.pielikums “Minimālais patēriņa grozs (vidēji uz vienu Latvijas iedzīvotāju gadā)”. <https://likumi.lv/ta/id/67927-par-iedzivotaju-naudas-ienakumu-indeksacijas-nodrosinasanu>

¹⁶ Turpat.

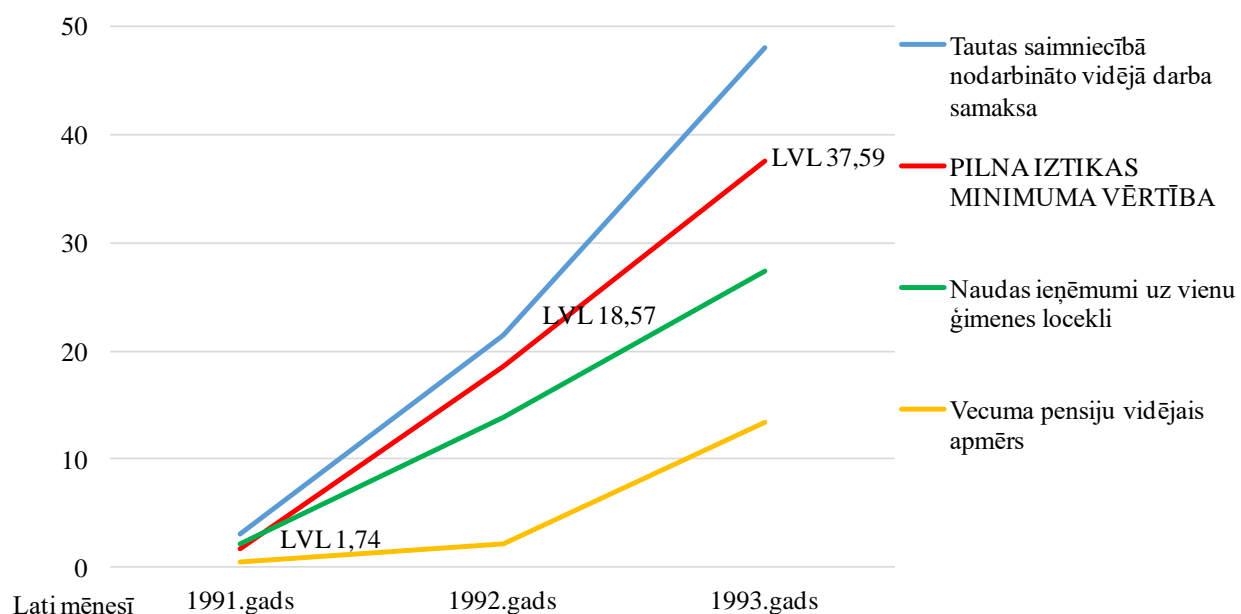
Preču un pakalpojumu grupas	Preces un pakalpojumi	Apjoms gadā	Mērvienība
	Sega	0,1	gabali
	Spilvens	0,08	gabali
	Zīdaiņu veļa	0,07	gabali
	Pārējie	1%	naudā no attiecīgās grupas patēriņa
Apavi un galantērija	Zābaki	0,33	pāri
	Kurpes	0,5	pāri
	Vasaras apavi	0,5	pāri
	Gumijas zābaki	0,25	pāri
	Istabas čības	1	pāri
	Mazbērnu apavi	0,01	pāri
	Gumijas sporta apavi	0,32	pāri
	Ziemas sporta apavi	0,14	pāri
	Lietussargs	0,14	gabali
	Soma	0,2	gabali
	Čemodāns	0,11	gabali
	Pārējie	1%	naudā no attiecīgās grupas patēriņa
	Kultūrpreces un sporta preces	Pulkstenis	0,16
Burtnīcas		11,2	gabali
Pildspalvas, zīmuļi		4	gabali
Avīzes, žurnāli		396	gabali
Grāmatas		2	gabali
Radio preces		0,17	gabali
Slēpes, slidas		0,1	pāri
Pārējie		17%	naudā no attiecīgās grupas patēriņa
Sadzīves elektropreces	Ledusskapis	0,05	gabali
	Gludeklis	0,06	gabali
	Gaismas ķermenis	0,07	gabali
	Spuldzīte, 60 W	3	gabali
	Pārējie	2%	naudā no attiecīgās grupas patēriņa
Mēbeles	Skapis	0,05	gabali
	Dīvāns-gulta	0,07	gabali
	Krēsls, taburete	0,2	gabali
	Pārējie	8%	naudā no attiecīgās grupas patēriņa
Trauki un mājsaimniecības piederumi		0,7%	naudā no kopējā patēriņa groza
Medikamenti, sanitārijas un higiēnas priekšmeti		2,7%	naudā no kopējā patēriņa groza
Kurināmais		0,1%	naudā no kopējā patēriņa groza
Sadzīves pakalpojumi	Matu griešana	4	reizes
	Ķīmiskā tīrīšana	2	reizes
	Apavu remonts	2,5	reizes
	Pārējie	0,7%	naudā no kopējā patēriņa groza
Īres maksa un komunālie pakalpojumi	Īres maksa	9	kvadrātmetri
	Ūdensapgāde	90	kubikmetri
	Kanalizācija	90	kubikmetri
	Apkure	6,03	kvadrātmetri
	Karstais ūdens	5,49	kvadrātmetri
	Dabasgāze	14,4	kubikmetri
	Sašķidrinātā gāze	29,75	kg

Preču un pakalpojumu grupas	Preces un pakalpojumi	Apjoms gadā	Mērvienība
	Elektrība	360	kWh
	Pārējie	0,1%	naudā no kopējā patēriņa groza
Pirmskolas bērnu iestāžu apmeklējumi		18	dienas
Transporta pakalpojumi		2,4%	naudā no kopējā patēriņa groza
Pārējie pakalpojumi		2,1%	naudā no kopējā patēriņa groza

Daļēji iztikas minimuma groza metodoloģija zaudēja savu aktualitāti jau 1992.gadā, kad beidza pastāvēt PSRS, bet Latvijas ekonomika uzsāka strauju pāreju uz brīvo tirgu, tomēr citas mērauklas, kā mērīt dzīves dārdzības pieaugumu, toreiz nebija.

2.attēlā atspoguļots iztikas minimuma vērtības salīdzinājums 1991.-1993.gadā ar tajā brīdī nozīmīgākajiem ienākumu indikatoriem. Patēriņa cenas 1993.gadā, salīdzinot ar 1991.gadu, bija pieaugušas 22,0 reizes, kamēr vidējā darba samaksa – tikai 16,0 reizi, bet vidējais visu iedzīvotāju ieņēmumu pieaugums – 13,2 reizes¹⁷.

2.attēls. Iztikas minimuma un ienākumu dinamika 1991.-1993.gadā, LVL¹⁸

Visstraujāk iztikas minimums pieauga 1992.gada sākumā – 1991.gada maijā tas bija 246 rubļi¹⁹, bet 1992.gada jūnijā – jau 3325 rubļi, bet paralēli Valsts Statistikas komitejas aprēķinātajam iztikas

¹⁷ Turpat.

¹⁸ Latvija skaitļos: 1993. LR Valsts statistikas komiteja, 1994. 27.-30.lpp.

¹⁹ 1 EUR aptuveni atbilst 141 rublim (1,42288 LVL). 1992.gada sākumā tika uzsākta Latvijas rubļu emisija. Kurs pret PSRS rubli, kas tobrīd vēl atradās apgrozībā, sākotnēji bija 1:1, taču pēc tam, kad Latvijas rublis tika noteikts par vienīgo oficiālo maksāšanas līdzekli Latvijas Republikā, inflācija Latvijā mazinājās. Latvijas rubļa apmaiņa pret latiem pēc kursa 200:1 notika 1993.gadā, kad straujais inflācijas pieaugums jau bija nobremzēts.

minimumam pastāvēja Labklājības ministrijas rēķinātais krīzes iztikas minimums (1992.gada jūnijā – 2014 rubļu) un alternatīvais arodbiedrību aprēķinātais (3157 rubļi – 3740 rubļu strādājošajiem un 2784 rubļi pensionāriem)²⁰.

Krīzes iztika minimums bija 1992.gadā izveidots indikators, kas demonstrēja to, ka iztikas minimums konkrētajā ekonomiskajā situācijā vairs nevar kalpot par atskaites punktu, jo dzīves līmenis krītas pārāk strauji. Saturiski krīzes iztikas minimums bija transformēts (galvenokārt samazināšanas virzienā) iztikas minimums. Tas ietvēra gandrīz visu pārtikas grozu (tiesa, ar samazinātu gaļas, bet palielinātu zivju un maizes apjomu), kā arī nepārtikas daļu – īres un komunālos maksājumus, transporta pakalpojumus (sabiedrisko transportu un kravas transportu) un bērnu izglītības iestāžu pakalpojumus²¹.

1992.-1993.gadā situācija mainījās pārāk strauji, bet valsts pārvaldes un pašvaldību pamata funkcijas vēl tikai veidojās, tāpēc nevar runāt par skaidru lomu, kāda bija iztikas minimumam vai krīzes iztikas minimumam sociālajā politikā. Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās padomes 1992.gada 14.aprīļa lēmums “Par neatliekamiem uzdevumiem iedzīvotāju sociālajā aizsardzībā”, ar kuru krīzes iztikas minimuma jēdziens tika ieviests, noteica:

“2. Uzdot Latvijas Republikas Ministru Padomei:

- 1) katru mēnesi līdz 15. datumam noteikt un apstiprināt krīzes iztikas minimumu iedzīvotāju pamatkategorijām — darba spējīgiem iedzīvotājiem, pensionāriem, nepilngadīgiem bērniem;*
- 2) divu mēnešu laikā iesniegt Latvijas Republikas Augstākajai Padomei aprēķinu par finansu līdzekļiem, kas nepieciešami, lai paceltu līdz krīzes iztikas minimumam mazu iedzīvotāju ienākumus;*
- 3) izveidot sociālajā jomā strādājošo pašvaldību darbinieku sagatavošanas un kvalifikācijas celšanas sistēmu;*
- 4) mēneša laikā noteikt ārvalstu humānās palīdzības pieprasīšanas, saņemšanas, uzskaites un izsniegšanas kārtību, kas būtu obligāta jebkuram humānās palīdzības saņēmējam;*
- 5) līdz 1992. gada 1. maijam izveidot nabadzības apkarošanas fondu, norādot fondu turētāju un fonda ienākumu avotus;*
- 6) mēneša laikā noteikt iedzīvotāju iztikas līdzekļu deklarēšanas un tās pārbaudes kārtību.*

²⁰ Brants Māris. Latvijas iedzīvotāju sociālā stratifikācija un sociāli ekonomiskās pārmaiņas no 1991. līdz 1997.gadam. Maģistra darba pielikums. Latvijas Universitāte, 1998.

²¹ Sīkāk skatīt: Podnieks Vladislavs. Krīzes grozā. Neatkarīgā Cīņa, NC Banka. 1993.gada 6.februāris. <http://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:588446|page:5>

3. Uzdot pilsētu, pilsētas rajonu un pagastu pašvaldībām:

1) izveidot pašvaldību sociālās palīdzības dienestu, kura funkcijas nosaka Latvijas Republikas Ministru Padome;

2) ieviest sociālās palīdzības pabalstus personām, kuru ģimenēs ienākumi, rēķinot uz vienu ģimenes locekli, nerasniedz krīzes iztikas minimumu un kuru rīcībā nav eksistencei nepieciešamo līdzekļu. Paredzēt, ka 50 procenti no pabalstos izmaksātajām summām tiek segtas no valsts budžeta;

3) nodrošināt normālus darba apstākļus valsts sociālās apdrošināšanas un valsts nodarbinātības dienesta iestādēm.”²²

Situāciju nepilnu gadu vēlāk raksturo citāts no “Neatkarīgās Cīņas” 1993.gada 6.februāra numura: “Pēdējā laikā daudzi satraukti par to, ka nevar samaksāt par komunālajiem pakalpojumiem. Tad zobi jākarot vadzī. Ar valdības lēmumu noteikts: pēc tam, kad nokārtoti maksājumi par komunālajiem pakalpojumiem, katram ģimenes loceklim jāpaliek ne mazāk līdzekļu, kā noteikts krīzes iztikas minimuma pārtikas daļā, ko apstiprina Ministru Padome. Ja nepaliek, stājas spēkā atliktais maksājums. Tāpēc lietderīgi zināt krīzes iztikas minimumu, it īpaši tā pārtikas daļu”²³. Respektīvi, šajā brīdī runa ir par tiesībām atlikt noteiktus maksājumus, ja ģimenei nepietiek naudas pārtikai.

Situācija nedaudz stabilizējas 1993.gada beigās. Tāpēc nozīmīgākais sociālās politikas dokuments, kurā bija iekļauta iztikas minimuma vērtība un kas noteica tās izmantošanu, tika pieņemts 1993.gada beigās pēc 5. Saeimas vēlēšanām – tie bija Ministru kabineta 1993.gada 18.novembra noteikumi Nr.19 “Par kārtību, kādā ģimenes atzīstamas par trūcīgām” – saskaņā ar šiem noteikumiem par trūcīgu bija atzīstama ģimene, kuras ienākums uz katru ģimenes locekli pēdējo trīs mēnešu nepārsniedza 75% no Ministru kabineta noteiktā iztikas minimuma, taču šī norma bija papildināta ar piebildi iekavās “Pašreizējā situācijā – 75 % no krīzes iztikas minimuma”²⁴. Līdz ar to faktiski visā laika posmā, kamēr šie noteikumi bija spēkā, trūcīguma sliekšnis bija 75% no krīzes iztikas minimuma, bet iztikas minimums izmantots valsts sociālajā politikā netika, tiesa, saglabājot iespēju, ka “pašreizējā situācija” jeb krīze varētu beigties, ļaujot atgriezties pie iztikas minimuma.

1996.gadā šos noteikumus nomainīja 26.marta Ministru kabineta noteikumi Nr.75 “Noteikumi par trūcīgo ģimeņu sociālās palīdzības pabalstu un trūcīgo ģimeņu materiālā stāvokļa novērtēšanu”, kas tāpat paredzēja normu, ka “ģimene atzīstama par trūcīgu, ja ienākumi pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz 75% no Ministru kabineta noteiktā krīzes iztikas minimuma mēnesī uz katru ģimenes

²² Augstākās Padomes 1992.gada 14.aprīļa lēmums “Par neatliekamiem uzdevumiem iedzīvotāju sociālajā aizsardzībā”. <https://likumi.lv/ta/id/65496-par-neatliekamiem-uzdevumiem-iedzivotaju-socialaja-aizsardziba>

²³ Turpat.

²⁴ Ministru kabineta 1993.gada 18.novembra noteikumi Nr.19 “Par kārtību, kādā ģimenes atzīstamas par trūcīgām”. <https://likumi.lv/ta/id/59937>

locekli”²⁵, tikai šajā gadījumā atsauce bija jau vairs tikai uz krīzes iztikas minimumu, bet iztikas minimuma jēdziena tajos nebija.

Šie Ministru kabineta noteikumi zaudēja spēku 2003.gadā, bet to vietā tika pieņemti 25.februāra Ministru kabineta noteikumi Nr.97 “Kārtība, kādā ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona atzīstama par trūcīgu”²⁶. Tajos krīzes iztikas minimuma vietā kā trūcīguma indikators tika paredzēta minimālā darba alga, sliekšni nosakot 50% līmenī no tās. Līdz ar šo noteikumu pieņemšanu krīzes iztikas minimums kā Latvijas sociālās politikas instruments valstiskā līmenī vairs izmantots netika.

Savukārt iztikas minimums jau kopš 1993.gada faktiski bija statistiska mēraukla, lai veiktu salīdzinājumus ar citiem minimālajiem ienākumu apmēriem. Līdz ar sabalansētākas sociālās politikas veidošanos iztikas minimumam tādā izpratnē, kādā tas tika izstrādāts 1991.gadā, un tādā veidā, kādā tas tika pielietots, lai iespēju robežās kompensētu iedzīvotājiem straujo dzīves dārdzības pieaugumu, zuda jēga, bet tā apjomu garantēt nebija iespējams. Iztikas minimuma pielietojamību mazināja arī fakts, ka tas bija viens universāls rādītājs, neņemot vērā mājsaimniecību struktūru, vecuma sastāvu, dzīvesvietu u.tml. (izņemot diferenciāciju starp nodarbinātajiem un pensionāriem).

Tas gan nenozīmē, ka iztikas minimums vispār netika izmantots. Piemēram, 2005.gadā intervijā “Rīgas Balss” žurnālistam Rīgas Domes “Labklājības departamenta direktors Valdis Nagobads paskaidroja, ka ”šobrīd vientuļiem cilvēkiem maznodrošināto statusu piešķir, ja viņa ienākumi ir mazāki par iztikas minimumu. Ģimenēs, kurās vismaz viens cilvēks ir darba spējīgs, šī summa ir 75% no iztikas minimuma, šobrīd tas ir 78,88 lati. V. Nagobads sacīja, ka Rīgā šī robeža ir augstāka nekā daudzās citās pilsētās.”²⁷ Tomēr lēmums iztikas minimumu izmantot nebija pieņemts valsts sociālās politikas līmenī, bet gan lokāli.

Šajā pašā publikācijā, atsaucoties uz CSP speciālisti Solveigu Siliņu, arī atzīts, ka “iztikas minimuma groza saturs neatbilst mūsdienu prasībām un to sen būtu laiks pārskatīt. [...] Gandrīz 15 gadu laikā statistikas speciālisti “uz savu roku” atļāvušies pamainīt vienīgi tādas preces, kuras gandrīz neviens vairs nelieto, piemēram, bērnu kokvilnas autiņi aizstāti ar *pamperiem*.”²⁸

Lai arī CSP vēl ilgi norādīja uz iztikas minimuma groza neatbilstību, taču turpināja to rēķināt. Sociālās statistikas departamenta direktore Maranda Behmane intervijā LV portālam 2010.gadā

²⁵ Ministru kabineta 1996.gada 26.marta noteikumi Nr.75 “Noteikumi par trūcīgo ģimeņu sociālās palīdzības pabalstu un trūcīgo ģimeņu materiālā stāvokļa novērtēšanu”. <https://likumi.lv/ta/id/39509-noteikumi-par-trucigo-gimenu-socialas-palidzibas-pabalstu-un-trucigo-gimenu-materiala-stavokla-novertesanu>

²⁶ Ministru kabineta 2003.gada 25.februāra noteikumi Nr.97 “Kārtība, kādā ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona atzīstama par trūcīgu”. <https://likumi.lv/ta/id/72052-kartiba-kada-gimene-vai-atseviski-dzivojosa-persona-atzistama-par-trucigu>

²⁷ Āboltiņš Jānis. Iztikas minimums — arhaisms vai atavisms? Apollo, 2005.gada 4.oktobris. <https://www.apollo.lv/4757051/iztikas-minimums-arhaisms-vai-atavisms>

²⁸ Turpat.

pat sacīja, ka “statistiķi savā starpā runājot: ja iztikas minimuma noteikšanā nekas netiks mainīts, viņi publicēsot informāciju ar treknu virsrakstu “1990.gada grozs 2010.gada cenās””, šādā veidā akcentējot nepieciešamību groza saturu pārskatīt²⁹.

Pret CSP vēlmi pārtraukt iztikas minimuma aprēķināšanu iebilda, piemēram, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība, akcentējot, ka tā ir “sarkanā līnija, aiz kuras nedrīkst atkāpties”, nosakot minimālās algas un minimālās pensijas³⁰. Aicinājumi groza saturu pārskatīt tomēr praktiskas aprises neieguva. Līdz ar to 2013.gads bija pēdējais, kad CSP veica iztikas minimuma aprēķinu.

Iztikas minimuma groza vērtību izmaiņas atspoguļotas 3.attēlā. Salīdzinoši strauja to paaugstināšanās bija novērojama vairākus gadus pirms 2009.gada ekonomiskās krīzes kreditēšanas apjoma pieauguma rezultātā. Līdz ar krīzes iestāšanos iztikas minimuma groza vērtība uz gadu pat nedaudz samazinājās, bet pēc tam pieauga ļoti lēni.

3.attēls. CSP aprēķinātās iztikas minimuma groza summas 1998.-2013.gadā, EUR³¹

Kopumā jāsaprot, ka iztikas minimuma aprēķināšanas metodika, kas Latvijā bija spēkā no 1991.līdz 2013.gadam, saturiski ir tuva absolūtās nabadzības sliekšņa noteikšanai. Iztikas minimuma saturs netika pārskatīts, tādējādi netika ņemtas vērā sabiedrības izpratnes izmaiņas par to, kāds patēriņa

²⁹ Dārziņa Lidiņa. Deformēto iztikas minimuma grozu nelikvidēs, bet gatavos revīziju. LV portāls, 2010.gada 26.jūlijs. <https://lvportals.lv/viedokli/213887-deformeto-iztikas-minimuma-grozu-nelikvides-bet-gatavos-reviziju-2010>

³⁰ Turpat.

³¹ Konceptija “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu” (informatīvā daļa). Latvijas Republikas Labklājības ministrija, 2014. 10.lpp. <https://www.lm.gov.lv/lv/media/6328/download>

līmenis uzskatāms par adekvātu. Tomēr pat šajā iztikas minimumā ir iekļauti elementi, kas pārsniedz tādas bāzes vajadzības kā pārtika un mājoklis. Piemēram, iztikas minimumā ietilpa 2 grāmatas gadā un vairāk nekā 1 avīze vai žurnāls dienā.

Varam secināt, ka absolūtās nabadzības robeža šī jēdziena precīzā izpratnē Latvijā netika aprēķināta pat 1992.gadā. Savukārt šobrīd, kad dzīves apstākļi Latvijā ir ievērojami labāki nekā pirms 30 gadiem, bet patēriņa standarta robežas paplašinājušās, no absolūtās nabadzības robežas noteikšanas ieguvumu nebūtu.

Līdz ar to nepieciešams izstrādāt kvalitatīvi jaunu instrumentu, kas orientējas uz tiem patēriņa standartiem, kādi Latvijā pastāv šobrīd, kā arī ir pietiekami elastīgs, lai nebūtu nepieciešamas kvalitatīvas izmaiņas tajā brīdī, kad šie standarti mainās. To var nodrošināt, vismaz daļēji atsakoties no konkrētas preču un pakalpojumu nomenklatūras izmantošanas, to aizstājot ar izdevumu kategorijām, kuru ietvaros identificējami izdevumi.

ĀRVALSTU PIEREDZES ANALĪZE

Sākotnēji tika veikta priekšizpēte, kuras ietvaros pētnieki iepazinās ar citu Eiropas Savienības dalībvalstu pieredzi, kā arī strādāja pie mājsaimniecību tipoloģizēšanas. Priekšizpēte ietvēra dokumentu un sekundāro datu analīzi, kā arī konsultācijas ar ārvalstu speciālistiem, apzinot viņu pieredzi. Tā kā pētījumu, precīzāk, aptaujas lauka darba veikšanu, salīdzinoši ilgi aizkavēja ar COVID-19 infekcijas izraisīto pandēmiju saistītie ierobežojumi, tad laika intervāls starp ārvalstu prakses apzināšanu un Gala ziņojuma sagatavošanas brīdi izrādījās neplānoti ilgs, tāpēc informācija par ārvalstu pieredzi pētījuma beigās tika aktualizēta.

Līdz 2015.gadam Eiropas Savienības mērogā ir veikts apjomīgs dažādu valstu iztikas minimumu izvērtējums un salīdzinājums³². Līdz ar to ārvalstu pieredzes apzināšana šī pētījuma ietvaros, kas veikta, kontaktējoties ar iesaistītajām personām (ierēdņiem un pētniekiem) attiecīgajās valstīs, raksturojama kā konkrēti mērķētu Latvijas kontekstā noderīgu pieredžu apzināšana, nevis kopainas izzināšana. Konkrētu valstu pieredze sniedz vērtīgu informāciju par pieeju metodoloģijas izstrādē, iztikas minimuma izmantošanu, kā arī šīs izmantošanas metodoloģiskajiem un politiskajiem ierobežojumiem. Tāpat jāņem vērā, ka 2015.gadā noslēgtā Eiropas mēroga pētījuma uzdevums bija veikt salīdzinājumu un izstrādāt rekomendācijas vienotai metodikai³³, kamēr detalizēts situācijas apraksts par konkrētām valstīm tur nav sniegts.

³² Skatīt:

- Storms, B., Goedeme, T., Van den Bosch, K., Penne, T., Schuerman, N., Stockman, S. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe //Review of current state of play on reference budget practices at national, regional, and local level. European Commission, 2014. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12544&langId=en>
- Goedeme, T., Storms, B., Penne, T., Van den Bosch, K. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe //The development of a methodology for comparable reference budgets in Europe - Final report of the pilot project. European Commission, 2015. https://www.researchgate.net/profile/Tim_Goedeme/publication/287640826_The_development_of_a_methodology_for_comparable_reference_budgets_in_Europe_-_Final_report_of_the_pilot_project/links/56f3140b08ae95e8b6cb4976/The-development-of-a-methodology-for-comparable-reference-budgets-in-Europe-Final-report-of-the-pilot-project.pdf
- Goedeme, T., Storms, B., Van den Bosch, K. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe // Proposal for a method for comparable reference budgets in Europe. European Commission, 2015. http://www.onpes.gouv.fr/IMG/pdf/2015_Pilot_project-_developing_a_common_methodology_on_reference_budgets_in_Europe_KE-02-15-392-EN-N-2_-_copie_1_.pdf

³³ Vienotās metodikas izmantošanas iespējas gan ir ierobežotas – jau iepirkuma “Jaunas metodoloģijas izstrāde iztikas minimuma patēriņa preču un pakalpojumu groza noteikšanai un tās aprobācija (izmēģinājumuprojekti)” Tehniskajā specifikācijā pasūtītājs norādījis: “Taču, ņemot vērā izaicinājumus starptautiski salīdzināmās metodoloģijas izstrādē un metodoloģijas ierobežojumus, Eiropas Komisijas izstrādātā iztikas minimuma groza metodoloģija nav pilnā mērā adaptējama Latvijas situācijā un var kalpot tikai kā metodoloģiskas vadlīnijas atsevišķu patēriņa daļu vērtēšanā” (iepirkuma LRLM2018/28-3-03/23ESF nolikuma 14.lpp.).

Vienotās metodikas piedāvājums balstās uz ieceri veikt plašu, salīdzināmu, starpvalstu līmenī koordinētu un pēc metodes pilnīgas izstrādes arī regulāru pētījumu, kas ietver plašu kvalitatīvo metožu (fokusgrupu diskusiju) pielietojumu. Līdzīgs pētījums, kas īstenojams vienas valsts kontekstā, tālāk aprakstīts nodaļā par Beļģijas (precīzāk – Flandrijas) pieredzi. Lai arī metode Flandrijā sekmīgi funkcionē, tomēr tas, ka federālā valstī ir problemātiski nodrošināt tās visaptverošu izmantošanu visās provincēs (traucē, piemēram, atšķirības likumdošanas aktos), liecina, ka Eiropas Savienības līmenī sagaidāmi vēl lielāki izaicinājumi. Salīdzinājuma autori šīs iespējamās grūtības arī labi apzinās³⁴.

Mūsaprāt, vienotas metodoloģijas pastāvīga izmantošana (pati izstrāde ir salīdzinoši vienkāršāks uzdevums) būtu iespējama vienīgi ar ievērojamu finansējumu, centralizētu koordināciju (līdzīgi kā *Eurostat* koordinē statistisko datu ieguvu Eiropas Savienībā) un uzturēšanas funkciju nodošanu katrā dalībvalstī pētniecisku institūciju rokās. Ieguvums būtu metodoloģijas salīdzināmība, taču nav pārliecības, ka iegūtais rezultāts katrai no dalībvalstīm sniegtu vairāk ieguvumu politikas veidošanā, nekā patstāvīgi izstrādāta un savām vajadzībām pielāgota metodoloģija.

Tāpēc ārvalstu pieredze šajā pētījumā apkopota, ņemot vērā konkrēto valstu funkcionējošos instrumentus iztikas minimuma noteikšanai, nevis detalizēti analizējot vienotās metodoloģijas piedāvājumu, kas šobrīd ir drīzāk teorētisks modelis. Izpētes uzdevuma veikšanai izvēlētas trīs valstis – Igaunija, Lietuva un Beļģija – , un sniegta to pieredzes analīze iztikas minimumu un minimālo patēriņa grozu izstrādē. Igaunija un Lietuva iekļautas analīzē ne tikai tāpēc, ka tās ir Latvijas tuvākās kaimiņvalstis ar vislīdzīgāko situāciju, bet arī tāpēc, ka:

- Igaunijas pieredze 2018.gadā analizēta un izvērtēta pētījuma “Iztikas minimuma un absolūtās nabadzības sliekšņa aprēķināšanas metodoloģija, kā arī svaru koeficientu atjaunošana sociālo indikatoru aprēķināšanai” ietvaros³⁵, tādējādi iespējams iegūt informāciju par to, kādā mērā izmantotā metodika uzskatāma par atbilstošu tā brīža Igaunijas situācijai, kā arī iezīmēt, kādas korekcijas Igaunijas pētnieki tajā ieteikuši;
- Lietuvas metodika izstrādāta 2016.gadā (un tāpēc nav iekļauta augstāk minētā Eiropas mēroga izvērtējuma ietvaros). Līdz ar to tā ir salīdzinoši jauna, izstrādāta apstākļos, kas ir tuvāki tiem, kādi ir šobrīd Latvijā.

Izvēloties trešo valsti, notika konsultācijas ar Antverpenes Universitātes sociologi Berenisi Stormsu (*Bérénice Storms*), kura ir viena no vadošajiem pētniekiem minētajā Eiropas mēroga

³⁴ Goedeme, T., Storms, B., Van den Bosch, K. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe // Proposal for a method for comparable reference budgets in Europe. European Commission, 2015. Pp.8-9. http://www.onpes.gouv.fr/IMG/pdf/2015_Pilot_project_-_developing_a_common_methodology_on_reference_budget_s_in_Europe_KE-02-15-392-EN-N-2_-_copie_1_.pdf

³⁵ Pētījuma ziņojums: “Elatusmiinimum – teel parema toeni puudustkannatavatele inimestele: Elatusmiinimumi mõju majandusliku toimetuleku tagamisele”. Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2018. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analusiid/Sotsiaalvaldkond/elatusmiinimum_loppraport.pdf

salīdzinājuma veikšanā. Viņa detalizēti iepazīnās ar Latvijas iztikas minimuma veidošanas iecerēm, kā arī nosauca Lielbritāniju, Īriju, Somiju un Beļģiju (pēdējā gadījumā Berenise Stormsa pati ir viena no metodikas autoriem) kā valstis, kuru pieredze Latvijai būtu visnoderīgākā. Visās šajās valstīs ir salīdzinoši skaidrs un pārdomāts metodikas izmantojums, kā arī salīdzināmā budžeta (tas šajā gadījumā būtu precīzāks apzīmējums) noteikšanā tiek izmantotas fokusgrupu diskusijas, tāpēc tās vienlaikus var kalpot kā funkcionējoši piemēri tam, kā praksē var darboties vienotās metodoloģijas izstrādē piedāvātais modelis.

Beļģija tika izvēlēta ne tikai tā iemesla dēļ, ka Berenise Stormsa, jau iepazīstoties ar iecerēm Latvijas metodikas izstrādei, varēja sniegt ieteikumus, balstoties uz Beļģijas metodikas izstrādē un adaptācijā gūto pieredzi. Beļģijas pieredzes izpēte palīdzēja precīzāk saprast iztikas minimuma izmantošanas iespējas, kas būtiski atšķiras no Baltijas valstīs līdz šim lietotajām.

Igaunijas un Lietuvas pašreizējās metodikas ietver virkni apzinātu vienkāršošanu un optimizāciju, lai metodika, pirmkārt, būtu ērti lietojama. Beļģu pieeja savukārt ir mēģinājums izstrādāt metodiku, kur pētnieki izdziļinās katrā patēriņa niansē un iekļauj to metodikā. Šis mēģinājums, no vienas puses, parāda, ka tas ir iespējams, lai arī ļoti resursietilpīgi. No otras puses, tas demonstrē, ka šāda metodika var darboties, ja tai ir pastāvīgs, ieinteresēts izstrādātājs pētnieciska institūta personā, kuram nav saistoši normatīvajos aktos noteikti ierobežojumi attiecībā uz metodikas pilnveidi. Pilnveide tiek veikta pēc nepieciešamības un ar tādiem pētniecības instrumentiem, kādus konkrētajā situācijā pētnieki atzīst par optimāliem. Antverpenes Universitāte savu metodiku pilnveido jau vairāk nekā 10 gadus.

Līdz ar to ar Beļģijas metodikas apraksts dod ieskatu komplicētā pieejā, kas ir pretstats apzinātai vienkāršošanai, kas raksturīga Lietuvai un Igaunijai. Latvijas gadījumā jāapzinās, ka tai nav pieejami ne tādi laika, ne cilvēkresursi kā Beļģijai. Tomēr, ja tiek izlemts veidot komplicētāku metodiku nekā Lietuvā vai Igaunijā, tad Beļģija ir praktisks piemērs tam, kādas darbības ir efektīvas, lai iegūtu detalizētākus, precīzākus rezultātus.

Iepazīstoties ar ārvalstu pieredzi, jāņem vērā, ka apskatītajās valstīs ir dažāds dzīves līmenis, tāpēc arī izdevumu struktūra un tas, kas loģiski saprotams ar minimumu, var atšķirties. Beļģijas gadījumā pieeja koncentrējas nevis uz pamatvajadzību apmierināšanu, bet gan uz to, lai ļautu cilvēkam pilnvērtīgi pildīt savas sociālās lomas. Arī Latvijā, kas ir Eiropas Savienības dalībvalsts un pasaules kontekstā pārtikusī valsts, izstrādājot iztikas minimumu, kā ietvars būtu izmantojamas Cilvēka vajadzību teorijā un Beļģijas iztikas minuma pamatā liktās vērtības³⁶:

1. Ir jāveicina veselīgs dzīvesveids.
2. Ir jāļauj cilvēkiem veikt autonomu izvēli, pildot savas dažādās sabiedriskās lomas.

³⁶ Storms Bérénice. *Belgian Reference Budgets for Social Participation and their Use for Policy Purposes// Minimum Income Standards and Reference Budgets: International and Comparative Policy Perspectives*. Bristol, Policy Press, 2020. *Publikācijas sagatave, kas tiek izmantota ar autores atļauju.*

3. Ir jānodrošina tādu funkciju izpilde un jāietver tāds saturs, kas ir sociāli pieņemams dažādām iesaistītajām personām un, it īpaši, mājsaimniecībām, kurām ir zemi ienākumi.

Cilvēku vajadzību teorija tiek piedāvāta kā teorētiskais pamats arī vienotas metodoloģijas izstrādei salīdzināmajiem iztikas minimumiem Eiropas Savienībā, nosakot pirmās divas no augstāk minētajām vērtībām (veselību un autonomiju) kā universālas, lai cilvēks spētu pilnvērtīgi piedalīties sabiedrības dzīvē³⁷.

Ārvalstu pieredzes izpētē izmantotas vienīgās pieejamās metodes šāda uzdevuma izpildei – dokumentu analīze un konsultācijas (e-pasta sarakstes un telefona sarunu formā) ar ārvalstu ekspertiem, apzinot viņu pieredzi iztikas minimuma izstrādē un piemērošanā. Pētnieki konsultējās ar šādiem ekspertiem:

- Hede Sinisāra (*Hede Sinisaar*) – Igaunijas Sociālo lietu ministrijas Analīzes un statistikas departamenta vadītāja;
- Kaupo Kopels (*Kaupo Koppel*) – Igaunijas politikas izpētes centra “Praxis” analītiķis;
- Ugne Užgale – Lietuvas Sociālās drošības un darba ministrijas Stratēģisko lēmumu atbalsta grupas vecākā padomniece;
- Romas Lazutka (*Roms Lazutka*) – Viļņas universitātes Ekonomikas fakultātes profesors, Izmēģinājuma projekta vienotas atsauces budžetu metodoloģijas izstrādei Eiropā darba grupas loceklis;
- Berenise Stormsa (*Bérénice Storms*) – Antverpenes Universitātes Socioloģijas nodaļas pasniedzēja, Hermana Deleka Sociālās politikas centra pētniece, Beļģijas budžetu ekspertīzes un izpētes centra (CEBUD) pētījumu koordinatore.

Ekspertu izvēle sākotnēji tika balstīta uz LM rekomendācijām, bet vēlāk personas, ar kurām Igaunijā, Lietuvā un Beļģijā izdevās sazināties, piekrita sniegt konsultācijas vai arī ieteica savā vietā (vai papildus) kādu citu.

Konsultācijās eksperti ne tikai dalījās ar savu pieredzi, bet arī norādīja uz dokumentiem, ar kuriem pētniekiem būtu lietderīgi iepazīties (to skaitā tika saņemti nepublicēti materiāli). Ar vairākiem no ekspertiem pētnieki konsultējās atkārtoti, precizējot no jauna radušos jautājumus. Konsultāciju gaitā iegūtā informācija tika dokumentēta.

³⁷ Goedeme, T., Storms, B., Van den Bosch, K. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe // Proposal for a method for comparable reference budgets in Europe. European Commission, 2015. P.51, p.90. http://www.onpes.gouv.fr/IMG/pdf/2015_Pilot_project_developing_a_common_methodology_on_reference_budget_s_in_Europe_KE-02-15-392-EN-N-2_-_copie_1_.pdf

Igaunijas pieredze

Mērķis un pamatojums

Igaunijas iztikas minimuma aprēķināšanas metodika ir izstrādāta Igaunijas Sociālo lietu ministrijas projekta “Iztikas minimuma un absolūtās nabadzības sliekšņa aprēķināšanas metodoloģija, kā arī svaru koeficientu atjaunošana sociālo indikatoru aprēķināšanai” ietvaros 2004. gadā³⁸. To izstrādājuši pētnieki un dietologi no Igaunijas dietoloģijas zinātnieku asociācijas, piedaloties pārstāvjiem no Sociālo lietu ministrijas (*Sotsiaalministreeium*) un Igaunijas Statistikas (*Eesti Statistika*).

Informācijas avotos, kur metodikas izstrāde aprakstīta, netiek norādīts tās mērķis³⁹. Tomēr mērķa būtība ir pateikta jau projekta nosaukumā – absolūtās nabadzības sliekšņa noteikšana un svaru koeficientu atjaunošana. To apstiprina arī sekundārs avots: analīzē par ES valstu iztikas minimumiem, kas veikta “Izmēģinājuma projekta vienotas metodoloģijas izstrādei iztikas minimumiem Eiropā” ietvaros, apkopotu arī dažādu valstu metodiku izstrādes mērķi.

No vairāk nekā 10 mērķiem⁴⁰, kas kopumā Eiropas valstīs identificēti, kā Igaunijas metodikai atbilstoši minēti divi – noteikt nabadzības pakāpi, kā arī izstrādāt ekvivalences skalas⁴¹.

³⁸ Informācija par metodoloģiju no: Hede Sinisaar, Kadi Siimer, Marion Rummo. Presentation “Subsistence minimum and absolute poverty in Estonia”. *Sotsiaalministreeium*, 22.03.18.

³⁹ Skatīt, piemēram:

- Ene-Margit Tiit. Elatusmiinimumi ja vaesuspiiride hindamise metoodika ning sotsiaalsete indikaatorite leidmisel kasutatavate tarbimiskaalude kaasajastamine: Projekti vahearuanne. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, AS Resta, 2005.
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elatusmiinimum_ja_vaesuspiiri_hindamine_ii_osa.pdf
- Ene-Margit Tiit. Elatusmiinimumi ja vaesuspiiride hindamise metoodika ning sotsiaalsete indikaatorite leidmisel kasutatavate tarbimiskaalude kaasajastamine: Projekti II osa aruanne (täiendatud variant). Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, AS Resta, 2006.

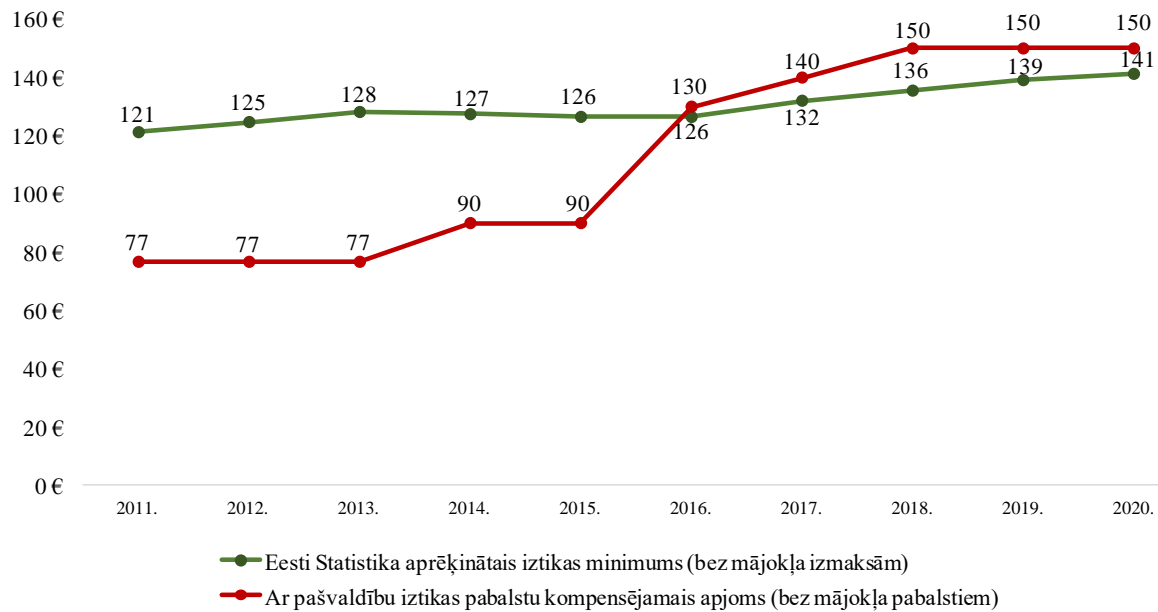
⁴⁰ Pilotprojektā identificētie dažādu valstu metodiku izstrādes mērķi:

▪ novērtēt dzīves līmeņa atbilstību;	▪ izpētīt patēriņa cenu indeksa izmaiņas;	▪ noteikt papildu ienākumu atbalstu;
▪ novērtēt sociālo pabalstu pietiekamību;	▪ nodrošināt alternatīvus kredītpējas indikatorus;	▪ sniegt etalonu algu atbilstības novērtēšanai;
▪ izmērīt nabadzības pakāpi;	▪ konsultācijām parādu nomaksai;	▪ novērtēt īres maksas līmeņus;
▪ novērtēt relatīvo ienākumu nabadzības sliekšņu pamatotību;	▪ finanšu izglītībai;	▪ konsultācijām par budžetu;
▪ izstrādāt ekvivalences skalas;		▪ novērtēt minimālās dzīves līmeņa izmaksas;
		▪ citi.

⁴¹ Storms, B., Goedeme, T., Van den Bosch, K., Penne, T., Schuerman, N., Stockman, S. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe //Review of current state of play on reference budget practices at national, regional, and local level. European Commission, 2014. Pp.23-24; pp. 75-78.

<https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12544&langId=en>

4.attēls. Eesti Statistika aprēķinātais iztikas minimums (bez mājokļa izmaksām) mēnesī un pašvaldību kompensētais apjoms (neskaitot mājokļa pabalstus)⁴² Igaunijā mēnesī 2011.-2020.gadā⁴³, EUR

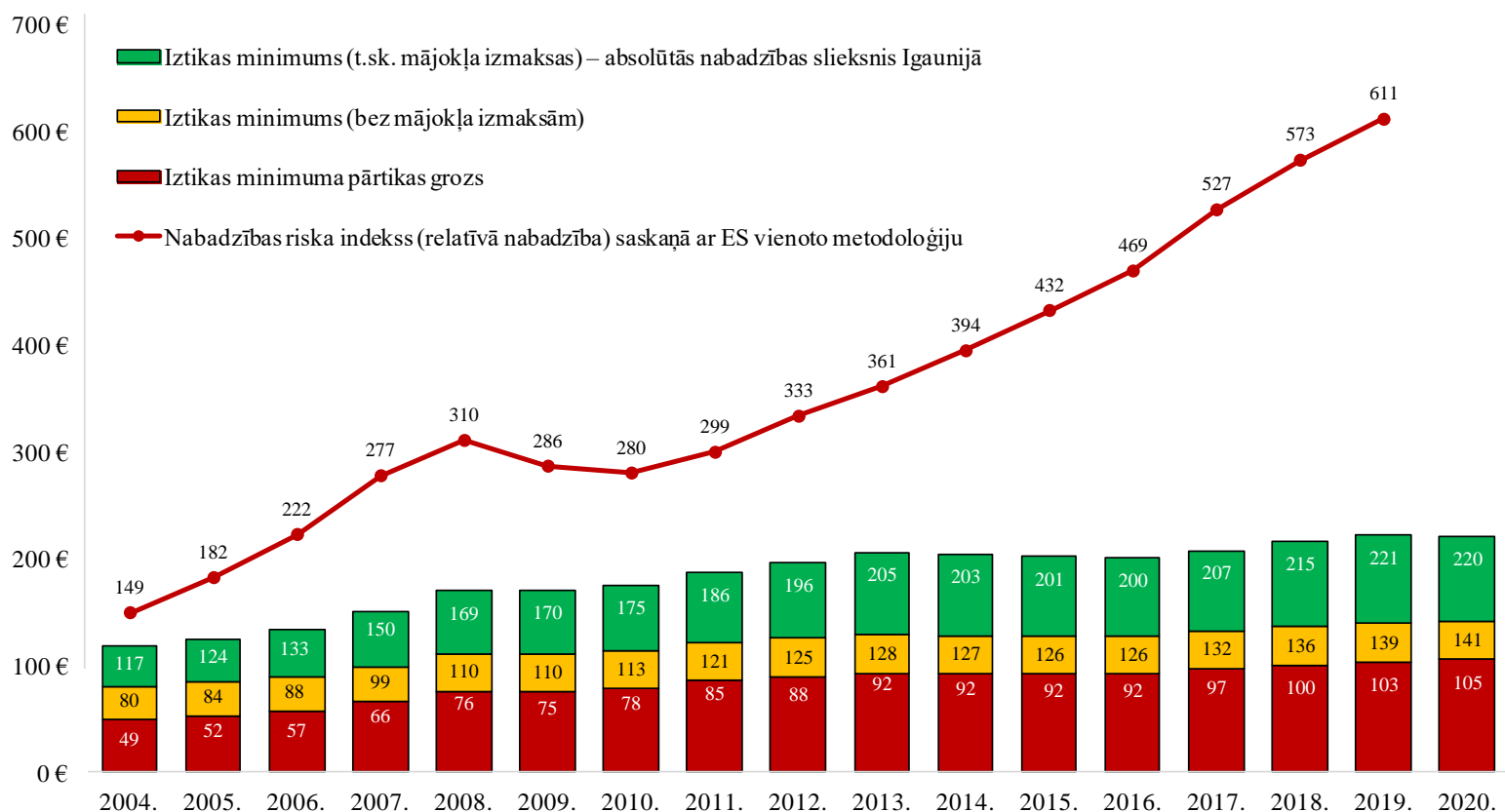
Pēdējais gan ir līdzeklis pirmā sasniegšanai, tādējādi galvenais mērķis ir nabadzības sliekšņa noteikšana – konkrēti, absolūtās nabadzības, kas ievērojami atšķiras no relatīvās. Turpat norādīts, ka *Eesti Statistika* metodiku izmanto kā absolūtās nabadzības rādītāju.

⁴² Tas, kāpēc ar pabalstu netiek kompensēti mājokļa izdevumi, skaidrojams ar faktu, ka mājokļa pabalstus pašvaldības piešķir atsevišķi, ņemot vērā, vai šie izdevumi attiecīgajā mēnesī tiešām pastāv, kā arī nosakot noteiktus mājokļa standartus un pabalsta apjomu, kas dažādās pašvaldībās var atšķirties. Sīkāk skatīt: Lauri Leppik. European Minimum Income Network country report Estonia: Analysis and Road Map for Adequate and Accessible Minimum Income Schemes in EU Member States. European Minimum Income Network, October 2014, p.10. <https://eminnetwork.files.wordpress.com/2013/04/emin-estonia-2014.pdf>

⁴³ Sagatavots pēc: EMIN Context Report Estonia Developments in relation to Minimum Income Schemes. EAPN Estonia NGO, May 2017, p.10. https://eminnetwork.files.wordpress.com/2013/04/context_report_estonia_2017.pdf parauga. Dati papildināti no:

- *Eesti Statistika* publiskās datubāzes tabulas LE27: Estimated subsistence minimum, minimum estimated food basket and non-food expenditures per 30 days for one person household <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=LE27&lang=en>
- Ingel Kadarik, Märt Masso, Magnus Piirits. Changes to Estonian subsistence benefit system make it more flexible and motivate working. ESPN Flash Report 2018/5. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=19023&langId=en>
- The OECD Tax-Benefit Model for Estonia: Description of Policy Rules for 2020. OECD, 2020. Pp.12-13. <https://www.oecd.org/els/soc/TaxBEN-Estonia-2020.pdf>
- konsultācijām ar Igaunijas politikas izpētes centra “Praxis” analītiķi Kaupo Kopelu (*Kaupo Koppel*).

5.attēls. Iztikas minimums (absolūtās nabadzības sliekšnis) un relatīvās nabadzības sliekšnis EUR mēnesī Igaunijā 2004.-2020.gadā⁴⁴

⁴⁴ Sagatavots pēc: Hede Sinisaar, Kadi Siimer, Marion Rummo. Presentation “Subsistence minimum and absolute poverty in Estonia”. Sotsiaalministreeium, 22.03.18., slide 13 parauga. Dati precizēti un papildināti no:

- *Eesti Statistika* publiskās datubāzes tabulas LE27: Estimated subsistence minimum, minimum estimated food basket and non-food expenditures per 30 days for one person household. <http://pub.stat.ee/px-http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=LE27&lang=en>
- *Eesti Statistika* publiskās datubāzes tabulas LES06: Equalised disposable income and poverty threshold of household members. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=LES06&lang=en> (gada rādītājs dalīts ar 12).

Absolūtais nabadzības līmenis pēc šī rādītāja 2012. gadā bija 7,3% (salīdzinājumā ar 18,7%, ja tiek izmantots Eurostat nabadzības riska indekss)”⁴⁵. Tiesa, jāvērs uzmanība uz to, vai indikators (izņemot pārtikas daļu), kas, izmantojot 2004.gadā izstrādāto metodiku (skatīt nākamo apakšnodaļu), tiešām ir saucams par absolūtās nabadzības indikatoru, jo nepārtikas izdevumu aprēķina pamatā ir relatīvs rādītājs – mediāna.

Laika gaitā iztikas minimuma mērķi, ja tos analizē pēc būtības, ir mainījušies vai vismaz parādījusies nedeklarēts mērķis. Jau pagājušajā gadā veiktajā analizē eksperti no pētījumu centra “Praxis” norādīja, ka iztikas minimums “ir netieši saistīts ar Igaunijas minimālā ienākuma aizsardzības shēmu – iztikas pabalstu”⁴⁶. Un šī netiešā saite pastāv kopš 2016.gada (skatīt 4.attēlu), kad *Riigikogu* (Igaunijas parlaments) minimālā pabalsta apmēru sāka aptuveni pielīdzināt iztikas minimumam (tiesa, katru reizi ar atsevišķu lēmumu).

Šo procesu noteica Igaunijas Augstākās tiesas Konstitucionālā izvērtējuma palātas (*Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium*) 2014.gada 5.maija spriedums⁴⁷ lietā “Sociālās labklājības likuma 22. panta 1. un 2. punkta, 22². panta 1. un 2. punkta un Ģimenes likuma 183. panta 3. punkta konstitucionalitātes pārbaude”, kur tika norādīts, ka iztikas pabalsta⁴⁸ neatbilstība iztikas minimuma⁴⁹ līmenim ir pretrunā ar Igaunijas Republikas Konstitūcijas⁵⁰ 28.panta 2.daļu, kas nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz valdības palīdzību vajadzības gadījumā.

Tomēr, uzlabojoties dzīves līmenim sabiedrībā kopumā (skatīt 5.attēlu), ir konstatēts, ka pieaug atšķirības starp iztikas minimumu un nabadzības riska sliekšni (60% no ienākumu mediānas valstī saskaņā ar Eiropas Savienības vienoto metodoloģiju). Faktiski tas norāda uz Igaunijas sabiedrības labklājības pieaugumu un noslāņošanos. Tāpēc 2018.gadā politisko pētījumu centrs “Praxis” veica pētījumu⁵¹, lai izvērtētu esošās metodoloģijas atbilstību un piedāvātu veikt korekcijas, ja tādas būtu nepieciešamas. Pētījuma rezultāti atspoguļoti nākamajā apakšnodaļā, tomēr uzreiz jāmin, ka ieteiktie uzlabojumi šobrīd nav ieviesti.

⁴⁵ Turpat, p.36.

⁴⁶ Elatusmiinimum – teel parema toeni puudustkannatavatele inimestele: Elatusmiinimumi mõju majandusliku toimetuleku tagamisele. Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2018. L.10. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elatusmiinimum_loppraport.pdf

⁴⁷ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium. Kohtuotsus. Kohtuasja number: 3-4-1-67-13. “Sotsiaalhoolekande seaduse § 22 lg-te 1 ja 2, § 22² lg-te 1 ja 2 ning perekonnaseaduse § 183 lg 3 põhiseaduspärasuse kontroll” Otsuse kuupäev: 5. mai 2014. <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-4-1-67-13>

⁴⁸ Sprieduma pieņemšanas brīdī – EUR 76,70 mēnesī.

⁴⁹ Spriedumā ir atsauce uz 2011.gada iztikas minimumu – EUR 186 mēnesī. Bet to Igaunijas Republika pati ir definējusi kā absolūtās nabadzības rādītāju.

⁵⁰ Constitution of the Republic of Estonia. <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/>

⁵¹ “Elatusmiinimum – teel parema toeni puudustkannatavatele inimestele: Elatusmiinimumi mõju majandusliku toimetuleku tagamisele”. Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2018. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elatusmiinimum_loppraport.pdf

Metodika

Iztikas minimums saskaņā ar Igaunijā 2004.gadā izstrādāto metodoloģiju ietver:

- pārtikas grozu;
- mājokļa izdevumus;
- individuālos nepārtikas izdevumus.

2.tabula. Pārtikas grozs Igaunijā mēnesī saskaņā ar 2004.gadā izstrādāto metodiku⁵²

Produkts	Daudzums (grami vai skaits)	Produkts	Daudzums (grami vai skaits)
Rudzu maize	5400	Putnu gaļa	1800
Kartupeļi	12 000	Aknas	210
Makaroni	1200	Desa	300
Rīsi	600	Svaigas zivis	1950
Auzu pārslas	600	Zivju pirkstiņi	450
Miežu putraimi	300	Zivju konservi	450
Griķi	600	Olas	9
Manna	300	Piens	6000
Baltmaize	750	Jogurts	1500
Kviešu milti	450	Kefīrs	1200
Burkāni	3750	Biezpiens	450
Kāposti	5250	Siers	450
Bietes	1140	Skābs krējums	300
Kāļi	930	Sviests	300
Žāvēti dārzeņi	300	Eļļa	450
Sīpoli, ķiploki	1290	Rieksti, sēklas	120
Tomāti	300	Cukurs	750
Gurķi	150	Sulas koncentrāts	600
Āboli	3750	Ievārījums	600
Banāni	1800	Kakao pulveris	30
Rozīnes	150	Kafijas pulveris	150
Apelsīni	1200	Zāļu tēja	30
Ogas	300	Sāls	90
Cūkgaļa	2160		

Pārtikas grozs ir veidots tā, lai tā apjoms un struktūra atbilstu Ziemeļvalstīm raksturīgajām pārtikas vajadzībām, ņemot vērā Igaunijas sociāli kulturālo situāciju, pārtikas izdevumus, kā arī ēšanas un fizisko aktivitāšu paradumus. Ņemot vērā nepieciešamo barības vielu, vitamīnu un minerālvielu daudzumu, kas neradītu veselības problēmas, noteikts, ka minimālajam pārtikas grozam dienā

⁵² Sagatavots pēc: Ene-Margit Tiit. Elatusmiinimumi ja vaesuspiiride hindamise metoodika ning sotsiaalsete indikaatorite leidmisel kasutatavate tarbimiskaalude kaasajastamine: Projekti II osa aruanne (täiendatud variant). Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, Resta, 2006. Tabel 20. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elatusmiinimum_ja_vaesuspiiri_hindamine_ii_osa.pdf

jāsatur 2400 kcal. Groza saturs atspoguļots 2.tabulā – tā saturs nav diferencēts atkarībā no personu dzimuma, vecuma vai citiem parametriem.

Lai noteiktu pārtikas groza finansiālo vērtību izmaiņas, sākotnēji tika izmantoti Mājsaimniecību budžeta apsekojuma rezultāti (izmantojot summas, ko grozā iekļautajām pārtikas vienībām tērēja zemākajās 5 izdevumu decilēs esošie), bet no 2008.gada tā vietā tiek izmantoti dati no cita *Eesti Statistika* apsekojuma – patēriņa cenu indeksa pārtikas precēm (kā bāze saglabājās zemāko 5 izdevumu decīļu patēriņš⁵³).

Mājokļa izdevumi sākotnēji tika balstīti uz faktiskajiem maksājumiem par mājokli (saskaņā ar 2004.gada Mājsaimniecību budžeta apsekojuma datiem), sadalot izdevumus divās kategorijās:

- pastāvīgie izdevumi (īre, komunālie maksājumi);
- nepastāvīgie izdevumi (remontu izdevumi).

Pastāvīgo izdevumu gadījumā aprēķinā tika izmantoti 95% no mājokļu izdevumu mediānas, bet nepastāvīgo izdevumu gadījumā – 35%⁵⁴. Izdevumi katru gadu tiek pārrēķināti, ņemot vērā patēriņa cenu izmaiņas attiecīgajās izdevumu kategorijās.

Individuālie nepārtikas izdevumi tika aprēķināti, izmantojot 2004.gada Mājsaimniecību budžeta apsekojuma datus. Tie apkopoti 8 lielās kategorijās, katrai nosakot izdevumu mediānu, kas tālāk izmantota iztikas minimuma noteikšanai, piemērojot katrai individuālu svaru koeficientu⁵⁵:

- izdevumi apģērbam un apaviem (koeficients – 0,5);
- izdevumi mājsaimniecības iekārtu ekspluatācijai (koeficients – 0,35);
- izdevumi medicīniskajai aprūpei un veselības aprūpes pakalpojumiem (koeficients – 0,75);
- izdevumi izglītībai (koeficients – 0,3);
- izdevumi sakariem (koeficients – 0,85);
- izdevumi transportam (koeficients – 0,4);
- izdevumi atpūtai, brīvajam laikam un izklaidei (koeficients – 0,25);

⁵³ Iekavās norādītais precizējums iegūts no sarunas ar Igaunijas Sociālo lietu ministrijas Analīzes un statistikas departamenta vadītāju Hedi Sinisāru (*Hede Sinisaar*) 2019.gada novembrī.

⁵⁴ Koeficientu aprēķini gan mājokļu, gan individuālo nepārtikas izdevumu kategorijās balstās uz aprēķiniem, kur izdevumi konkrētajā pozīcijā 1.-3.decilei (respektīvi, 30% nabadzīgāko mājsaimniecību) tiek dalīti ar vidējo izdevumu līmeni, bet pēc tam rezultāts noapaļots. Sīkāk skatīt turpat – 26.-29.lpp.

⁵⁵ Koeficientu vērtības šeit sniegtas no: Ene-Margit Tiit. Elatusmiinimumi ja vaesuspiiride hindamise metoodika ning sotsiaalsete indikaatorite leidmisel kasutatavate tarbimiskaalude kaasajastamine: Projekti II osa aruanne (täiendatud variant). Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, Resta, 2006. L.29. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elatusmiinimum_ja_vaesuspiiri_hindamine_ii_osa.pdf

- izdevumi dažādām precēm un pakalpojumiem (koeficients – 0,5).

No izdevumiem tika izslēgti izdevumi alkoholam, tabakai, ceļojumiem, transporta iegādei, izdevumi sabiedriskajai ēdināšanai un viesnīcām. Izdevumi katru gadu tiek pārrēķināti, ņemot vērā patēriņa cenu izmaiņas attiecīgajās izdevumu kategorijās.

Iztikas minimuma grozs mājsaimniecībai ir šo izdevumu summa, ņemot vērā augstāk minētos svaru koeficientus. Mājsaimniecību ietvaros savukārt tiek izmantota ekvivalences skala, pirmajam mājsaimniecības loceklim izmantojot aprēķināto grozu pilnā apmērā, bet katram nākamajam mājsaimniecības loceklim pieskaitot grozu, kas reizināts ar koeficientu 0,7 (tiem, kam ir vismaz 14 gadu) vai 0,5 (bērniem, kas jaunāki par 14 gadiem)⁵⁶.

Iztikas minimums mēnesī pirmajam mājsaimniecības loceklim saskaņā ar šo metodoloģiju Igaunijā bija:

- 2016.gadā – EUR 200,12 (tai skaitā pārtikas grozs EUR 91,50 un izdevumi mājoklim – EUR 73,65);
- 2017.gadā – EUR 207,23 (tai skaitā pārtikas grozs EUR 96,72 un izdevumi mājoklim – EUR 75,19);
- 2018.gadā – EUR 215,44 (tai skaitā pārtikas grozs EUR 99,71 un izdevumi mājoklim – EUR 79,93);
- 2019.gadā – EUR 221,36 (tai skaitā pārtikas grozs EUR 102,70 un izdevumi mājoklim – EUR 82,25);
- 2020.gadā – EUR 220,48 (tai skaitā pārtikas grozs EUR 104,86 un izdevumi mājoklim – EUR 79,20)⁵⁷.

Metodikas izstrādes posmā izvērtētas arī atšķirības dažādu mājsaimniecību starpā, pilsētu un lauku atšķirības u.tml., tomēr gala versija izveidota iespējami vienkārša. Tas attiecas arī uz sākotnēji komplicētajiem svaru koeficientiem dažādām izdevumu kategorijām (izvērsot sīkāk dažādas izdevumu pozīcijas šo kategoriju iekšienē), kas vēlāk vienkāršotas līdz dažiem jau minētajiem koeficientiem. Metodikā nav ņemtas vērā reģionālās atšķirības, kas būtu ne tikai komplicēti, bet varētu radīt arī realitātei neatbilstošas iztikas minimuma vērtības – tiek lēsts, ka aptuveni 30%

⁵⁶ Mājsaimniecību vajadzības palielinās ar katru nākamo cilvēku, tomēr ne gluži proporcionāli – vajadzība pēc mājokļa platības, elektrības u.c. trīs cilvēku ģimenei nebūs trīs reizes lielāka kā vienam cilvēkam. Ar ekvivalences skalas palīdzību tiek aprēķināts vajadzību pieaugums atkarībā no tā, cik vēl cilvēku (parasti diferencē pieaugušos un bērnus) ir mājsaimniecībā, neskaitot pirmo mājsaimniecības locekli. Pastāv plašs ekvivalences skalu klāsts, taču šajā gadījumā Igaunijā izmantota tā sauktā “Oksfordas skala”. Sīkāk skatīt: “What are Equivalence Scales?” OECD Project on Income Distribution and Poverty. <http://www.oecd.org/els/soc/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf>

⁵⁷ Dati no *Eesti Statistika* publiskās datubāzes tabulas LE27: Estimated subsistence minimum, minimum estimated food basket and non-food expenditures per 30 days for one person household. <http://pub.stat.ee/px-andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=LE27&lang=en>

Igaunijas iedzīvotāju nedzīvo savās deklarētajās dzīvesvietās⁵⁸. Arī pret mājsaimniecību tipoloģizēšanas iespējamību “Praxis” pētnieks Kaupo Koppel (*Kaupo Koppel*) pauž skeptisku attieksmi: “Tas prasa daudz vairāk datu; ir jāapsver pozitīva diskriminācija, un jebkurā gadījumā ekvivalences skalā jau ir ņemti vērā dažādi mājsaimniecību veidi”.

2018.gadā veiktais “Praxis” pētījums piedāvāja uz iztikas minimumu turpmāk raudzīties ne tikai kā uz līdzekļiem, kas nepieciešami izdzīvošanai, bet arī uz iespēju iekļauties sabiedrības dzīvē. Tāpēc tika piedāvāts gandrīz atteikties no vērtību mazinošajiem koeficientiem, kas iepriekš piemēroti dažādu izdevumu kategoriju mediānām. Konkrētāk, tika piedāvāts veikt šādas izmaiņas:

- pastāvīgo mājokļa izdevumu svaru koeficientu paaugstināt no 0,95 līdz 1;
- visiem individuālajiem nepārtikas izdevumiem piemērot koeficientu 1 (iepriekš izmantoto koeficientu vietā, kuri variēja robežās no 0,25 atpūtas izdevumiem līdz 0,85 sakariem).

Tāpat tika piedāvāts pārtikas patēriņa cenas turpmāk noteikt, balstoties uz visu iedzīvotāju vidējo pārtikas patēriņa mediānu (esošā metodika attiecībā uz pārtikas patēriņu ņem vērā tikai zemākās 5 deciles), kā arī veikt virkni citu izmaiņu.

Kā sacīts ziņojumā: “Virzoties uz labklājības sabiedrības veidošanos, arvien vairāk jānovērtē sabiedrības locekļu efektīva izturēšanās un iekļaušana. Iztikas minimumu vairs nevar uzskatīt par minimālo nepieciešamo izdevumu sliekšni, bet tam jāaptver arī vajadzības, kas pārsniedz minimālās, tādējādi veicinot iekļaušanu un iespēju dot savu ieguldījumu sabiedrībā”.⁵⁹

Metodikas izmantošana

Kā minēts iepriekš, ar Igaunijas Augstākās tiesas Konstitucionālā izvērtējuma palātas 2014.gada 5.maija spriedumu lietā “Sociālās labklājības likuma 22. panta 1. un 2. punkta, 22². panta 1. un 2. punkta un Ģimenes likuma 183. panta 3. punkta konstitucionalitātes pārbaude” iztikas minimuma izmantošanas veids Igaunijā ir būtiski mainījies. Iztikas minimums ir kļuvis par indikatoru, kas ietekmē politiskos lēmumus. Tā kā tas sākotnēji bija definēts kā absolūtās nabadzības sliekšnis, tad valstij nācās uzņemt atbildību, lai iedzīvotāju ienākumi nebūtu zemāki par noteikto sliekšni.

2019.gada noslēgumā, komunicējot ar politikas izpētes centru “Praxis” un Igaunijas Sociālo lietu ministriju, tika saņemta informācija, ka daļa no “Praxis” pētījuma ziņojumā piedāvātajām izmaiņām iztikas minimumā (pārtikas patēriņa cenas noteikt, balstoties uz visu iedzīvotāju vidējo pārtikas patēriņa mediānu; pastāvīgo mājokļa izdevumu svaru koeficientu paaugstināt no 0,95 līdz 1; visiem individuālajiem nepārtikas izdevumiem piemērot koeficientu 1) ir apstiprināta un stāsies

⁵⁸ Informācija iegūta no konsultācijām šī gada novembrī ar Igaunijas politikas izpētes centra “Praxis” analītiķi Kaupo Koppelu (*Kaupo Koppel*).

⁵⁹ Elatusmiinimum – teel parema toeni puudustkannatavatele inimestele: Elatusmiinimumi mõju majandusliku toimetuleku tagamisele. Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2018. L.30. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elatusmiinimum_loppraport.pdf

spēkā no 2020.gada. Tomēr šobrīd Igaunija joprojām palikusi pie esošā absolūtās nabadzības sliekšņa, kas atspoguļots 4. un 5.attēlā.

Lietuvas pieredze

Mērķis un pamatojums

Lietuvā iztikas minimuma aprēķināšanas metodika tiek dēvēta par Personas (ģimenes) minimālo patēriņa vajadzību aprēķināšanas metodiku, un tā balstās uz personas pamatvajadzībām, lai noteiktu minimālās patēriņa vajadzības. Saskaņā ar ANO 1995.gada definīciju⁶⁰, pamatvajadzībās ietilpst pārtika, drošs dzeramais ūdens, sanitārijas telpas, veselība, pajumte, izglītība un informācija. Lai gan Lietuvas iztikas minimuma aprēķināšanas metodika balstīta uz šo definīciju, pamatvajadzību sarakstā iekļauts arī apģērbs, transports, atpūta un kultūra.

Pamatvajadzību izmaksu aprēķins tiek izmantots sociālās palīdzības sistēmas atbilstības novērtēšanai, proti, lai noteiktu sociālo pabalstu un garantētā minimālā ienākuma līmeņa atbilstību iedzīvotāju minimālajām vajadzībām⁶¹. Metodiku izstrādājuši pētnieki un dietologi, piedaloties pārstāvjiem no Lietuvas Republikas Sociālās drošības un darba ministrijas (*Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija*) un Lietuvas statistikas departamenta (*Lietuvos statistika*) 2016. gadā⁶², un tā ir apstiprināta ar Sociālās drošības un darba ministra rīkojumu 2017. gadā, izraisot gan pozitīvas atsauksmes, gan kritiku.

Minimālo patēriņa vajadzību aprēķina metodika apvieno minimālo pārtikas grozu un citas izmaksas. Citas izmaksas tiek aprēķinātas, izmantojot Engela koeficientu, pamatojoties uz patēriņa modeļiem (izdevumiem noteiktām nepārtikas preču kategorijām)⁶³, kas identificēti Mājsaimniecību budžeta apsekojuma datos.

Savu izvēli minimālā patēriņu vajadzību izmaksu aprēķinu balstīt uz pamatvajadzību izmaksām Lietuvas metodikas izstrādātāji pamato šādi – pastāv divas izplatītas metodes pamatvajadzību apmierināšanas izmaksu aprēķināšanai, ietverot gan pārtiku, gan nepārtiku (citas preces un pakalpojumus):

- salīdzināmā budžeta (angl. *reference budget*) aprēķins;

⁶⁰ Report of the World Summit for Social Development, United Nations, March 6–12, 1995. <https://undocs.org/A/CONF.166/9>

⁶¹ Navickė, J. Asmens (šeimos) minimalių poreikių dydžio apskaičiavimo metodika, šio dydžio apskaičiavimas 2017 m. ir rekomandacijos dėl valstybės remiamų pajamų ir bazinės socialinės išmokos dydžių susiejimo su minimalių poreikių dydžiu. 2016. https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/ataskaita_mpd_151216f.pdf

⁶² Navickė, J. Asmens (šeimos) minimalių poreikių dydžio apskaičiavimo metodika, šio dydžio apskaičiavimas 2017 m. ir rekomandacijos dėl valstybės remiamų pajamų ir bazinės socialinės išmokos dydžių susiejimo su minimalių poreikių dydžiu. 2016. https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/ataskaita_mpd_151216f.pdf

⁶³ Sīkāk skaidrots apakšnodaļā “Metodika”.

- pamatvajadzību (angl. *basic needs*) izmaksu aprēķins.

Balstoties uz iztikas minimuma aprēķina metodoloģiju, pamatvajadzības empīriski nosaka preču (gan pārtikas, gan nepārtikas preču) un pakalpojumu minimālās izmaksas. Iztikas minimums ir būtiskāko preču un pakalpojumu grozs, kas nodrošina mājsaimniecībai pieņemamu dzīves līmeni noteiktā valstī, reģionā vai pilsētā. Iztikas minimuma līmeni var izmantot nabadzības novērtēšanai, pabalstu indeksācijai, tam, lai noteiktu, vai persona kvalificējas konkrēta pabalsta saņemšanai u.c.

Tomēr galvenais šīs metodes trūkums ir tas, ka nav viegli izlemt, kādām precēm un pakalpojumiem vajadzētu būt iekļautiem iztikas minimuma grozā⁶⁴. Tomēr EK ir ierosinājusi dalībvalstīm izmantot iztikas minimuma aprēķina metodi, lai noteiktu efektīvu un atbilstošu monetāro atbalstu un / vai uzraudzītu minimālā ienākumu līmeņa atbilstību^{65 66}.

Lietuvas minimālā patēriņa vajadzību izmaksu aprēķina metodikas izstrādātāji uzskatīja, ka EK piedāvātā metodika ir sarežģīta, ietver vairākus pieņēmumus un ir balstīta uz fokusgrupu diskusijās veiktu novērtējumu. Fokusgrupu diskusiju izmantojums ir neizbēgams, lemjot par precēm un pakalpojumiem, kas jāiekļauj iztikas minimuma grozā, jo preču un pakalpojumu patēriņš ir atkarīgs no iedzīvotāju ieradumiem, tradīcijām un dzīves līmeņa. Tāpēc Lietuvā šai metodikai netika pievērsta liela uzmanība un turpmākajos empīriskajos pētījumos to neizmantoja.

Lietuvā minimālā patēriņa vajadzības tiek aprēķinātas ar pamatvajadzību izmaksu aprēķina metodi.

Metodika

Atbilstoši pamatvajadzību izmaksu aprēķina metodei, pamatvajadzībās ietilpst gan pārtikas, gan nepārtikas preces.

Pārtikas vajadzības aprēķinātas, nosakot minimālo pārtikas grozu, ko izstrādājuši dietologi. Lai novērtētu nepārtikas vajadzību preču vērtību naudā, summa, kas nepieciešama minimālā pārtikas groza iegādei, tiek proporcionāli palielināta, balstoties uz faktisko mājsaimniecības patēriņa struktūras analīzi. Tādā veidā ir iespēja izvairīties no pētnieka subjektivitātes, nosakot kādas nepārtikas preces mājsaimniecībām ir nepieciešamas⁶⁷. Lietuvas minimālā patēriņa vajadzību izmaksu aprēķina metodikā izmantotā minimālā pārtikas groza sastāvs ir izstrādāts saskaņā ar

⁶⁴ Zabarauskaitė, R. Skurdo matavimas ir mažinimo kryptys Lietuvoje. Daktaro disertacija. Vilniaus Gedimino technikos universitetas. 2008.

⁶⁵ Storms, B., Goedeme, T., Van den Bosch, K., Penne, T., Schuerman, N., Stockman, S. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe // Review of current state of play on reference budget practices at national, regional, and local level. European Commission. 2014. <https://bit.ly/2HjyYAf>

⁶⁶ Lietuvos maisto krepšelis. Doi: 10.2767/299239. Europos Komisija. 2015. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=15034&langId=lt>

⁶⁷ Ravallion, M., Bidani, B. How robust is a poverty profile? The World Bank Economic Review, 1994. Vol.8. No. 1, p. 75-102. <http://documents.worldbank.org/curated/en/991591468764687666/pdf/multi-page.pdf>

dietologu ieteikumiem un uztura pamatnostādņēm, ņemot vērā lietuviešu kultūras īpatnības un ēšanas paradumus. Izstrādātā pārtikas groza saturs tika validēts, izmantojot fokusgrupu diskusijas, un tas tika tiesiski reglamentēts ar Lietuvas Republikas veselības ministra rīkojumu⁶⁸. Minimālais pārtikas grozs atspoguļo pārtikas produktu gada patēriņu kilogramos, rēķinot uz vienu iedzīvotāju.

3.tabula. Gada pārtikas grozs Lietuvā saskaņā ar 2006.gadā izstrādāto metodiku

Produkts	Daudzums, kg	Produkts	Daudzums, kg
Graudaugu produkti	140,94	cūkgaļa	6,01
rudzu maize	54,86	vistas gaļa	7,42
baltmaize	63,50	vārītas desas	0,48
kviešu milti	16,78	tauki	4,45
makaroni	5,80	subprodukti	5,43
Putraimi un pākšaugi	10,96	Piens un piena produkti	280,95
rīsi	1,75	piens	129,11
citi putraimi	7,61	sviests	1,63
pākšaugi	1,60	biezpiens	15,52
Kartupeļi	130,94	skābais krējums	2,63
Dārzeni	65,16	siers	2,20
kāposti	29,18	citi piena produkti	129,86
tomāti	1,69	Olas (gab.)	176,16
burkāni, bietes u.tml.	21,71	Zivis un zivju produkti	13,95
svaigi gurķi	3,68	svaigas un saldētas zivis	11,86
sīpoli	4,83	sālītas zivis, siļķes	2,09
lapu dārzeni	3,49	Cukurs un konditoreja	16,69
ķirbji u.tml.	0,58	cukurs	13,06
Augļi un ogas	12,34	konfektes, halva	1,13
āboli	12,18	ievārījums	2,50
žāvēti augļi, ogas	0,16	Margarīns	1,40
Gaļa un gaļas produkti	35,10	Eļļa	2,98
liellopu gaļa	11,31		

Lietuvas minimālā pārtikas grozā ietilpst 12 pārtikas kategoriju, un vairumam galveno produktu kategoriju ir izstrādātas pārtikas produktu apakškategorijas (skatīt 3.tabulu). Svarīgi pieminēt, ka minimālais pārtikas grozs neietver dzērienus (ieskaitot alkoholiskos dzērienus), izņemot pienu un citus piena produktus, bet dzeramais krāna ūdens ir iekļauts kopējās pamatvajadzībās izdevumos par komunālajiem pakalpojumiem.

Minimālā pārtikas groza izmaksās nav iekļautas pārtikas ražošanas izmaksas (virtuves aprīkojums, gāze, elektrība utt.) un pārtikas patēriņa sociālā funkcija (piemēram, ēdienreizes ārpus mājas). Tas darīts galvenokārt, lai izvairītos no šo izmaksu dublēšanās minimālā patēriņu pārtikas un

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2016 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. V-836 “Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 25 d. įstatymo Nr. 510 “Dėl Rekomenduojamų paros maistinių medžiagų ir energijos normų tvirtinimo” pakeitimo” TAR, 2016-07-05, Nr. 18796.

<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4bd890f0428011e6a8ae9e1795984391>

nepārtikas vajadzību izmaksu aprēķinos. Aprēķinot pārtikas groza izmaksas, par pamatu ņemtas vidējās mazumtirdzniecības cenas, kuras ir aprēķinājis Lietuvas statistikas departaments *Lietuvos Statistika*. Katru kategoriju novērtē saskaņā ar tās sastāvdaļu gada vidējām cenām.

Jāpiebilst, ka metodika paredz vienādu pārtikas produktu groza aprēķināšanu pieaugušajiem un bērniem, neņemot vērā specifiskas bērnu uztura vajadzības. Lai gan ar Lietuvas Republikas Veselības ministra rīkojumu ir noteiktas rekomendējamās uzturvielu un enerģijas normas, kuras izteiktas kilokalorijās un aprēķinātas dažādām vecuma grupām un dzimumiem⁶⁹, minimālais pārtikas grozs nav tieši sasaistīts ar kaloriju aprēķiniem. Tā vietā Lietuvas Republikas Veselības ministrija iesaka piemērot koeficientus pārtikas patēriņam atbilstoši vecumam:

1. Personas, kas vecākas par 7 gadiem – 100%.
2. Bērni vecumā no 4 līdz 6 gadiem – 70%.
3. Bērni vecumā no 0 līdz 3 gadiem – 60%.

Atbilstoši Lietuvas Republikas Veselības ministra rīkojumam šīs proporcijas atbilst ieteicamajām pārtikas dienas devām saskaņā ar uzturvielu un enerģijas normām⁷⁰. Tāpēc, aprēķinot minimālā pārtikas groza izmaksas, tika ierosināts piemērot koeficientus minimālajām pārtikas vajadzībām mājsaimniecībai, un šis jautājums tika risināts, izveidojot ekvivalences skalu, kurā ņemtas vērā pamatvajadzību izmaksas atkarībā no mājsaimniecības lieluma un sastāva.

Nepieciešamais minimālais līdzekļu daudzums **nepārtikas vajadzību** apmierināšanai tiek saukts arī par nepārtikas nabadzības sliekšni. Nepārtikas nabadzības sliekšnis ir patēriņa izdevumu summa, kas nepieciešama, lai apmierinātu minimālās individuālās vajadzības papildu pārtikai (t.i., pajumte, apģērbs, transporta pakalpojumi utt.). Kā jau minēts, nepārtikas vajadzībām nepieciešamo summu nosaka, pamatojoties uz pamatvajadzību izmaksu aprēķina metodi, t.i., proporcionāli palielinot nepieciešamo daudzumu pārtikas vajadzību apmierināšanai, ņemot vērā faktisko mājsaimniecību patēriņa struktūru. Tādā veidā ir iespējams izvairīties no detalizēta preču un pakalpojumu saraksta izveides, jo tas nav nepieciešams, tādēļ ka mājsaimniecību patēriņa struktūru iegūst no Mājsaimniecību budžeta apsekojuma datiem un tie jau ietver nepārtikas vajadzību izmaksu kategorijas.

Minimālo līdzekļu daudzumu **nepārtikas vajadzību** apmierināšanai aprēķina, izmantojot Engela koeficientu, kas atspoguļo mājsaimniecību izdevumu pārtikai daļu kopējos patēriņa izdevumos. Ja

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministras įsakymas dėl Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 25 d. įsakymo nr. 510 “Dėl rekomenduojamų paros maistinių medžiagų ir energijos normų tvirtinimo” pakeitimo. 2016 m. birželio 23 d. Nr. V-836.

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5c9fd5c042ed11e68f45bcf65e0a17ee>

⁷⁰ Dėl Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo “Dėl asmens (šeimos) minimalimuminių vartojimo poveikių skaičiavimo metodikos patvirtinimo” projekto derinimo. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerija, 2016-08-21, Nr. (10.2.2I-412)10-7239.

pārtikas vajadzību izmaksas ir PVI_f , Engela koeficients ir EK, tad nepārtikas vajadzību izmaksu (NVI_n) aprēķina vienādojums ir šāds:

$$NVI_n = PVI_f / EK - PVI_f$$

Engela koeficientu aprēķina, pamatojoties uz Mājsaimniecību budžeta apsekojuma datiem, kur kopējie patēriņa izdevumi ietver šādas izmaksu kategorijas:

- pārtika un bezalkoholiskie dzērieni;
- apģērbs un apavi;
- mājokļi, ūdens, elektrība, gāze un cita veida degviela;
- mēbeles, sadzīves tehnika un ikdienas mājas uzturēšana;
- veselības aprūpe;
- transports;
- komunikācija;
- atpūta un kultūra;
- izglītība;
- dažādas preces un pakalpojumi.

Tādējādi koeficienta aprēķinā netiek iekļautas tādas Mājsaimniecību budžeta apsekojumā ietvertās izdevumu kategorijas kā:

- alkoholiskie dzērieni un tabaka;
- sabiedriskā ēdināšana un viesnīcas.

Jāpiebilst, ka, aprēķinot Engela koeficientu, ņem vērā tikai tās mājsaimniecības, kuru izdevumi pārtikai un bezalkoholiskiem dzērieniem ir 15% robežās no aprēķinātajām minimālā pārtikas groza izmaksām, tādējādi no izlases izslēdzot tos, kuri pārtikā pārtērē vairāk vai iztērē mazāk. Aprēķiniem izmantotā 15% robeža palīdz uzturēt pietiekami lielu izlasi un izvairīties no Engela koeficienta svārstībām gadu gaitā.

Lai aprēķinātu **kopējās minimālā patēriņa vajadzību izmaksas**, tiek summētas minimālā pārtikas groza izmaksas un izmaksas nepārtikas vajadzību apmierināšanai. Šo summu var arī iegūt, izmantojot formulu:

$$PKI = PVI_f / EK, \text{ kur}$$

- PKI ir pamatvajadzību kopējās izmaksas;
- PVI_f ir pārtikas vajadzību izmaksas;
- EK ir Engela koeficients.

Nosakot ģimenes minimālās vajadzības, parasti tiek ņemts vērā vairāku indivīdu raksturojums un pieaugušo un bērnu patēriņa vajadzību atšķirības. Šim nolūkam izmantotas ekvivalences skalas. Piemēram, aprēķinot relatīvo nabadzības robežu, EK piemēro modificēto OECD ekvivalences skalu – pirmajai personai, kas vecāka par 14 gadiem, tiek noteikts svars 1, otrajai un nākamajām personām, kas vecākas par 14 gadiem, tiek noteikts svars 0,5, bērniem līdz 14 gadu vecumam piešķirts svars 0,3⁷¹. Šādas proporcijas Lietuvas kontekstā tika kritizētas kā pārāk bargas, it īpaši attiecībā uz bērnu vajadzībām⁷², jo tika uzskatīts, ka modificētā OECD ekvivalences skala pārāk krasi samazina pamatvajadzību izmaksas katram nākamajam mājsaimniecības loceklim. Tāpēc šobrīd Personas (ģimenes) minimālo patēriņa vajadzību aprēķināšanas metodika ietver šādus koeficientus⁷³:

- pirmā persona mājsaimniecībā – 100%;
- otrā persona mājsaimniecībā – 80%;
- trešā un nākamās personas mājsaimniecībā – 70%.

Minimālā pārtikas groza izmaksas tiek atjaunotas katru gadu saskaņā ar preču mazumtirdzniecības cenām, kuras apkopo *Lietuvos Statistika*. Citiem vārdiem sakot, tiek aprēķinātas vidējās pārtikas produktu cenas, ņemot vērā pārtikas produktu cenas iepriekšējos divpadsmit mēnešos, un septembrī tiek veikta indeksācija nākamajam kalendārajam gadam atbilstoši Lietuvas bankas oficiāli noteiktai inflācijas prognozei, ko nosaka pēc saskaņotā patēriņa cenu indeksa. Proti – katrā nākamā kalendārā gada kopējās minimālā patēriņa vajadzību izmaksas tiek aprēķinātas, izmantojot formulu:

$$PKI = PVI_f/EK \times (1+SPCIP) , \text{ kur}$$

- PKI ir pamatvajadzību kopējās izmaksas;
- PVI_f ir pārtikas vajadzību izmaksas;
- EK ir Engela koeficients;
- SPCIP ir Lietuvas Bankas prognozētā vidējā gada inflācija, kas aprēķināta, pamatojoties uz saskaņoto patēriņa cenu indeksu (SPCI).

4.tabulā atspoguļotas PKI vērtību atšķirības atkarībā no ģimenes locekļu skaita. Piemēram, ja mājsaimniecība sastāv no 2 cilvēkiem, tad pirmajam mājsaimniecības loceklim PKI 2021.gadā ir

⁷¹ European Commission (2014). EU social indicators - Europe 2020 poverty and social exclusion target. Social Protection Committee Indicators Sub-group. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10421&langId=en>
Sīkāku aprakstu skatīt pie Igaunijas pieredzes analīzes.

⁷² Šileika, A., Zabarauskaitė, R. (2009). Skurdas: metodologijos klausimas ir lygis Lietuvoje. Mokslo darbai. Socialinis darbas, vol. 8(1), pp. 17-27.

⁷³ Valstybinio audito ataskaita. Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai gyvenančių asmenų minimalius vartojimo poreikius ir skatina įsitraukti į darbo rinką. 2019 m. liepos 29 d., Nr. VA-5.

EUR 260 mėnesi, otram, piemērojot koeficientu 80%, attiecīgi EUR 208 ($260 \times 0,8 = 208$), bet viena mājsaimniecības locekļa PKI tādējādi ir EUR 234 ($[260+208] / 2 = 234$) mėnesi.

4.tabula. Minimālo patēriņa vajadzību summas eiro vidēji vienam cilvēkam un ģimenei kopā mēnesī atbilstoši cilvēku skaitam ģimenē 2017.-2021.gadā, ņemot vērā koeficientus⁷⁴

		Viena persona	Divas personas	Trīs personas	Četras personas	Piecas personas	Sešas personas
2017.gads	Vidēji uz cilvēku	€ 238,0	€ 214,2	€ 198,3	€ 190,4	€ 185,6	€ 182,5
	Kopā ģimenei	€ 238,0	€ 428,4	€ 595,0	€ 761,6	€ 928,2	€ 1 094,8
2018.gads	Vidēji uz cilvēku	€ 245,0	€ 220,5	€ 204,2	€ 196,0	€ 191,1	€ 187,8
	Kopā ģimenei	€ 245,0	€ 441,0	€ 612,5	€ 784,0	€ 955,5	€ 1 127,0
2019.gads	Vidēji uz cilvēku	€ 251,0	€ 225,9	€ 209,2	€ 200,8	€ 195,8	€ 192,4
	Kopā ģimenei	€ 251,0	€ 451,8	€ 627,5	€ 803,2	€ 978,9	€ 1 154,6
2020.gads	Vidēji uz cilvēku	€ 257,0	€ 231,3	€ 214,2	€ 205,6	€ 200,5	€ 197,0
	Kopā ģimenei	€ 257,0	€ 462,6	€ 642,5	€ 822,4	€ 1 002,3	€ 1 182,2
2021.gads	Vidēji uz cilvēku	€ 260,0	€ 234,0	€ 216,7	€ 208,0	€ 202,8	€ 199,3
	Kopā ģimenei	€ 260,0	€ 468,0	€ 650,0	€ 832,0	€ 1 014,0	€ 1 196,0

Metodikas izmantošana

Tā kā Lietuvā pamatvajadzību izmaksu aprēķins tiek izmantots sociālās palīdzības sistēmas atbilstības novērtēšanai, 2017. gadā Lietuvas Republikas valdības programmas ieviešanas plānā prioritātei “*Saliedēta, atbildīga un veselīga sabiedrība*” rīcības virzienā “*Nabadzības, sociālās atstumtības un ienākumu nevienlīdzības samazināšana un nodarbinātības paaugstināšana*” tika iekļauts uzdevums “*Sociālo pabalstu sasaiste ar minimālo patēriņa vajadzību grozu*”⁷⁵.

⁷⁴ Par 2017.-2018.gadu: Valstybinio audito ataskaita. Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai gyvenančių asmenų minimalius vartojimo poreikius ir skatina įsitraukti į darbo rinką. 2019 m. liepos 29 d., Nr. VA-5, 10 lentelė.

Par 2019.-2021.gadu veikti aprēķini. Izejas dati par 2019.-2021.gadu iegūti no:

- Lietuvos Respublika. Socialinio saugos ir darbo ministras. Isakymas dėl 2019 metų minimalių suvartojimo poreikių patvirtinimo. Vilnius, 2018. https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/projektai/2019%20m_%20MVPD%20tvirtinimo%20isakymas.pdf
- Lietuvos Respublika. Socialinio saugos ir darbo ministras. Isakymas dėl 2020 metų minimalių suvartojimo poreikių patvirtinimo. Vilnius, 2019. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2e129380ff1b11e99681cd81dcdca52c>
- Lietuvos Respublika. Socialinio saugos ir darbo ministras. Isakymas dėl 2021 metų minimalių suvartojimo poreikių patvirtinimo. Vilnius, 2020. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a93181e038a711eb8d9fe110e148c770>

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 “Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo”.

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/efe9ff4107be11e78352864fdc41e502?jfwid=q8i88lp51>

Pēc izvērtējuma veikšanas Lietuvas Valsts kontroles 2019.gada ziņojumā “Vai sociālais atbalsts nodrošina personu minimālās patēriņa vajadzības un iekļaušanos darba tirgū”⁷⁶ publicēti analīzes dati par Lietuvas sociālo pabalstu atbilstību noteiktajam minimālajam patēriņa vajadzību apjomam. Konstatēts, ka, aprēķinot mājsaimniecībām faktiski sniegtās sociālās palīdzības summu un summējot to ar citiem ienākumiem (piemēram, alga, īre), vidēji tikai 13% analizēto gadījumu 2017.gada otrajā pusgadā un tikai 14% analizēto gadījumu 2018.gada pirmajā pusgadā tika apmierinātas pabalstus saņēmušo mājsaimniecību minimālās vajadzības, kas nozīmē, ka, piemēram, 2018. gadā no visiem analizētajiem gadījumiem 86% pabalstus saņēmušo mājsaimniecību minimālās vajadzības netika apmierinātas.

2019. gadā Lietuvas pamatvajadzību izmaksas tika sasaistītas ar izmaksājamo pabalstu apjomu, tādējādi no sociālās palīdzības sistēmas atbilstības novērtēšanas instrumenta tas kļuva par sociālās palīdzības apjomu regulējošu instrumentu. Tika veikti grozījumi 2008. gada likumā “Minimālo algu summu, sociālās drošības pabalsta un naudas sodu un sodu pamatsummu indeksācijas likums”⁷⁷, kuri noteica, ka:

- sociālais pamata pabalsts (rādītājs sociālās palīdzības pabalstu un citu tiesību aktos noteikto summu noteikšanai un aprēķināšanai) nedrīkst būt mazāks par 16% no iepriekšējā gada PKI apjoma;
- sociālās palīdzības pensijas bāze (rādītājs sociālās palīdzības pabalstu apmēru noteikšanai un aprēķināšanai, kas saistīti ar sociālās palīdzības pensiju bāzi) nedrīkst būt mazāka par 56% no iepriekšējā gada PKI apjoma;
- mērķa kompensācijas bāze (rādītājs mērķa kompensācijas apmēru noteikšanai un aprēķināšanai par aprūpes izmaksām) nedrīkst būt mazāka par 47% no iepriekšējā gada PKI apjoma;
- valsts atbalstītie ienākumi (rādītājs, ko izmanto, lai novērtētu personas ienākumus un / vai īpašumu, kas dod tiesības uz sociālo palīdzību, kā arī lai noteiktu un aprēķinātu sociālās palīdzības apmēru) nedrīkst būt mazāki kā 50% no iepriekšējā gada PKI apjoma⁷⁸.

Minētie likuma grozījumi tika izdoti 2019. gada 5. decembrī, un tie stājās spēkā 2020. gada 1. janvārī.

⁷⁶ Valstybinio audito ataskaita. Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai gyvenančių asmenų minimalius vartojimo poreikius ir skatina įsitraukti į darbo rinką. 2019 m. liepos 29 d., Nr. VA-5.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas. Vilnius, 2008.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.324889>

⁷⁸ Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo nr. x-1710 2 straipsnio pakeitimo įstatymas. Vilnius, 2019.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/479231811a5f11eaa4a5fa76770768ee>

Beļģijas pieredze

Mērķis un pamatojums

Līdz ar ekonomisko un sociālo tiesību iekļaušanu Beļģijas konstitūcijā⁷⁹ 1994. gadā Beļģijas visu līmeņu politiķiem ir skaidri noteikts pienākums radīt nepieciešamos apstākļus, kas nodrošinātu katram pilsonim tiesības uz pienācīgu dzīves līmeni. Taču 25 gadu laikā tā arī normatīvajos aktos nav skaidri noteikts, kas konkrēti iekļaujams pienācīgā dzīves līmenī.

Antverpenes Universitātes izstrādātie Beļģijas salīdzināmie budžeti (*referentiebudgeten*)⁸⁰ palīdz šo problēmu risināt⁸¹ – balstoties uz stabilu teorētisko pamatojumu un skaidri aprakstītu metodoloģisko ietvaru. Tie atspoguļo minimālās izmaksas precēm un pakalpojumiem, kas cilvēkiem nepieciešami, lai pienācīgi piedalītos sabiedrībā, ar to saprotot cilvēku spēju pildīt sociālās lomas. Metodika balstās uz Cilvēka vajadzību teoriju⁸² – tās ietvaros vajadzības tiek nodalītas no iegribām, no kurām pirmajām ir universāla daba, bet otrās izriet no indivīda prioritātēm un kultūras vides. Vajadzību universālums saistās ar pārlicību, ka, ja vajadzības netiks apmierinātas, radīsies nopietns kaitējums.

Lai sabiedrība aprēķinātos salīdzināmos budžetus pieņemtu, nepieciešama maksimāla caurskatāmība, tāpēc trešajām personām ir pieejama pietiekama informācija, lai tās varētu pārlicināties, ka izdarītās izvēles ir atbilstošas un pieņemamas.

Salīdzināmos budžetus Antverpenes Universitāte veidojusi kopš 2006.gada, vispirms tos izstrādājot Flandrijai⁸³, bet 2010.gadā adaptējot Valonijas un Briseles vajadzībām. Tiesa, šobrīd tā tiek izmantota tikai Flandrijā.

⁷⁹ The Belgian Constitution. Article 23.

https://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/GrondwetUK.pdf

⁸⁰ Piemērotākā forma, runājot par Beļģijas metodiku, ir daudzskaitlis – salīdzināmie budžeti, jo dažādiem mājsaimniecību tipiem salīdzināmie budžeti atšķiras, bet vienots salīdzināmais budžets bez īpašas nepieciešamības rēķināts netiek. Kā 2019. gada novembrī veiktajās konsultācijās pastāstīja socioloģe no Antverpenes Universitātes Berenise Stormsa (*Bérénice Storms*), šāda īpaša nepieciešamība rēķināt svērtu vidējo salīdzināmo budžetu pētniekiem bijusi tikai vienreiz, kad saņemts pasūtījums aprēķināt izdevumu daļu, kas Flandrijā tiek tērēta dzeramajam ūdenim.

⁸¹ Storms Bérénice. Belgian Reference Budgets for Social Participation and their Use for Policy Purposes// Minimum Income Standards and Reference Budgets: International and Comparative Policy Perspectives. Bristol, Policy Press, 2020. *Publikācijas sagatave, kas tiek izmantota ar autores atļauju.*

⁸² Doyal Len & Gough Ian. A Theory of Human Need. Houndmills: Macmillan Education, 1991.

⁸³ Informācija no 2019.gada novembrī veiktajām konsultācijām ar Antverpenes Universitātes socioloģi Berenisi Stormsu (*Bérénice Storms*).

Metodika

Salīdzināmo budžetu izstrāde ietver plašu metožu klāstu, to skaitā oficiālās vadlīnijas un noteikumus, zinātniskus pētījumus, ekspertu konsultācijas, kā arī aptauju un fokusgrupu diskusiju rezultātus⁸⁴.

Beļģijas salīdzināmie budžeti sastāv no virknes preču un pakalpojumu grozu, kuri ietver šādas vajadzības: veselīga pārtika, piemērots apģērbs, atbilstošs mājoklis un fiziskā drošība, atbilstoša personīgā un veselības aprūpe, drošība bērnībā (iekļaujot bērnu un jauniešu izglītību), atbilstoša mobilitāte, atpūta un brīvais laiks, kā arī sociālo attiecību uzturēšana. Aprēķins, kad vien tas iespējams, sākas no juridiskā ietvara, oficiālām pamatnostādņēm un ieteikumiem, kas nosaka, vai grozā būtu jāiekļauj noteiktas preces un pakalpojumi un kādā daudzumā. Grozos tiek iekļauti arī ilgtermiņa elementi, lai budžetu ietvaros būtu iespēja laiku pa laikam pirkt lietas, kuras ģimenes iegādājas retāk, to skaitā atjaunot bojātās elektroierīces u.c.

Budžetiem saskaņā ar teorētisko ietvaru:

1. Jāveicina veselīgs dzīvesveids.
2. Jāļauj cilvēkiem veikt autonomu izvēli, pildot savas sabiedriskās lomas.
3. Jānodrošina tādu funkciju izpilde un jāietver tāds saturs, kas ir sociāli pieņemams dažādām iesaistītajām personām, īpaši māsaimniecībām, kurām ir zemi ienākumi.

Lai izpildītu pirmos divus nosacījumus, pētnieki izmanto oficiālās vadlīnijas vai noteikumus, zinātnisko literatūru, kā arī dažādu nozaru ekspertu palīdzību:

- uztura speciālists sastāda pārtikas grozu⁸⁵, kura pamatā ir valsts uztura pamatnostādnes;
- veselības eksperti veic ar veselības aprūpi un personisko higiēnu saistītu preču un pakalpojumu groza izstrādi, bet pēc tam šo grozu validē ārstu organizācija;
- enerģijas groza sastāvu un izcenojumus izstrādā inženieris;
- grozu, kas attiecas uz drošību bērnībā, izstrādā bērnu un jauniešu jautājumu eksperti, bet validē Bērnu tiesību komisārs;
- eksperts mājokļu jautājumos aprēķina vidējās kvalitatīva mājokļa īres izmaksas;
- mobilitātes groza izstrādē konsultācijas sniedz mobilitātes eksperts;

⁸⁴ Storms Bérénice. Belgian Reference Budgets for Social Participation and their Use for Policy Purposes// Minimum Income Standards and Reference Budgets: International and Comparative Policy Perspectives. Bristol, Policy Press, 2020. *Publikācijas sagatave, kas tiek izmantota ar autores atļauju.* Tālākais teksts šajā apakšnodaļā līdz Attēlam 3 balstās tajā, ja nav norādīts citādi.

⁸⁵ Šeit ērtības labad lietots vienskaitlis, lai arī atbilstīgi katrai vajadzībai tiek izstrādātas groza variācijas, kas atkarīgas no personas vecuma un citiem ietekmējošiem faktoriem.

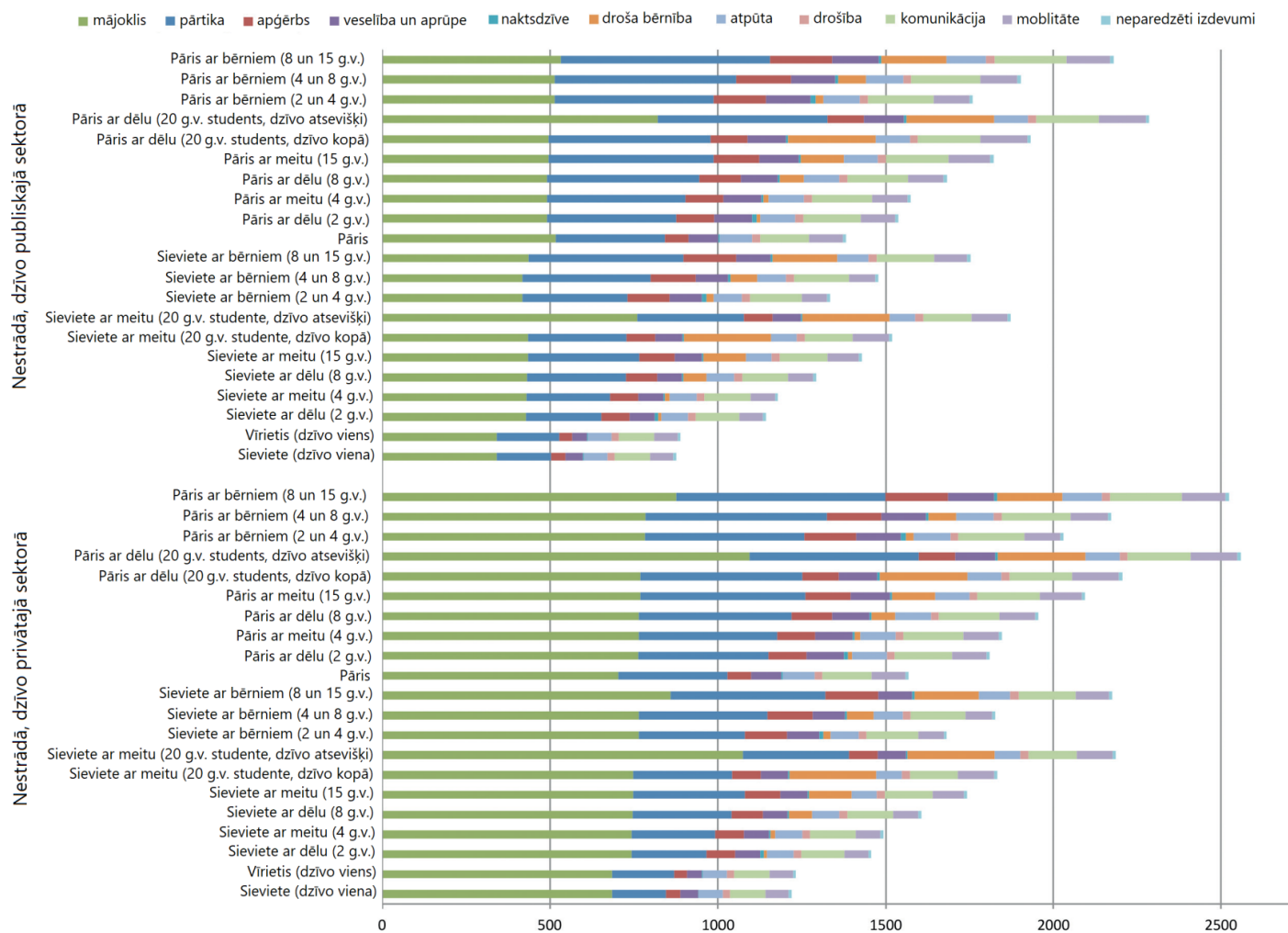
- grozu izstrādē, kas attiecas uz apgērbu, brīvā laika pavadīšanu, kā arī sociālajām attiecībām un drošību, ir iesaistīts psihologs un trīs sociologi;
- lai noteiktu cenas vairāk nekā 1000 precēm un pakalpojumiem, kas veido patēriņa grozus, ekonomists izvēlas veikalus un produktus saskaņā ar izplatītākajām un sociāli pieņemamākajām iepirkšanās praksēm.

*5.tabula. Beļģijas salīdzināmo budžetu aprēķināšanai izmantotie bāzes ģimeņu tipi*⁸⁶

Izstrādes gads	Bāzes ģimeņu tipi
2008. gads	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atsevišķi dzīvojošs vīrietis (darbspējas vecumā); 2. Atsevišķi dzīvojoša sieviete (darbspējas vecumā); 3. Sieviete, kas viena audzina bērnu (darbspējas vecumā, bērnam 2-3 gadi); 4. Sieviete, kas viena audzina bērnu (darbspējas vecumā, bērnam 4-6 gadi); 5. Sieviete, kas viena audzina bērnu (darbspējas vecumā, bērnam 7-12 gadi); 6. Sieviete, kas viena audzina bērnu (darbspējas vecumā, bērnam 13-18 gadi); 7. Sieviete, kas viena audzina divus bērnus (darbspējas vecumā, bērniem 2-3 un 4-6 gadi); 8. Sieviete, kas viena audzina divus bērnus (darbspējas vecumā, bērniem 4-6 un 7-12 gadi); 9. Sieviete, kas viena audzina divus bērnus (darbspējas vecumā, bērniem 7-12 un 13-18 gadi); 10. Pāris (darbspējas vecumā); 11. Pāris (darbspējas vecumā) ar 2-3 gadus vecu bērnu; 12. Pāris (darbspējas vecumā) ar 4-6 gadus vecu bērnu; 13. Pāris (darbspējas vecumā) ar 7-12 gadus vecu bērnu; 14. Pāris (darbspējas vecumā) ar 13-18 gadus vecu bērnu; 15. Pāris (darbspējas vecumā) ar bērniem 2-3 un 4-6 gadu vecumā; 16. Pāris (darbspējas vecumā) ar bērniem 4-6 un 7-12 gadu vecumā; 17. Pāris (darbspējas vecumā) ar bērniem 7-12 un 13-18 gadu vecumā;
2010. gads	<ol style="list-style-type: none"> 18. Atsevišķi dzīvojošs vīrietis (pēc darbspējas vecuma); 19. Atsevišķi dzīvojoša sieviete (pēc darbspējas vecuma); 20. Pāris (pēc darbspējas vecuma); 21. Sieviete (darbspējas vecumā), kuras bērns ir 19-23 gadus vecs students (dzīvo atsevišķi); 22. Sieviete (darbspējas vecumā), kuras bērns ir 19-23 gadus vecs students (dzīvo ar māti); 23. Pāris (darbspējas vecumā), kura bērns ir 19-23 gadus vecs students (dzīvo atsevišķi); 24. Pāris (darbspējas vecumā), kura bērns ir 19-23 gadus vecs students (dzīvo ar vecākiem);
2020. gads	<ol style="list-style-type: none"> 25. Sieviete, kas viena audzina bērnu (darbspējas vecumā, bērnam 0-3 gadi); 26. Pāris, kas audzina bērnu (darbspējas vecumā, bērnam 0-3 gadi).

⁸⁶ Saraksts saņemts no Antverpenes Universitātes socioloģes Berenises Stormsas (*Bérénice Storms*).

6.attēls. Antverpenes universitātes aprēķināto salīdzināmo budžetu struktūra un apjoms eiro mēnesī Flandrijā 2013.gadā dažādos bāzes ģimeņu tipos ⁸⁷

⁸⁷ Latviešu valodā tulkots attēls no: Benerice Storms, Tess Penne, Dieter Vandelannoote, En Leen van Thielen. Referentiebudgetten als benchmark voor het beoordelen van de doeltreffendheid van de minimuminkomensbescherming. Hoe evolueerden inkomens en noodzakelijke uitgaven in de periode 2008-2013. // Belgisch tijdschrift voor sociale zekerheid. P.501.

Trešā nosacījuma izpildei tiek organizētas fokusgrupu diskusijas, kurās piedalās dalībnieki ar dažādu sociālekonomisko situāciju, respektīvi, ne tikai personas ar zemiem ienākumiem. Pētnieki secinājuši, ka, iesaistot arī dalībniekus ar augstākiem ienākumiem, var iegūt vairāk informācijas, tā ir daudzveidīgāka, jo personas ar zemiem ienākumiem ne vienmēr pilnībā apzinās savas vajadzības un to sasniegšanas iespējas.

Diskusiju laikā dalībnieki tiek aicināti:

- sniegt komentārus par metodikas teorētisko ietvaru;
- apspriest preču un pakalpojumu pieejamību un piemērotību hipotētiskām ģimenēm;
- apspriest izplatītākās iepirkšanās prakses;
- izvērtēt patēriņa grozos iekļauto preču un pakalpojumu sortimenta, apjoma un cenu pieņemamību;
- apspriest salīdzināmo budžetu līmeņa pieņemamību.

Nepieciešamais izdevumu apjoms katrā no izdevumu veidiem sākotnēji tiek noteikts bāzes ģimeņu tipiem, kurus metodikas ietvaros noteikuši pētnieki. Pilns bāzes ģimeņu tipu saraksts sniegts 5.tabulā, bet dažādu salīdzināmo budžetu apjoma grafisks attēlojums daļai šo bāzes ģimeņu tipu – 6.attēlā.

Bāzes ģimeņu gadījumā sākotnēji tiek pieņemti noteikti nosacījumi – piemēram, ka visi pieaugušie ir nestrādājošie, ar labu veselību (bāzes ģimenēm, kurās ir personas pēc darbības vecuma, tiek paredzēti papildu veselības aprūpes izdevumi), ir ē mājokli privātajā vai sabiedriskajā sektorā, kurā visi dzīvo kopā, viņiem ir “vidējs” kultūras kapitāla līmenis un laba pieeja precēm un publiskajiem pakalpojumiem (sabiedriskajam transportam, izglītībai, veselības aprūpei, veikalos u.c.).

Metodiku pilnveidojot, sākotnējie nosacījumi bāzes ģimenēm tiek papildināti⁸⁸, pieļaujot, ka darbaspējīgie pieaugušie strādā, ģimenei ir īpašumā mājoklis vai tā maksā hipotēku, viņiem ir automašīna, personas ir šķīrušas laulību (paredzot dažādus kopīgo bērnu audzināšanas modeļus) u.tml.⁸⁹

Visi bāzes ģimeņu tipi ir nelieli (tikai nukleārās ģimenes), kas tālāk uz šo ģimeņu bāzes ļauj modelēt izdevumus sarežģītākiem ģimeņu tipiem, kuriem konsultācijas sniedz sociālie darbinieki.

Modelēšanas algoritma būtība ir šāda: tiek ņemts tuvākais modeļa ģimenes tips, tajā veiktas korekcijas atkarībā no papildus personu skaita, vecuma un citām pazīmēm, kas atšķiras no modeļa ģimenei raksturīgajām. Par katru papildu personu aprēķina atsevišķi katru izdevumu veidu, atdalot

⁸⁸ Šajā gadījumā nav runa par matemātiskām abstrakcijām un modelēšanu (kā tas ir procesos, kuri aprakstīti rindkopu zemāk), bet to, ka ikvienam bāzes ģimeņu tipam atsevišķi ir izpētes ceļā noteikta izdevumu struktūra katrā nosacījumu varianta gadījumā (strādājošie – nestrādājošie; ar automašīnu – bez automašīnas u.c.).

⁸⁹ Informācija tālāk šajā apakšnodaļā no 2019.gada novembrī veiktajām konsultācijām ar Antverpenes Universitātes sociologi Berenisi Stormsu (*Bérénice Storms*).

individuālos un mājsaimniecības izdevumus (pirmie katrai personai nepieciešami pilnā apmērā, savukārt otrie ir kopīgi ar pārējo mājsaimniecību), bet pēc tam tos pieskaita bāzes ģimenes izdevumiem, kas izmantoti kā pamats.

Lai nodrošinātu, ka salīdzināmie budžeti atspoguļo notikušās izmaiņas, visas preces un pakalpojumi jāpārceno katru gadu, bet ik pēc pieciem gadiem jāpārskata grozu sastāvs, ņemot vērā notikušās pārmaiņas paradumos un sabiedrības struktūrā. Metodoloģijas pārrēķinu noteiktajā termiņā Antverpenes universitāte veic patstāvīgi un nodrošina to klientiem (pašvaldībām), kas maksā par saņemto saturu.

Tomēr, ja Flandrijas gadījumā metodika tiek atjaunota regulāri, tad Valonijas un Briseles gadījumā tā līdz 2019.gadam nebija atjaunota. Atjaunošana saistās ar zināmas intereses izrādīšanu no pasūtītāja puses, kā arī ar finansējumu, kas nepieciešams, un šajā ziņā Flandrijā bāzētajai Antverpenes Universitātei izveidojusies veiksmīgāka sadarbība ar savu reģionu.

Flandrijas iekšienē metodika netiek nozīmīgi diferencēta pa reģioniem. Ir bijis eksperimentāls mēģinājums aprēķināt atsevišķus budžetus lauku iedzīvotājiem, tomēr Flandrijā šādu cilvēku nav daudz, un vienīgā konstatētā atšķirība bija sabiedriskā transporta zemā pieejamībā atsevišķās teritorijās, tādējādi iedzīvotājiem par nepieciešamību kļuva automašīna.

Reģionālās atšķirības starp Flandriju, Valoniju un Briseli savstarpēji ir daudz būtiskākas. Atšķiras likumdošana, kas nosaka, piemēram, finansējuma kārtību veselības aprūpei. Atšķiras arī ģeogrāfiskā situācija – Flandrijā ir līdzenumi, bet Valonijā kalni, kas nosaka pārvietošanos iespējas (Valonijā automašīna ir nepieciešamāka). Tāpat var atšķirties izplatītie veikalu tīkli, kuros nepieciešams reģistrēt cenas, sabiedriskā transporta biļešu cenas, pamatskolas izmaksas u.c. Briselē savukārt ir augstākas mājokļa cenas. Līdz ar to Flandrijas dati, kas tiek regulāri atjaunoti, tiešā veidā pat aptuveni nevar tikt attiecināti uz pārējām Beļģijas daļām.

Metodikas izmantošana

Antverpenes Universitātes pētnieku aprēķinātos salīdzināmo budžetu grozus šobrīd bieži izmanto kā etalonus, lai Beļģijā pētītu nodrošināto minimālo ienākumu atbilstību, nabadzību, pretnabadzības pasākumu un pārdales sistēmas efektivitāti caur nodokļiem un pabalstiem. Metodikas izmantotāji ir gan pētnieki, gan politiķi, gan nevalstiskās organizācijas, gan Federālais ombuds, gan pat atsevišķas bankas (lai noteiktu klienta kredītpēju)⁹⁰. Atsevišķās jomās groziem

⁹⁰ Šeit un tālāk apakšnodaļā, ja nav norādīts citādi, informācija integrēta no diviem avotiem, pirmo izmantojot par pamatu, bet otro – papildu jautājumu izziņāšanai un precizēšanai:

- Storms Bérénice. Belgian Reference Budgets for Social Participation and their Use for Policy Purposes// Minimum Income Standards and Reference Budgets: International and Comparative Policy Perspectives. Bristol, Policy Press, 2020. *Publikācijas sagatave, kas tiek izmantota ar autores atļauju.*
- no 2019.gada novembrī veiktajām konsultācijām ar Antverpenes Universitātes socioloģi Berenisi Stormsu (*Bérénice Storms*).

ir arī oficiāls izmantojums – piemēram, Flandrijas valdība savā mājokļu politikas plānā 2018.-2050.gadam izmanto Antverpenes Universitātes aprēķinātos salīdzināmos budžetu grozus kā oficiālu rādītāju mājokļu pieejamības uzraudzībai ilgtermiņā⁹¹. Ir notikušas sarunas par to, lai salīdzināmos budžetus nākotnē federālā līmenī varētu izmantot arī summas noteikšanai, kurai jāpaliek parādnieku rīcībā tad, ja pret viņiem vērš parādu piedziņu.

Tomēr visplašākais salīdzināmo budžetu izmantojums saistās ar sociālo darbu individuālā līmenī – sociālie darbinieki tos var izmantot, lai novērtētu, kādi ienākumi ģimenēm ir nepieciešami, lai tās spētu nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni. Sociālo darbinieku atbalstam Flandrijas⁹² publiskajos sociālās labklājības centros kopš 2014. gada ir pieejama tīmekļa lietojumprogramma REMI⁹³, kas ļauj aprēķināt detalizētus salīdzināmos budžetus visiem ģimeņu veidiem un viegli tos pielāgot konkrētā klienta situācijai.

Salīdzināmos budžetus pašvaldības var izmantot, lai noteiktu papildu atbalsta nepieciešamību un apjomu klientiem, kas saņem federālā līmenī noteiktos pabalstus (Flandrijā tie bieži tiek uzskatīti par nepietiekamiem). Tāpat salīdzināmo budžetu struktūra palīdz identificēt situācijas, kad kādās pozīcijās izdevumi ir neadekvāti augsti vai zemi. Tad iespējams piedāvāt klientam pārstrukturēt izdevumus vai arī sniegt atbalstu.

Atbalsts ne vienmēr būs finansiāls – piemēram, identificējot situāciju, kad taupības nolūkos tiek īrēts mājoklis ar nepietiekamu apkuri, kas īstermiņā var šķist piemērots risinājums, ir jāinformē klients, ka ilgtermiņā tas tomēr var radīt papildu problēmas, tai skaitā jaunus izdevumus, tāpēc problēmas jārisina kompleksi. Šādā situācijā vai arī, piemēram, tad, ja tiek īrēts neadekvāti dārgs mājoklis, pašvaldība var klientam, lai optimizētu situāciju, piedāvāt sociālo mājokli u.tml.

Tīmekļa lietojumprogrammu REMI šīm vajadzībām šobrīd iepērk Flandrijas pašvaldības (mazajām pašvaldībām cena ir EUR 2000 gadā, bet lielajām – EUR 5000 gadā). Protams, jautājums par programmas iegādes jēgu arī ir jāskata kompleksi. Tās izmantošanai nav lielas pievienotās vērtības, ja pašvaldībai nav līdzekļu starpības kompensēšanai starp apjomu, kuru nosedz klienta paša ienākumi kopā ar federālā līmenī noteiktajiem pabalstiem, un apjomu, kas identificēts, aprēķinot salīdzināmo budžetu konkrētajam klientam. Tas var būt viens no skaidrojumiem, kāpēc Valonijā, kur pašvaldības ir nabadzīgākas un starpību kompensēt nespēj, arī salīdzināmie budžeti nav precizēti kopš 2010.gada. Un arī no Flandrijas sliktāk situētajām pašvaldībām vietējie politiķi, apzinoties, ka nespēj kompensēt starpību, ir vērsušies pie Beļģijas federālās valdības, lūdzot palielināt minimālo ienākumu līmeni un rast iespēju īrēt cenas ziņā pieejamākus mājokļus.

⁹¹ Sīkāk: Homans, L. Woonbeidsplan Vlaanderen–nota aan de Vlaamse Regering. Brussel, Vlaamse Regering, 2018.

⁹² Programmas analogi ir izstrādāti arī Valonijai un Briselei, tomēr, tā kā tur nav veikta salīdzināmo budžetu atjaunošana, šie analogi nav pieejami publiskajos sociālās labklājības centros.

⁹³ Skatīt: <https://www.cebud.be/remi>

Svarīga REMI funkcionalitāte ir iespēja sociālajiem darbiniekiem konkrētā izdevumu pozīcijā ievadīt faktiskās izmaksas Flandrijas līmenim vidējo izmaksu vietā – vai tas attiecas uz faktiskajām veselības aprūpes izmaksām slimības gadījumā, uz mājokļa izmaksām, uz bērnu aprūpes izmaksām, vai uz ko citu. No vienas puses, tas ļauj veikt situācijas analīzi konkrētā klienta gadījumā, necenšoties viņu pielāgot kādam vidējam līmenim, no otras puses, sniedz atgriezenisko saiti REMI uzturētājiem.

Atgriezeniskā saite izpaužas tā, ka, uzkrājot pietiekamu daudzumu datu konkrētā izdevumu pozīcijā, kas kādā pašvaldībā atšķiras no vidējā Flandrijas līmeņa, šī pozīcija konkrētās pašvaldības gadījumā jau var tikt modificēta, nosakot tieši tai pielāgotus salīdzināmos budžetus. Tādējādi arī REMI uzrādītie salīdzināmie budžeti, kurus izmantos sociālie darbinieki šajā pašvaldībā, būs jau citādi nekā pārējā Flandrijā. Savukārt REMI veidotāji, saņemot līdzīgas korekcijas arī no citām pašvaldībām, iegūs informāciju, ka kāda no pozīcijām viņu aprēķinātajos salīdzināmajos budžetos vairs neatbilst reālajai situācijai.

Antverpenes Universitātes pētnieki ir veikuši izmaiņu novērtējumu salīdzināmajiem budžetiem, kas aprēķināti bāzes ģimeņu tipiem. Laika posmā no 2008.gada līdz 2013.gadam salīdzināmo budžetu pieaugums bijis straujāks nekā patēriņa cenu indeksam, kuru aprēķina *Statbel* (Beļģijas statistikas dienests), taču lēnāks nekā nabadzības riska sliekšnim (kas atkarīgs no ienākumu mediānas sabiedrībā). Savukārt no 2013.gada līdz 2018.gadam salīdzināmo budžetu un patēriņa indeksa vērtību pieaugums bijis līdzīgs. Tomēr nabadzības riska sliekšnis šajā periodā pieaudzis straujāk, kas visdrīzāk izskaidrojams ar būtisku labklājības pieaugumu lielākajā Beļģijas sabiedrības daļā, kas sabiedrības nabadzīgāko daļu (tos, kuru ienākumi ir ievērojami zem mediānas līmeņa), kā arī patēriņa cenas skar mazākā mērā.

Cēlonis atšķirībām starp salīdzināmajiem budžetiem un patēriņa cenu indeksu laikā no 2008.gada līdz 2013.gadam, kā norādīja Antverpenes Universitātes socioloģe Berenise Stormsa (*Bérénice Storms*), ir mājokļa cenu izmaiņas šajā periodā – īpaši pieaugušas izmaksas tiem, kas dzīvo dzīvokļos ar vienu vai divām guļamistabām, respektīvi, ģimenēm ar nelielu cilvēku skaitu. Uz bāzes ģimeņu tipu salīdzināmajiem budžetiem tas atstāj būtiskāku iespaidu nekā uz patēriņa cenu indeksu kopumā, jo bāzes ģimeņu tipi paši apzināti veidoti ar nelielu cilvēku skaitu (respektīvi, bāzi), lai pēc tam varētu tiem pievienot citas personas, nevis reprezentētu Beļģijas sabiedrību. Savukārt patēriņa cenu indekss ir reprezentatīvs, tādējādi straujas izmaiņas vienā segmentā kompensējas ar lēnākām izmaiņām citā.

Runājot par salīdzināmo budžetu izmantošanu nākotnē, Berenise Stormsa uzsvēra, ka tiem arī nākotnē būtu jāpaliek kā “mīkstajiem” indikatoriem, kas nosaka aptuvenu nepieciešamo summu – salīdzināmais budžets nekad nebūs pilnīgi precīzs katras konkrētās ģimenes gadījumā, bet, ja tās ienākumi par EUR 1 pārsniedz aprēķināto salīdzināmo budžetu, tas nenozīmē, ka šai ģimenei palīdzība nav nepieciešama. Tāpat ir būtiski salīdzināmos budžetus izmantot līdztekus citiem rādītājiem (piemēram, patēriņa cenu indekss, nabadzības riska sliekšnis, materiālā un sociālā nenodrošinātība). Katrs no šiem rādītājiem ir izstrādāts savam mērķim – neviens nav tik universāls,

lai viens pats raksturotu visas pētniekus interesējošās izmaiņas ekonomiskajos un sociālajos procesos.

Salīdzinājums un pielietojuma iespējas Latvijas vajadzībām

Jēdzieni

Veicot trīs valstu pieredzes analīzi, var konstatēt, ka ikvienā no tām tiek izmantots cits jēdziens rādītājam, ko šajā pētījumā apzīmējam ar iztikas minimumu:

- Igaunu jēdziens *elatusmiinimum* ir saturiski vistuvākais latviskajam un nozīmē “izdzīvošanas minimums”. Jāņem vērā, ka sākotnēji, to izstrādājot, igauņu iztikas minimums tika definēts kā absolūtās nabadzības sliekšnis, lai arī aprēķinā izmantots relatīvs instruments – mediāna;
- Beļģijā tiek lietots jēdziens *referentiebudgeten*⁹⁴, kas vispārīgā nozīmē tiek izmantots daudzskaitlī un jātulko kā “salīdzināmie budžeti”. Daudzskaitļa izmantošana skaidrojama ar to, ka netiek rēķināts viens vidējais budžets, lai gan konkrētas ģimenes ietvaros būtu jālieto vienskaitlis.

Atbildot uz jautājumu, kādas ir atšķirības starp angļu jēdzieniem *reference budget* (salīdzināmais budžets) un *subsistence minimum* (iztikas minimums), Berenise Stormsa no Antverpenes Universitātes norādīja, ka, viņasprāt, *subsistence minimum* attiecas uz fiziskajām vajadzībām, kamēr *reference budget* ietver arī citas vajadzības.

Jāsecina, ka, ja kādreiz “iztikas minimums” bija postpadomju valstīm raksturīgs, bet “salīdzināmais budžets” – rietumvalstīm, tad šobrīd abi jēdzieni ir saplūduši. Lai arī Igaunijā joprojām lieto *elatusmiinimum*, tiek piedāvāts to rēķināt mediānas veidā no sabiedrības izdevumiem. Latvijā šis pētījums nosaukts “Jaunas metodoloģijas izstrāde iztikas minimuma patēriņa preču un pakalpojumu groza noteikšanai un tās aprobācija”, joprojām izmantojot “iztikas minimuma” jēdzienu, bet sabiedrībai saprotama tulkojuma latviešu valodā holandiešu *referentiebudgeten* vai angļu *reference budget* nav. Tāpēc šī ziņojuma ietvaros izmantots jēdziens “salīdzināmie budžeti”, tomēr bez definīcijas un plašāka skaidrojuma tas latviešu lasītājam nav saprotams. Tādējādi arī turpmāk šī pētījuma ietvaros situācijās, kad runāts par iztikas minimumu vispārīgā līmenī (ietverot arī salīdzināmo budžetu), izmantots jēdziens “iztikas minimums”, savukārt jēdziens “salīdzināmie budžeti” izmantots tikai šaurākā nozīmē – ja nepārprotami tiek domāts *referentiebudgeten*.

- Lietuva, izstrādājot savu Personas (ģimenes) minimālo patēriņa vajadzību aprēķināšanas metodiku, nepārprotami norāda, ka “*biudžeto metodos*” (budžeta metodes, citiem vārdiem – “salīdzināmā budžeta”) pieeja viņus neapmierina, jo tad aprēķinā jāiekļauj precīzs preču

⁹⁴ Šeit izmantots vārds holandiešu, nevis franču valodā, jo metodikas izstrāde ir veikta Flandrijā.

un pakalpojumu grozs ar konkrētām katras pozīcijas izmaksām. Tā vietā tiek izmantots “*minimalių vartojimo poreikių dydis*” (minimālo patēriņa vajadzību lielums), kura nepārtikas daļa tiek noteikta, izmantojot Engela koeficientu.

“Iztikas minimums” kontekstā ar vārdu “grozs” latviešu valodā ietver to pašu ko “budžeta metode” – konkrētu preču un pakalpojumu nomenklatūru. Tā kā Latvijā netiek plānots iztikas minimuma nepārtikas daļu noteikt, izstrādājot pilnu preču un pakalpojumu nomenklatūras sarakstu, tad būtu ieteicams terminu “grozs” iztikas minimuma saistībā lietot vienīgi tad, ja ir runa par pārtikas daļu. Savukārt, nelietojot vārdu “grozs”, jēdziens “iztikas minimums” ir sinonīms arī lietuviešu jēdzienam “*minimalių vartojimo poreikių dydis*”.

Atsevišķi jāpievēršas jēdziena “grozs” izmantošanai. Vārds “grozs” nozīmē vairāk vai mazāk konkrētu preču nomenklatūru, kas ir tā sastāvā. Savukārt, ja izvēlēta pieeja nav precīzi definēt iztikai nepieciešamo preču un pakalpojumu nomenklatūru, kam pēc tam tiktu piemeklētas precīzas cenas, bet orientēties uz sabiedrības sajūtām par to, kāda naudas summa nepieciešama konkrētu vajadzību apmierināšanai, vai arī piemērot noteiktas formulas (ekvivalences skalas, Engela koeficients u.tml.), tad jēdziens “grozs” nebūtu piemērojams.

“Grozis” ir absolūtu vērtību summa – tas ir piemērots Beļģijas gadījumā, jo, lai arī izpratne par to, kāds patēriņš sabiedrībā būtu adekvāts, liecina par relatīvās nabadzības sliekšņa aprēķināšanu, tālākās darbības, lai pārsniegtu noteikto sliekšni, definē ļoti konkrētu preču un pakalpojumu līmeni – respektīvi, tiek noteikts precīzs “groza” saturs. Savukārt ne Lietuvas, ne Igaunijas pieeja pārējos izdevumus, ja neskaita pārtiku, konkrētas nomenklatūras līmenī nerēķina, tāpēc arī tur par “grozu” runāt nebūtu korekti, neraugoties uz to, ka Igaunija savu iztikas minimumu definē kā absolūtās nabadzības sliekšni.

Iztikas minimuma izmantošanas mērķis

Igaunijas pieredze uzskatāmi parāda, ka ir svarīgi skaidri saprast iztikas minimuma izstrādes mērķi un to konsekventi īstenot politiskā līmenī. Ja valsts kā absolūtās nabadzības sliekšni definē summu, kuru aprēķina, izmantojot relatīvu instrumentu (mediānu), kā arī nosaka iztikas pabalstu, kas ir ievērojami zem šī absolūtās nabadzības sliekšņa, tad pretruna ar laiku var tikt konstatēta un pavērsta pret valsti, kā tas notika Igaunijas gadījumā, konstatējot, ka vairāki likumi neatbilst konstitūcijai.

Lietuva savas pamatvajadzību kopējās izmaksas jau nosaukuma līmenī saista ar pamata vajadzībām, skaidri definējot, kādas tās ir. Tomēr sasaiste ar valsts un pašvaldību sniegto materiālo atbalstu ir definēta skaidri – kā procentuālais apjoms no šīm izmaksām (dažādās situācijās atšķirīgs), un līdz ar to, lai arī pamatvajadzību kopējās izmaksas pašas par sevi nebūtu uztveramas kā absolūtās nabadzības sliekšnis, tomēr kā ar to saistīts lielums gan.

Šajā pētījumā piedāvāts uz problēmu raudzīties citādāk un Latvijas gadījumā vadīties pēc Cilvēka vajadzību teorijas pamatprincipiem. Tā tiek piedāvāta kā teorētiskais pamats arī vienotās metodoloģijas izstrādei salīdzināmajiem iztikas minimumiem Eiropas Savienībai, akcentējot nevis pamatvajadzību apmierināšanu, bet pilnvērtīgu dzīvi. Savukārt “pilnvērtīga dzīve” vai kāds cits līdzvērtīgs formulējums, kas varētu tikt izmantots tā vietā, ir relatīvi jēdzieni. Tāpēc Latvijas gadījumā ir svarīgi nepārprotami norādīt, ka iztikas minimums ir relatīvās nabadzības indikators, nevis summa, kurai tiešā veidā pieskaņot valsts un pašvaldību sniegto materiālo atbalstu. Tāpat ir lietderīgi norādīt, ka tas nav “grozs”. Ar “groza” palīdzību, kā parāda Beļģijas pieredze, gan var izstrādāt relatīvās nabadzības indikatoru (šādā gadījumā relatīvā daļa ir vajadzību noskaidrošana, kam tālāk tiek pieskaņota visai konkrēta preču un pakalpojumu nomenklatūra), tomēr absolūtās nabadzības, izdzīvošanai nepieciešamā minimuma identificēšanai gan ir nepieciešams “grozs” (lai arī Igaunijas piemērs mēģina demonstrēt pretējo). Atteikšanās no vārda “grozs” tādējādi vēl precīzāk parādītu, ka netiek runāts par absolūtās nabadzības sliekšni.

Metodikas komplikētība

Aplūkoto valstu metodikas var vērtēt kā pretpolus tādā ziņā, ka Igaunijas un Lietuvas gadījumā tās ir relatīvi vienkāršas (un apzināti tādas veidotas), bet Beļģijas gadījumā – metodika ir ļoti komplikēta.

Tas cieši saistīts ar metodes izstrādātājiem un uzturētājiem. Igaunijā un Lietuvā metodikas ir uzturētas valsts institūciju līmenī, tāpēc process ir reglamentēts un vienkāršots. Metodes nepārtrauktību un ilgtspēju tur nodrošina ar normām, aprakstiem, kas jāievēro speciālistiem, kuri ar metodi strādā un nodrošina datu atjaunošanu. Beļģijā metodikas uzturētāja ir Antverpenes Universitāte. Tik komplikētu metodiku kā šī var izveidot un pilnveidot tikai ar ievērojamiem laika un cilvēkresursiem, bet nepārtrauktību un ilgtspēju nodrošina vispirms zinātniska interese, vēlme izzināt, pilnveidot.

Arī Latvijas gadījumā jāapzinās, ka, jo komplikētāku instrumentāriju veido, jo grūtāk būs to uzturēt un atjaunot. Līdz ar to tika nolemts orientēties uz vidusceļu starp šiem abiem galapunktiem – veidot komplikētāku un detalizētāku metodoloģiju nekā Igaunijā un Lietuvā, tomēr vienkāršāku (vai vismaz vairāk balstītu kvantitatīvajā metodoloģijā, tādējādi mazāk atkarīgu no ekspertu lēmumiem) par Beļģijā izmantoto. Latvijas gadījumā būtu svarīgi balstīties uz līdzīgiem teorētiskajiem pamatprincipiem kā tie, kas piedāvāti vienotās metodoloģijas izstrādei salīdzināmajiem iztikas minimumiem Eiropas Savienībai, tomēr pašu metodoloģiju nepieciešams veidot vienkāršāk uzturamu un atjaunojamu, kas akcentu novirza no kvalitatīvajām pētniecības metodēm uz kvantitatīvajām.

Būtisks jautājums šajā kontekstā ir reģionālās atšķirības. Igaunijas pētnieks Kaupo Kopels nepārprotami norādīja, ka viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc Igaunijā reģionālo atšķirību

ņemšana vērā gan apsvērta, taču nav izmantota, saistās ar vēlmi metodiku veidot vienkāršu⁹⁵. Arī pārējās valstīs, kuru pieredze apkopota šajā pētījumā, reģionālās atšķirības nav tās, uz ko tiek akcentēta uzmanība. Iespējams, rezultāts būtu cits, ja tiktu analizēta kādas lielākas valsts, piemēram, Somijas, pieredze. Igaunija, Lietuva un Flandrija⁹⁶ tomēr ir nelielas un kompakas teritorijas, kāda ir arī Latvija.

⁹⁵ Tomēr svarīgs ir arī arguments par to, ka 30% Igaunijas iedzīvotāju nedzīvo deklarētajās dzīvesvietās.

⁹⁶ Flandrijas atšķirība no Briseles un Valonijas ir pārāk specifiska situācija federatīvas monarhijas iekšienē, tāpēc tas Latvijas gadījumā nav izmantojams.

MĀJSAIMNIECĪBU TIPOLOĢIZĒŠANA

Dažādu mājsaimniecību starpā atšķiras patēriņš un izpratne par izdevumu apjomu, kāds tām būtu nepieciešams. To ietekmē gan cilvēku vecums, gan dzīvesvieta, gan veselības stāvoklis, gan intereses, gan daudz citu faktoru. Tāpēc nepieciešamais izdevumu apjoms katrai Latvijas mājsaimniecībai būtu cits. Taču aprēķināt iztikas minimumu katrai mājsaimniecībai nav nedz iespējami, nedz arī jēgpilni. Tajā pašā laikā tikai viena kopīga iztikas minimuma vērtība tāpat būtu abstrakcija, kas īsti neparādītu nevienas sabiedrības daļas vajadzības, bet orientētos uz “vidējo mājsaimniecību”, kas praksē nebūtu sastopama.

Lai iztikas minimumu varētu izmantot politikas plānošanā un tās efektivitātes novērtēšanā, nepieciešams izstrādāt pārskatāmu to mājsaimniecību tipu sarakstu, kam izdevumu apjoms aprēķināts, sagrupējot mājsaimniecības tā, lai aprēķinātās summas atspoguļotu tipiskākās situācijas. Tāpēc tika veikta mājsaimniecību tipoloģizēšana, kuras rezultātā pētnieki izveidoja mājsaimniecību tipus, kas visprecīzāk raksturo atšķirīgus patēriņa modeļus atkarībā no mājsaimniecību locekļu sociāli demogrāfiskajiem parametriem.

Mājsaimniecību tipoloģizēšanas ietvaros tika izmantota sekundāro datu analīze, jo vienīgais informācijas avots, kas ietver informāciju gan par mājsaimniecību struktūru, gan ticamus patēriņa datus (pilnu izvērsumu), ir CSP Mājsaimniecību budžeta apsekojums. Šajā pētījuma posmā jaunākie pieejamie dati bija par 2016.gadu, bet salīdzinājumam virknē situāciju tika izmantoti arī 2014. un 2015.gada dati. Analīze tika veikta ar anonimizētiem datu failiem, respektīvi, ar datu pirmavotiem, no kuriem bija dzēsta informācija, kas jebkādā veidā ļautu identificēt konkrētos respondentus.

Datu analīzes gaitā pētnieki izmantoja vairākus tipoloģizēšanas variantus, pakāpeniski izkristalizējot ne tikai optimālos mājsaimniecību tipus, bet arī problēmas, kuras jāņem vērā iztikas minimuma noteikšanā. Tāpēc turpinājumā sniegts identificēto problēmu raksturojums, lai radītu izpratni, kā tika veikta mājsaimniecību tipoloģizēšana iztikas minimuma izstrādes nolūkos.

Tālāk aprakstīti tipoloģizēšanas varianti, bet analīze noslēgta ar to mājsaimniecību tipoloģiju, kāda tālākajā pētījuma gaitā izmantota.

Mājsaimniecību tipoloģizēšanas problēmas

Pirmā problēma ir dimensijā “indivīdi – mājsaimniecības”. Ir iespējams pēc dažādām statistiskām pazīmēm (tai skaitā pēc vecuma) tipoloģizēt indivīdus, taču patēriņš sabiedrībā galvenokārt notiek mājsaimniecību ietvaros – tas ir, indivīdi, kuru situācija, vērtējot viņu pašu spējas gūt ienākumus, ir priviligiētāka, daļu savu ienākumu dažādu iemeslu dēļ mājsaimniecību ietvaros mēdz pārdalīt par labu tiem, kuru situācija ir mazāk priviligiēta.

Turklāt ievērojama daļa patēriņa vispār nav ar individuālu, bet gan ar kolektīvu raksturu – tas sakāms gan par mājokli, gan pārtiku, gan mājokļa iekārtām un virkni citu izdevumu kategoriju.

Līdz ar to arī runāt par iztikas minimumu kā individuālu raksturlielumu nav pareizi. Protams, var aprēķināt indivīdam nepieciešamo pārtikas apjomu noteiktā laika periodā, tomēr jāsaprot, ka mājsaimniecību ietvaros, piemēram, ledusskapis parasti ir kopīgs. Tas nozīmē, ka to, kādā mērā nepieciešamais pārtikas apjoms ir nodrošināts, iespējams noteikt vienīgi summāri par visiem mājsaimniecības locekļiem, nevis par katru atsevišķi.

Tāpēc tipoloģizēt nepieciešams mājsaimniecības, nevis indivīdus. Tomēr mājsaimniecībām nav nemaz tik daudz nozīmīgu raksturlielumu, kas nereducētos uz to sastāvā esošajiem indivīdiem. Viens no tiem ir personu skaits, otrs – dzīvesvieta. Pārējais jau būs individuālu raksturlielumu (vecums, nodarbinātība u.tml.) ekstrapolācija uz mājsaimniecības līmeni – tad var runāt par viena strādājošā mājsaimniecību, divu pensionāru mājsaimniecību, mājsaimniecību, kurā ir divi vecāki un bērni u.c.

Mēģinot ietvert visas pietiekami izplatītās tipoloģizēšanas kombinācijas, mēs nonāktu pie shēmas, kas līdzinātos tai, kas atspoguļota 7.attēlā, vai vēl plašākas (jo dotajā piemērā nav ņemta vērā vecuma dimensija pieaugušajiem). Tā kā šāds modelis jebkurā gadījumā būtu pārāk plašs jēgpilnai analīzei, vajadzētu apvienot šos mājsaimniecību tipus, bet rezultāts ar ļoti augstu varbūtību līdzinātos kādām citu pētnieku jau izmantotajām mājsaimniecību dalījuma shēmām. Ja nelīdzinātos, tad to būtu problemātiski prezentēt sabiedrībai, pamatojot, kāpēc izmantots tieši šāds dalījums, nevis kāds no pierastākajiem.

Taču nepieciešams gan klasificēt mājsaimniecības, gan izstrādāt iztikas minimumu klasifikācijas rezultātā noteiktajiem mājsaimniecību tipiem. Indivīda ar kādām noteiktām sociāli demogrāfiskajām pazīmēm (bērns, darbspējīgs pensionārs u.c.) klātbūtne gan var tikt fiksēta mājsaimniecību tipoloģijā, tomēr nav iespējams jēgpilni izstrādāt, piemēram, darbspējīgā iztikas minimumu vai pensionāra iztikas minimumu, ja uz viņiem raugāties ārpus mājsaimniecības konteksta, kurā viņi dzīvo. Piemēram, izdevumi par mājokli ir ļoti būtiska izdevumu pozīcija pensionāram, kas dzīvo viens, mazāka, ja viņš dzīvos kopā ar citu pensionāru, bet šādas izdevumu pozīcijas pensionāram var nebūt vispār, ja viņš dzīvo kopā ar kādu no saviem bērniem, kas atbilstīgos izdevumus sedz, ļaujot pensionāram visus ienākumus tērēt citām vajadzībām.

VIENA PERSONA Vienas personas mājdzimniecība	NUKLEĀRĀ Laulāts pāris	NUKLEĀRĀ Laulāts pāris ar bērnu	NUKLEĀRĀ Laulāts pāris ar diviem bērniem	NUKLEĀRĀ Vecāks ar bērnu	SALIKTĀ Persona ar partneri	NUKLEĀRĀ Laulāts pāris ar trim bērniem	NUKLEĀRĀ Vecāks ar diviem bērniem	NUKLEĀRĀ Laulāts pāris ar četriem bērniem	SALIKTĀ Vecāks ar bērnu un partneri
NUKLEĀRĀ Vecāks ar trim bērniem	SALIKTĀ Divas radniecībā un attiecībās neesošas personas	PAPLAŠINĀTĀ Persona ar brāli/māsu	SALIKTĀ Vecāks ar diviem bērniem un partneri	PAPLAŠINĀTĀ Persona ar vienu no saviem vecākiem	PAPLAŠINĀTĀ Vecāks ar bērnu un mazbērnu	PAPLAŠINĀTĀ Vecvecāks ar mazbērnu	PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris ar mazbērnu	PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris ar bērnu un mazbērnu	PAPLAŠINĀTĀ Persona ar kādu radnieku
SALIKTĀ Grupa no trim draugiem	SALIKTĀ Vecāks ar trim bērniem un partneri	NUKLEĀRĀ Laulāts pāris ar pieciem bērniem	NUKLEĀRĀ Vecāks ar četriem bērniem	PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris ar vienu no vecākiem	SALIKTĀ Persona ar partneri un vēl kādu, kas nav radnieks	SALIKTĀ Vecāks ar bērnu un vēl kādu, kas nav radnieks	PAPLAŠINĀTĀ Vecāks ar bērnu un diviem mazbērniem	PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris ar kādu radnieku	PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris ar diviem bērniem un mazbērnu
PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris ar bērnu un diviem mazbērniem	PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris ar diviem bērniem un kādu radnieku	PAPLAŠINĀTĀ Vecāks ar bērnu un vienu no saviem vecākiem	SALIKTĀ Trīs radniecībā neesošas personas	SALIKTĀ Laulāts pāris ar radniecībā neesošu personu	PAPLAŠINĀTĀ Persona ar laulāto, bērnu un vienu no saviem vecākiem	SALIKTĀ Grupa no četriem draugiem	PAPLAŠINĀTĀ Vecāks ar diviem bērniem un mazbērnu	PAPLAŠINĀTĀ Vecāks ar bērnu un vienu no saviem vecvecākiem	SALIKTĀ Laulāts pāris ar bērnu un radniecībā neesošu personu
PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris ar radnieku	PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris un viena laulātā brālis/māsa	PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris ar diviem bērniem un vienu no vecākiem	PAPLAŠINĀTĀ Vecāks ar bērnu un brāli/māsu	NUKLEĀRĀ Vecāks ar bērnu un adoptētu bērnu	PAPLAŠINĀTĀ Persona ar abiem saviem vecākiem	PAPLAŠINĀTĀ Persona ar laulāto, bērnu un vienu no laulātā vecākiem	NUKLEĀRĀ Laulāts pāris ar sešiem bērniem	PAPLAŠINĀTĀ Laulāts pāris ar diviem mazbērniem	SALIKTĀ Vecāks ar četriem bērniem un partneri

⁹⁷Latviešu valodā pēc: Nathan Yau. Most Common Family Types in America. <https://flowingdata.com/2016/07/20/modern-family-structure/>

Te aktualizējas **otra problēma – kas un kāpēc iztikas minimumu vēlas izstrādāt?** Situācija⁹⁸ būtu jāvērtē atkarībā no tā, vai:

- iztikas minimums tiek izstrādāts un ilgstoši pilnveidots akadēmiskā organizācijā, ar pētniecisku interesi pielāgojot šo minimumu dažādu indivīdu atšķirīgajām situācijām, bet pēc tam virzīts izmantošanai politikas veidošanas mērķiem (kā tas ir Beļģijas metodikā);
- iniciatīva nāk no politiskās vides ar mērķi uzreiz iztikas minimumu izmantot politikas veidošanai un uzraudzībai, piemēram, lai noteiktu absolūtās vai relatīvās nabadzības sliekšni, līdzekļu apjomu, kas jāatstāj personas rīcībā parādu piedziņas gadījumā u.tml. (Baltijas valstu situācija).

Kā norādīts ārvalstu pieredzes analīzē⁹⁹, tad pirmais gadījums nozīmē ievērojamus finanšu, laika un cilvēkresursus ne tikai metodes izstrādē, bet arī uzturēšanā, kas arī palīdz nodrošināt šīs metodes komplicētību, savukārt otrajā gadījumā process ir reglamentēts un vienkāršots atbilstoši pieejamajiem resursiem. Pirmajā gadījumā ir racionāla jēga sīkam grupu dalījumam, lai ņemtu vērā iespējami daudz ietekmējošo faktoru, savukārt vienots “iztikas minimums” – viens skaitlis – var arī nebūt nepieciešams.

Savukārt, ja runājam par iztikas minimumu kā valsts institūciju iniciētu indikatoru, pārlika sarežģītība nav lietderīga ne tikai uzturēšanas apsvērumu dēļ, bet arī tāpēc, ka politikas process publiskā līmenī balstās uz argumentiem, kas ir saprotami un viennozīmīgi uztverami pēc iespējas plašākai sabiedrības daļai. Sarežģītība apgrūtina iztikas minimuma pielietošanu politikas veidošanai un ietekmēšanai, tāpēc arī potenciālo izmantotāju un izmantošanas virzienu daudzums var būt mazāks kā salīdzinoši vienkārši interpretējamam rezultātam, kas balstās uz viegli uztveramu metodiku. Līdz ar to tiek izvirzīti šādi pamatnosacījumi klasifikācijas veikšanai:

- izvairīties no sarežģītiem metodoloģiskiem elementiem un dažādām “melnajām kastēm”¹⁰⁰ metodikā, ja no tā iespējams izvairīties;
- izvairīties no netipiskiem un neparastiem grupu dalījumiem¹⁰¹, kuru pielietojums:
 - mudina nekavējoties uzdot jautājumu “kāpēc tā?”;

⁹⁸ Te apskatīta iztikas minimuma veidošana ar zinātnisku un korektu metodiku nesavtīgiem mērķiem. Protams, iztikas minimumu savām vajadzībām var izstrādāt kāda NVO vai arī cita organizācija.

⁹⁹ Skatīt apakšnodaļu “Metodes komplicētība” (nodaļa “Salīdzinājums un pielietojuma iespējas Latvijas vajadzībām”).

¹⁰⁰ Domāti procesi, kas nav publiski pārskatāmi un pārbaudāmi – kā jebkurš metodikas izstrādes posms, kurā ir skaidrs, kādus datus izmanto pie ieejas “melnajā kastē” un kādus saņem izejā no tās, taču nav pārbaudāms vai saprotams, kas notiek pašā “melnajā kastē” (tas tiek tīši vai netīši noklusēts vai arī apraksts ir tik komplicēts vai vispārīgs, ka nav saprotams vai arī ir saprotams tikai atsevišķiem ekspertiem).

¹⁰¹ Šādus dalījumus itin viegli var iegūt ar statistiskajām metodēm (faktoranalīze, klāsteranalīze, lēmumu koks u.c.), taču tiem visdrīzāk būs situatīvs raksturs (raksturīgs konkrētajā gadā iegūtajai datu kopai), kā arī augstāk aprakstītās “melnās kastes” elementi.

- rada riskus, ka dalījums salīdzinoši tuvā nākotnē būs jāpārskata, jo balstās uz datiem par pārāk īsu periodu, bet nākotnē realitāte mainīsies;
- apgrūtina rezultātu savietojamību ar eksistējošām datubāzēm u.tml., kur dati var būt jāpārgrupē vai pat jāpapildina.

Ja metodikas izstrādes mērķis ir politikas veidošana, bet iztikas minimums tiek izstrādāts dažādiem mājsaimniecību tipiem atšķirīgs (pēc dzīvesvietas, pēc vecuma u.c.), nonākam pie **trešās problēmas – kādu nabadzības riskam pakļautu grupu situācijas institucionalizācijas¹⁰² riska.**

Atsevišķu minimumu paredzēšana kādai no sabiedrības grupām, kuras pakļautas nabadzības riskam, var ietvert politiski neveiksmīgu vēstījumu un šo grupu situācijas institucionalizācijas mēģinājumu (tīšu vai netīšu).

Pētījumā iespējams konstatēt, ka, piemēram, nestrādājošo patēriņš ir zemāks nekā strādājošo. No statistiskā viedokļa būtu nepieciešams nodalīt nestrādājošo mājsaimniecības no strādājošo mājsaimniecībām, jo, lai parādītu statistiskās atšķirības, svarīgi izdalīt grupas, kas uzrāda iespējami atšķirīgus rezultātus. Šīs atšķirības varētu kalpot kā arguments, prasot starpību kompensēt u.tml. Taču iztikas minimuma funkcijas ir pavisam citas – parādīt, cik līdzekļu konkrētajai grupai ir nepieciešams, lai pilnvērtīgi pildītu savas sociālās lomas.

Tā kā:

- mūsdienu strauji mainīgajā sabiedrībā objektīvi varam identificēt tikai vienu pietiekami stabilu patēriņa kategoriju (izdevumus pārtikai);
- pārējās patēriņa kategorijas vairāk atkarīgas no subjektīvās izpratnes katrā konkrētajā sabiedrības segmentā un laika nogrieznī par to, ko nozīmē pilnvērtīgi pildīt savas sociālās lomas un kādi izdevumi tam nepieciešami,

tad arī izstrādātā metodika ietver subjektīvo pašvērtējumu kā izdevumu nepieciešamības kritēriju katrā no nepārtikas izdevumu kategorijām.

Mājsaimniecību tipoloģizēšanas varianti

Mājsaimniecību tipoloģizēšanas varianti palīdz identificēt iepriekšējā apakšnodaļā aprakstītās problēmas, kā arī dod iespēju izdarīt secinājumus, kas ņemti vērā, piedāvājot konkrētus risinājumus.

¹⁰² Tas nozīmē, ka, ja grupas ir pakļautas nabadzības riskam, tad pastāv risks, ka viņu situācija, nosakot zemāku iztikas minimumu nekā citiem, tiek atzīta par “normālu”, “dabisku”.

6.tabula. Optimālais mājsaimniecību dalījums četrās izdevumu kategorijās no 2016.gada
Mājsaimniecību budžeta apsekojuma datiem¹⁰³

Izdevumu kategorija	Optimālais dalījums, kas nodrošina vislielākās atšķirības
Personiskie un socializēšanās izdevumi: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Apģērbi un apavi; ▪ Atpūta un kultūra; ▪ Restorāni, kafējnīcas un viesnīcas; ▪ Dažādas preces un pakalpojumi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Viena persona vecumā 45+ VAI divas personas vecumā 65+; ▪ Viena persona vecumā 25-44; ▪ Vismaz divas personas, t.sk. viena vecumā 25-44, bez bērniem; ▪ Vismaz divas personas, t.sk. viena vecumā 25-44, ar bērniem; ▪ Citas mājsaimniecības ar vismaz divām personām
Pārtika un sakari: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni; ▪ Alkoholiskie dzērieni, tabaka¹⁰⁴; ▪ Sakari 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Viena persona; ▪ Divas personas, t.sk. vismaz viena vecuma pensionārs; ▪ Divas personas, nav vecuma pensionāru; ▪ Trīs personas; ▪ Četras un vairāk personas
Izglītība	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nav bērnu, vismaz viens mājsaimniecībā ir vecumā 45+; ▪ Nav bērnu, visi ir vecumā 25-44; ▪ Ir viens bērns; ▪ Ir divi un vairāk bērni
Veselība	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nav vecuma pensionāru; ▪ Ir vismaz viens vecuma pensionārs

Vispirms tika veikta izdevumu grupēšana ar faktoranalīzi¹⁰⁵, pēc tam jau ar lēmumu koka (decision tree)¹⁰⁶ palīdzību nosakot to, kā ap izveidotajām izdevumu kategorijām grupējas

¹⁰³ Npublicēti dati, kas iegūti, analizējot apsekojuma datu failu. Jaunāki dati par 2016.gadu šajā analīzes posmā vēl nebija pieejami.

¹⁰⁴ Šajā pētījuma posmā tika analizēts faktiskais, nevis vēlamais mājsaimniecības patēriņš, tāpēc iekļauts arī alkohols un tabaka. Tie nav iekļauti iztikas minimumā, taču šīs patēriņa kategorijas priekšlaicīga izslēgšana no analīzes laikā, kad tika analizēts faktiskais patēriņš, potenciāli varēja ietekmēt mājsaimniecību tipoloģizēšanas rezultātu. Visdrīzāk tas gan rezultātu neietekmētu, jo oficiālais alkohola un tabakas patēriņš ir salīdzinoši neliels, tomēr šāds risks bija jāņem vērā.

¹⁰⁵ Ar faktoranalīzes palīdzību tika sagrupētas izdevumu kategorijas loģiskās grupās (faktoros), no kurām katrai ir sava specifika. Šo specifiku vēlāk palīdzēja atklāt lēmumu koka metode, parādot, ka vienā gadījumā būtisku ietekmi atstāj personu skaits, citā – vecums u.c.

¹⁰⁶ Tika klasificēts katrs no faktoriem, kas bija iegūts ar faktoranalīzes palīdzību, atkarībā no mājsaimniecību sociāli demogrāfiskajiem parametriem (personu skaita, specifisku vecumgrupu pārstāvju esamības u.c.), diferencējot, kādiem mājsaimniecību tipiem konkrētais patēriņš atšķiras visbūtiskāk. Piemēram, ja vislielākās atšķirības kādā faktorā vispirms parādījās pēc mājsaimniecības locekļu skaita, tad visa kopa tika klasificēta pēc šīs pazīmes. Nākamajā solī grupas, kuras nu jau ietvēra katra citu mājsaimniecības locekļu skaitu, varēja tikt dalītas sīkāk pēc citām pazīmēm – katra pēc tās, kura nodrošināja vislielākās patēriņa atšķirības. Piemēram, dalījums varēja būt atkarīgs no tā, vai mājsaimniecībā ir vecuma pensionāri vai nav. Sīkāks dalījums šajā solī daļai grupu, ja tās jau bija viendabīgas (tālākam dalījumam nebija jēgas) vai nelielas (pie tālāka dalījuma atšķirībām varēja būt nejaušs raksturs), varēja arī nebūt.

dažādi mājsaimniecību tipi. Šāds risinājums izvēlēts, jo mājsaimniecību tipoloģizēšanai ir nepieciešama kāda pazīme, attiecībā pret kuru identificēt atšķirības mājsaimniecību starpā. Jo vairāk šādu pazīmju (izdevumu kategoriju, kuras fiksētas Mājsaimniecību budžeta apsekojumā, ir 12), jo neviennozīmīgāka mājsaimniecību klasifikācija tiktu izveidota. Faktoranalīze ļauj izdevumu kategorijas samazināt līdz dažām tipiskākajām, bet lēmumu koks – pēc tam grupēt mājsaimniecības ap šīm izdevumu kategorijām.

Pirmais secinājums – ap izveidotajiem faktoriem (lielām izdevumu grupām) dažādi mājsaimniecību tipi grupējas pēc atšķirīgiem kritērijiem (skatīt 6.tabulu) – dažviet galvenais noteicošais faktors ir mājsaimniecības lielums, citur – bērnu skaits, vēl citur – noteikta vecuma mājsaimniecības locekļu esamība. Dažas izdevumu kategorijas paliek ārpus faktoriem.

Ja veidotu vienotu grupējumu, iekļaujot visas iespējamās kombinācijas, izveidotos vairāk nekā 20 mājsaimniecību tipu, kuru tālāka apvienošana:

- daļēji padarītu bezjēdzīgu iepriekš veikto detalizēto izpēti;
- izveidotu grupas, kuru dalījuma robežšķirtnes (kāpēc dalīts tieši tā, nevis citādāk) būtu grūti pamatot citādi kā vienīgi ar datorizētās analīzes un vēlākās grupu apvienošanas noteiktām robežām.

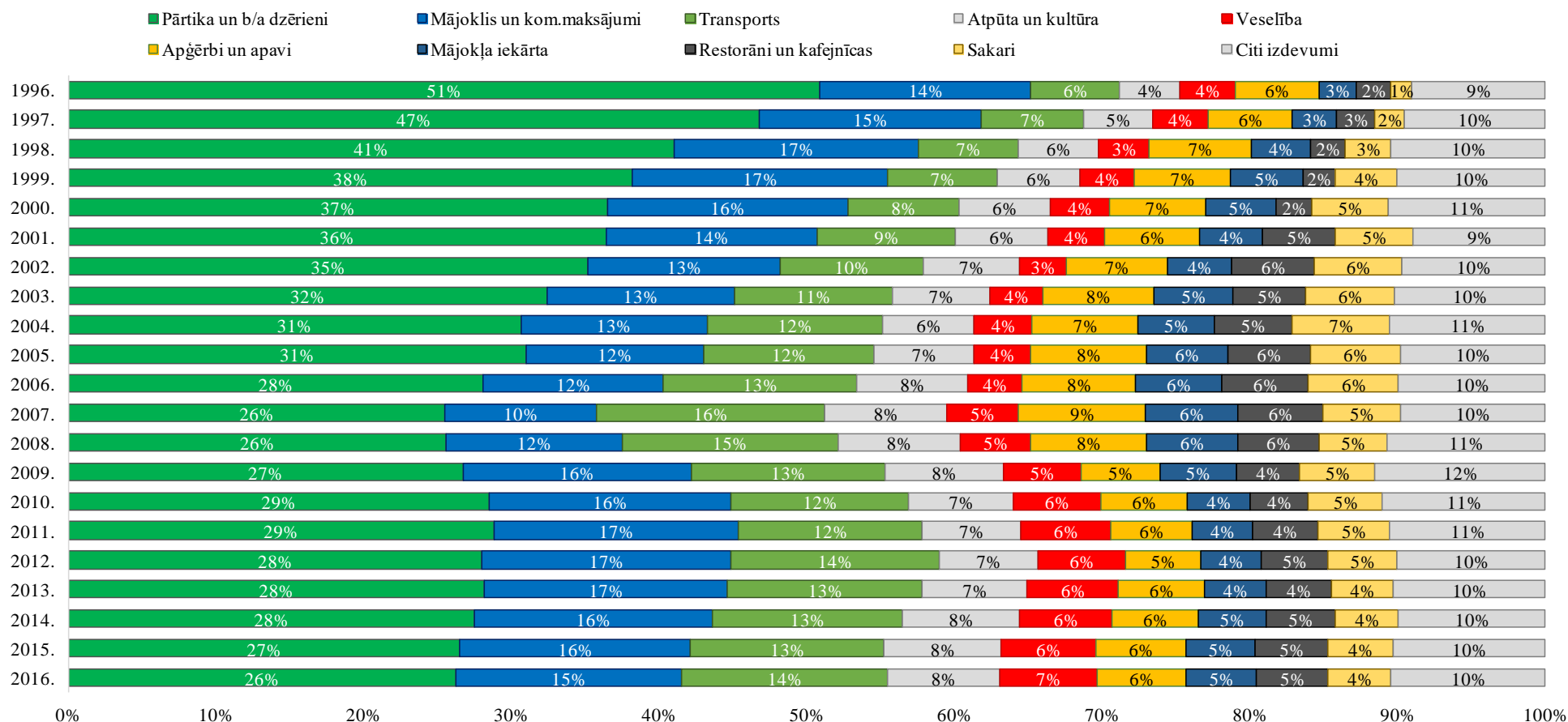
Savukārt, nemēģinot izveidotās grupas apvienot, mēs nonāktu pie sadrumstalota mājsaimniecību tipu dalījuma, kuru izmantot būtu sarežģīti.

Otrs secinājums saistīts ar to, ka dažādu gadu (tika salīdzināti 2015. un 2016.gada CSP Mājsaimniecību budžeta apsekojumu dati) ietvaros faktoranalīzes rezultāti būtiski atšķirās. Tātad nav iespējams runāt par stabilu izdevumu struktūru, bet tādā gadījumā šāds dalījums var būt bieži jāmaina. Turklāt šīs izmaiņas varētu notikt ar ievērojamu laika nobīdi – kamēr tiek publicēti Mājsaimniecību budžeta apsekojuma dati, veikta rezultātu analīze iztikas minimuma precizēšanai un apstiprināts jaunais iztikas minimums. Būtībā izmaiņu iestrāde rīcībpolitikā būtu iespējama tikai pēc kārtējās MBA datu publicēšanas. Šādā situācijā tik skrupulozu sekošanu izmaiņām zaudētu jēgu, jo politika vienmēr būtu vērsta uz pagātnes situācijas risināšanu.

Kā alternatīvs risinājums izmantota pētnieciski analītiska pieeja, sākot no izdevumu kategorizēšanas, taču kā pamatu ņemot izdevumu pārstrukturēšanu, mainoties ekonomiskajai situācijai, bet pēc tam ap šīm izdevumu kategorijām jau grupējot mājsaimniecību tipus.

Analizējot izdevumu struktūras izmaiņas no 1996. līdz 2016.gadam, tika vērtēts, kuru izdevumu īpatsvars ir augstāks sliktākā ekonomiskajā situācijā (attiecīgi šo izdevumu īpatsvars samazinājies kopš 90.gadu vidus, atkal pieaudzis krīzes laikā, bet vēlāk samazinājies), bet kuru īpatsvars pieaug, ekonomiskajai situācijai uzlabojoties (pretēja dinamika – īpatsvara pieaugums kopš 90.gadu vidus, samazinājums krīzes laikā, bet pieaugums pēc tās). Tas ļauj saprast, kurās izdevumu kategorijās tiek taupīts mazāk arī krīzes apstākļos, bet kuras ir vieglāk samazināt tad, kad šāda nepieciešamība rodas.

8.attēls. Izdevumu struktūras izmaiņas Latvijas mājsaimniecībās laikā no 1996. līdz 2016.gadam, procentos katra gada ietvaros ¹⁰⁷

¹⁰⁷ Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula MBG010 “Mājsaimniecību patēriņa izdevumu struktūra (%)”.

https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__mb__izdevumi/MBG010.px/

Pirmos dēvējam par bāzes izdevumiem, bet otros – par labklājības izdevumiem. Kā redzams 8.attēlā, jau vizuāli veidojas robežas, kas ļauj lielāko daļu izdevumu kategoriju šādi sagrupēt – piemēram, tipisks bāzes izdevums ir pārtika – 1996.gadā tai tērēja 51% izdevumu, īpatsvars pakāpeniski samazinājās līdz 2007.gadam, kad pārtikai tērēja 26%, krīzes laikā īpatsvars atkal pieauga līdz 29%, bet 2016.gadā atgriezās 2007.gada līmenī. Tipisks labklājības izdevums savukārt ir atpūta un kultūra – 1996.gadā mājāsaimniecības tai tērēja 4% izdevumu, apjoms pieauga līdz 8% ap 2006.-2009.gadu, krīzes gados samazinājās līdz 7%, bet 2016.gadā atkal bija 8%. Tādējādi:

- uz bāzes izdevumiem var attiecināt:
 - pārtiku un bezalkoholiskos dzērienus;
 - alkoholiskos dzērienus un tabaku¹⁰⁸;
 - mājokli un komunālos maksājumus.
- uz labklājības izdevumiem var attiecināt:
 - transportu;
 - atpūtu un kultūru;
 - sabiedrisko ēdināšanu un viesnīcas;
 - mājokļa iekārtu;
 - apģērbus un apavus;
 - dažādas preces un pakalpojumus¹⁰⁹.

Atsevišķu izdevumu kategoriju (veselība, sakari, izglītība¹¹⁰) dinamika šai loģikai nepakļāvās, tādējādi tās netika iekļautas tālāk mājāsaimniecību grupēšanā. Piemēram, veselības izdevumu īpatsvara gadījumā kopš 2002.gada konstatējams gandrīz konstants pieaugums, ko nav tiešā veidā ietekmējusi krīze. Hipotētiski var skatīt dažādus cēloņus (piemēram, farmācijas kompāniju iecerētās peļņas atstātais iespaids), tomēr svarīgi šajā gadījumā ir nevis konkrētie cēloņi, bet gan tas, ka tie būtiski ietekmē izdevumu dinamiku bez tiešas saistības ar mājāsaimniecību pirkspējas izmaiņām. Līdzīgi ir ar izdevumiem sakariem, kur, ja šo kategoriju neizslēgtu, būtu jāspēj reducēt tādi ietekmējoši faktori kā SIA “Lattelekom” sākotnējais monopols, peidžeru parādīšanās, mobilo telefonu izplatības pieaugums, iespējas tos pirkt uz nomaksu ar piesaisti operatoram, divu operatoru cīņa par vietu tirgū un tirgus pārdale trešā operatora ienākšanas rezultātā u.c. Respektīvi, šī ir izdevumu kategorija, kur apskatāmajā laka posmā nomainījušās vairākas tehnoloģiju paaudzes un visas ietilpušas kategorijā “sakari”.

¹⁰⁸ Nelielā īpatsvara dēļ šī kategorija 8.attēlā nav atsevišķi atspoguļota, bet ir iekļauta “citos izdevumos”. Aprēķinos tā ir attiecināta pie bāzes izdevumiem.

¹⁰⁹ Nelielā īpatsvara dēļ šī kategorija 8.attēlā nav atsevišķi atspoguļota, bet ir iekļauta “citos izdevumos”. Aprēķinos tā ir attiecināta pie labklājības izdevumiem.

¹¹⁰ Nelielā īpatsvara dēļ šī kategorija 8.attēlā nav atsevišķi atspoguļota, bet ir iekļauta “citos izdevumos”.

Izvēlētās pieejas priekšrocība ir tā, ka, izveidojot divas lielas izdevumu grupas (piemēram, 2016.gada datos katra no grupām veidoja ap 40-45% no visiem izdevumiem), rodas iespēja mājsaimniecības grupēt vienkāršāk, daudzu kategoriju vietā piedāvājot mainīgo ar divām vērtībām.

Tomēr arī šī pieeja sevi neattaisno – ja pieaugušo gadījumā tiešām var runāt par to, ka viena izdevumu daļa ietver bāzes izdevumus, bet otrā vairāk liecina par labklājību, tad to mājsaimniecību gadījumā, kurās ir bērni, daļa no (it kā) labklājības indikatoriem būtībā kļūst par bāzes indikatoriem (vispirms jau apģērbi un apavi¹¹¹, taču mazākā mērā arī virkne citu kategoriju).

Secinājums – šāds izdevumu grupējums ir pārlietu vienkāršots (atšķirībā no iepriekšējā, kas bija pārāk komplicēts), un tā pielietošana diez vai varētu sniegt tādu mājsaimniecību tipoloģiju, kas būtu piemērotāka par klasiski izmantojamajām (piemēram, par to, ko pielieto *Eurostat*).

Septiņu mājsaimniecību tipu modelis

Balstoties uz iepriekš veikto analīzi, nonākam pie risinājuma mājsaimniecību tipoloģizēšanu veikt, kā bāzi ņemot *Eurostat* metodiku (kas arī parasti tiek izmantota mājsaimniecību budžetu analīzē), to modificējot atbilstoši šī pētījuma vajadzībām.

Eurostat metodika klasiski ietver 6 mājsaimniecību tipus. Tomēr šo tipu izplatība Latvijā ir visai nevienmērīga. Piemēram, 2016.gada Centrālās statistikas pārvaldes Mājsaimniecību budžeta apsekojumā mājsaimniecību pārstāvniecība bija šāda:

- viena persona – 32%;
- viena persona ar bērniem (17 gadus veciem vai jaunākiem) – 3%;
- pāris bez bērniem – 22%;
- pāris ar bērniem (17 gadus veciem vai jaunākiem) – 16%;
- citas mājsaimniecības ar bērniem – 9%;
- citas mājsaimniecības bez bērniem – 18%.

Uz tā bāzes, ņemot vērā virkni iepriekš ar lēmuma koku palīdzību ievilkto dalījuma līniju (sk. 6.tabulu), kā arī atsakoties no tā, ka diviem kopā dzīvojošiem pieaugušajiem noteikti jābūt pārim, kā tas izriet no *Eurostat* metodoloģijas (nevis diviem brāļiem, mātei ar meitu u.tml.), tika izveidots izplatības ziņā savstarpēji līdzvērtīgs septiņu mājsaimniecību dalījums

¹¹¹ Apģērbu un apavu iegāde bērniem ir aktuālāka, viņiem augot, nekā pieaugušo vēlme bieži mainīt savu apģērbu un apavus. Tāpat nevar izslēgt, ka iespaidu atstāj mūsu sabiedrībā pastāvošā tendence neekonomēt uz tām bērnu precēm, ar kurām viņi demonstrē savu statusu vienaudžiem (apģērbs un sakari te ir būtiskākās izdevumu kategorijas).

(procentuālais īpatsvars iekavās sniegts no 2016.gada Centrālās statistikas pārvaldes Mājsaimniecību budžeta apsekojuma)¹¹²:

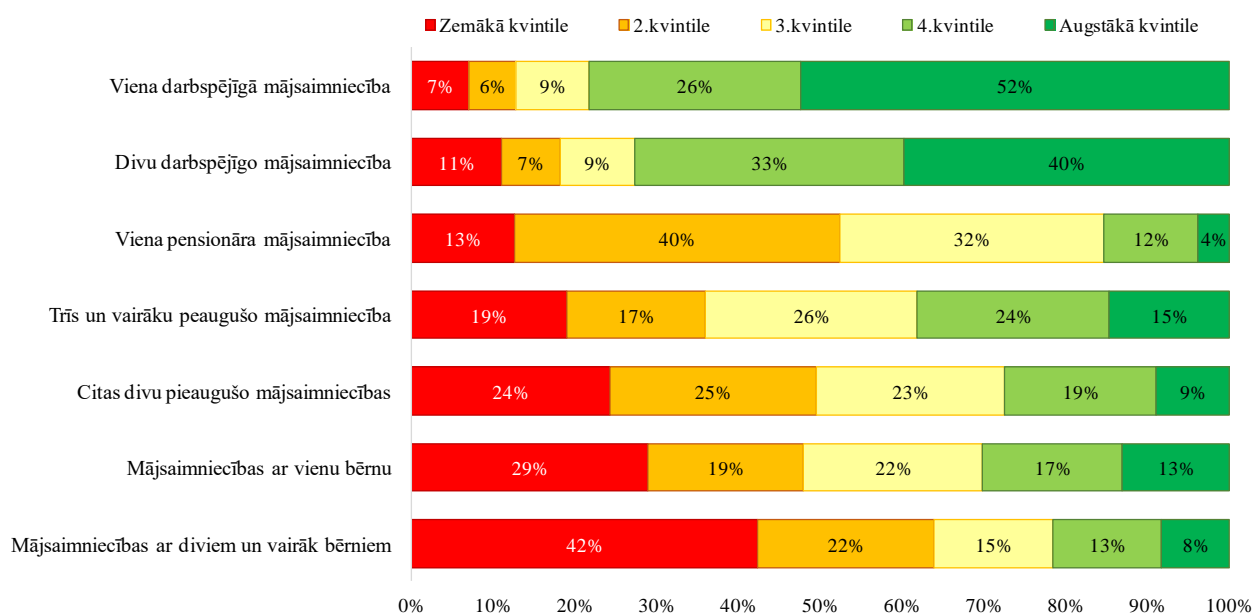
- mājsaimniecības ar vienu bērnu (ja mājsaimniecībā kopā ar citiem dzīvo viena persona, kas jaunāka par 18 gadiem, mājsaimniecība pieder šim tipam) – 16%;
- mājsaimniecības ar diviem vai vairāk bērniem (ja mājsaimniecībā kopā ar citiem dzīvo vairāk nekā viena persona, kas jaunāka par 18 gadiem, mājsaimniecība pieder šim tipam) – 11%;
- trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība (ja mājsaimniecībā dzīvo vismaz trīs cilvēki, bet neviens no viņiem nav jaunāks par 18 gadiem, mājsaimniecība pieder šim tipam) – 11%;
- divu darbspējīgo mājsaimniecība (ja mājsaimniecībā kopā dzīvo divi cilvēki vecumā no 18 līdz 64 gadiem, turklāt nevienam no viņiem nav ne invaliditātes, ne pensijas) – 16%;
- cita divu pieaugušo mājsaimniecība (ja mājsaimniecībā kopā dzīvo divi cilvēki, kas ir vismaz 18 gadus veci, turklāt vismaz viens no viņiem ir vecumā virs 64 gadiem, ar invaliditāti vai saņem pensiju) – 14%;
- viena darbspējīgā mājsaimniecība (ja mājsaimniecībā atsevišķi dzīvo viens cilvēks vecumā no 18 līdz 64 gadiem, viņam nav invaliditātes un viņš nesaņem pensiju) – 14%;
- viena pensionāra mājsaimniecība (ja mājsaimniecībā atsevišķi dzīvo viens pieaugušais, kurš vai nu ir vecumā virs 64 gadiem, vai arī viņam ir invaliditāte, vai viņš saņem pensiju) – 18%.

Sadalījums uzskatāmi parāda dzīves līmeņa atšķirības, ko var novērot 9.attēlā – darbspējīgo mājsaimniecības absolūtajā vairumā gadījumu pieder divām augstākajām ienākumu kvintilēm. Tā kā pensiju apjomi Latvijā ir salīdzinoši homogēni un ievērojami zemāki kā algas, viena pensionāra mājsaimniecības savukārt absolūtajā vairumā gadījumu koncentrējas 2. un 3.kvintilē.

Zemākajās ienākumu kvintilēs ievērojami biežāk ir mājsaimniecības ar bērniem, īpaši – ja bērni tajās ir vairāki¹¹³. Pārējie divi mājsaimniecību tipi ir salīdzinoši neviendabīgi un veidoti drīzāk pēc pārpalikuma principa pēc tam, kad noformētas tipiskākās mājsaimniecību grupas, tāpēc tās arī šajā iedalījumā atrodas vidū.

¹¹² Ar darbspējīgo šeit saprotam personu, kas ir vismaz 18 gadus veca un nesaņem pensiju (tai skaitā invaliditātes). Ar pensionāru saprotam personu, kas ir vismaz 18 gadus veca un saņem pensiju (tai skaitā invaliditātes). Abas šīs grupas kopā veido pieaugušos. Bērni ir visi pārējie mājsaimniecības locekļi, t.i., tie, kas vēl nav sasnieguši 18 gadu vecumu (arī tad, ja viņi saņem invaliditātes pensiju).

¹¹³ Tomēr nebija iespēju kā atsevišķu mājsaimniecību tipu izdalīt mājsaimniecības ar 3 un vairāk bērniem, jo tās, piemēram, saskaņā ar 2016.gada Mājsaimniecību budžeta apsekojuma datiem veidoja tikai 2,4% no visām mājsaimniecībām. Šī ir pārāk neliela grupa, lai tās datus varētu izmantot bez riska, ka rezultātu dinamikas novērtējumu varētu ietekmēt nejaušas fluktuācijas.

Iedalījums kvintilēs kopumā šajā pētījuma posmā liecina, ka vēlāk, turpinot pētījumu ar to sabiedrības daļu, kas dzīvo ap un zem iztikas minimuma līmeņa, piecas no septiņām grupām būs pārstāvētas plaši, savukārt abas darbspējīgo grupas – ievērojami retāk.

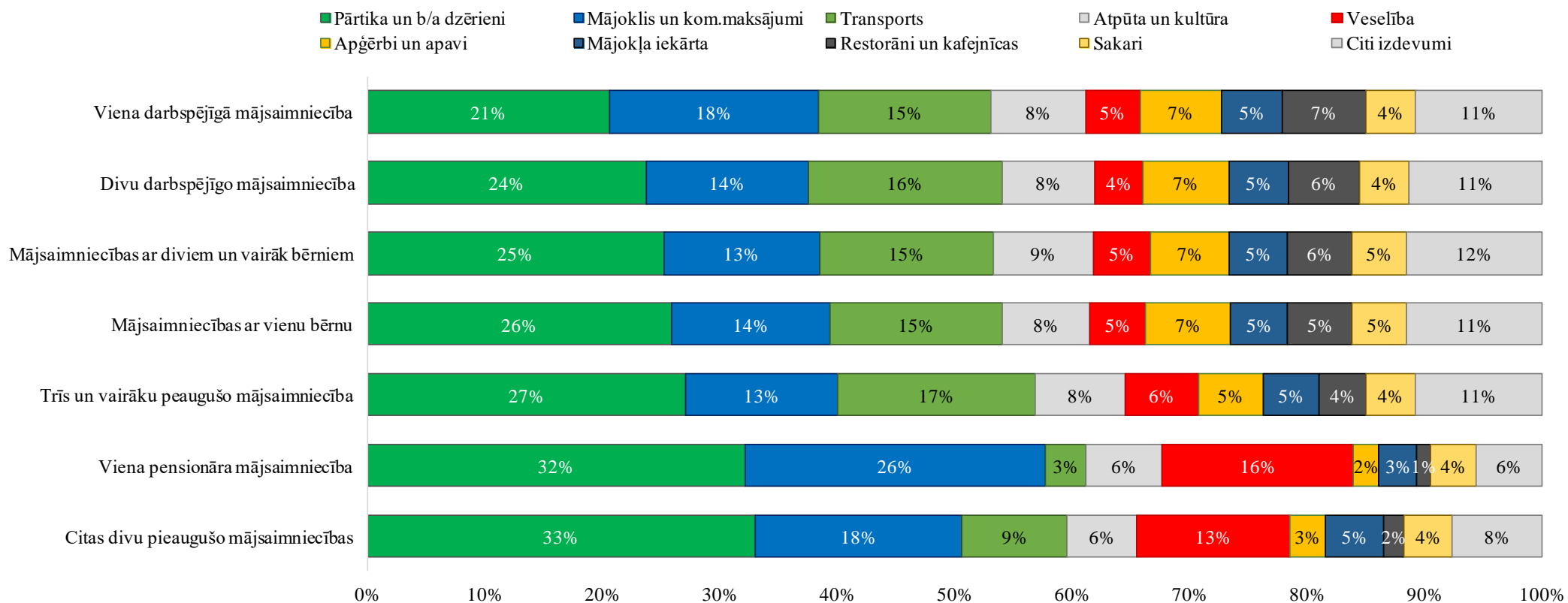
Vērtējot, kā atšķiras izdevumu struktūra (skatīt 10.attēlu), starp izveidotajiem septiņiem mājsaimniecību tiptiem, ļoti izceļas pensionāru mājsaimniecības (gan viena pensionāra, gan tips “Citas divu pieaugušo mājsaimniecības”, kur arī bieži ir pārstāvēti pensionāri). Lielāks nekā citās mājsaimniecībās te ir veselības izdevumu īpatsvars, turklāt šie izdevumi minētajos mājsaimniecību tipos ir lielāki arī absolūtos skaitļos. Tāpat lielāks ir pārtikas un mājokļa izdevumu īpatsvars, taču tas vairāk saistās ar zemākiem kopējiem ienākumiem, nevis lielākiem izdevumiem – mājsaimniecības, kuru ienākumi uz cilvēku ir līdzīgi, taču personu skaits lielāks, šeit iegūst vairāk iespēju ietaupīt nekā cilvēki, kas dzīvo vieni vai divatā. Taču pensionāri daudz vairāk ietaupa uz transportu. Proporcioniāli mazāk viņi tērē arī sabiedriskajā ēdināšanā, tāpat apģērbam un apaviem.

Raksturīgi, ka mājsaimniecības ar bērniem izdevumu struktūrā, salīdzinot ar divu darbspējīgo mājsaimniecībām bez bērniem vai trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecībām, gandrīz neizceļas. Atšķirības gan ir, taču tās attiecas vispirms uz kategoriju, kas savaniecīgā īpatsvara dēļ 10.attēlā nav atsevišķi izdalīta – respektīvi, izdevumiem izglītībai.

Kopumā šī mājsaimniecību tipoloģizēšana ir gan salīdzinoši vienkārša, gan arī pietiekami veiksmīga tajā ziņā, ka ļauj izveidotās grupas statistiski diferencēt. Līdz ar to šāds risinājums izmantots tālākajā pētījuma gaitā, nosakot iztikas minimumus katram no identificētajiem septiņiem mājsaimniecību tiptiem.

¹¹⁴ Npublicēti dati, kas iegūti, analizējot 2016.gada Mājsaimniecību apsekojuma datufailu.

10.attēls. Septiņu mājsaimniecību tipu izdevumu struktūras atšķirības 2016.gadā, procentos ¹¹⁵

¹¹⁵ Nepublicēti dati, kas iegūti, analizējot 2016.gada Mājsaimniecību apsekojuma datu failu.

IZTIKAS MINIMUMA PĀRTIKAS GROZA NOTEIKŠANA

PĀRTIKAS PATĒRIŅA APJOMI

Pārtikas groza apjomu aprēķinu un uztura plānu izstrādi veica Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts "BIOR" atsevišķi organizēta pētījuma ietvaros¹¹⁶, kura mērķis bija izstrādāt pārtikas grozu, kurš būtu iedzīvotājiem praktiski izmantojams un atspoguļotu tādu pārtikas patēriņu, kas ļauj uzturēt veselību Latvijas iedzīvotājiem bez specifiskām saslīmšanām, uztura alerģijām vai nepanesamībām, kuru gadījumā būtu piemērojama īpaša diēta vai atsevišķu produktu vai produktu grupu izslēgšana. Pārtikas groza saturs tika veidots, saskaņojot ar iespējām veikt tā cenu regulāru aprēķinu. Līdz ar to vairumā gadījumu aprēķinā tika iekļauti produkti, kuru cenu izmaiņas regulāri fiksē CSP. Tomēr situācijās, kad līdzvērtīgu produktu šajā nomenklatūrā nebija, tika atstāti sākotnēji izvēlētie produkti. Aprēķinātie pārtikas apjomi atspoguļoti 7.tabulā.

7.tabula. Nepieciešamais pārtikas apjoms un struktūra nedēļā uz cilvēku piecās vecumu grupās

Pārtikas produkts	Kilogrami nedēļā				
	Pieaugušie	Seniori	2-6 g.v. bērni	7-14 g.v. bērni	15-18 g.v. bērni
Rudzu rupjmaize	0,490	0,490	0,245	0,371	0,490
Graudu/sēklu maize	0,210	0,210	0,105	0,161	0,315
Griķi, vārti	0,400	0,400	0,133	0,300	0,500
Makaroni, pilngraudu	0,294	0,294	0,098	0,221	0,368
Auzu pārslas (arī dažādu graudu pārslas, kukurūzas putraimi)	0,260	0,260	0,080	0,180	0,260
Kartupeļi	1,443	1,443	0,420	1,120	1,307
Rīsi, baltie	0,175	0,175	0,038	0,075	0,150
Mieži, grūbas	0,070	0,070			
Milti, kviešu, pilngraudu	0,350	0,350	0,280	0,420	0,420
Āboli	0,288	0,288	0,165	0,288	0,329
Bumbieri	0,272	0,272	0,165	0,288	0,329
Banāni	0,233	0,233	0,124	0,165	0,206
Citrusaugļi, piem. apelsīni	0,200	0,200	0,124	0,165	0,165
Ogas (svaigas/saldētas zemenes, plūmes, dzērvenes)	0,371	0,371	0,246	0,371	0,371
Lapu salāti, piemēram, spināti, lapu salāti, rukola, Ķīnas kāposts u.c.	0,187	0,187	0,093	0,187	0,187

¹¹⁶ Ar pārtikas groza un uztura plānu izstrādes detalizētu metodoloģiju un iegūto rezultātu aprobāciju var iepazīties Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskā institūta "BIOR" 2021. gada izstrādātajā pētījumā "Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžeta (MRI budžets) pārtikas grozu un uztura plānu izstrāde". Pētījums pieejams Pārresoru koordinācijas centra Pētījumu un publikāciju datu bāzē <http://petijumi.mk.gov.lv/> zem pētījuma "Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžets (MRI budžets)" datnes, kā arī Labklājības ministrijas mājas lapā <https://www.lm.gov.lv/lv/aktualitates-un-pazinojumi>.

Pārtikas produkts	Kilogrami nedēļā				
	Pieaugušie	Seniori	2-6 g.v. bērni	7-14 g.v. bērni	15-18 g.v. bērni
Tomāti	0,214	0,214	0,214	0,214	0,214
Gurķi, svaigi	0,258	0,258	0,221	0,258	0,258
Paprika	0,394	0,394	0,050	0,050	0,394
Kāposti, piemēram, galviņkāposti, puķu kāposti	0,591	0,591	0,295	0,591	0,591
Burkāni	0,548	0,548	0,274	0,548	0,548
Lociņi un dilles, svaigi	0,041	0,041	0,041	0,041	0,041
Bietes, pagatavotas	0,276	0,276	0,184	0,276	0,276
Sīpoli	0,247	0,247	0,124	0,247	0,247
Ķirbji vai kabači/cukini	0,402	0,402	0,402	0,402	0,402
Vistas gaļa	0,595	0,548	0,238	0,476	0,595
Cūkgaļa	0,252	0,218	0,168	0,168	0,252
Zivis (jūras un saldūdens zivis, saldētas zivis)	0,571	0,486	0,286	0,571	0,571
Olas	0,370	0,370	0,148	0,222	0,296
Pupas, zirņi, lēcas	0,141	0,141	0,049	0,122	0,088
Rieksti un sēklas	0,120	0,080	0,040	0,100	0,120
Piens	1,400	1,000	0,800	1,040	1,400
Kefīrs/jogurts	1,400	1,000	0,800	1,120	1,400
Biezpiens	0,700	0,700	0,140	0,350	0,700
Krējums	0,140	0,140	0,080	0,080	0,140
Siers	0,210	0,180	0,049	0,140	0,210
Kausētais siers	0,070	0,070	0,021	0,070	0,070
Cukurs	0,140	0,100	0,070	0,070	0,070
Medus	0,070	0,070	0,035	0,035	0,070
Ievārījums, augļu/ogu	0,105	0,105	0,050	0,070	0,105
Augu eļļa	0,070	0,065	0,084	0,126	0,168
Sviests	0,030	0,025	0,084	0,084	0,084
Žāvēti augļi	0,210	0,180	0,112	0,210	0,210
Sāls, piemēram, jodētais	0,035	0,035	0,014	0,014	0,035
Garšvielas, piemēram, galda etiķis	0,070	0,070			
Garšvielas, piemēram, melnie pipari	0,035	0,035			
Tēja	0,021	0,021	0,021	0,021	0,021
Kafija	0,070	0,070			0,070
Kakao (pulveris)	0,010	0,010	0,011	0,011	0,011
Biezpiena sieriņš			0,070	0,091	
Sula, augļu			0,350	0,700	0,840

Tā kā dažādām vecumu grupām vajadzības atšķiras, aprēķinā diferencētas piecas vecumu grupas – seniori, pieaugušie, bērni 15-17 gadu vecumā, bērni 7-14 gadu vecumā un bērni 2-6 gadu vecumā. Bērniem līdz 2 gadu vecumam atsevišķi pārtikas grozs netika aprēķināts, ņemot vērā, ka ir problemātiski ņemt vērā visas individuālās vajadzības, atšķirības dažādos vecuma posmos no piedzimšanas brīža līdz 2 gadu vecuma sasniegšanai, kā arī mātes piena pieejamību. Tā vietā tika pieņemts lēmums, ka bērniem līdz 2 gadu vecumam tiks attiecināta tā pārtikas groza vērtība, kas aprēķināta 2-6 gadus veciem bērniem.

Arī dzimumu atšķirības pārtikas grozā netika ņemtas vērā, rēķinot vidējās vērtības katrai vecumu grupai. Praksē tas nozīmē, ka pieaugušiem vīriešiem, ņemot vērā vidējā svara atšķirības, nepieciešams nedaudz vairāk pārtikas, nekā norādīts tabulā, bet sievietēm – nedaudz mazāk. Tomēr, tā kā mājsaimniecībās parasti kopā dzīvo abu dzimumu pārstāvji, šīm atšķirībām visbiežāk mājsaimniecību ietvaros būtu jāizlīdzinās.

IZTIKAS MINIMUMĀ IEKĻAUTO PĀRTIKAS PRODUKTU CENU NOTEIKŠANA

Iztikas minimuma grozā iekļauto pārtikas produktu cenas tika noteiktas, galvenokārt izmantojot CSP Cenu apsekojuma datus. Tiem ir nozīmīgas priekšrocības, salīdzinājumā ar citām pieejamajām alternatīvām – gan regulāra aprēķināšana, gan reprezentativitāte (kas ietver gan teritoriālo pārstāvēniecību, gan arī orientēšanos uz tipisku patēriņu). Alternatīvi informācijas avoti būtu vai nu dārgi (dublētu CSP apsekojumu), vai arī ietvertu reprezentativitātes riskus.

Pārtikas grozs sākotnēji tika aprēķināts 2020.gadā, izmantojot 2019.gada datus, bet, ņemot vērā pētījuma lauka darba apturēšanu uz laiku pandēmijas radīto ierobežojumu dēļ, pārrēķināts ar datiem par 2020.gada pārtikas produktu cenām¹¹⁷.

Tomēr bija arī gadījumi, kad nepieciešamo pārtikas produktu cenas nebija starp tām, ko CSP regulāri publicē. Šajos gadījumos CSP tika nosūtīta vēstule ar lūgumu sniegt cenas par produktiem, par kuriem tās no cenu apsekojuma datiem ir iegūstamas, neskaitot oficiāli publicētās. Šie dati tika saņemti par 2019.gadu. Pētījumam atsākoties, atkārtots pieprasījums par 2020.gada datiem netika veikts, bet tā vietā tika izmantoti 2019.gada dati, reizinot ar pieejamajiem inflācijas koeficientiem tai pārtikas preču kategorijai, kurā konkrētais produkts ietilpst¹¹⁸.

Situācijās, kad informāciju par konkrētā pārtikas produkta cenām CSP vispār neapkopoja vai arī aprēķini nebija reprezentatīvi un tāpēc tos nedrīkstēja izmantot, bet attiecīgā pārtikas produkta iekļaušana pārtikas grozā bija būtiska, cenu apkopojums tika lūgts no vairākām mazumtirdzniecības veikalu ķēdēm. Lai izlīdzinātu iespējamās cenu atšķirības gada ietvaros, informāciju tika prasīta par četriem dažādiem datumiem – 15.janvāri, 15.aprīli, 15.jūliju un 15.oktobri. Tāpat tika lūgts ievērot šādus kritērijus:

- lai iespēju robežās informācija būtu par viena produkta ražotāja vienu marku, nevis katrā ceturksnī par kādu citu;
- lai izvēlētajā produkta marka būtu bieži pirktā, nevis reta un specifiska;
- ja attiecīgajā datumā produktam ir kāda atlaide, tad jānorāda cena bez atlaides (vai nu neiekļaujot atlaidi vai arī norādot produkta cenu tuvākajā datumā, kad atlaide nebija spēkā);
- ja veikalu tīkla ietvaros attiecīgajā datumā cenas atšķiras, norādīt gan augstāko, gan zemāko cenu;

¹¹⁷ Informācija izgūta no CSP datu tabulas PCC010 “Atsevišķu preču un pakalpojumu vidējās mazumtirdzniecības cenas”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCC/PCC010

¹¹⁸ Informācija izgūta no CSP datu tabulas PCI020 “Patēriņa cenu indeksi un pārmaiņas grupās un apakšgrupās (ECOICOP) 1991 - 2020”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCI/PCI020

- cenas norādīt par kilogramu/litru, bet, ja iepakojumam ir cits apjoms, tad norādīt arī apjomu.

Pilnīgākā un pielietojamākā informācija tika saņemta no SIA “MAXIMA Latvija”. Tāpat bija svarīgi arī tas, ka SIA “MAXIMA Latvija” veikalu tīkls ir plaši pieejams visā Latvijā, kamēr dažām citām veikalu ķēdēm pārklājums ir mazāk vienmērīgs, tādējādi iegūtie rezultāti bija uzskatāmi par reprezentatīvākiem. Tāpēc aprēķinā tika izmantotas 2019.gada cenas SIA “MAXIMA Latvija” veikalu tīklā, bet, pārrēķinot cenas 2020.gada situācijai, šīs vērtības tika reizinātas ar CSP aprēķinātajiem inflācijas koeficientiem tai pārtikas preču kategorijai, kurā konkrētais produkts ietilpst.

Izmantotās produktu cenas, to avoti un aprēķina metodika atspoguļota 8.tabulā.

8.tabula. Pārtikas grozā iekļauto produktu cenas, informācijas avoti un aprēķina metodika

Pārtikas produkts	EUR/kg	Cenas avots	Nomenklatūra, aprēķins
Rudzu rupjmaize	1,89	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Rudzu maize, 1 kg
Graudu/sēklu maize	2,55	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Graudu maize, 1 kg
Griķi, vārīti	2,26	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Griķi, 1 kg
Makaroni, pilngraudu	1,96	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	2 x Makaroni, 500 g
Auzu pārslas (arī dažādu graudu pārslas, kukurūzas putraimi)	1,62	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Auzu pārslas, 1 kg
Kartupeļi	0,46	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Kartupeļi, 1 kg
Rīsi, baltie	1,50	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Rīsi, 1 kg
Mieži, grūbas	0,58	Pieprasīti “Maxima Latvija” dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	Miežu putraimi “Optima līnija” 800g x 1,25
Milti, kviešu, pilngraudu	0,78	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Kviešu milti, 1 kg
Āboli	1,33	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Āboli, 1 kg
Bumbieri	1,33	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	aizstāts - Āboli, 1 kg
Banāni	1,18	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Banāni, 1 kg
Citrusaugļi, piem. apelsīni	1,78	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Apelsīni, 1 kg
Ogas (svaigas/saldētas zemenes, plūmes, dzērvenes)	4,82	Pieprasīti CSP dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	Zemenes, svaigas - 1 kg
Lapu salāti, piemēram, spināti, lapu salāti, rukola, Ķīnas kāposti u.c.	1,16	Pieprasīti CSP dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	Ķīnas kāposti (salāti) - 1 kg
Tomāti	1,81	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Tomāti, 1 kg
Gurķi, svaigi	2,10	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Gurķi, 1 kg
Paprika	2,87	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Saldie pipari, 1 kg
Kāposti, piemēram, galviņkāposti, puķu kāposti	0,52	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Kāposti, 1 kg
Burkāni	0,61	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Burkāni, 1 kg
Lociņi un dilles, svaigi	11,63	Pieprasīti CSP dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	50% - Sīpolu lociņi - 1 kg; 50% - Dilles, svaigas
Bietes, pagatavotas	1,54	Pieprasīti “Maxima Latvija” dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	Marinētas bietes “Extra line” 500g x 2
Sīpoli	0,61	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Sīpoli, 1 kg

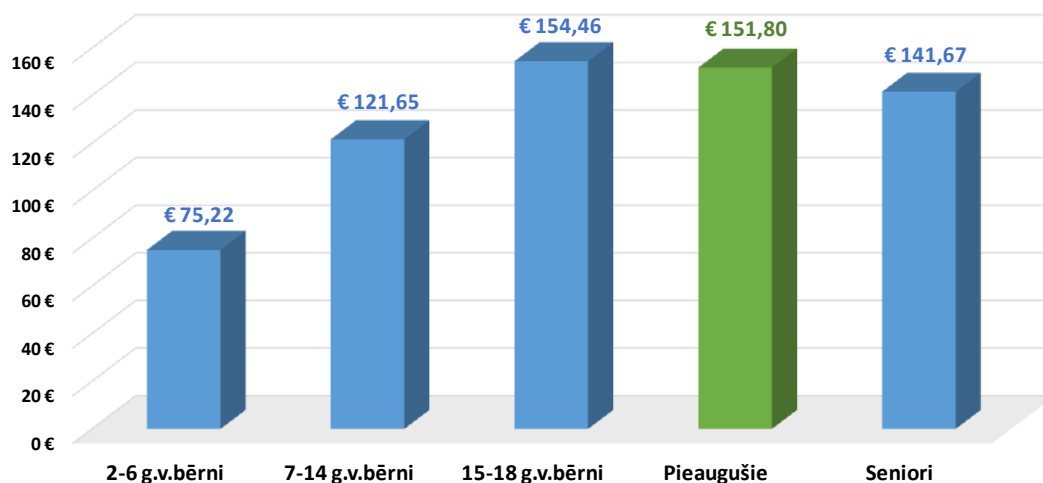
Pārtikas produkts	EUR/kg	Cenas avots	Nomenklatūra, aprēķins
Ķirbji vai kabači/cukini	0,55	Pieprasīti "Maxima Latvija" dati par 2019.gada 1.,3.un 4.ceturksni, piemērojot inflācijas koeficientu	((Ķirbji "Latvija" kg x 2) + Kabači "Baltie" kg) / 3
Vistas gaļa	2,25	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Vista (cālis), 1 kg
Cūkgaļa	5,50	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Cūkgaļa bez kaula, 1 kg
Zivis (jūras un saldūdens zivis, saldētas zivis)	7,29	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	50% - Atdzesēts lasis, 1 kg; 50% - Svaiga vai atdzesēta karpa, 1 kg
Olas	3,48	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	2 x Olas, 10 gab.
Pupas, zirņi, lēcas	2,88	Pieprasīti CSP dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	Pupiņas, kaltētas - 1 kg
Rieksti un sēklas	4,41	Pieprasīti CSP dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	Zemesrieksti - 1 kg
Piens	0,86	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Piens, 1 l
Kefīrs/jogurts	0,98	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Kefīrs, 1 l
Biezpiens	4,19	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Biezpiens, 1 kg
Krējums	3,26	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Skābais krējums, 1 kg
Siers	7,99	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Siers, 1 kg
Kausētais siers	7,55	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	5 x Kausētais siers, 200 g
Cukurs	0,74	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Smalkais cukurs, 1 kg
Medus	8,69	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Medus, 1 kg
Ievārījums, augļu/ogu	6,09	Pieprasīti CSP dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	Ievārījums, 1 kg
Augu eļļa	2,02	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Augu eļļa, 1 l
Sviests	10,53	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Sviests, 1 kg
Žāvēti augļi	5,59	Pieprasīti CSP dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	Rozīnes, 1 kg
Sāls, piemēram, jodētais	0,44	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Rupjā maluma sāls, 1 kg
Garšvielas, piemēram, galda etiķis	0,56	Pieprasīti "Maxima Latvija" dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	Galda etiķis "KOK" 9% 1l
Garšvielas, piemēram, melnie pipari	40,72	Pieprasīti CSP dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	10 x Malti melnie pipari, 100 g
Tēja	14,28	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Melnā tēja, 1 kg
Kafija	11,65	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Maltā kafija, 1 kg
Kakao (pulveris)	8,43	Pieprasīti "Maxima Latvija" dati par 2019.gadu, piemērojot inflācijas koeficientu	Kakao pulveris "Alvo" 150g / 3 x 20
Biezpiena sieriņš	7,60	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	20 x Saldais biezpiena sieriņš, 50 g
Sula, augļu	1,41	Publicēti CSP dati par 2020.gadu	Augļu un dārzeņu sulas, 1 l

Iztikas minimuma pārtikas grozs saskaņā ar Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskā institūta BIOR izvēlēto termiņu sākotnēji tika aprēķināts nedēļai. Līdz ar to arī patēriņa summas pētījuma ietvaros sākotnēji tika noteikts nedēļai. Tā kā Latvijā ierastāks references termiņš ir mēnesis, pētījumā ietvaros pēc tam tika aprēķināts mēneša iztikas minimums pēc formulas:

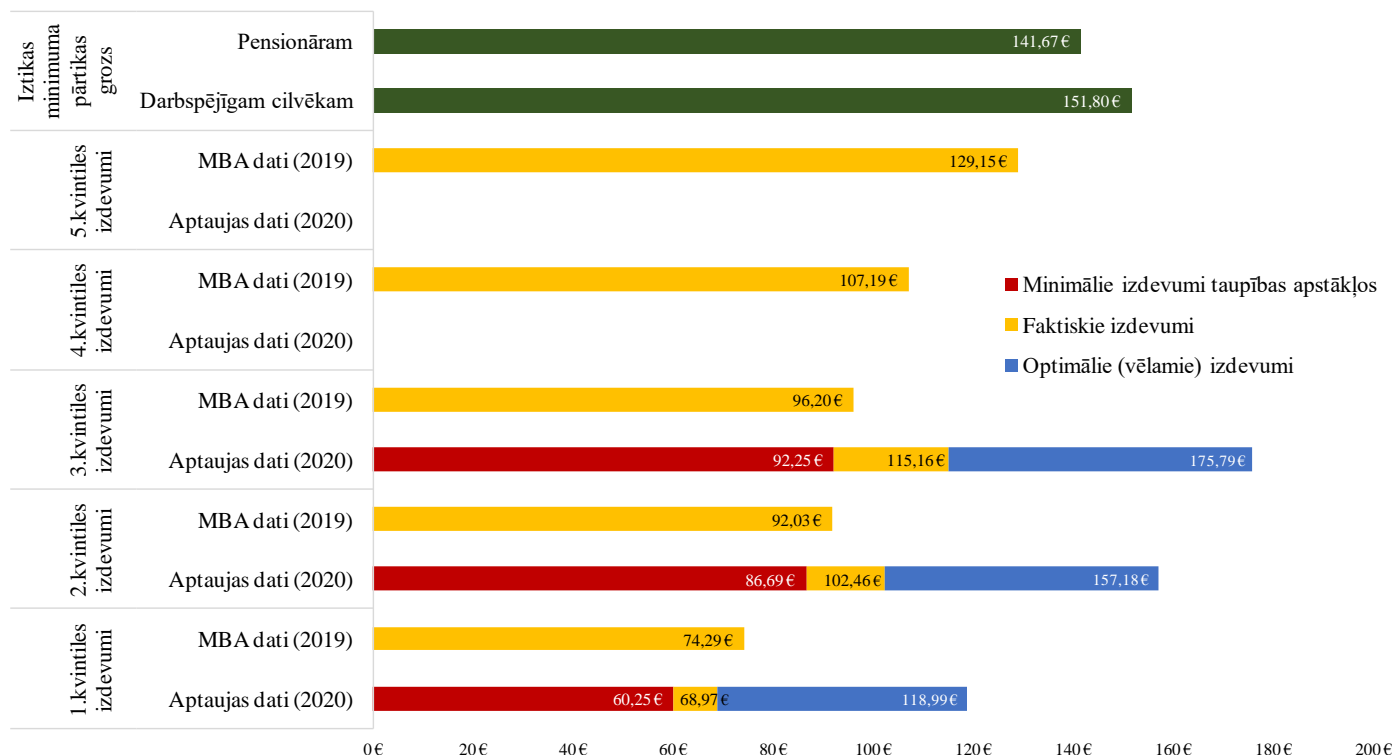
$$mēneša IM_p = \frac{nedēļas IM_p \times 365,25}{7 \times 12}$$

Aprēķinātās iztikas minimuma pārtikas groza summas atspoguļotas 11.attēlā.

11.attēls. Iztikas minimuma pārtikas groza apjoms mēnesī uz cilvēku atbilstoši 2020.gada pārtikas cenām

12.attēls. Iztikas minimuma pārtikas groza izmaksu salīdzinājums ar pētījuma ietvaros veiktās aptaujas datiem par minimālajiem, faktiskajiem un optimālajiem izdevumiem pārtikai un bezalkoholiskajiem dzērieniem, kā arī CSP MBA 2019.gada apsekojuma datiem¹¹⁹ par izdevumiem pārtikai un bezalkoholiskajiem dzērieniem ienākumu kvintiļu griezumā, EUR uz cilvēku mēnesī

¹¹⁹ Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula MBI140 "Patēriņa izdevumu sastāvs un struktūra kvintiļu grupās vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī".

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__MB__MBI/MBI140/

Iztikas minimuma pārtikas grozs tika iekļauts kopējā iztikas minimumā kā tā sastāvdaļa, nosakot groza apjomu proporcionāli personu skaitam (t.i., senioru grozs pilnā apjomā tiek iekļauts tik reižu, cik mājsaimniecībā ir senioru, 7-14 gadus veco bērnu grozs – tik reižu, cik ir šādu bērnu utt.). Aprēķinot pārtikas izdevumus mājsaimniecībai, tiek ņemts vērā tikai katra mājsaimniecības locekļa vecums – no mājsaimniecības tipa pārtikas izdevumi nav atkarīgi.

Ja mēģinām noskaidrot, kā aprēķinātā pārtikas groza vērtības saskan ar Latvijas iedzīvotāju faktisko pārtikas patēriņu, tad varam novērot, ka vidēji uz cilvēku pat 5.ienākumu kvintile tērē mazāk kā iztikas minimuma groza vērtība pensionāram vai darbspējīgajam (skatīt 12.attēlu). Praksē gan šis salīdzinājums nav pilnībā korekts, jo, rēķinot izdevumus uz vienu cilvēku, jāņem vērā, ka daļa no viņiem ir bērni līdz 14 gadiem, tādējādi arī iztikas minimuma pārtikas grozs viņiem izmaksātu lētāk nekā darbspējīgajiem vai pensionāriem. Tomēr šī nianse nemaina likumsakarību kopumā – Latvijas iedzīvotāju absolūtais vairums pārtikai šobrīd tērē mazāk par iztikas minimuma pārtikas groza vērtību.

Kāpēc tā, tas ir jautājums ārpus šī pētījuma ietvariem. Visdrīzāk iemesls ir tas, ka uz pārtiku ir salīdzinoši viegli ekonomēt – cilvēks būs paēdis, taču ēdīs lētāku un mazāk veselīgu pārtiku. Lai gan dārgākas pārtikas patēriņš arī nebūt negarantē veselīgu uzturu. Pārtikas grozā iekļauts tāds izdevumu apjoms, kas ļauj ēst veselīgi, bet, vai cilvēks tā arī dara, jau atkarīgs no katra indivīda zināšanām, ieradumiem, garšas prioritātēm (kuri pārtikas produkti cilvēkam garšo), kā arī no alternatīviem izdevumiem, kas cilvēka prioritāšu skalā var būt svarīgāki par veselīgu pārtiku.

IZTIKAS MINIMUMA NEPĀRTIKAS DAĻAS NOTEIKŠANA

Lai aprēķinātu iztikas minimuma nepārtikas daļu, sākotnēji pētījuma ietvaros bija paredzēts:

- no Centrālās statistikas pārvaldes Mājsaimniecību budžeta apsekojuma datu faila iegūt summas, ko dažādi mājsaimniecību tipi no dažādām ienākumu kvintilēm faktiski tērējušas;
- validēt un precizēt šīs summas fokusgrupu diskusijās ar cilvēkiem no dažādiem mājsaimniecību tipiem, kas pārstāv zemākās ienākumu kvintiles, kvalitatīvā veidā apkopojot viņu viedokli par nepieciešamajiem tēriņiem;
- iekļaut diskusiju gaitā validētās un precizētās summas aptaujas anketā, kas ļautu aptaujā ar zemāko kvintiļu pārstāvjiem jau kvantitatīva apsekojuma veidā nonākt pie reprezentatīviem datiem par nepieciešamajiem izdevumiem šajās izdevumu kategorijās;
- aptaujas rezultātā, jau balstoties uz kvantitatīvajiem datiem, nonākt pie iztikas minimuma.

MĀJSAIMNIECĪBU IZDEVUMU VALIDĒŠANA FOKUSGRUPU DISKUSIJĀS

Būtiska loma iztikas minimuma aprēķināšanas procesā bija plānota fokusgrupu diskusijām. Metodes izvēle balstījās gan uz ārvalstu pieredzes izpēti (skatīt sīkāk Beļģijas pieredzes aprakstu, kur FGD loma ir noteicoša), gan tajā, ka pētniekiem bija nepieciešams iegūt saturisku, kvalitatīvu priekšstatu par pētījuma mērķgrupas vēlmēm, vajadzībām un budžeta veidošanas paradumiem.

Kopskaitā tika veiktas 6 FGD, kurās piedalījās 40 unikāli dalībnieki (no tiem 7 dalībnieki – vairāk nekā vienā diskusijā). Dalībnieku skaits vienā diskusijā bija no 7 līdz 11. Diskusiju veikšanas laiks – no 2020.gada 14.jūlija līdz 22.jūlijam.

Dalībnieku sākotnējo rekrutāciju telefoniski veica SIA “SKDS”, izmantojot savu dalībnieku datubāzi, kā arī, nepieciešamības gadījumā, “sniega bumbas” metodi. Pēc tam ar rekrutētajiem potenciālajiem dalībniekiem sazinājās pētnieki, precizējot tehniskas detaļas. Lai motivētu dalībniekus, viņi par līdzdalību saņēma lielveikala dāvanu kartes, kā arī tika segti viņu ceļa izdevumi uz fokusgrupu norises vietu un atpakaļ.

Diskusijas, ņemot vērā to pieļaujamo ilgumu, tika tematiski sadalītas trīs grupās:

- 1) diskusijas par mājsaimniecības izdevumiem;

- 2) diskusijas par ģimenes locekļu individuālajiem izdevumiem;
- 3) diskusijas par izdevumiem atpūtai, darbam un mācībām.

Katrā no šīm tematiskajām grupām tika organizētas divas diskusijas – viena orientējoši ar cilvēkiem, kuru ienākumi atbilst 1.-2. kvintilei, otra – ar cilvēkiem, kuru ienākumi atbilst 3.-4.kvintilei. Pētnieki centās panākt, lai diskusijās piedalītos mājsaimniecības ar dažādu dalībnieku struktūru. Rekrutēti tika konceptuāli viennozīmīgi un tipiski gadījumi, izvairoties no mājsaimniecībām ar neviennozīmīgu personu skaitu un tādām, kurās ir izteikti specifiska izdevumu struktūra (piemēram, ģimenēm, kurās ir personas ar invaliditāti).

Moderatora vadībā diskusijas dalībnieki pārrunāja izdevumus katrā kategorijā, kas bija attiecināmi uz konkrēto diskusiju. Atkarībā no patēriņa tipa atbilstīgajā izdevumu kategorijā tipiskā sarunas gaita bija šāda:

- Retajiem un vienreizējiem izdevumiem:
 - Vaicāja, vai tie pēdējā gadā bijuši un kādi tieši;
 - Ja ir bijuši, tad vaicāja:
 - ✓ Kāda aptuveni summa tērēta?
 - ✓ Cik ilgam laikam ar šiem izdevumiem pietiks?
 - Ja nav bijuši, tad vaicāja:
 - ✓ Vai pēc šādiem izdevumiem ir būtiska nepieciešamība?
 - ✓ Kāda summa būtu vajadzīga?
 - ✓ Cik ilgam laikam ar šiem izdevumiem pietiktu?
- Ikgadējiem izdevumiem:
 - Vaicāja, vai ģimenei gada laikā konkrētajā izdevumu kategorijā pietiktu ar summu, ko moderators nosauc (aprēķināta no 2016.gada MBA datiem, kas bija jaunākie pieejamie fokusgrupu norises brīdī, piemērojot inflācijas koeficientu);
 - Ja pietiktu, tad vaicāja: "Vai nepietiktu arī ar mazāku summu un aptuveni kādu?"
 - Ja nepietiktu, tad vaicāja: "Kāda summa tādā gadījumā ģimenei būtu nepieciešama?"
- Ikmēneša izdevumiem:
 - Vaicāja, vai ģimenei mēneša laikā konkrētajā izdevumu kategorijā pietiktu ar summu, ko moderators nosauc (aprēķināta no 2016.gada MBA datiem, piemērojot inflācijas koeficientu);
 - Ja pietiktu, tad vaicāja: "Vai nepietiktu arī ar mazāku summu un aptuveni kādu?"
 - Ja nepietiktu, tad vaicāja: "Kāda summa tādā gadījumā ģimenei būtu nepieciešama?"

Pēc diskusijām pētnieki secināja, ka fokusgrupu diskusijas kā metode šādas anketas aprobācijā un izdevumu summu precizēšanā nedarbojas tik efektīvi, kā sākotnēji tika gaidīts, tāpēc nav izmantojama kā daļa no ikgadējā datu atjaunošanas procesa. Tika konstatētas šādas problēmas:

- ir sarežģīti izmantot sākotnēji iecerēto mehānismu nonākšanai līdz optimālajai tēriņu summai, piedāvājot vidējos statistiskos datus no MBA – tas drīzāk rada negatīvu attieksmi no pētījuma dalībnieku puses, nekā sniedz vēlamu rezultātu – daži citāti kā piemēri:
 - ✓ *Moderators: “Jā, statistika jums [attiecīgajā izdevumu kategorijā] piedāvātu 46 eiro mēnesī, jūs varētu ar ģimeni par to izdzīvot?”*
Poļina: “Nu, varētu, bet baigi negribētos.” [1.FGD]
 - ✓ *Moderators: “Pēc statistikas datiem, 23 EUR jums būtu par maz?”*
Rolands: “Nu, kā Jānis jau teica – izdzīvot jau varētu, bet gribās jau dzīvot, nevis izdzīvot.” [2.FGD]
 - ✓ *Moderators: “Labi, tad es par statistiku, jums viņi piedāvā 124 [EUR ceļojumiem].” [..]*
Sarmīte: “Tad nebrauks. Es būtu bēdīga.”
Moderators: “Tas ietekmētu jūsu sajūtas?”
Sarmīte: “Ietu par Grīziņkalnu staigātu [..]. Vai Ziedoņdārzu.” [3.FGD]
 - ✓ *Moderators: “Statistika saka, ka jums vajadzētu pietikt ar 18, jums pietiktu?”*
Linards: “Kaķis prasītu vēl.” [3.FGD]
 - ✓ *Gunita: “Kurš šito ir rēķinājis?” [4.FGD]*

Cēloņi, pirmkārt, saistīti ar dažādu izmaksu attiecināmību. Daļai sabiedrības kādas noteiktas pozīcijas izmaksas nav nepieciešamas, savukārt citiem ir, taču vidējā vērtība tiek rēķināta no visiem. Tāpēc tos, kuriem konkrētās izmaksas ir aktuālas, vidēji aprēķinātā summa visdrīzāk neapmierina¹²⁰.

- iegūtās summas bija pārāk neprecīzas, tāpēc tās nevar izmantot MBA datu pielāgošanai aptaujas vajadzībām. Piemēram, aprēķinot fokusgrupu dalībnieku mēneša kopējos izdevumus uz cilvēku kvintīļu griezumā, tika iegūtas šādas summas:
 - 1.kvintile – EUR 171,76;
 - 2.kvintile – EUR 323,20;
 - 3.kvintile – EUR 316,27 (respektīvi, mazāk nekā 2.kvintilei);
 - 4.kvintile – EUR 494,08.

¹²⁰ Šis secinājums vēlāk tika ņemts vērā, apstrādājot aptaujas rezultātus un rēķinot katrai izdevumu kategorijai divas summas – atsevišķi apjomu (tikai no tiem, kam šādi izdevumi ir) un atsevišķi attiecināmību (nosakot, kādai patērētāju daļai šādi izdevumi ir nepieciešami).

Tas varētu būt skaidrojams arī tā: lai arī visi FGD dalībnieki diskusiju sākumā aizpildīja veidlapas, kur katrs izdevumu tips bija detalizēti atspoguļots, iedziļināšanās pakāpe veidlapu aizpildē atšķīrās. Tāpēc ne vienmēr izdevās panākt vienotu izpratni par atsevišķu specifiskāku izdevumu kategoriju saturu – daži akcenti diskusijas gaitā, daži citu dalībnieku konkrēti piemēri būtiski varēja ietekmēt sniegtās atbildes (piemēram, vienā diskusijā kāds dalībnieks piemin, ka ir kaut kādus izdevumus kādā no kategorijām ierēķinājis, kas liek arī citiem tajā koriģēt savas nosauktās summas, savukārt citā FGD šāds akcents izpaliek u.tml.);

- nācās saskarties ar ievērojamām grūtībām rekrutēt personas ar zemākiem ienākumiem (viņi retāk ir pārstāvēti lauka darba aģentūru potenciālo dalībnieku datubāzēs, jo ievērojama daļa FGD citos pētījumos tiek organizēta ar cilvēkiem, kuru pirktpēja ir augstāka; viņi biežāk nepiekrīt piedalīties FGD vai arī piekrīt, taču vēlāk pārdomā un atsakās vai neierodas);
- ir situācijas, kad rekrutācijas gaitā dalībnieku ienākumi ir šķietami mazāki, taču tad, kad viņi ierodas uz FGD, izrādās, ka tie ir lielāki.

Pēc rezultātu analīzes pētnieki nolēma tālākajos pētījuma posmos 4. ienākumu kvintilei piederošos neiekļaut. 4.kvintile uz 1.-3.kvintiles fona izceļas ar specifiskāku izdevumu struktūru, nozīmīgākām vēlmēm un mazāku gatavību no kādiem izdevumiem atteikties. Tiem dalībniekiem, kuri attiecināmi uz 4.kvintili, ir ievērojami lielāki ar transportu saistītie izdevumi, maksājumi par mājokļa remontu, mēbelēm un dažādām ierīcēm u.c. Tāpat 4.kvintilē kopumā ietilpst jaunāki cilvēki, kas nozīmē augstākus izdevumus izglītībai un bērnudārzam, bet mazākus – veselības aprūpei. Ja arī tālāk pētījumā tiktu iekļauta 4.ienākumu kvintile, iztikas minimums būtiski pavisinātos uz tāda dzīves līmeņa pusi, kādu vairums Latvijas iedzīvotāju nespēj sasniegt, tādējādi arī tas neliecinātu par tipisku, Latvijas situācijai raksturīgu patēriņa struktūru.

Fokusgrupu diskusijas nesniedza sākotnēji cerēto rezultātu iztikas minimuma noteikšanā. Lai šo metodi izmantotu efektīvāk, tās lomai jābūt ievērojami būtiskākai, nodrošinot, ka atsevišķas diskusijas tiek veiktas par lielāko daļu izdevumu kategoriju (izmantojot Beļģijas pieredzi), turklāt vēlams vairākas diskusijas par vienu tēmu. Taču tādā gadījumā atkārtots šo diskusiju pielietojums, lai vēlāk atjaunotu iztikas minimuma vērtības, nevarētu tikt iepriekš reglamentēts. Tas praksē nozīmē, ka vērtību atjaunošanas funkcijas pastāvīgi būtu jāuzņemas pētnieciskai organizācijai, kurai ir vajadzīgās kompetences un nepieciešamās pilnvaras iepriekš neparedzamu korekciju veikšanai. Tas būtu gan dārgi, gan arī komplicēti no juridiskā un organizatoriskā viedokļa.

IZTIKAS MINIMUMA KONCEPTA VALIDĒŠANA EKSPERTU DISKUSIJĀ

Sākotnēji pirmā ekspertu diskusija tika iecerēta ar mērķi precizēt aptaujas anketā iekļaujamās izdevumu summas patēriņa kategorijās. Tā kā pēc fokusgrupu diskusijām ar mājsaimniecību pārstāvjiem pētnieki secināja, ka nosaukt respondentiem konkrētas summas nav lietderīgi, arī ekspertu diskusijas mērķi mainījās.

Diskusija tika organizēta, lai iepazītos ar ekspertu skatījumu uz iztikas minimumu, tā saturu un specifisku mērķgrupu vajadzībām. Eksperti tika iepazīstināti arī ar pētnieku un pasūtītāja skatījumu par iztikas minimumu konkrētajā pētījuma izstrādes posmā.

Diskusija notika 2020.gada 7.augustā neklātienē Zoom platformā. Moderators bija pētījuma vadītājs Māris Brants, piedalījās arī pētnieks Juris Osis, bet uzaicinātie eksperti bija no:

- Baltijas sociālo zinātņu institūta;
- Centrālās statistikas pārvaldes;
- Latvijas Pretnabadzības tīkla;
- Latvijas Samariešu apvienības;
- Latvijas Pašvaldību savienības;
- Rīgas Sociālā dienesta;
- Rīgas Stradiņa universitātes;
- Tukuma novada Sociālā dienesta;

Tika aicināts arī Latvijas Bankas pārstāvis, taču nerada iespēju piedalīties.

Diskusijā tika pārrunāti šādi jautājumi:

1. Ko saprotat ar iztikas minimumu? Kur tas būtu izmantojams?
2. Ja raugās uz iztikas minimumu kā relatīvās nabadzības indikatoru, kuras kvintiles dzīves līmenis šķistu pieņemams kā iztikas minimums šādā nozīmē?
3. Kas ir tas minimums satura ziņā, kam iztikas minimumā būtu jāietilpst un kāpēc? Atsevišķi tika apspriestas vai skartas šādas izdevumu kategorijas¹²¹, pārrunājot, kas no tām būtu, bet kas nebūtu iekļaujams iztikas minimumā:
 - sabiedriskā transporta izdevumi;

¹²¹ Kategoriju izvēli galvenokārt noteica pētnieku apsvērumi pirms diskusijas, izvēloties tās, kuru iekļaušana tiek vērtēta visviennozīmīgāk (pretstatā, piemēram, mājokļa izmaksām, kur viedoklis parasti ir viennozīmīgs, ka tām jābūt iztikas minimumā, vai alkohols un tabaka, kur viedoklis ir, ka tam iztikas minimumā nav jābūt). Pētnieki, izvēloties šīs kategorijas, vadījās gan no fokusgrupu diskusiju rezultātiem, gan no iepriekšējām diskusijām ar pasūtītāju, savukārt to, cik detalizēti katra no kategorijām tika pārrunāta, noteica ekspertu viedokļu atšķirības – jo atšķirīgāki bija ekspertu viedokļi, jo vairāk uzmanības kategorijai tika pievērsts.

- izdevumi personiskajam transportam;
 - tūrisms un ceļojumi;
 - veselības aprūpes izdevumi;
 - izglītības izdevumi;
 - sociālās aprūpes pakalpojumi, palīdzība mājas darbos;
 - izdevumi kultūrai un sportam;
 - apģērbs un apavi;
 - izdevumi skaistumkopšanai un izskatam;
 - ēšana ārpus mājas.
4. Kādas ir specifiskās vajadzības vienā sabiedrības daļā, kuru var nebūt citiem:
- pilsētu un lauku iedzīvotāji – kas būtu iekļaujams vajadzībās vieniem, bet nebūtu otriem un otrādi;
 - darbspējīgie un pensionāri – kas būtu svarīgāks vieniem, kas otriem;
 - ģimenes ar bērniem un ģimenes bez bērniem – kas būtu svarīgāks vieniem, kas otriem?
5. Šobrīd ir plānots veikt trīs zemāko kvintiļu aptauju par nepieciešamajiem izdevumiem dažādās kategorijās. (Vai šajā saistībā ir kādi papildus jautājumi, ko viņiem vajadzētu uzdot?)

Ekspertu diskusijā neizdevās rast vienotu izpratni par konceptuālu pamatjēdziena “iztikas minimums” izpratni. Eksperti diskusijas gaitā galvenokārt orientējās uz tādu iztikas minimuma izpratni, kas ietver pamatvajadzību – pārtikas, apģērba, mājokļa, veselības aprūpes un izglītības – apmierināšanu. Šāda izpratne, pretnostatot iztikas minimumu plašākai vajadzību apmierināšanai, balstās gan tradīcijā (iepriekšējais iztikas minimums), gan jēdziena nosaukumā.

Konstatējot šo situāciju, pētnieki nolēma tālākajā pētījuma gaitā akcentēt papildu uzmanību jēdziena nosaukuma saistībai ar tā saturu un pielietojumu. Nākamajā ekspertu diskusijā, kas tika organizēta gadu vēlāk jau pēc pētījuma lauka darba pabeigšanas, šiem aspektiem (nosaukumam un pielietojumam) bija centrālā loma.

Eksperti akcentēja jautājumus, kuriem pētnieki vēlāk, izstrādājot aptaujas anketu, veicot tās analīzi un izstrādājot iztikas minimuma noteikšanas metodoloģiju, pievērsa uzmanību:

- Runājot par vajadzību apmierināšanu, jāpievērš uzmanība kvalitātei, kādā tās tiek apmierinātas, jo zemākajām kvintilēm nereti ir nevis tendence vajadzības neapmierināt, bet apmierināt ar zemākas kvalitātes precī vai pakalpojumu.
- Privātas transports ir uzskatāms par pamatvajadzību, ja sabiedriskais transports šo vajadzību nenodrošina.

- Veselības izdevumos svarīgi iekļaut profilaksi, bet vecākajai paaudzei šajā kategorijā paredzami lielāki izdevumi.
- Jāietver arī sociālās aprūpes pakalpojumi gados vecākiem cilvēkiem.

APTAUJAS ORGANIZĒŠANA IZTIKAS MINIMUMA NOTEIKŠANAI

Aptauja tika organizēta ar mērķi iegūt informāciju par to, kādus izdevumus iedzīvotāji dažādās izdevumu kategorijās:

- 1) uzskata par akceptējamiem taupības apstākļos;
- 2) uzskata par optimāliem;
- 3) tērē faktiski.

Tas sniedz priekšstatu, kādā mērā sabiedrība ir gatava ietaupīt, salīdzinot ar pašreizējiem izdevumiem, un kādā mērā faktiskie izdevumi atšķiras no tiem, kas tiek uztverti kā visas vajadzības apmierinoši. Tāpat aptaujā tika iekļauti jautājumi, kas precizēja, kādi izdevumi katras konkrētās izdevumu kategorijas ietvaros būtu uzskatāmi par absolūti nepieciešamiem, un jautājumi par to, vai daļu no izdevumiem kādās kategorijās faktiski nesedz kāds cits (persona, institūcija).

Aptaujas mērķi būtiski ietekmēja tas, ka ar fokusgrupu diskusiju palīdzību neizdevās panākt pētījuma sākumā plānoto – t.i., precizēt anketā iekļaujamās summas katrai izdevumu kategorijai. Kā cēlonis minams tas, ka tika novērotas pārāk lielas atšķirības viedokļos, respondentu nosauktajām summām bija pārāk plaša amplitūda.

Tāpēc aptaujai, no vienas puses, bija jāuzņemas daļa tās lomas, kas sākotnēji tika plānota citām metodēm, no otras puses, tai bija jābūt gana elastīgai (respektīvi, jāietver pietiekami atšķirīgu jautājumu loks), lai datu apstrādes shēmu būtu iespējams veidot analīzes gaitā, cenšoties mazināt risku, ka jautājumu, kuru nepieciešamība atklāsies datu analīzes posmā, anketā nebūs.

Tas, kas mērķī saglabājās nemainīgs, bija iecere aptauju izmantot, lai iztikas minimuma noteikšanā ņemtu vērā pašas mērķgrupas viedokli, paradumus, izpratni par tēriņiem, nevis raudzītos uz iztikas minimumu kā ekspertu kompetences sfēru, kuri labāk zina, kā līdzekļi būtu jātērē. Ekspertu viedoklis palika noteicošais tikai attiecībā uz pārtikas patēriņu, tāpēc arī aptaujas anketā jautājumu par pārtikas patēriņu bija maz.

Aptaujas mērķgrupas noteikšana un izlase

Definējot aptaujas mērķgrupu, vispirms pētnieki vadījās pēc tā, ka darba uzdevums ir izstrādāt un aprobēt iztikas minimuma aprēķināšanas metodoloģiju. Tā kā runa ir par iztikas minimumu, augstāko ienākumu kvintiļu iekļaušana un to izdevumu struktūras noskaidrošana pievienoto vērtību šajā gadījumā nesniegtu, jo šīs sabiedrības daļas patēriņš atbilst jau augstākam standartam. Tomēr būtiski bija noteikt robežu, cik lielu daļu zemāko kvintiļu aptaujā iekļaut.

Pēc pētnieku diskusijām, ņemot vērā arī fokusgrupu diskusiju rezultātus, kas parādīja ievērojamas atšķirības priekšstatos par patēriņu starp trešās un ceturtās kvintiles pārstāvjiem, tika izlemts aptaujā iekļaut trīs zemākās ienākumu kvintiles. 60% (jeb trīs kvintiles) pārstāv lielāko daļu Latvijas sabiedrības un tādējādi parāda, kāds patēriņa līmenis ļauj pildīt sociālās

lomas Latvijas sabiedrībā. Bet iztikas minimumā būtu jāietver nevis ienākumi, kas ļautu apmierināt sapņus vai kā referento grupu izmantotu atsevišķu bagātāko ārvalstu dzīves līmeni, bet tāda izdevumu struktūra, kas atbilst Latvijas pašreizējai ekonomiskajai un patēriņa situācijai. Situācijai mainoties, šim indikatoram savukārt jāspēj sekot līdzi izmaiņām, norādot jau uz citu patēriņa modeli. Zemāko trīs ienākumu kvintīļu iekļaušana ļauj konstatēt izmaiņas, kas sabiedrību skar pietiekamā dziļumā.

Aptaujas organizācijas brīdī tika saglabāts arī rezerves variants – daļas augstāko ienākumu respondentu atbilžu izslēgšana no datiem analīzes gaitā (piemēram, atstājot tikai divas zemākās kvintiles vai arī izvēloties citu piemērotāko risinājumu, kas būtu atbilstošs saņemto atbilžu izklidei), kas gan nozīmētu vienlaikus arī datu reprezentativitātes mazināšanu, ja nāktos atteikties no daļas atbilžu.

Kvintīļu robežu noteikšanā tika izmantotas iepriekš veiktās SIA “SKDS” aptaujas, jo arī pētījuma ietvaros veikto aptauju veica SIA “SKDS”, bet ienākumu robeža tika identificēta ar tiešu jautājumu – līdzīgi kā iepriekš SIA “SKDS” omnibusa tipa aptaujās. Robežsumma, zem kuras savus ienākumus nosauca aptuveni 60% respondentu jeb trīs kvintiles, aptaujas uzsākšanas brīdī bija ap EUR 420. Tomēr pētnieki rēķinājās, ka faktiskā robežsumma varētu būt augstāka, bet to nebija iespējams noskaidrot ar tiešu jautājumu aptaujā.

Piemēram, rekrutējot FGD dalībniekus pētījuma ietvaros, nācās saskarties ar situācijām, ka uz FGD atnākušais dalībnieks stāstīja par nedaudz augstāku ienākumu līmeni, nekā iepriekš norādījis rekrutācijas sarunā pa telefonu. Ja sarunas sākumā ar pilnīgi nezināmu cilvēku (bet tāda ir gan saruna pa telefonu, rekrutējot FGD dalībniekus, gan arī saruna pie durvīm, kad intervētājs lūdz klātienē interviju) viens no pirmajiem jautājumiem ir par ienākumu līmeni, tas cilvēku var darīt uzmanīgu – gan tāpēc, ka viņam, iespējams, ir ko slēpt no Valsts ieņēmumu dienesta, gan, iespējams, tāpēc, ka viņš baidās no apzagsšanas iespējas. Tāpēc cilvēks nosauc zemāku summu, nekā ir patiesībā. Savukārt ilgākas sarunas gaitā (gan klātienē FGD, kas ilgst vairāk nekā pusotru stundu, gan stundu garā intervijā savā dzīvoklī) cilvēks sāk vairāk uzticēties tam, kuram sniedz informāciju, tādējādi arī nosauktās summas var pieaugt.

Tāpat iespējams, ka zemākas summas par patiesajām tiek nosauktas, jo cilvēks salīdzinoši labi zina regulāros ikmēneša ienākumus, savukārt bez īpaša atgādinājuma var piemirst par to, ka viņam vai citiem ģimenes locekļiem mēdz būt arī kādi mazāk regulāri un, iespējams, arī mazāki ienākumi, kas tomēr mājāsaimniecības faktisko ienākumu līmeni nedaudz paaugstina. Tāpat ir novērojami gadījumi, kad respondents, atbildot uz šādu jautājumu, nosauc tikai savus ienākumus, taču, ja viņam īpaši nepavaicā, neieskaita pārējo mājāsaimniecības locekļu ienākumus – īpaši, ja tie ir relatīvi mazāki.

Salīdzinot noteikto robežsummu ar oficiālajiem CSP datiem, kuri balstās EU-SILC apsekojuma datus, var novērot, ka atšķirības pastāv, jo trešās kvintiles ienākumu augstākā robeža, izmantojot EU-SILC metodoloģiju, 2019.gadā bija EUR 564,26 122. Tomēr jāņem vērā, ka šī summa ir noteikta, veicot aprēķinus apsekojuma rezultātā, t.i., pēc detalizētas datu apstrādes, bet informācija par ienākumiem, kā komentēja Centrālās statistikas pārvaldes

¹²² Informācija izgūta no CSP datu tabulas MIS060 “Mājāsaimniecību rīcībā esošie ienākumi kvintīļu grupās (ciro mēnesī)”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__MI__MIS/MIS060

Sociālās statistikas metodoloģijas daļas eksperts, galvenokārt iegūta nevis no aptaujas, bet no reģistriem (piemēram, VSAA izmaksātas pensijas un pabalsti, pašvaldību pabalsti, uzturlīdzekļi u.tml.)¹²³.

Savukārt pētījuma aptaujas gadījumā potenciālos respondentus, t.i., tos, kuri ietilpst kādā no zemākajām trim ienākumu kvintilēm, bija jāidentificē aptaujas sākumā, intervētājam uzsākot sarunu, bet piekļuves valsts reģistriem privātajām pētnieciskajām institūcijām nav. Ja tiktu noteikta CSP identificētā robežsumma, tad respondentu loks pētījuma aptaujā būtu plašāks, iekļaujot arī daļu respondentu no ceturtais kvintiles. Protams, nevar apgalvot, ka respondentu loks, ko aptaujas sākumā var atlasīt, nosakot robežsummu EUR 420, un tas, ko atlasītu pēc EU-SILC datu apstrādes, nosakot robežsummu EUR 564,26, ir pilnībā identisks. Atšķirības visdrīzāk pastāv, tomēr tās nevar novērst ar relatīvi vienkāršiem paņēmieniem, kuru piemērošanai ieguldītie laika un finanšu resursi nepārsniegtu iegūto labumu.

Līdz ar to aptaujā tika izmantota tā ienākumu robežsumma starp trešo un ceturto ienākumu kvintili, ko iespējams iegūt, uzdodot aptaujā tiešu jautājumu. Savukārt, salīdzinot šajā pētījumā noteikto robežsummu, EUR 420, ar CSP MBA 2019.gada datiem, kur mērķis ir detalizētāk pētīt izdevumu daļu, bet ienākumu noskaidrošanai tiek izmantota līdzīga pieeja kā šajā pētījumā, t.i., tiešs jautājums, tika konstatēts, ka tā ir visai tuva naudisko ienākumu trešās un ceturtais kvintiles robežai MBA datos. Ar CSP aprēķinātajiem svāriem šī robeža MBA datos ir ap EUR 436,84, savukārt, piemērojot pārrēķinātos svārus, kas balstījās 2021.gada Tautas skaitīšanas datos (sīkāk par pārsvēršanu aprakstīts apakšnodaļā “Svaru piemērošana”), robeža ir EUR 410. Tādējādi pētījumā noteiktā robežsumma EUR 420 uzskatāma par piemērotu robežu, lai ar vienu jautājumu, kas tiek uzdots aptaujas sākumā, identificētu tās mājsaimniecības, kas attiecināmas pie trim zemākajām ienākumu kvintilēm.

Pēc anketas pilotāžas tika nolemts, ka mērķgrupai netiks piemērots vecuma ierobežojums, jo līdz ar to ir iespēja iekļaut izlasē arī atsevišķi dzīvojošu pensionāru mājsaimniecības, kur visi to locekļi ir vecāki par 74 gadiem (vecuma robeža, virs kuras socioloģiskos pētījumos parasti respondentus neaptaujā). Tātad kā respondenti varēja būt visi tie, kuri ir sasnieguši 18 gadu vecumu, ja vien viņu ienākumi uz vienu cilvēku mājsaimniecībā nepārsniedza noteikto robežsummu.

Tāpat, lai izvairītos no situācijām, ar kādu nācās sastapties pilotāžā, kad intervētais respondents nepārzināja mājsaimniecības izdevumus, tika nolemts, ka mājsaimniecībā sarunai jāizvēlas persona, kura vislabāk pārzina budžeta izdevumu daļu, nevis jāpiemēro aptaujās pierastās prakses respondenta izvēlei mājsaimniecības ietvaros (piemēram, tuvākas dzimšanas dienas princips, jaunākā vīriņa princips u.tml.). Tas saistās ar tālākās datu apstrādes plāniem – ja parasti aptauju datus apstrādā personu līmenī, tad šajā gadījumā datu apstrāde bija plānota un arī notika mājsaimniecību līmenī, tādējādi nebija svarīgi, lai paši respondenti kā individuālas

¹²³ Precīzāk – situācijās, kad respondenti norāda zemāku summu, kā arī attiecībā uz valsts un pašvaldību sociālajiem transfertiem tiek izmantota valsts reģistru informācija, savukārt situācijās, kad respondenta norādītie ienākumi ir augstāki nekā valsts reģistros pieejamie dati, tiek izmantota respondenta sniegtā informācija. Līdz ar to, vienkārši aptaujā vaicājot respondentiem viņu ienākumus un nepielietojot citas datu ieguves metodes, nonākt pie tik augstām kvintiļu robežsummām nav iespējams.

personas pārstāvētu trīs zemākās Latvijas iedzīvotāju kvintiles pēc ienākumu līmeņa, bet gan, lai trīs zemākās kvintiles pārstāvētu aptaujāto mājsaimniecību locekļi kopumā.

Plānotās izlases apjoms bija 1000 respondentu (jeb 1000 mājsaimniecību, jo vienu mājsaimniecību varēja pārstāvēt tikai viens respondents), bet faktiskais sasniegtais izlases apjoms – 1007, kas ir līdzvērtīgs visbiežāk Latvijā veiktajām aptaujām (piemēram, ikmēneša omnibusi). Šāds izlases apjoms ļauj iegūt precīzus datus par sadalījumiem vienā dimensijā (piemēram, kopējo kāda izdevumu tipa apjomu), kā arī relatīvi precīzus divās dimensijās (piemēram, par izdevumu sadalījumu kādā izdevumu kategorijā pēc mājsaimniecības tipa). Tomēr šāds respondentu apjoms nav pietiekams, lai pilnvērtīgi analizētu datus vairāk nekā divās dimensijās (piemēram, šos mājsaimniecību tipus šķeļot vēl pēc dzīvesvietas), kā arī situācijās, kad atbildes ir sniegtas salīdzinoši reti (piemēram, ja ir runa par transporta iegādi, kas gada ietvaros ir relatīvi rets pirkums, tāpēc saņemto atbilžu daudzums ar konkrētām iegādes summām ir daudz mazāks par kopējo aptaujāto respondentu skaitu)¹²⁴.

Lai nodrošinātu to, ka aptaujā piedalās tikai trim zemākajām ienākumu kvintilēm piederošie, viņiem pirms aptaujas tika uzdots jautājums par ienākumiem, aptaujājot tālāk tikai tos potenciālos respondentus, kuri nosaukuši summu, kas uz vienu cilvēku nepārsniedz EUR 420. Šādā veidā iespējams relatīvi precīzi atlasīt trim zemākajām kvintilēm piederošos respondentus pēc dzimuma, vecuma, tautības un citām sociāli demogrāfiskajām pazīmēm, izņemot teritoriālo.

Potenciālo respondentu teritoriālais sadalījums ir jāzina iepriekš, jo nepieciešams noteikt, cik interviju jāveic katrā apdzīvotajā vietā. Ja tas sākotnēji tiek noteikts nepareizi, tad korekcijas pēc tam ir iespējamas veikt vienīgi ar datu svēršanas procedūras palīdzību, ja pieejama uzticama statistika, ar kuras palīdzību šos svarus izveidot.

Izlases teritoriālais sadalījums tika veidots, kombinējot datus no iepriekš veiktajām SIA “SKDS” omnibusa aptaujām, kā arī no 2016.gada MBA apsekojuma, visos gadījumos atlasot respondentus no zemākajām trim ienākumu kvintilēm. Tā kā iedzīvotāji pēc ienākumu līmeņa Latvijā sadalās nevienmērīgi, tad iegūtais teritoriālais sadalījums atšķirās no tā, kāds tas būtu, ja aptaujā piedalītos visu ienākumu līmeņu iedzīvotāji (piemēram, Pierīgā respondentu īpatsvars pētījumā veiktajā aptaujā bija zemāks, bet Latgalē augstāks). Aprēķinu rezultātā tika noteikts, ka:

- Rīgā jāveic 25% interviju;
- citās pilsētās jāveic 39% interviju;
- laukos jāveic 36% interviju;
- Pierīgā jāveic 16% interviju;
- Vidzemē jāveic 12% interviju;
- Kurzemē jāveic 14% interviju;

¹²⁴ Lai veiktu šādu padziļinātu analīzi, respondentu skaitam būtu jābūt vairākkārt lielākam, kas nav lietderīgi no finanšu resursu izlietojuma viedokļa, kā arī ievērojami paildzinātu lauka darba izpildes ilgumu.

- Zemgalē jāveic 15% interviju;
- Latgalē jāveic 18% interviju.

Sīkākus precizējumus datu failu sagatavošanas stadijā bija paredzēts veikt ar svaru palīdzību.

Aptaujas saturs

Lai iegūtu potenciāli nepieciešamo informāciju, respondentiem tika uzdoti jautājumi par faktiskajiem (precīzāk, deklarētajiem) un nepieciešamajiem izdevumiem dažādiem mērķiem, kā arī par minimāli iespējamajiem izdevumiem vajadzību apmierināšanai.

Izdevumu klasifikācija tika veidota, ņemot vērā izdevumu mērķus, kā arī to regularitāti (vai tos mērīt gada vai mēneša ietvaros). Veidojot klasifikāciju, tāpat tika ņemts vērā, lai iespēju robežās tā saskanētu ar CSP MBA pielietoto (informācijai par klasifikācijas kategorijām un tajās ietilpstošajām precēm un pakalpojumiem tika izmantoti 2016.gada MBA apsekojuma datu faili). Izdevumu pamatkategorijas, kas tika iekļautas anketā, bija šādas:

• pārtika; • mājokļa īre un komunālie pakalpojumi; • mobilā telefona rēķina apmaksa; • nelielas saimniecības preces; • mājokļa remonts vai nelieli remonta pakalpojumi; • mobilo vai stacionāro tālruņu iegāde vai remonts; • mēbeļu un mājsaimniecības ierīču iegāde vai remonts, kā arī audumu, trauku, instrumentu un darbarīku mājai iegāde; • sociālā aprūpe vai arī palīdzība mājas darbos, aukļu pakalpojumi; • pasta un citi sūtījumi; • dažādas administratīvās izmaksas, sodu un alimentu nomaksa; • sabiedriskais transports; • personiskā transporta līdzekļi; • remonts, kas veikts servisā, tehniskā apskate, auto transporta līdzekļa vadīšanas kursi; • personiskā transporta uzturēšana; • zāles, ārstu apmeklējumi; • zobārsta pakalpojumi un pirkumi, kas saistīti ar veselības aprūpi;	• bērnudārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumi; • mācību maksa augstskolā, dažādi kursi un pulciņi; • apģērbs un apavi, kā arī somas; • skaistumkopšanas preces un pakalpojumi, kā arī higiēnas preces; • personiskās higiēnas elektroierīču, rokas pulksteņu, juvelierizstrādājumu, bižutērijas iegāde vai remonts; • kultūra un sports; • grāmatu iegāde; • datoru un to aprīkojumu iegāde un remonts, kā arī programmatūra; • televizoru, mūzikas instrumentu, sporta un hobija inventāru un līdzīgu preču iegāde vai remonts; • tūrisma braucieni uz ārvalstīm, viesnīcu pakalpojumi ārvalstīs un lidmašīnu biļetes; • tūrisma braucieni pa Latviju, kā arī viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumi Latvijā; • sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumi; • dažādas vajadzības; • alkohols un tabaka; • azartspēles, tai skaitā loterijas biļetes.

Lai respondenti labāk saprastu katras izdevumu kategorijas saturu, viņiem aptaujas gaitā tika rādītas kartītes ar sīkāku katras kategorijas saturu, tāpat norādot uz dažādām niansēm, kas konkrētajā kategorijā ir, bet kas nav iekļaujams. Kartītes pievienotas ziņojuma pielikumā.

Attiecībā uz lielāko daļu šo izdevumu kategoriju tika vaicāts par faktiskajiem izdevumiem, vēlamajiem izdevumiem, kā arī minimāli iespējamajiem izdevumiem taupības apstākļos. Tāpat, vaicājot par minimāli iespējamajiem izdevumiem, tika precizēts, no kādām izdevumu apakškategorijām mājsaimniecība neatteiktos pat absolūtas taupības apstākļos. Par daļu izdevumu kategoriju tāpat tika vaicāts, vai kāds cits nesedz mājsaimniecības izdevumus šajā kategorijā (te nav runa par gadījumiem, kad tiek iedota nauda kādu izdevumu segšanai, jo tad šī summa mājsaimniecības budžetā vispirms ienāk kā ienākumi, bet jau pēc tam tiek samaksāta vajadzīgajiem mērķiem; runa ir par lielām dāvanām, pašvaldības, baznīcas, mājsaimniecībai nepiederošu radnieku u.c. palīdzību, kas netiek saņemta naudā, bet, uzreiz maksājot par precēm vai pakalpojumiem). Tas bija svarīgi, lai varētu analizē atdalīt to respondentu atbildes, kas kādus no nepieciešamajiem izdevumiem paši pilnā apmērā nesedz, tāpēc tiem arī mazāk tērē (vēlāk šīs atbildes analizē netika ņemtas vērā, jo neatspoguļoja summas, kas nepieciešamas konkrēto vajadzību apmierināšanai).

Dažu izdevumu kategoriju gadījumā, kurus nebija paredzēts iekļaut iztikas minimumā (alkohols un tabaka, kā arī azartspēles), tika vaicāts tikai par faktiskajiem izdevumiem. Savukārt par daļu specifisku izdevumu (piemēram, privāto transportu) tika uzdoti papildus precizējoši jautājumi. Pilna aptaujas anketa iekļauta pielikumā.

Anketas pilotāža

Anketas satura pilotāžas ietvars izrietēja no tiem secinājumiem, kas bija izdarīti pēc fokusgrupu diskusijām. Pilotāža tika veikta ar diviem galvenajiem mērķiem:

1. Pārbaudīt anketas jautājumu funkcionalitāti un nepieciešamības gadījumā ieviest tajos korekcijas.
2. Iegūt kontroles rezultātu no neliela skaita respondentu, lai prognozētu visu aptaujas datu analīzes iespējas.

Ņemot vērā pilotāžas mērķus, satura pilotāža tika veikta pirms anketas tulkošanas, t.i., tikai ar anketas versiju latviešu valodā (veicot intervijas latviski, arī ar respondentiem, kuri ģimenē sarunājas galvenokārt krieviski), jo sākotnēji bija būtiski pārbaudīt jautājumu funkcionalitāti pēc būtības, nevis formulējumu identiskumu starp anketām latviešu un krievu valodā.

Tāpat būtiski, ka satura pilotāža tika veikta ar nejauši izvēlētiem respondentiem, t.i., viņu rekrutācijas mehānisms līdzinājās tam, kāds tas bija iecerēts aptaujas veikšanas gaitā. Parasti anketu pilotāžu veic ar iespējami dažādiem, tomēr intervētājam pazīstamiem respondentiem. Šajā gadījumā pilotāžas dalībnieki tika izvēlēti, nejauši viņus sastopot dzīvesvietās. No vienas puses, šis mehānisms ļāva novērst problēmu, ka ienākumu un izdevumu jautājumi ir starp tiem, kurus cilvēki attālu paziņu lokā apspriež nelabprāt, no otras puses, nodrošināja pilotāžas gaitu, kas bija pietuvināta reālai aptaujas veikšanai (tai skaitā pārbaudīja respondentu tolerances sliekšni, ņemot vērā anketas garumu un jautājumu vienveidību).

Kopumā anketas satura pilotāžu veica 3 intervētāji – divi Rīgā un viens Ventspilī – katrs aptaujājot respondentus no 5 dažādām mājsaimniecībām. Tādējādi kopā tika veiktas 15 intervijas. Pilotāžas laiks bija no 2020.gada 7.oktobra līdz 12.oktobrim.

Pilotāžas rezultāti tika apkopoti divos veidos:

1. Analizējot intervētāju sniegtos komentārus un ieteikumus.
2. Ievadot un saturiski analizējot pabeigtās un saturiski uzticamās intervijas (kopskaitā 12).

Trīs no intervijām kvalitātes problēmu dēļ no padziļinātas analīzes tika izslēgtas (divas no tām nebija pabeigtas, bet trešo sniedza jaunietis, kas nepietiekami pārzināja ģimenes izdevumus).

Pirms pilotāžas bija iecere, ka rezultātus būs iespējams interpretēt, salīdzinot to, cik lielā mērā atšķiras deklarētie faktiskie izdevumi no izdevumiem taupības apstākļos, bet cik lielā mērā – no optimālajiem izdevumiem (respektīvi, kuri no tiem ir tuvāk faktiskajiem izdevumiem). Pilotāža demonstrēja, ka šāda rezultātu interpretācija nebūs iespējama, jo gandrīz visās izdevumu kategorijās optimālie izdevumi ievērojami vairāk atšķīrās no faktiskajiem, nekā no izdevumiem taupības apstākļos, t.i., respondenti neredzēja iespēju atteikties no tā izdevumu līmeņa, kāds viņiem ir pašlaik, savukārt optimālie izdevumi ievērojami pārsniedza pašreizējo izdevumu līmeni.

Iepazīstoties ar šiem rezultātiem, tika secināts, ka izstrādāt analīzes shēmu datiem pirms faktiskās iespējas iepazīties ar datiem nav iespējams, un tika nolemts analīzes plānu izstrādāt brīdī, kad būs pabeigta aptauja.

Zināmas grūtības sagādāja anketas ilgums – divas pilotāžas intervijas šī iemesla dēļ netika pabeigtas. Tomēr, tā kā:

- abas šīs intervijas veica viens intervētājs, kura pārējās pabeigtās intervijas kopumā bija ilgākas nekā citu intervētāju veiktās, tādējādi varēja secināt, ka šī problēma drīzāk saistāma ar konkrēto intervētāju;
- netika saskatīta iespēja anketu īsināt, lai anketēšanai saglabātos jēga, t.i., tiktu ievākta tā informācija, kuras iegūšanai anketēšanu veica,

tika nolemts īsinājumus anketā neveikt, izņemot vienvērtīgu formulējumu neatkārtošanu pie katras izdevumu kategorijas.

Pilotāžas rezultātā tika veikta virkne korekciju respondentu rekrutācijas nosacījumos un anketu saturā, tai skaitā:

- saīsināti jautājumu formulējumi, kas identiskā veidā intervētājam bija jāatkārto katrā izdevumu kategorijā, pilnu to tekstu nolasot tikai pirmajā reizē;
- veiktas dažādas korekcijas anketas jautājumu formulējumos vai formatējumā, padarot tos skaidrāk saprotamus un viennozīmīgākus.

Drīz pēc pilotāžas beigām tika plānots uzsākt pētījuma lauka darbu, tomēr tas izrādījās neiespējami epidemioloģiskās situācijas pasliktināšanās dēļ saistībā ar COVID-19 infekcijas

izplatīšanos valstī. Tādējādi starp anketas sākotnējo pilotāžu un lauka darbu bija vairāk nekā pusgadu ilgs starplaiks.

Pirms lauka darba faktiskās uzsākšanas 2021.gada aprīlī tika vēlreiz caurskatīta anketa, un tajā veiktas korekcijas saistībā ar to, ka izdevumi anketā vaicāti par pēdējo gadu. Tā kā lauka darba izpildes laikā bija pagājis jau pilns gads kopš pirmajiem ar pandēmiju saistītajiem ierobežojumiem, tad laika posms, par kuru bija paredzēts mērīt patēriņu, vairs neietvēra pirms pandēmijas situāciju. Savukārt ar pandēmiju saistītie ierobežojumi atstāja ietekmi uz patēriņu vairākās izdevumu kategorijās, tāpēc anketas jautājumos tika veikti papildu precizējumi, kas norādīja, kā tieši interpretēt šo kategoriju izdevumus pandēmijas kontekstā (tika vaicāti faktiskie izdevumi pēdējo 12 mēnešu laikā, bet attiecībā uz vēlamiem izdevumiem tām izdevumu kategorijām, ko ar COVID-19 saistītie ierobežojumi skāra visvairāk, tika lūgts iedomāties situāciju bez šiem ierobežojumiem).

Lauka darba atlikšanai varēja būt arī pozitīvs efekts, jo COVID-19 pandēmijas laikā cilvēki bija spiesti vairāk plānot preču un pakalpojumu iegādi un apzināties savu iespējamo izdevumu budžetu, tādējādi radās iespēja iegūt precīzākus datus, kas norādīja uz patiešām nepieciešamo izdevumu apmēru un struktūru.

Lauka darba norise

Pētījuma lauka darbu laikā no 2021.gada 26.aprīļa līdz 3.jūnijam veica 85 SIA “SKDS” intervētāji. Intervijas notika klātienē respondentu dzīvesvietās visos Latvijas reģionos – kopumā 121 izlases punktā. Mājsaimniecības ietvaros tika izvēlēts tas cilvēks, kurš vislabāk pārzināja mājsaimniecības izdevumus.

Kopskaitā tika apmeklētas 2504 adreses, no kurām:

- 375 adresēs nebija atbilstošu respondentu (t.sk. 312 adresēs mājsaimniecību ienākumi bija augstāki par EUR 420);
- 328 adresēs nebija iespējams sasniegt respondentu vai pārbaudīt viņa atbilstību izlases kritērijiem;
- 791 adresē bija izlases kritērijiem atbilstoši respondenti, taču intervijas nebija (atteikums u.tml.) vai arī tā netika pabeigta;
- 1010 adresēs tika veiktas pabeigtas intervijas.

No veiktajām 1010 intervijām par derīgām pēc anketu kontroles tika atzītas 1007. Interviju ilgums bija no 40 līdz 150 minūtēm, bet vidēji – 63,5 minūtes.

Sazinoties ar daļu aptaujāto respondentu, lai pārlicinātos par interviju norises faktu un kvalitāti, tika sazvānīti 114 respondenti, bet 6 gadījumos ar aptaujātajiem sazināties neizdevās. Visos gadījumos, kad ar respondentiem izdevās sazināties, interviju fakts apstiprinājās.

Lauka darba īstenošanas laikā tika kontrolēts, lai pētījumā tiktu reprezentatīvi pārstāvēti visi septiņi iepriekš izdalītie mājsaimniecību tipi.

Svaru piemērošana

Aptaujās savāktie dati parasti līdz galam precīzi neatspoguļo mērķauditoriju pat tajos gadījumos, kad lauka darba gaitā ir ļoti precīzi izpildītas izlasei piemērotās kvotas. Nodrošināt pilnīgi precīzu atbilstību arī nav mērķis, jo ir zināms, ka dati jebkurā gadījumā tiks svērti. Nav mērķtiecīgi atņemt no datu kopuma kādas grupas atbildes tikai tāpēc, ka šī grupa ir pārāk plaši pārstāvēta – tā vietā šīs grupas atbilžu iespaidu uz kopējo rezultātu var koriģēt ar svaru koeficientu (šajā gadījumā viena respondenta sniegtās atbildes reizināmas ar koeficientu, kas ir mazāks par 1). Līdzīgā veidā, ja kāda grupa izlasē ir nedaudz mazāk pārstāvēta, nekā būtu jābūt, tas nenozīmē, ka noteikti jāveic papildu intervijas, speciāli meklējot tieši šīs grupas pārstāvjus – tā vietā šīs grupas atbilžu iespaidu uz kopējo rezultātu arī var palielināt ar svaru koeficientu (šajā gadījumā tā vērtībai jābūt augstākai par 1).

Svaru piemērošana var ļoti būtiski ietekmēt rezultātu, līdz ar to ir būtiski svarus veidot, balstoties uz iespējami uzticamiem statistiskiem datiem. Tomēr šajā gadījumā svāri bija jāpiemēro mājsaimniecībām, kamēr aktuāli un vienkārši pieejami statistiskie dati par demogrāfisko struktūru ir publicēti individuālā līmenī. Līdz ar to bija nepieciešams vienojoss elements, kas ļautu statistikas datus par indivīdiem transformēt mājsaimniecību līmeņa statistikā. Kā šāds instruments tika izmantots anonimizēts 2019.gada MBA datu fails (t.i., jaunākais pieejamais CSP apsekojums, kur pētīti mājsaimniecību izdevumi).

Līdz ar pētījuma laika grafika pārbīdi epidemioloģiskās situācijas dēļ radās iespēja statistiku par indivīdiem ņemt no 2021.gada Tautas skaitīšanas, kas nepašaubāmi ir daudz aktuālāka informācija, salīdzinot ar iedzīvotāju statistiku, kāda bija pieejama pirms tam – ar pieejamajiem iedzīvotāju kustības datiem modificēti 2011.gada Tautas skaitīšanas dati. Līdz ar to 2019.gada MBA apsekojuma datu failam vispirms tika piemēroti jauni svāri, kas balstījās 2021.gada Tautas skaitīšanas datos.

Šo svaru izveidē pētnieki iespēju robežās izmantoja tos pašus svaru noteikšanas principus, kurus datu svēršanai izmantojuši MBA pētījuma veicēji¹²⁵. Līdz ar to, līdzīgi kā oriģinālo svaru aprēķina gadījumā, tie tika kalibrēti pēc:

- vecuma grupām;
- dzimuma;
- apdzīvotas vietas tipa;
- reģiona;
- ekonomiskās aktivitātes statusa.

Ja informācija par vecumu, dzimumu un dzīvesvietu bija pieejama no 2021.gada Tautas skaitīšanas, tad informācija par ekonomisko aktivitāti šādā veidā nebija pieejama. Turklāt jāņem vērā, ka pandēmija ekonomisko aktivitāti ir ietekmējusi ievērojami lielākā mērā, salīdzinot, piemēram, ar ietekmi uz dzīvesvietu, kas savukārt nozīmē, ka arī tad, ja informācija

¹²⁵ Skatīt: Mājsaimniecību patēriņa tendences Latvijā 2019.gadā. Rīga, CSP, 2020. 9.lpp.
https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/2020-10/Nr_10_Majsaimniecibu_%20paterina_tendences_Latvija_2019_gada_%2820_00%29_LV.pdf

par ekonomiskās aktivitātes statusu (darba devēji, darba ņēmēji, mājsaimnieces, vecuma pensionāri u.tml.) no 2021.gada būtu pieejama, vienkārša svaru piemērošana pēc šīs pazīmes varētu radīt neplānotu iespaidu – līdz ar pandēmiju un ar to saistītajiem ierobežojumiem ekonomika starp dažādiem nodarbinātības sektoriem ir pārstrukturējusies, tādējādi pieņēmums, ka 2019.gada darba ņēmēji var pārstāvēt 2021.gada darba ņēmējus, koriģējot ar svāriem vienīgi viņu īpatsvaru, var izrādīties aplams, jo var būt notikušas kvalitatīvas izmaiņas starp ekonomikas sektoriem.

Tāpēc dati par iedzīvotāju sadalījumu pēc vecuma, dzimuma, apdzīvotas vietas tipa un reģioniem tika ņemti no 2021.gada Tautas skaitīšanas datiem¹²⁶, bet informācija par personu ekonomisko aktivitāti – no statistikas par 2019.gadu, rēķinot aritmētiskos vidējos no četriem gada ceturkšņiem – konkrēti:

- informācija par darba ņēmēju, darba devēju, pašnodarbināto, kā arī neapmaksātu personu ģimenes uzņēmumā/privātp praksē vai lauku saimniecībā skaitu tika ņemta no CSP datu tabulas NBL070c¹²⁷;
- informācija par vecuma pensionāru skaitu – no CSP datu tabulas SD010c¹²⁸;
- informācija par mājsaimnieku/-ču skaitu – no CSP datu tabulas NBN020c¹²⁹.

MBA 2019.gada apsekojuma mājsaimniecību līmeņa (viens gadījums – viena mājsaimniecība) dati tika transformēti individuālā līmenī (viens gadījums – viens mājsaimniecības loceklis jeb indivīds), transformētajiem datiem piemēroti svāri indivīdu līmenī, bet katras mājsaimniecības svārs līdz ar to tika rēķināts kā aritmētiskais vidējais no tajā ietilpstošo indivīdu svāriem.

Pēc aprēķināto svaru piemērošanas MBA datiem mājsaimniecību līmenī tika veikta proporciju izgūšana par mājsaimniecību īpatsvaru zemākajās trīs ienākumu kvintilēs šādos dalījumos:

- apdzīvotas vietas tipi (pilsēta vai lauki);
- statistiskie reģioni;
- mājsaimniecību tipi (7 tipi, kas sīkāk aprakstīti, apakšnodaļā “Mājsaimniecību tipoloģizēšana”);
- vīriešu skaits (nav, viens, divi, trīs vai vairāk);
- sievietes skaits (nav, viena, divas, trīs vai vairāk);
- personu skaits vecumā līdz 19 gadiem (nav, viena, divas vai vairāk);

¹²⁶ CSP datu tabulas IRD080 un IRD060:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRD/IRD080

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRD/IRD060

¹²⁷ CSP datu tabula NBL070c:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__EMP__NB__NBLA/NBL070c

¹²⁸ CSP datu tabula SD010c:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_OD/OSP_OD__sociala__socdr__pensijas/SD010c.px/

¹²⁹ CSP datu tabulas NBN020c:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__EMP__NBB__NBN/NBN020c

- personu skaits vecumā no 20 līdz 39 gadiem (nav, viena, divas vai vairāk);
- personu skaits vecumā no 40 līdz 59 gadiem (nav, viena, divas vai vairāk);
- personu skaits, kas vecākas par 59 gadiem (nav, viena, divas vai vairāk).

Salīdzinot izgūtās proporcijas ar tām, kādas konstatējamās veiktajā aptaujā, tika secināts, ka pirms svaru piemērošanas nepieciešams rast atbildes uz jautājumu par to, kāpēc pastāv dažas no identificētajām atšķirībām, kuras tiek plānots novērst ar svaru palīdzību.

Tika konstatēts pazemināts viena pensionāra mājsaimniecību īpatsvars izlasē, kā arī proporcionāli paaugstināts viena darbspējīgā mājsaimniecību īpatsvars. Tā kā parasti lauka darbu praksē vienoties par intervijām ar pensionāriem ir relatīvi vienkāršāk, savukārt viena darbspējīgā mājsaimniecības ir grūtāk sasniedzamas (darbspējīgo, salīdzinot ar pensionāriem, biežāk nav mājās, bet varbūtība, ka nebūs mājās neviena cilvēka viena indivīda mājsaimniecībā, ir augstāka nekā tad, ja mājsaimniecībā ir vairāki locekļi, no kuriem katrs var būt mājās brīdī, kad ierodas intervētājs), situāciju bija nepieciešams papildus izpētīt, lai pārlicinātos, ka nobīdes neraksturo objektīvas tendences pandēmijas ekonomisko seku ietekmē. Viena no hipotētiskām tendencēm tad varētu būt, piemēram, tāda, ka darbspējīgo daļa zemākajās trīs kvintilēs palielinājusies, bet pensionāru attiecīgi samazinājusies, jo pensijas ir stabilas, kamēr darbspējīgie nereti bija pakļauti ienākumu mazināšanās riskam. Tieši šāda hipotēze tomēr bija maz ticama, jo pensionāru īpatsvars ir augsts otrajā kvintilē, kamēr no trešās kvintiles migrēt uz ceturto varētu relatīvi neliels pensionāru skaits, tomēr pārbaudi tika nolemts veikt.

Pēc situācijas izpētes tika konstatēts, ka:

- lai arī indivīdu līmenī pensionāru īpatsvars SIA “SKDS” aptaujās (piemēram, omnibusa tipa reprezentatīvās Latvijas iedzīvotāju aptaujās) atbilst statistikai, pēdējā laikā veiktajos pētījumos, kas atbilst šī pētījuma raksturojumam (tika aptaujātas arī par 74 gadiem vecākas personas), mājsaimniecību tips “viena pensionāra mājsaimniecība” bija sastopams retāk nekā MBA – līdz ar to pensionāru īpatsvara paaugstināšana ar svaru palīdzība nevarētu radīt papildus riskus;
- paaugstināts viena darbspējīgā mājsaimniecību īpatsvars ir situācija, ko gan SIA “SKDS”, gan arī citas lauka darba aģentūras ir konstatējušas pirmajās aptaujās pēc daļas ar pandēmiju saistīto ierobežojumu atcelšanas un klātienē interviju atsākšanas – cēloņi saistīti gan ar šādu potenciālo respondentu biežāku atrašanos mājās (darbs no mājām, maz izklaides iespēju ārpus mājām), gan ar lielāku atvērtību personiskiem kontaktiem, tai skaitā augstāku gatavību piekrist intervijām, salīdzinot ar situāciju pirms pandēmijas – līdz ar to arī šajā gadījumā datu korekcija ar svāriem papildus riskus radīt nevarētu.

Tādējādi aptaujas dati mājsaimniecību līmenī tika svērti pēc augstāk minētajām 9 pazīmēm, atbilstoši kalibrējot svarus. Piemērotie svāri bija robežās no 0,224 līdz 3,965, bet absolūtais vairums (65,7%) iekļāvās robežās no 0,5 līdz 2, t.i., samazināja vai palielināja oriģinālo atbilžu iespaidu uz gala rezultātu ne vairāk kā divas reizes.

IZTIKAS MINIMUMA NEPĀRTIKAS DAĻAS APRĒĶINĀŠANA

Izdevumu kategorizācija un atsevišķu izdevumu pozīciju izslēgšana no iztikas minimuma

Izdevumi mēdz atšķirties pēc tā, vai tie tiek izmantoti galvenokārt individuāli vai mājsaimniecības ietvaros. Pēdējos ne tikai visbiežāk iegādājas mājsaimniecības vajadzībām vienoti, bet tie arī tiek lietoti vairāk vai mazāk kopīgi. Tas nozīmē, ka lielākām mājsaimniecībām šie izdevumi uz vienu cilvēku būs mazāki, bet viena cilvēka mājsaimniecībās – vislielākie. Savukārt individuālie izdevumi ir rēķināmi proporcionāli cilvēku skaitam, jo tos patērē katrs indivīds atsevišķi. Precīzi sadalīt izdevumus starp individuālajiem un mājsaimniecības nav iespējams, tomēr var noteikt, kuram patēriņa modelim tie ir tuvāki. Tas arī tika izdarīts.

Lai precīzāk noteiktu iztikas minimumus, tika izstrādāts izdevumu kategoriju iedalījums mājsaimniecības un individuālajos izdevumos, kas atspoguļoti 9.tabulā.

Individuālo izdevumu gadījumā tie rēķināti proporcionāli personu skaitam mājsaimniecībā. Savukārt mājsaimniecību izdevumu gadījumā katram no septiņiem mājsaimniecību tipiem noteikta konstanta izdevumu summa visas mājsaimniecības vajadzībām, respektīvi, tiem mājsaimniecību tipiem, kur locekļu skaits var atšķirties (piemēram, mājsaimniecības ar vienu bērnu), noteiktais izdevumu apjoms atkarībā no cilvēku skaita neatšķiras.

Kā redzams, iekļautas tika gandrīz visas izdevumu kategorijas, kādas var būt aktuālas cilvēkam, dzīvojot Latvijas sabiedrībā, tādējādi nodrošinot gan veselīgu uzturu, gan veselību, mobilitātes iespējas, socializāciju, citiem vārdiem, radot iespēju pilnvērtīgi pildīt sociālās lomas, nevis vienkārši apmierinot pamatvajadzības.

Izslēgtas vai iekļautas ierobežotā apjomā tika vienīgi dažas izdevumu kategorijas. Par izdevumiem alkoholam, tabakas izstrādājumiem, kā arī azartspēlēm bija pieņemts lēmums jau iztikas minimuma izstrādes brīdī – tā kā šīs izdevumu kategorijas neveicina veselīgu dzīvesveidu, tad tās iztikas minimumā nav jāiekļauj. Šī pieeja ir līdzīga tai, kādu izmanto Igaunija un Lietuva. Beļģijas gadījumā izdevumi naktsdzīvei salīdzināmajos budžetos ir iekļauti, tomēr niecīgā apjomā.

Vēlākajā darba gaitā kā visai apjomīgi luksusa izdevumi no iztikas minimuma tika izslēgti ārvalstu ceļojumi un izdevumi par viesnīcām ārvalstīs, saglabājot tikai izdevumus ceļojumiem un viesnīcām Latvijā. Praksē tas nozīmē, ka no iztikas minimuma tiek izslēgta jebkāda aviobiļešu iegāde – arī tad, ja tā notiek nevis atpūtas nolūkos, bet citām vajadzībām. Šāda pieeja atšķiras no Igaunijas un Lietuvas, kuras ceļojumus un viesnīcu izdevumus neiekļauj vispār.

Igaunija un Lietuva neiekļauj iztikas minimumā sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumus, savukārt Latvijas gadījumā tika nolemts tos iekļaut minimālā apmērā, jo sabiedriskā ēdināšana nodrošina ne tikai iespēju paēst (pārtika nepieciešamajā apjomā jau ir vienreiz iekļauta), bet veic arī socializācijas funkcijas, kā arī veicina mobilitāti (pusdienas tuvu darbavietai, skolā, bērnudārzā).

9.tabula. Izdevumu iedalījums individuālajos un mājsaimniecību izdevumos

Individuālie izdevumi	<ul style="list-style-type: none"> • Pārtika; • Mobilā telefona rēķina apmaksa; • Mobilo vai stacionāro tālrunu iegāde vai remonts; • Zāles, ārstu apmeklējumi; • Zobārsta pakalpojumi un pirkumi, kas saistīti ar veselības aprūpi; • Apģērbs un apavi, kā arī somas; • Skaistumkopšanas preces un pakalpojumi, kā arī higiēnas preces; • Personiskās higiēnas elektroierīču, rokas pulksteņu, juvelierizstrādājumu, bižutērijas iegāde vai remonts; • Sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumi.
Mājsaimniecību izdevumi	<ul style="list-style-type: none"> • Mājokļa īre un komunālie pakalpojumi; • Nelielas saimniecības preces; • Mājokļa remonts vai nelieli remonta pakalpojumi; • Mēbeļu un mājsaimniecības ierīču iegāde vai remonts, kā arī audumu, trauku, instrumentu un darbarīku mājai iegāde; • Sociālā aprūpe vai arī palīdzība mājas darbos, aukļu pakalpojumi; • Pasta un citi sūtījumi; • Dažādas administratīvās izmaksas, sodu un alimentu nomaksa; • Sabiedriskais transports; • Personiskā transporta līdzekļi; • Transporta remonts, kas veikts servisā, tehniskā apskate, auto transporta līdzekļa vadīšanas kursi; • Personiskā transporta uzturēšana; • Bērnudārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumi; • Mācību maksa augstskolā, dažādi kursi un pulciņi; • Kultūra un sports; • Grāmatu iegāde; • Datoru un to aprīkojumu iegāde un remonts, kā arī programmatūra; • Televizoru, mūzikas instrumentu, sporta un hobijs inventāru un līdzīgu preču iegāde vai remonts; • Tūrisma braucieni pa Latviju, kā arī viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumi Latvijā; • Dažādas vajadzības.

Igaunija iztikas minimumā neiekļauj arī transporta iegādi. Šī izdevumu kategorija Latvijas gadījumā tika iekļauta, tomēr diferencējot privātā transporta nepieciešamību atkarībā no dzīvesvietas un sabiedriskā transporta pieejamības.

Latvijas gadījumā tika ierobežota izglītības izdevumu attiecināmība, mērķējot tos uz mājsaimniecību tiem, kam tie ir nepieciešami. Tā mācību maksa augstskolā, dažādi kursi un pulciņi netika iekļauti iztikas minimumā viena pensionāra mājsaimniecību gadījumā (tas saistīts ar zemu attiecināmību – tikai 7% viena pensionāra mājsaimniecību norādīja, ka tām optimālā situācijā šādi izdevumi būtu), savukārt bērnudārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumi tika iekļauti iztikas minimumā tikai tām mājsaimniecībām, kurās ir bērni.

Iztikas minimuma pamatsummu identifikācija izdevumu kategoriju ietvaros

Iztikas minimums būtu uzskatāms par summu, ar kuru iespējams apmierināt vajadzības tādā mērā, kā tas pieņemts mūsu sabiedrībā. Savukārt respondentu nosauktās summas, kas ļautu vajadzības apmierināt “pilnībā”, ja būtu tāda iespēja, drīzāk ir viņu vēlmju papildījums, turklāt

nereti visai aptuveni pamatots, jo cilvēki, kas kādas preces vai pakalpojumus neizmanto, parasti precīzi nezina to izmaksas.

10.tabula. Respondentu nosaukto summu izslēgšanas shēma no mediānu aprēķina, balstoties uz atbildēm par to, vai pēdējo 12 mēnešu laikā kāds pilnībā vai daļēji apmaksājis viņu izdevumus noteiktās kategorijās¹³⁰

Ja pēdējo 12 mēnešu laikā kāds pilnībā vai daļēji apmaksājis mājsaimniecībai kādus no šiem izdevumiem:	Neņemt vērā mājsaimniecības atbildes attiecībā uz faktisko izdevumu mediānu šādās izdevumu kategorijās:
Ir saņemti pārtikas un higiēnas preču komplekti trūcīgajiem un maznodrošinātajiem	<ul style="list-style-type: none"> Skaistumkopšanas preces un pakalpojumi, kā arī higiēnas preces.
Kāds cits maksā izdevumus par mājokli, komunālajiem maksājumiem	<ul style="list-style-type: none"> mājokļa īre un komunālie pakalpojumi.
Kāds cits ir apmaksājis telefona iegādi vai remontu	<ul style="list-style-type: none"> mobilo vai stacionāro tālrunu iegāde vai remonts.
Kāds cits ir apmaksājis datora vai tā aprīkojuma iegādi vai remontu	<ul style="list-style-type: none"> datoru un to aprīkojumu iegāde un remonts, kā arī programmatūra.
Kāds cits ir apmaksājis televizora, mūzikas instrumentu, sporta inventāra vai līdzīgu preču iegādi, remontu	<ul style="list-style-type: none"> televizoru, mūzikas instrumentu, sporta un hobbija inventāru un līdzīgu preču iegāde vai remonts.
Kāds cits ir apmaksājis mēbeļu vai kādu mājsaimniecības ierīču iegādi vai remontu	<ul style="list-style-type: none"> mēbeļu un mājsaimniecības ierīču iegāde vai remonts, kā arī audumu, trauku, instrumentu un darbarīku mājai iegāde.
Kāds cits ir apmaksājis transporta līdzekļa (t.sk. velosipēda) iegādi vai remontu	<ul style="list-style-type: none"> personiskā transporta līdzekļi; remonts, kas veikts servisā, tehniskā apskate, auto transporta līdzekļa vadīšanas kursi.
Kāds cits maksā par transporta izdevumiem (degvielu, sabiedriskā transporta biļetēm)	<ul style="list-style-type: none"> personiskā transporta uzturēšana; sabiedriskais transports.
Kāds cits maksā izdevumus par mobilajiem sakariem	<ul style="list-style-type: none"> mobīlā telefona rēķina apmaksa.
Kāds cits ir apmaksājis mājokļa remontu, mazākus remonta pakalpojumus	<ul style="list-style-type: none"> mājokļa remonts vai nelieli remonta pakalpojumi.
Kāds cits ir apmaksājis mācības, kursus (neskaitot mācības, ko apmaksā vai organizē darba devējs)	<ul style="list-style-type: none"> mācību maksa augstskolā, dažādi kursi un pulciņi.

Savukārt summas, ko respondenti nosaukuši kā minimālās absolūtas taupības apstākļos vairumā gadījumu tikai nedaudz atšķiras no viņu mājsaimniecību esošā patēriņa – šī tendence tika konstatēta jau FGD laikā – pat hipotētiskā līmeni atteikties no kaut nelielas izdevumu daļas cilvēkiem ir ļoti sāpīgi. Turklāt šī taupība visdrīzāk tiek uztverta kā īslaicīgs ienākumu samazinājums, kas pēc tam varētu tikt kompensēts.

Līdz ar to iztikas minimuma aprēķinam izmantotas respondentu nosauktās faktiskās izdevumu summas, turklāt tās tika rēķinātas no to respondentu atbildēm, kuri nosaukuši konkrētas

¹³⁰ Tabulā nav iekļauti pārtikas izdevumi, jo to nepieciešamo apjomu nosaka eksperti, un izdevumi medicīnas aprūpei, jo tiek izmantots nevis faktiskais, bet vēlamais izdevumu līmenis. Līdz ar to palīdzības saņemšana, kas ietver pārtiku vai medikamentus, aprēķināto iztikas minimumu neietekmē.

summas un kam šādi izdevumi bijuši. Respektīvi, apkopotas tika summas, par kurām cilvēki reāli šīs savas vajadzības apmierina, ja viņiem tādas ir.

Tāpat iekļauts ierobežojums, ka gadījumā, ja aptaujā ir norādīts, ka pēdējo 12 mēnešu laikā attiecīgajā izdevumu kategorijā izdevumus mājsaimniecībai sedzis (arī) kāds cits, tad šajos gadījumos nosauktās izdevumu mediānas no aprēķina tiek izslēgtas. Tas darīts tāpēc, ka šajā gadījumā nav pārlicības, vai par nosaukto summu tiešām mājsaimniecībai ir iespējams apmierināt savas vajadzības attiecīgās izdevumu kategorijas ietvaros. Veiktie ierobežojumi atspoguļoti 10.tabulā.

Atsevišķās situācijās tomēr būtu izmantojami minimālie vai optimālie izdevumi, nevis faktiskie. Minimālo izdevumu piemērošana ir piemērotāka situācijām, kad diskusija ir par to, vai attiecīgo izdevumu kategoriju vispār iekļaut iztikas minimumā. Piemēram, sabiedriskās ēdināšanas gadījumā, ņemot vērā, ka izdevumi par to būtiski pārklājas ar izdevumiem pārtikai, nav iespējams precīzi pateikt, kāda pārtikas groza daļa būtu jānoņem, ja tiek izmantoti sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumi. Kā piemērotākais risinājums šādā situācijā tika izvēlēts pārtikas grozu saglabāt nemainīgu, bet par sabiedrisko ēdināšanu papildus pievienot relatīvi nelielu kompensāciju (socializācijas vajadzības, neizbēgami izdevumi bērniem par ēdināšanu mācību iestādēs u.c.).

Optimālie (jeb vēlamie) izdevumi savukārt būtu attiecināmi uz medicīnas sfēru, kas ir nepieciešamība, lai arī daudzi sabiedrībā uz to ietaupa. Šajā gadījumā taupība iztikas minimuma gadījumā nebūtu vietā, jo līdz ar taupību pastāv risks, ka vēlāk medicīnai nāksies tērēt ievērojami vairāk.

Vidējo rādītāju izvēle

Viena no problēmām, kas, nosakot iztikas minimumu, būtu jārisina, ir ekstrēmās summas¹³¹ izdevumos, kas var būtiski ietekmēt rezultātu. Īpaši tas attiecas uz tādiem izdevumiem kā transporta iegāde, sociālā aprūpe, ceļojumi, kur daļa cilvēku var tērēt ievērojamas summas, kas nav tipiskas ģenerālkopai, un, pētījumu vēlāk atkārtojot, varēs konstatēt būtiskas rezultātu fluktuācijas, jo katrā konkrētā gadījumā šie netipiskie gadījumi to nelielā skaita dēļ var būt atšķirīgi – vienā reizē tie var būt dārgi pirkumi, citā reizē – lēti pirkumi, bet vēl citā reizē šo netipisko pirkumu var nebūt.

Iespējamie veidi, kā problēmu risināt, ir ekstrēmu atmešana aritmētisko vidējo gadījumā (t.i., no aprēķina vispār izslēgt tos pirkumus, kas būtiski atšķiras no pārējiem un tādējādi ievērojami izmaina aritmētiskā vidējā vērtību) vai arī mediānu izmantošana aritmētisko vidējo vietā. Ja izvēlētos ekstrēmu atmešanu, nāktos definēt parametrus, kā to izdarīt, turklāt dažādām izdevumu kategorijām atšķirīgus, lai šādu pašu procedūru būtu iespējams izpildīt arī vēlāk un salīdzināmā veidā. Bet šī nepieciešamība ietver riskus, ka visus nepieciešamos parametrus

¹³¹ Ar ekstrēmiem saprot summas, kas ir netipiskas kopējā sadalījuma kontekstā. Piemēram, iegādājoties transporta līdzekli, viena mājsaimniecība var būt pirkusi lietotu velosipēdu par simbolisku samaksu, bet cita – dārgu jaunu automašīnu. Abos gadījumos šādi izdevumi pie neliela kopējā pirkumu skaita var būtiski ietekmēt aritmētisko vidējo, tādējādi radot nobīdes datus, kas nereprezentē kopējās tendences ģenerālkopā.

definēt neizdosies (piemēram, tāpēc ka daži specifiski ekstrēmi šajā aptaujā neparādās, taču parādīsies nākamajās).

Līdz ar to izvēlējāmiem aprēķinos izmantot mediānas kas:

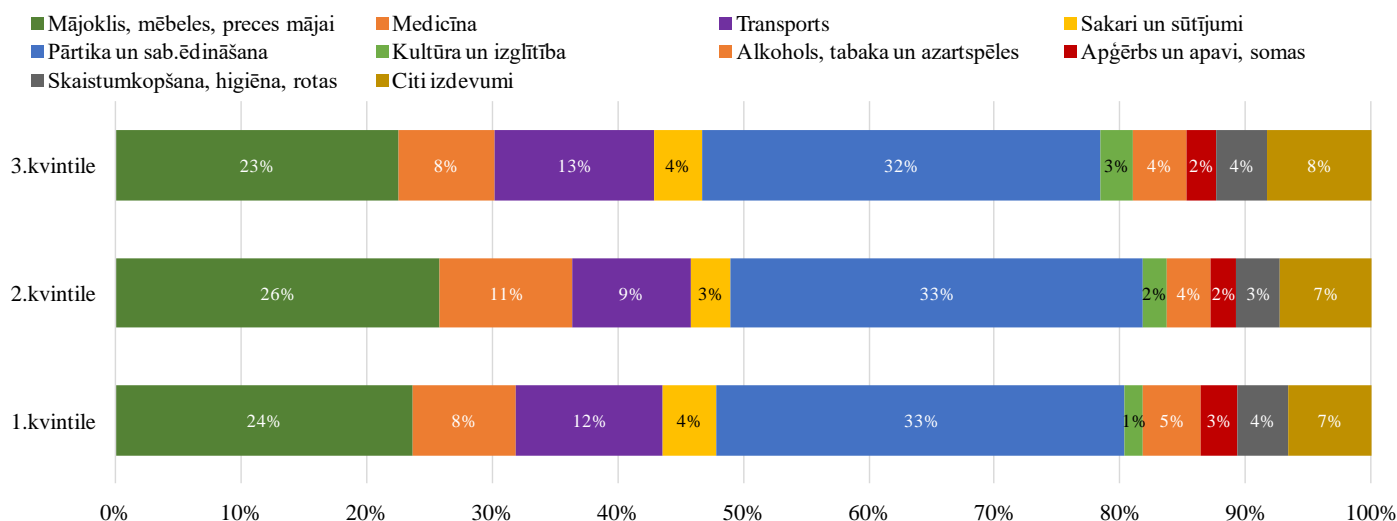
- novērš risku, ka ekstrēmi neproporcionāli ietekmē rezultātu;
- nodrošina pētījuma metodoloģijas atkārtojamību, jo nav katrā atsevišķā reizē jādefinē, kā nodrošināt ekstrēmu atmešanu.

Tāpat pozitīvs efekts var būt tam, ka mediānas biežāk ir apaļas summas (tās, ko respondenti nosaukuši), līdz ar to mediānu izmantošana varētu mazināt nejaušas šo summu svārstības gadu gaitā. Tiesa gan, dažreiz tomēr efekts var būt arī pretējs, ja, piemēram, vienā gadā mediāna ir EUR 10, bet citā gadā EUR 20, tomēr, lai šādus riskus mazinātu, tika piemērota mērķgrupu apvienošana, piemēram, mediānas rēķinot nevis atsevišķi katram mājsaimniecību tipam, bet kopīgi līdzīgākajiem mājsaimniecību tipiem (piemēram, nediferencējot mediānas viena pensionāra un viena darbaspējīgā mājsaimniecību gadījumā), kas ļaus palielināt respondentu skaitu, kuru atbildes aprēķinā izmantotas, tādējādi paaugstinot reprezentativitāti un mazinot svārstību riskus, ja vien šīs svārstības neliecina par objektīvām tendencēm.

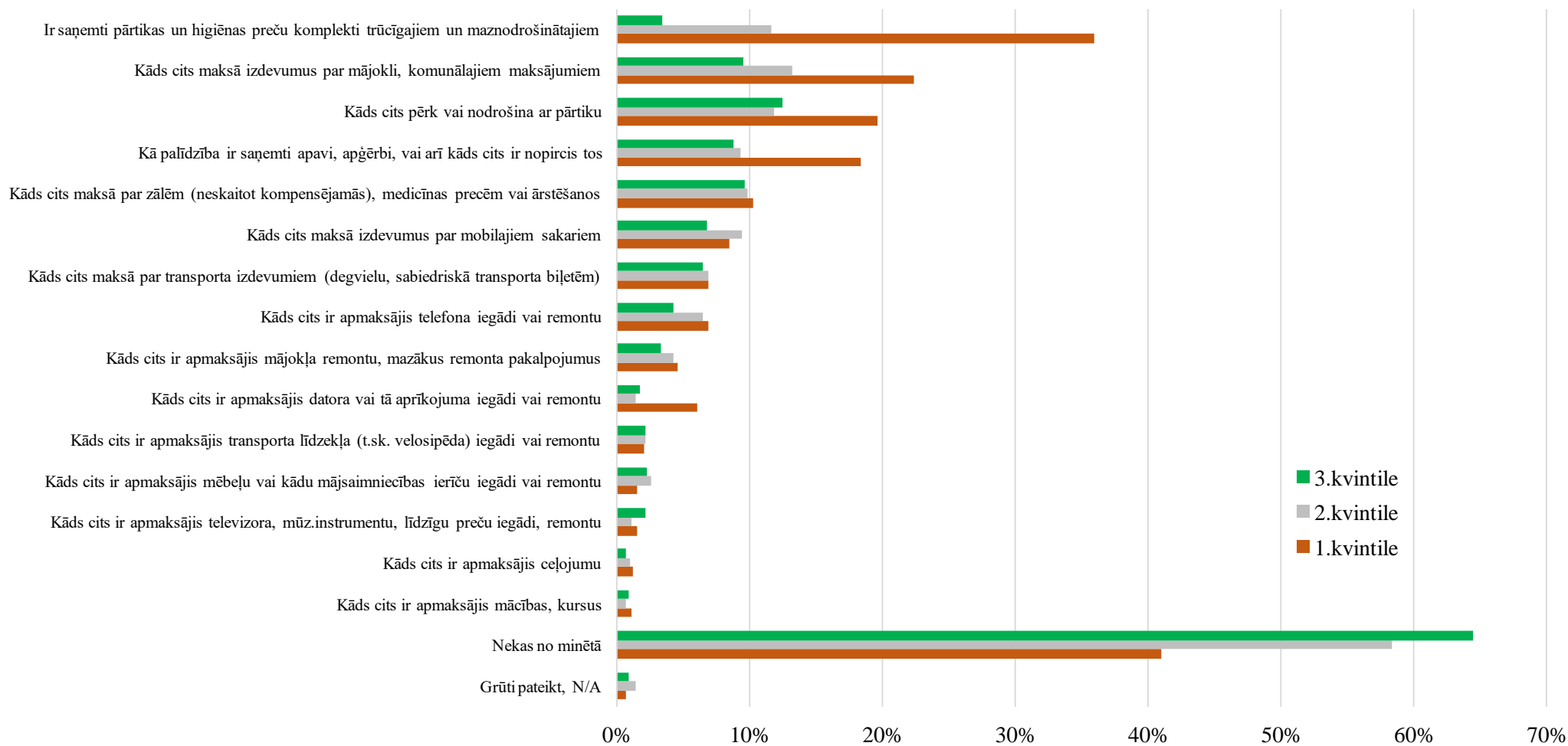
Mērķgrupas precizēšana

Pirms uzsākt detalizētu datu analīzi un aprēķināt iztikas minimumus, bija nepieciešams pieņemt lēmumu, vai aprēķinus balstīt uz visu trīs zemāko ienākumu kvintiļu sniegtajām atbildēm, vai arī trešās kvintiles atbildes neizmantojot (šāda iespēja tika apsvērta pirms aptaujas). Lai pieņemtu lēmumu, tika veikts trīs kvintiļu izdevumu struktūru salīdzinājums, balstoties uz anketēšanas datiem (skatīt 13.attēlu).

13.attēls. Trīs zemāko ienākumu kvintiļu izdevumu struktūru salīdzinājums, procentos

14.attēls. Gadījumi, kad kāds cits (pašvaldība, baznīca, radnieki u.tml.) apmaksājis daļu mājsaimniecību izdevumu atkarībā no ienākumu kvintiles, procentos

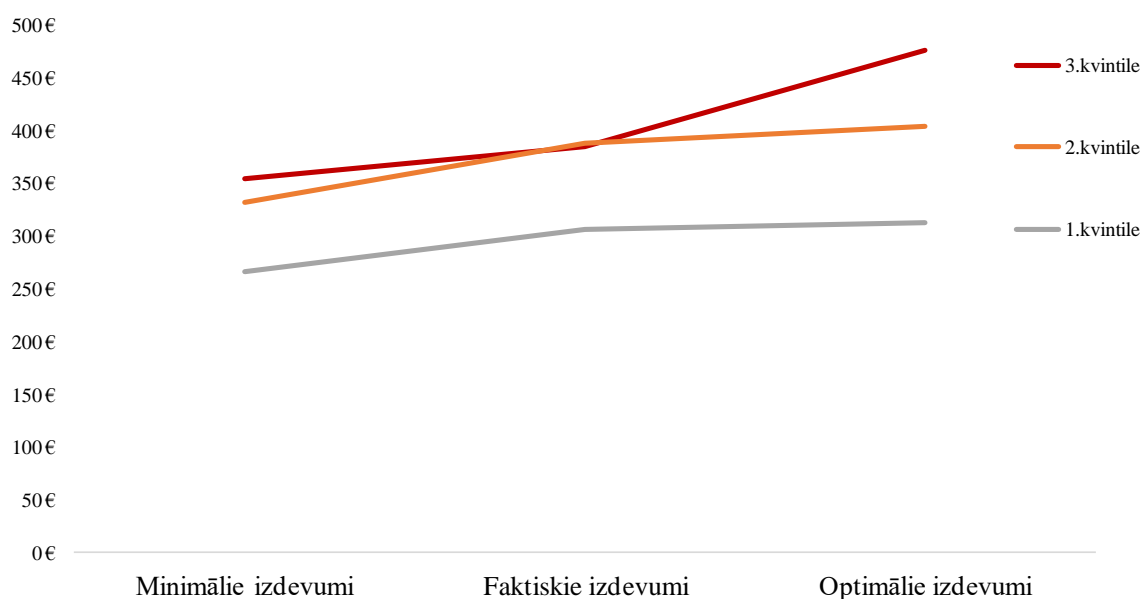

Jau vizuāli iespējams novērtēt, ka pirmās un trešās mājsaimniecību kvintiles izdevumu struktūra savstarpēji ir līdzīgāka nekā otrās kvintiles izdevumu struktūra. Tas skaidrojams ar nozīmīgo pensionāru mājsaimniecību īpatsvaru šajā kvintilē.

Jāsecina, ka, atsakoties no 3.kvintiles sniegto atbilžu izmantošanas, rezultāts būtu ievērojami novirzīts pensionāru mājsaimniecību izdevumu struktūras virzienā (t.i. – lielāks izdevumu īpatsvars par mājokli un medicīnisko aprūpi, mazāks – par transportu, sakariem un apģērbu), savukārt viena un divu darbaspējīgo mājsaimniecību viedokļi gandrīz nebūtu pārstāvēti (1. un 2.kvintilē kopā viena un divu darbaspējīgo mājsaimniecību ir tikai 9% no visām, kamēr, iekļaujot aprēķinos arī 3.kvintili, šis īpatsvars pieaug līdz 12%).

Ja aplūko, cik patstāvīgi mājsaimniecības dažādās kvintilēs (skatīt 14.attēlu) sedz savus izdevumus, redzams, ka no 1.kvintiles tikai 41% ir tādu, kas norāda, ka nesaņem nekādu palīdzību no pašvaldības, baznīcas, radniekiem u.c. No 2.kvintiles tādu ir 58%, bet no 3.kvintiles – 64%. Jāsecina – ja nepieciešams iegūt relatīvi patstāvīgu mājsaimniecību sniegto informāciju par izdevumiem, 3.kvintiles atbilžu iekļaušana uzskatāma par lietderīgu.

15.attēls. Trīs zemāko ienākumu kvintīļu izdevumu mediānu summas mēnesī, EUR, salīdzinot minimālos, faktiskos (deklarētos) un optimālos izdevumus

Savukārt, lai iegūtu pārliecību, ka 3.kvintiles atbilžu iekļaušana būtiski nepaaugstina aprēķināto izmaksas minimumu, iespējams salīdzināt 3. un 2.kvintiles faktisko izdevumu mediānu summas¹³² (skatīt 15.attēlu). Tās ir visnotaļ līdzīgas (aritmētisko vidējo summas gan atšķirtos vairāk). Atšķirības drīzāk ir optimālo izdevumu mediānu gadījumā.

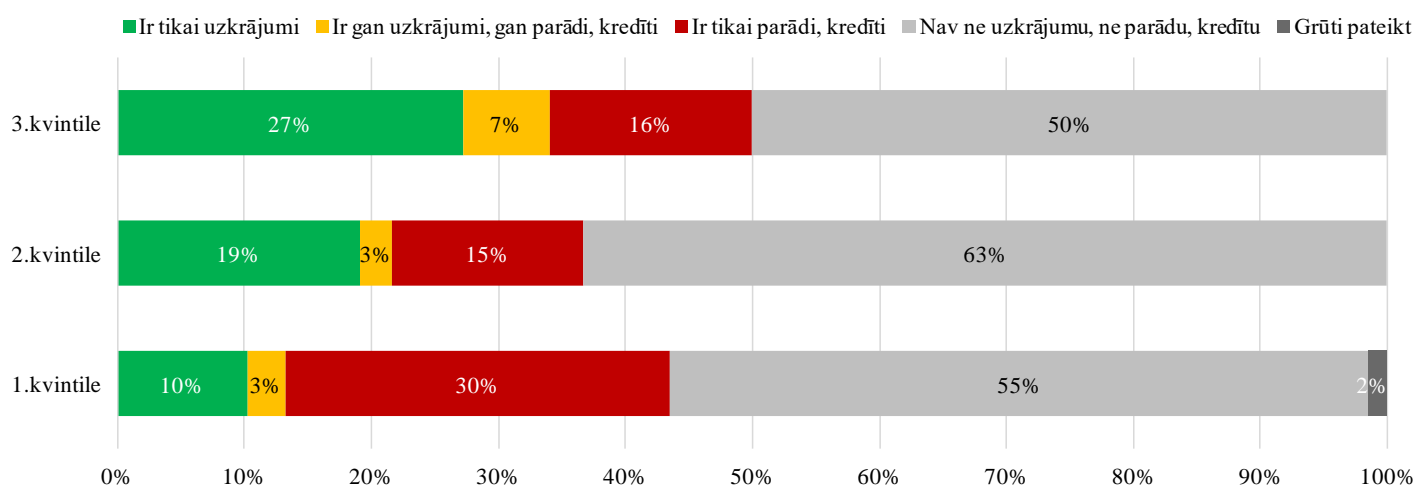
¹³² Mediānu aprēķins veikts par katru izdevumu kategoriju atsevišķi no tiem katras kvintiles respondentiem, kas norādījuši konkrētas summas. Pēc tam mediānas summētas. Līdz ar to mediānas atspoguļo tipisko izdevumu apjomu katrā no kategorijām, taču neatspoguļo, kāda respondentu daļa to identificējusi kā nepieciešamu. Aprēķinā iekļauti tie izdevumi, par kuriem anketā visi trīs izdevumu līmeņi tika vaicāti, respektīvi, nav iekļauti izdevumi par alkoholu, tabaku un azartspēlēm, kur respondentiem tika prasīti vienīgi faktiskie izdevumi. Tāpat

Šis fenomens arī skaidrojams ar 2.kvintiles respondentu struktūru un relatīvo viendabību – respektīvi, ievērojami augstākas, salīdzinot ar 3.kvintili, ir izdevumu mediānas medicīniskajai un sociālajai aprūpei, kamēr vairumā izdevumu kategoriju mediānas 2.kvintilei ir zemākas, tomēr atšķirības ir mazākas, tādējādi kopumā mediānu summas izlīdzinās.

Taču 3.kvintilei vairāk raksturīgas neapmierinātās vajadzības, turklāt 3.kvintilē esošo personu grupu neviendabības dēļ neapmierinātās vajadzības ir novērotas plašākā izdevumu spektrā nekā 2.kvintilei.

Svarīgs šajā kontekstā ir arī ekspertu diskusijā konstatētais – runājot par vajadzību apmierināšanu, jāpievērš uzmanība kvalitātei, kādā tās tiek apmierinātas, jo zemākajām kvintilēm nereti ir nevis tendence vajadzības neapmierināt, bet apmierināt ar zemākas kvalitātes precī vai pakalpojumu.

16.attēls. Naudas uzkrājumu un parādu, kredītu esamība trīs zemāko ienākumu kvintiļu respondentu vidū, procentos

Līdz ar to tika pieņemts lēmums iztikas minimuma aprēķinā ņemt vērā visu trīs zemāko kvintiļu sniegtās atbildes. Novērtējot tās pēc spējam patstāvīgi apmierināt savas vajadzības (skatīt 16.attēlu), redzams, ka:

- 1.kvintilē ir vairāk parādu un kredītu, nekā naudas uzkrājumu (30% norāda, ka viņiem ir parādi vai kredīti, bet nav uzkrājumu, savukārt 10% – ka viņiem ir uzkrājumi, taču nav parādu un kredītu);
- 2.kvintilē ir vērojams līdzsvars starp naudas uzkrājumiem un parādiem, kredītiem (15% norāda, ka viņiem ir parādi vai kredīti, bet nav uzkrājumu, savukārt 19% – ka viņiem ir uzkrājumi, taču nav parādu un kredītu);

nav iekļauti izdevumi par personiskā transporta iegādi, jo šādi izdevumi ir apjomīgi (būtiski ietekmē kopējo summu), kā arī reti (grūti iegūt reprezentatīvus datus kvintiļu griezumā).

- 3.kvintilē ir vairāk naudas uzkrājumu, nekā parādu un kredītu (16% norāda, ka viņiem ir parādi vai kredīti, bet nav uzkrājumu, savukārt 27% – ka viņiem ir uzkrājumi, taču nav parādu un kredītu).

Tādējādi var secināt, ka trīs zemākās kvintiles veido pašpietiekamu veselumu, kur nepieciešamība aizņemties un iespēja veidot uzkrājumus ir sabalansēta (pirmajai kvintilei parādu ir vairāk, savukārt trešajai ir vairāk uzkrājumu). No šī veseluma izņemot 3.kvintili vai arī papildinot to ar 4.kvintili, līdzsvars tiktu izjaukts. Tas vēlreiz apstiprina lēmuma pareizību datus par izdevumiem iztikas minimuma vajadzībām apkopot tieši no trim zemākajām ienākumu kvintilēm.

Mājsaimniecību tipu grupēšana vidējo rādītāju precizēšanai (unificēšanai) tiem, izdevumiem, kam raksturīgs mājsaimniecību patēriņa modelis

Ņemot vērā relatīvi mazo izlasi tām izdevumu kategorijām, ko izmanto tikai daļa mājsaimniecību, nereti veidojas situācijas, kad mediāna mājsaimniecību tipam, kurā tai it kā būtu jābūt augstākai vai vismaz līdzīgai, izrādās zemāka. Tāpat otrādi – piemēram, kādā no mājsaimniecības tipa izdevumiem viena darbaspējīgā mājsaimniecībai mediāna ir augstāka nekā divu darbaspējīgo mājsaimniecībai. Lai to novērstu, mājsaimniecību tipi mediānu aprēķinā tika apvienoti pēc mājsaimniecību lieluma.

Parasti savstarpēji tika vienādotas mediānas starp šādiem mājsaimniecību tipiem:

- 1) viena cilvēka mājsaimniecībām (pensionāra un darbaspējīgā);
- 2) divu pieaugušo mājsaimniecībām (pensionāru un darbaspējīgo);
- 3) mājsaimniecībām, kurās vidēji ir trīs personas (t.i., grupējot kopā trīs un vairāk pieaugušo mājsaimniecības un mājsaimniecības ar vienu bērnu);
- 4) atsevišķi atstājot lielāko mājsaimniecību tipu – mājsaimniecības ar diviem bērniem.

Šāda mediānu unificēšana nodrošina to, lai mediānu atšķirības starp mājsaimniecību tipiem būtu loģiski skaidrojamas, nevis izrietētu no dažu respondentu nejaušām atbildēm. Tomēr šī pieeja nebija universāli izmantojama – bija situācijās, kad atbildes reti izdevumu tipiem bija sniedzis ļoti neliels respondentu skaits, un arī šāda 7 mājsaimniecību tipu pārgrupēšana 4 augstāka līmeņa tipos joprojām sniedza mediānas, kuru atšķirības nevarēja loģiski pamatot (un pat tādas, kad kādā no mājsaimniecību tipiem vispār nebija respondentu, kas būtu jebko iegādājušies attiecīgajā izdevumu kategorijā).

Tādos gadījumos vienota mediāna tika aprēķināta vēl plašākam mājsaimniecību tipu kopumam (piemēram, no 7 mājsaimniecību tipiem veidojot 3 augstāka līmeņa tipus vai pat mediānas nediferencējot vispār, t.i., rēķinot vienotu mediānu no visām saņemtajām atbildēm, kā tas darīts pie personiskā transporta iegādes).

Mediānu apvienošanas algoritms atspoguļots 11.tabulā. Ar vienādu burtu tabulā rindas ietvaros atspoguļotas situācijas, kad mediāna šiem mājsaimniecību tipiem aprēķināta kopīgi un neatšķiras.

11.tabula. Mājsaimniecību izdevumu mediānu apvienošanas algoritms izdevumiem, kam raksturīgs mājsaimniecību patēriņa modelis¹³³

	Viena darb-spējīgā mājsaim-niecība	Viena pensi-onāra mājsaim-niecība	Divu darb-spējīgo mājsaim-niecība	Cita divu pieau-gušo mājsaim-niecība	Trīs un vairāku pieaugušo mājsaim-niecība	Mājsaim-niecības ar vienu bērnu	Mājsaim-niecības ar diviem un vairāk bērniem
Mājokļa īre un komunālie pakalpojumi	A	A	B	B	C	C	D
Nelielas saimniecības preces	A	A	B	B	C	C	D
Mēbeļu un mājsaimniecības ierīču iegāde vai remonts, kā arī audumu, trauku, instrumentu un darbarīku mājai iegāde	A	A	B	B	C	C	D
Pasta un citi sūtījumi	A	A	B	B	C	C	D
Dažādas administratīvās izmaksas, sodu un alimentu nomaksa	A	A	B	B	C	C	D
Kultūra un sports	A	A	B	B	C	C	D
Grāmatu iegāde	A	A	B	B	C	C	D
Tūrisma braucieni pa Latviju, kā arī viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumi Latvijā	A	A	B	B	C	C	D
Dažādas vajadzības	A	A	B	B	C	C	D
Datoru un to aprīkojumu iegāde un remonts, kā arī programmatūra	A	A	B	B	C	C	C
Mājokļa remonts vai nelieli remonta pakalpojumi	A	A	B	B	C	C	C
Sociālā aprūpe vai arī palīdzība mājas darbos, aukļu pakalpojumi	A	A	B	B	C	C	C
Sabiedriskais transports	A	A	B	B	C	C	C
Remonts, kas veikts servisā, tehniskā apskate, auto transporta līdzekļa vadīšanas kursi	A	A	B	B	C	C	C
Personiskā transporta uzturēšana	A	A	B	B	C	C	C
Televizoru, mūzikas instrumentu, sporta un hobbija inventāru un līdzīgu preču iegāde vai remonts	A	A	B	B	C	C	C
Personiskā transporta līdzekļi	A	A	A	A	A	A	A
Bērnudārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumi	–	–	–	–	–	A	B
Mācību maksa augstskolā, dažādiem kursiem un pulciņiem	A	–	A	A	A	B	C

¹³³ Vienāds burts rindas ietvaros nozīmē, ka mājsaimniecību tipiem mediāna noteikta kopīgi un tāpēc neatšķiras. Atšķirīgi burti rindas ietvaros norāda, ka šim mājsaimniecību tipam noteiktas atšķirīgas mediānas. Tādējādi, ja rindā “Kultūra un sports” izmantoti burti A, B, C un D, tas nozīmē, ka šai izdevumu kategorijai aprēķinātas četras dažādas mediānas, bet savstarpēji vienādas tās ir tiem mājsaimniecību tipiem, kuriem ir vienāds burts. Savukārt rindā “Personiskā transporta līdzekļi” ir tikai burts A, tādējādi mediāna starp mājsaimniecību tipiem nav diferencēta.

Gadījumi, kad tabulā redzama svītriņa, nozīmē, ka attiecīgais izdevumu tips uz šo mājsaimniecību tipu netiek attiecināts (piemēram, izdevumu mediāna par bērnudārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumiem tiek aprēķināti tikai tām mājsaimniecībām, kurās ir bērni).

Individuālās patēriņa modeļa izdevumu kategorijas tabulā nav iekļautas, jo tiek aprēķinātas pēc cita algoritma – šādā gadījumā mediānas tika diferencētas atkarībā no indivīdu tipiem (darbspējīgie, pensionāri, bērni) un reizinātas ar šādu cilvēku skaitu mājsaimniecībā – sīkāk tas apskatīts apakšnodaļā “Izdevumu diferencēšana starp darbspējīgajiem, pensionāriem un bērniem tiem izdevumiem, kam raksturīgs individuālā patēriņa modelis”.

Izdevumu diferencēšana starp darbspējīgajiem, pensionāriem un bērniem tiem izdevumiem, kam raksturīgs individuālā patēriņa modelis

Vienkāršākais veids, kā aprēķināt izdevumus tad, ja izdevumu tipam raksturīgs individuāls patēriņš, būtu pēc personu skaita. Tomēr darbspējīgo, pensionāru un bērnu patēriņš atšķiras, līdz ar to iespēju robežās mediānas starp šiem trim personu tipiem diferencētas (tiesa, daļā izdevumu kategoriju faktiskas diferencēšanas šobrīd nav, jo mediānu faktiskās vērtības sakrīt, taču situācija var mainīties nākotnē).

Mediāna viena darbspējīgā izdevumiem iegūta no izdevumu mediānas uz cilvēku no tām mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais. Līdzīgā veidā mediāna pensionāru izdevumiem aprēķināta no izdevumu mediānas uz cilvēku no tām mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs, bet mediāna bērnu izdevumiem aprēķināta no izdevumu mediānas uz cilvēku no tām mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns.

Vairumā individuālo izdevumu kategoriju mediānas rēķinātas no faktiskajiem izdevumiem. Tomēr medicīnas izdevumu gadījumā (kategorijas “zāles, ārstu apmeklējumi” un “zobārsta pakalpojumi un pirkumi, kas saistīti ar veselības aprūpi”) izmantotas optimālo izdevumu mediānas, bet izdevumiem par sabiedrisko ēdināšanu – minimālo izdevumu mediāna, kurus respondenti nosauca kā atbilstošus kritiskas taupības apstākļiem.

Izdevumu attiecināmība mājsaimniecību tipiem

Pēc tam, kad noteiktas nepieciešamo izdevumu pamatsummas, nepieciešams izlemt, cik plašam mājsaimniecību lokam katrs izdevumu veids attiecināms. Šim nolūkam tika izmantotas respondentu atbildes par optimālajiem izdevumiem, t.i., kāda mājsaimniecību daļa no katra mājsaimniecību tipa šāda veida izdevumus norādījusi kā nepieciešamus, lai apmierinātu vajadzības (t.i., vai nu nosaukusi summu, kādu šīm vajadzībām optimālā situācijā tērētu, vai arī kā minimums norādījusi, ka šādi izdevumi tādā gadījumā būtu, nekonkretizējot izdevumu apjomu).

Tālāk šis rādītājs noapaļotā veidā (līdz veselam desmitam procentu) tika izmantots kā attiecināmības rādītājs, ko reizināt ar aprēķināto mediānu konkrētajam mājsaimniecību tipam. Turklāt attiecināmības rādītāju gadījumā netika veikta līdzīga rādītāju apvienošana no dažādiem mājsaimniecību tipiem kā izdevumu mediānu gadījumā – katrs attiecināmības

rādītājs rēķināts konkrētajam māsaimniecību tipam, jo šis procentuālais rādītājs pakļauts daudz zemākam fluktuāciju riskam. Lai šo fluktuāciju risku nākotnē vēl iespējami mazinātu, arī izmantots noapaļojums līdz veselam desmitam procentu (piemēram no 94,7% uz 90% vai no 95,7% uz 100%).

Ir svarīgi ņemt vērā, ka ne visi pirkumi ir veicami reizi gadā. Lielākie no tiem ir izdevumi personiskā transporta iegādei, kur piemērota cita aprēķina loģika. Aprēķina pamatā tiek izmantota konstante 1/7, kas aprēķināts, balstoties uz apdrošināšanas kompānijas “If P&C Insurance” AS Latvijas filiālē veiktā pētījuma datiem¹³⁴. Tāpēc iztikas minimumā paredzama auto nomaiņa reizi 7 gados.

Līdz ar to tam māsaimniecību tipam, kur visbiežāk (50% māsaimniecību) norādīts, ka šādi izdevumi optimālā situācijā būtu nepieciešami – māsaimniecībām ar diviem vai vairāk bērniem – mediānai piemērota nevis 50% attiecināmība (kas nozīmētu, ka pusei šī tipa māsaimniecību auto iegāde nepieciešama ik gadu), bet gan attiecināmība 1/7 jeb ~ 14%. Respektīvi, šīm māsaimniecībām visos gadījumos paredzēta auto iegāde, taču reizi 7 gados. Pārējiem māsaimniecību tiptiem te piemērots zemāks attiecināmības rādītājs, kas samazināts proporcionāli tam, kādā mērā šo māsaimniecību pārstāvji norādījuši, ka izdevumi personiskā transporta iegādei viņiem būtu nepieciešami. Piemēram, divu darbaspējīgo māsaimniecības šādu atbildi sniegušas 40% gadījumu, tādējādi attiecināmība viņu gadījumā proporcionāli pret māsaimniecībām ar diviem un vairāk bērniem rēķināta šādi: $(40\%/50\%)*(1/7) = 11\%$.

Kā alternatīva konstantei 7 tika izvērtēta iespēja izmantot proporciju, ko iegūstam, dalot to māsaimniecību īpatsvaru, kam ir privātais transports, ar to māsaimniecību īpatsvaru, kas transportu pirkuši pēdējā gada laikā. Šogad šis dalījums būtu 8,6, respektīvi, auto tiek nomainīts reizi 8,6 gados. Tomēr, ja šo rādītāju regulāri pārrēķinātu, pārāk būtisku iespaidu varētu atstāt nejaušas fluktuācijas, līdz ar to kā stabilāks risinājums tika izvēlēta konstante 7.

Sabiedriskās ēdināšanas izdevumiem, kas būtiskā mērā dublē izdevumus pārtikai, arī attiecināmības rādītājs (tāpat kā pati mediāna) rēķināts nevis pēc optimālā, bet pēc minimālā scenārija, t.i., procentuālais rādītājs parāda, cik liela daļa māsaimniecību norādījušas, ka bez šiem izdevumiem nevarētu iztikt pat absolūtas taupības apstākļos.

Iztikas minimuma aprēķināšana izdevumu kategorijām un māsaimniecību tiptiem

Tālākais solis ir mediānu un attiecināmības reizinājums. Šāda reizinājuma pamatā ir apstāklis, ka izstrādāt iztikas minimumu katrai individuālai māsaimniecībai jebkurā gadījumā nav iespējams, tāpēc tas tiek rēķināts māsaimniecību tiptiem, nepieciešamo summu reizinot ar to šāda tipa māsaimniecību īpatsvaru, kam šie izdevumi ir vajadzīgi. Piemēram, ja attiecināmība ir 80%, tas nozīmē, ka 20% šādi izdevumi nav nepieciešami, līdz ar to pamatsumma (mediāna) tiek samazināta par 20%.

¹³⁴ Pētījums: Latvijas iedzīvotāji pārsvarā maina automašīnu apnicīgā remonta dēļ. If, 2020. <https://www.if.lv/par-if/medijiem/2020/petijums-latvijas-iedzivotaji-parsvara-maina-automasinu-apniciga-remonta-del>

12.tabulā atspoguļotas mediānas, attiecināmības rādītāji un to savstarpējie reizinājumi tai izdevumu daļai, kam raksturīgs mājsaimniecību patēriņa modelis.

13.tabulā atspoguļotas aprēķinātās mediānas, attiecināmības rādītāji un to savstarpējie reizinājumi tai izdevumu daļai, kam raksturīgs individuālais patēriņa modelis. Medicīnas izdevumu gadījumā mediāna ņemta no optimālajiem izdevumiem, savukārt sabiedriskās ēdināšanas gadījumā – no izdevumiem, ko mājsaimniecības atzinušas par minimāli iespējamajiem.

12.tabula. Iztikas minimumi mēnesī izdevumu kategorijām, kam raksturīgs mājsaimniecību patēriņa modelis

	Mājokļa īre un komunālie pakalpojumi			Nelielas saimniecības preces		
	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	100%	100,00	100,00	100%	7,88	7,88
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	100%	110,00	110,00	100%	14,05	14,05
Viena pensionāra mājsaimniecība	100%	100,00	100,00	100%	7,88	7,88
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	100%	110,00	110,00	100%	14,05	14,05
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	100%	120,00	120,00	100%	20,00	20,00
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	100%	120,00	120,00	100%	20,00	20,00
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	100%	150,00	150,00	100%	25,00	25,00
	Mājokļa remonts vai nelieli remonta pakalpojumi			Mēbeļu un mājsaimniecības ierīču iegāde vai remonts, kā arī audumu, trauku, instrumentu un darbarīku mājai iegāde		
	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	80%	5,00	4,00	80%	9,79	7,83
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	90%	10,90	9,81	90%	12,50	11,25
Viena pensionāra mājsaimniecība	80%	5,00	4,00	70%	9,79	6,85
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	90%	10,90	9,81	90%	12,50	11,25
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	90%	16,67	15,00	90%	16,67	15,00
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	90%	16,67	15,00	90%	16,67	15,00
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	90%	16,67	15,00	90%	25,00	22,50
	Sociālā aprūpe vai arī palīdzība mājas darbos, aukļu pakalpojumi			Pasta un citi sūtījumi		
	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	20%	33,50	6,70	60%	0,83	0,50
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	20%	20,00	4,00	70%	1,67	1,17
Viena pensionāra mājsaimniecība	30%	33,50	10,05	40%	0,83	0,33
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	20%	20,00	4,00	60%	1,67	1,00
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	30%	50,00	15,00	70%	1,92	1,34
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	20%	50,00	10,00	70%	1,92	1,34
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	30%	50,00	15,00	80%	2,50	2,00

	Dažādas administratīvās izmaksas, sodu un alimentu nomaksa			Sabiedriskais transports		
	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	80%	2,00	1,60	80%	10,00	8,00
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	90%	5,00	4,50	70%	20,00	14,00
Viena pensionāra mājsaimniecība	60%	2,00	1,20	60%	10,00	6,00
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	80%	5,00	4,00	70%	20,00	14,00
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	90%	8,33	7,50	70%	30,00	21,00
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	90%	8,33	7,50	70%	30,00	21,00
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	100%	10,00	10,00	60%	30,00	18,00
	Personiskā transporta līdzekļi (attiecināmība ar koeficientu 1/7)			Remonts, kas veikts servisā, tehniskā apskate, auto transporta līdzekļa vadīšanas kursi		
	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	9%	58,33	5,00	30%	8,65	2,60
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	11%	58,33	6,67	60%	20,83	12,50
Viena pensionāra mājsaimniecība	3%	58,33	1,67	10%	8,65	0,87
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	9%	58,33	5,00	40%	20,83	8,33
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	11%	58,33	6,67	50%	25,00	12,50
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	11%	58,33	6,67	70%	25,00	17,50
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	14%	58,33	8,33	80%	25,00	20,00
	Personiskā transporta uzturēšana			Bērnodārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumi		
	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	40%	25,14	10,06	0%		
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	60%	70,00	42,00	0%		
Viena pensionāra mājsaimniecība	10%	25,14	2,51	0%		
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	40%	70,00	28,00	0%		
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	60%	100,00	60,00	0%		
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	70%	100,00	70,00	60%	2,50	1,50
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	80%	100,00	80,00	80%	6,85	5,48
	Mācību maksa augstskolā, dažādiem kursiem un pulciņiem			Kultūra un sports		
	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	20%	16,67	3,33	60%	15,00	9,00
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	30%	16,67	5,00	70%	20,00	14,00
Viena pensionāra mājsaimniecība	0%			40%	15,00	6,00
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	10%	16,67	1,67	50%	20,00	10,00
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	40%	16,67	6,67	70%	30,00	21,00
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	50%	5,26	2,63	80%	30,00	24,00
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	60%	8,27	4,96	80%	50,00	40,00

	Grāmatu iegāde			Datoru un to aprīkojumu iegāde un remonts, kā arī programmatūra		
	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	50%	1,41	0,71	50%	4,17	2,09
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	60%	1,81	1,09	70%	16,12	11,28
Viena pensionāra mājsaimniecība	40%	1,41	0,56	20%	4,17	0,83
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	60%	1,81	1,09	50%	16,12	8,06
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	60%	3,33	2,00	60%	16,77	10,06
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	70%	3,33	2,33	80%	16,77	13,42
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	80%	3,75	3,00	80%	16,77	13,42
	Televizoru, mūzikas instrumentu, sporta un hobija inventāru un līdzīgu preču iegāde vai remonts			Tūrisma braucieni pa Latviju, kā arī viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumi Latvijā		
	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	60%	4,39	2,63	60%	5,42	3,25
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	70%	5,00	3,50	70%	8,33	5,83
Viena pensionāra mājsaimniecība	40%	4,39	1,76	40%	5,42	2,17
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	60%	5,00	3,00	60%	8,33	5,00
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	70%	9,73	6,81	60%	8,33	5,00
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	80%	9,73	7,79	80%	8,33	6,67
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	80%	9,73	7,79	100%	16,40	13,12
	Dažādas vajadzības					
	Attiecināmība	Mediāna	Iztikas minimums			
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	80%	12,00	9,60			
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	90%	20,00	18,00			
Viena pensionāra mājsaimniecība	90%	12,00	10,80			
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	90%	20,00	18,00			
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	100%	20,00	20,00			
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	100%	20,00	20,00			
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	90%	30,00	27,00			

13.tabula. Iztikas minimumi mēnesī izdevumu kategorijām, kam raksturīgs individuālā patēriņa modelis

Mobilā telefona rēķina apmaksa	Mediāna			Attiecināmība	Iztikas minimums		
	1 darbspējīgajam	1 pensionāram	1 bērnam		1 darbspējīgajam	1 pensionāram	1 bērnam
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	8,74			100%	8,74		
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	8,74			100%	8,74		
Viena pensionāra mājsaimniecība		6,00		100%		6,00	
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	8,74	6,00		100%	8,74	6,00	
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	8,74	6,00		100%	8,74	6,00	
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	8,74	6,00	8,75	100%	8,74	6,00	8,75
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	8,74	6,00	8,75	100%	8,74	6,00	8,75

Mobilo vai stacionāro tālrunu iegāde vai remonts	Mediāna			Attiecināmība	Iztikas minimums		
	1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam		1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	4,86			70%	3,40		
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	4,86			80%	3,89		
Viena pensionāra mājsaimniecība		4,17		60%		2,50	
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	4,86	4,17		70%	3,40	2,92	
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	4,86	4,17		80%	3,89	3,34	
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	4,86	4,17	4,42	80%	3,89	3,34	3,54
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	4,86	4,17	4,42	90%	4,37	3,75	3,98
Apģērbs un apavi, kā arī somas	Mediāna			Attiecināmība	Iztikas minimums		
	1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam		1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	6,25			90%	5,63		
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	6,25			90%	5,63		
Viena pensionāra mājsaimniecība		4,17		90%		3,75	
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	6,25	4,17		90%	5,63	3,75	
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	6,25	4,17		90%	5,63	3,75	
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	6,25	4,17	4,42	90%	5,63	3,75	3,98
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	6,25	4,17	4,42	90%	5,63	3,75	3,98
Skaistumkopšanas preces un pakalpojumi, kā arī higiēnas preces	Mediāna			Attiecināmība	Iztikas minimums		
	1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam		1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	10,00			100%	10,00		
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	10,00			100%	10,00		
Viena pensionāra mājsaimniecība		10,00		100%		10,00	
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	10,00	10,00		100%	10,00	10,00	
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	10,00	10,00		100%	10,00	10,00	
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	10,00	10,00	10,00	100%	10,00	10,00	10,00
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	10,00	10,00	10,00	100%	10,00	10,00	10,00
Personiskās higiēnas elektroierīču, rokas pulksteņu, juvelierizstrādājumu, bižutērijas iegāde vai remonts	Mediāna			Attiecināmība	Iztikas minimums		
	1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam		1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	1,39			60%	0,83		
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	1,39			80%	1,11		
Viena pensionāra mājsaimniecība		0,83		40%		0,33	
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	1,39	0,83		60%	0,83	0,50	
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	1,39	0,83		70%	0,97	0,58	
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	1,39	0,83	1,04	80%	1,11	0,67	0,83
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	1,39	0,83	1,04	80%	1,11	0,67	0,83
Zāles, ārstu apmeklējumi (optimālo izdevumu mediāna)	Mediāna			Attiecināmība	Iztikas minimums		
	1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam		1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	25,00			100%	25,00		
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	25,00			100%	25,00		
Viena pensionāra mājsaimniecība		50,00		100%		50,00	
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	25,00	50,00		100%	25,00	50,00	
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	25,00	50,00		100%	25,00	50,00	
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	25,00	50,00	16,67	100%	25,00	50,00	16,67
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	25,00	50,00	16,67	100%	25,00	50,00	16,67

Zobārsta pakalpojumi un pirkumi, kas saistīti ar veselības aprūpi (optimālo izdevumu mediāna)	Mediāna			Attiecīgā attiecīgā	Iztikas minimums		
	1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam		1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	8,33			80%	6,67		
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	8,33			100%	8,33		
Viena pensionāra mājsaimniecība		9,56		80%		7,65	
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	8,33	9,56		100%	8,33	9,56	
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	8,33	9,56		100%	8,33	9,56	
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	8,33	9,56	6,94	100%	8,33	9,56	6,94
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	8,33	9,56	6,94	100%	8,33	9,56	6,94
Sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumi (minimālo izdevumu mediāna)	Mediāna			Attiecīgā attiecīgā	Iztikas minimums		
	1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam		1 darbspējīgam	1 pensionāram	1 bērnam
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	10,00			30%	3,00		
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	10,00			30%	3,00		
Viena pensionāra mājsaimniecība		10,00		20%		2,00	
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	10,00	10,00		10%	1,00	1,00	
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	10,00	10,00		20%	2,00	2,00	
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	10,00	10,00	10,00	60%	6,00	6,00	6,00
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	10,00	10,00	10,00	60%	6,00	6,00	6,00

Teritoriālo koeficientu piemērošana

Daļa izdevumu – īpaši tie, kas saistās ar pakalpojumiem un transportu – Latvijā atšķiras atkarībā no dzīvesvietas. Šīs atšķirības ir nozīmīgi ņemt vērā arī iztikas minimuma aprēķināšanā. Tomēr esošais respondentu skaits nepieļauj tik sīkus griezumus, lai vienlaikus datu kopu šķeltu gan pēc mājsaimniecību tipiem, gan vēl pēc teritorijām.

Tāpēc teritoriālās atšķirības tika aprēķinātas visai datu kopai, nevis katram mājsaimniecību tipam atsevišķi, un piemērotas papildu koeficientu veidā tām izdevumu kategorijām, kurās, pirmkārt, pastāv šādas izdevumu atšķirības, un kur, otrkārt, šīs atšķirības ir loģiski pamatojamas, nevis izriet no neliela nejaušu atbilžu skaita, kuras sniedzis neliels respondentu loks.

Koeficientu diferencēšanai tika izmantota viena no divām pieejām:

- izdevumu mediānas attiecīgās dzīvesvietas tipā (piemēram, laukos) dalījums ar izdevumu mediānu valstī kopumā (līdzīgi kā mājsaimniecību tipu mediānu diferenciacijā te vērā ņemtas tikai tās mājsaimniecības, kas norādījušas izdevumus, turklāt tikai tad, ja attiecīgajā izdevumu kategorijā neviens cits nesedz izdevumus vai to daļu mājsaimniecības vietā);
- pirkumu veikšo īpatsvara attiecīgās dzīvesvietas tipā (piemēram, laukos) dalījums ar pirkumu veikšo īpatsvaru kopumā.

Pēdējā pieeja attiecas uz privāto transportu un tā izmantošanu, turklāt arī izmantošanas attiecināmībai izmantoti tie paši koeficienti, kas izriet no pirkšanas biežuma. Izvērtējot transporta iekļaušanu iztikas minimumā, veikts ievērojams Rīgas un lauku pretnostatījums – Rīgā piemērots ievērojami augstāks koeficients sabiedriskā transporta izmantošanai un ievērojami zemāks koeficients privātā transporta iegādei un izmantošanai, salīdzinot ar

laukiem – tas izriet no sabiedriskā transporta pieejamības un izmantošanas iespēju atšķirībām, secinot, ka laukos privātais transports bieži ir nepieciešamība, kamēr Rīgā – vairumā gadījumu ērtības.

Diferenciācijai izmantots dalījums trīs grupās – Rīga, citas pilsētas un lauki. Sākotnēji tika apskatīts modelis, kad citas pilsētas tika grupētas divās apakšgrupās (valsts pilsētas un citas), tomēr atšķirības koeficientos starp šīm apakšgrupām ne vienmēr bija loģiski pamatojamas, tādējādi tika pieņemts lēmums diferenciācijā izmantot tika trīs apdzīvoto vietu tipus.

Koeficientu atšķirības atspoguļotas 14.tabulā.

14.tabula. Iztikas minimumam atsevišķās izdevumu kategorijās piemērojamo papildus koeficientu tabula

	Teritoriālie koeficienti:			Aprēķināšanas pieeja:
	Rīga	Citas pilsētas	Lauki	
Mājokļa īre un komunālie pakalpojumi	1,27	1,09	0,73	Izdevumu mediānas attiecīgās dzīvesvietas tipā dalījums ar izdevumu mediānu valstī kopumā
Mājokļa remonts vai nelieli remonta pakalpojumi	0,80	0,73	1,07	
Sabiedriskais transports	1,50	0,75	0,75	
Kultūra un sports	1,60	0,80	0,93	
Personiskā transporta līdzekļi	0,36	0,88	1,58	Personiskā transporta iegādes biežuma attiecīgajā dzīvesvietas tipā dalījums ar personiskā transporta iegādes biežumu valstī kopumā
Transporta remonts, kas veikts servisā, tehniskā apskate, auto transporta līdzekļa vadīšanas kursi	0,36	0,88	1,58	
Personiskā transporta uzturēšana	0,36	0,88	1,58	

Tām izdevumu kategorijām, kuras tabulā nav atspoguļotas, diferencējošie teritoriālie koeficienti netika piemēroti.

Aprēķina piemērs

Lai aprēķina metodika būtu saprotamāka, sniegsim piemēru uz vienas izdevumu kategorijas – īres un komunālo maksājumu – bāzes. Mājokļa īre un komunālie maksājumi anketā tika mērīti vienkopus, ņemot vērā, ka divas izdevumu apakškategorijas – apkure, kā arī ūdensapgāde un ar mājokli saistītie pakalpojumi – no kopējās izdevumu masas veido aptuveni trīs ceturtdaļas, bet pārējās apakškategorijas ir relatīvi nenozīmīgas kopējā kontekstā¹³⁵. Nebija mazsvarīgi arī tas, ka cilvēki nereti vāji pārzina, kā sīkāk apakškategorijās sadalās viņu mājokļa izdevumi, tādējādi iegūtie dati, mērot izdevumus detalizētākā dalījumā, varēja būt neprecīzi.

¹³⁵ Skaīt pielikuma tabulu P3, kur redzams, ka elektroenerģija, gāze un cits kurināmais veido 52% no visiem kategorijā “Mājokļa īre un komunālie pakalpojumi” iekļautajiem izdevumiem (tabulas kontekstā gan precīzāk – izmaiņas apkures cenās no kopējo mājokļa un komunālo pakalpojumu inflācijas apjoma veido 52%), ūdensapgāde un citi ar mājokli saistītie pakalpojumi – 23%, bet, piemēram, īres maksa – tikai 7%. Faktiskais īres maksas īpatsvars visdrīzāk gan ir augstāks, ņemot vērā arī to īres segmenta daļu, kas ir pelēkajā ekonomikas daļā. Tomēr jebkurā gadījumā mājokļa īri maksā salīdzinoši neliela māsaimniecību daļa, turklāt zemākajās ienākumu kvintilēs šī daļa ir vēl retāka nekā sabiedrībā kopumā.

Aprēķina gaita izdevumu kategorijas iekšienē bija šāda – vispirms tika aprēķinātas mediānas no nosauktajām summām, izslēdzot tos gadījumus, kad izdevumus pilnā mērā nav segusi pati mājsaimniecība (piemēram, ja pašvaldība ir samaksājusi par komunālajiem maksājumiem). Konkrēti šai izdevumu kategorijai aprēķinātās mediānas bija četras (skatīt 11. un 12.tabulu):

- pirmā – kopīga viena darbaspējīgā mājsaimniecībām un viena pensionāra mājsaimniecībām – EUR 100;
- otrā – kopīga divu darbaspējīgo mājsaimniecībām un citām divu pieaugušo mājsaimniecībām – EUR 110;
- trešā – kopīga trīs vai vairāku pieaugušo mājsaimniecībām un mājsaimniecībām ar vienu bērnu – EUR 120;
- ceturta – mājsaimniecībām ar diviem vai vairāk bērniem – EUR 150.

Pēc tam tika iegūts attiecināmības procents – cik liela daļa no katra mājsaimniecību tipa norādījusi, ka optimālā situācijā tai šādi izdevumi būtu. Mājokļa īres un komunālo maksājumu gadījumā no visiem mājsaimniecību tiptiem šādi bija atbildējuši 99-100% aptaujāto, tādējādi izmantojamība visos gadījumos tika noapaļota līdz 100%. Pie šāda attiecināmības procenta izdevumu apjoms īrei un komunālajiem maksājumiem visiem mājsaimniecību tiptiem tika noteikts atbilstoši aprēķināto mediānu vērtībām (ja kādā gadījumā attiecināmība būtu zemāka, tad mediāna tiktu reizināta ar attiecīgo attiecināmības koeficientu, piemēram, 90%).

Tālāk visu mājsaimniecību tipu kopējā izdevumu mediāna īrei un komunālajiem maksājumiem Rīgā (EUR 140), citās pilsētās (EUR 120) un laukos (EUR 80) tika dalīta ar valsts kopējo izdevumu mediānu īrei un komunālajiem maksājumiem (EUR 110), nosakot dzīvesvietas koeficientus (1,27 Rīgai; 1,09 citām pilsētām; 0,73 laukiem).

Visbeidzot, nosakot izdevumus mājsaimniecībām īrei un komunālajiem maksājumiem šie koeficienti tika reizināti ar mediānām. Piemēram, viena pensionāra mājsaimniecības gadījumā mediāna EUR 100 Rīgas gadījumā tika reizināta ar 1,27, iegūstot EUR 127, bet lauku gadījumā – ar 0,73, iegūstot EUR 73).

IZTIKAS MINIMUMA KOPSUMMAS NOTEIKŠANA

Iztikas minimums vienai mājsaimniecībai ir summa no:

- mājsaimniecības izdevumiem (konstanta summa konkrētam mājsaimniecības tipam noteiktā dzīvesvietas tipā);
- individuālajiem nepārtikas izdevumiem (atbilstoši darbspējīgo, pensionāru un bērnu skaitam¹³⁶, turklāt veikta diferenciacija pa mājsaimniecību tipiem);
- individuālajiem pārtikas izdevumiem (atbilstoši personu skaitam piecās vecumu grupās¹³⁷).

Tā kā tiek ņemts vērā viss minētais faktoru kopums, iztikas minimuma kopsummu aprēķināšana ir visai kompleksa.

Mājsaimniecību lielums (vismaz teorētiski) nav ierobežots, tāpēc sniegt pilnīgi visu iespējamo mājsaimniecību iztikas minimumu aprēķinu rezultātus šeit nav iespējams. Līdz ar to 15.tabulā sniegti iztikas minimuma apjomi dažādiem mājsaimniecību tipiem un vidējās vērtības.

15.tabula. Iztikas minimuma apjomi, EUR, dažādiem mājsaimniecību tipiem atkarībā no sastāva un dzīvesvietas

Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības sastāvs ¹³⁸					Iztikas minimums mājsaimniecībai			Iztikas minimums uz cilvēku		
	D	P	B1	B2	B3	Rīga	Cita pilsēta	Lauki	Rīga	Cita pilsēta	Lauki
Viena darbspējīgā mājsaimniecība	1					424,36	401,88	380,39	424,36	401,88	380,39
Divu darbspējīgo mājsaimniecība	2					727,73	717,14	725,09	363,87	358,57	362,55
Viena pensionāra mājsaimniecība		1				417,21	392,08	361,37	417,21	392,08	361,37
Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	1	1				710,84	693,15	686,70	355,42	346,58	343,35
		2				721,50	703,81	697,36	360,75	351,91	348,68

¹³⁶ Bērnu vecumu un personu dzīvesvietas šo izdevumu gadījumā nediferencē.

¹³⁷ Izdevumi tiek diferencēti starp darbspējīgajiem, pensionāriem un trim bērnu vecumgrupām (līdz 6 gadiem, 7-14 gadi, 15-17 gadi). Dzīvesvietas un mājsaimniecību tipus šo izdevumu gadījumā nediferencē.

¹³⁸ Lietotie saīsinājumi: D – darbspējīgo skaits; P – pensionāru skaits; B1 – bērnu skaits līdz 6 gadu vecumam; B2 – bērnu skaits no 7 līdz 14 gadiem; B3 – bērnu skaits no 15 līdz 17 gadiem.

Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības sastāvs					Iztikas minimums mājsaimniecībai			Iztikas minimums uz cilvēku		
	D	P	B1	B2	B3	Rīga	Cita pilsēta	Lauki	Rīga	Cita pilsēta	Lauki
Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	3					1016,54	1002,28	1021,85	338,85	334,09	340,62
	2	1				1027,07	1012,82	1032,39	342,36	337,61	344,13
	1	2				1037,61	1023,36	1042,93	345,87	341,12	347,64
		3				1048,15	1033,90	1053,47	349,38	344,63	351,16
	4					1232,90	1218,64	1238,21	308,23	304,66	309,55
	3	1				1243,44	1229,18	1248,75	310,86	307,30	312,19
	2	2				1253,97	1239,72	1259,29	313,49	309,93	314,82
	1	3				1264,51	1250,26	1269,83	316,13	312,57	317,46
		4				1275,05	1260,80	1280,37	318,76	315,20	320,09
Mājsaimniecības ar vienu bērnu	1		1			731,11	722,24	752,69	365,56	361,12	376,35
		1	1			741,59	732,72	763,18	370,80	366,36	381,59
	2		1			951,61	942,74	973,19	317,20	314,25	324,40
	1	1	1			962,09	953,22	983,68	320,70	317,74	327,89
		2	1			972,57	963,71	994,16	324,19	321,24	331,39
	3		1			1172,11	1163,24	1193,69	293,03	290,81	298,42
	2	1	1			1182,59	1173,72	1204,18	295,65	293,43	301,05
	1	2	1			1193,07	1184,21	1214,66	298,27	296,05	303,67
		3	1			1203,56	1194,69	1225,14	300,89	298,67	306,29
	1			1		777,54	768,67	799,12	388,77	384,34	399,56
		1		1		788,02	779,15	809,61	394,01	389,58	404,81
	2			1		998,04	989,17	1019,62	332,68	329,72	339,87
	1	1		1		1008,52	999,65	1030,11	336,17	333,22	343,37
		2		1		1019,00	1010,14	1040,59	339,67	336,71	346,86
	3			1		1218,54	1209,67	1240,12	304,64	302,42	310,03
	2	1		1		1229,02	1220,15	1250,61	307,26	305,04	312,65
	1	2		1		1239,50	1230,64	1261,09	309,88	307,66	315,27
		3		1		1249,99	1241,12	1271,57	312,50	310,28	317,89
	1				1	810,35	801,48	831,93	405,18	400,74	415,97
		1			1	820,83	811,96	842,42	410,42	405,98	421,21
	2				1	1030,85	1021,98	1052,43	343,62	340,66	350,81
	1	1			1	1041,33	1032,46	1062,92	347,11	344,15	354,31
		2			1	1051,81	1042,95	1073,40	350,60	347,65	357,80
	3				1	1251,35	1242,48	1272,93	312,84	310,62	318,23
	2	1			1	1261,83	1252,96	1283,42	315,46	313,24	320,86
	1	2			1	1272,31	1263,45	1293,90	318,08	315,86	323,48
	3			1	1282,80	1273,93	1304,38	320,70	318,48	326,10	

Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības sastāvs					Iztikas minimums mājsaimniecībai			Iztikas minimums uz cilvēku		
	D	P	B1	B2	B3	Rīga	Cita pilsēta	Lauki	Rīga	Cita pilsēta	Lauki
Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	1		1	1		1018,53	1001,01	1032,49	339,51	333,67	344,16
		1	1	1		1028,95	1011,43	1042,91	342,98	337,14	347,64
	2		1	1		1239,52	1222,00	1253,48	309,88	305,50	313,37
	1	1	1	1		1249,93	1232,41	1263,89	312,48	308,10	315,97
		2	1	1		1260,35	1242,83	1274,31	315,09	310,71	318,58
	3		1	1		1460,51	1442,98	1474,46	292,10	288,60	294,89
	2	1	1	1		1470,92	1453,40	1484,88	294,18	290,68	296,98
	1	2	1	1		1481,33	1463,81	1495,29	296,27	292,76	299,06
		3	1	1		1491,75	1474,23	1505,71	298,35	294,85	301,14
	1		1		1	1051,34	1033,82	1065,30	350,45	344,61	355,10
		1	1		1	1061,76	1044,24	1075,72	353,92	348,08	358,57
	2		1		1	1272,33	1254,81	1286,29	318,08	313,70	321,57
	1	1	1		1	1282,74	1265,22	1296,70	320,69	316,31	324,18
		2	1		1	1293,16	1275,64	1307,12	323,29	318,91	326,78
	3		1		1	1493,32	1475,79	1507,27	298,66	295,16	301,45
	2	1	1		1	1503,73	1486,21	1517,69	300,75	297,24	303,54
	1	2	1		1	1514,14	1496,62	1528,10	302,83	299,32	305,62
		3	1		1	1524,56	1507,04	1538,52	304,91	301,41	307,70
	1			1	1	1097,77	1080,25	1111,73	365,92	360,08	370,58
		1		1	1	1108,19	1090,67	1122,15	369,40	363,56	374,05
	2			1	1	1318,76	1301,24	1332,72	329,69	325,31	333,18
	1	1		1	1	1329,17	1311,65	1343,13	332,29	327,91	335,78
		2		1	1	1339,59	1322,07	1353,55	334,90	330,52	338,39
	3			1	1	1539,75	1522,22	1553,70	307,95	304,44	310,74
	2	1		1	1	1550,16	1532,64	1564,12	310,03	306,53	312,82
	1	2		1	1	1560,57	1543,05	1574,53	312,11	308,61	314,91
		3		1	1	1570,99	1553,47	1584,95	314,20	310,69	316,99
	1		2	1		1153,18	1135,66	1167,14	288,30	283,92	291,79
		1	2	1		1163,59	1146,07	1177,55	290,90	286,52	294,39
	2		2	1		1374,16	1356,64	1388,12	274,83	271,33	277,62
	1	1	2	1		1384,58	1367,06	1398,54	276,92	273,41	279,71
		2	2	1		1394,99	1377,47	1408,95	279,00	275,49	281,79
	3		2	1		1595,15	1577,63	1609,11	265,86	262,94	268,19
	2	1	2	1		1605,56	1588,04	1619,52	267,59	264,67	269,92
	1	2	2	1		1615,98	1598,46	1629,94	269,33	266,41	271,66
		3	2	1		1626,39	1608,87	1640,35	271,07	268,15	273,39
	1		1	2		1199,61	1182,09	1213,57	299,90	295,52	303,39
		1	1	2		1210,02	1192,50	1223,98	302,51	298,13	306,00

Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības sastāvs					Iztikas minimums mājsaimniecībai			Iztikas minimums uz cilvēku		
	D	P	B1	B2	B3	Rīga	Cita pilsēta	Lauki	Rīga	Cita pilsēta	Lauki
	2		1	2		1420,59	1403,07	1434,55	284,12	280,61	286,91
	1	1	1	2		1431,01	1413,49	1444,97	286,20	282,70	288,99
		2	1	2		1441,42	1423,90	1455,38	288,28	284,78	291,08
	3		1	2		1641,58	1624,06	1655,54	273,60	270,68	275,92
	2	1	1	2		1651,99	1634,47	1665,95	275,33	272,41	277,66
	1	2	1	2		1662,41	1644,89	1676,37	277,07	274,15	279,40
		3	1	2		1672,82	1655,30	1686,78	278,80	275,88	281,13
	1		1	1	1	1232,42	1214,90	1246,38	308,11	303,73	311,60
		1	1	1	1	1242,83	1225,31	1256,79	310,71	306,33	314,20
	2		1	1	1	1453,40	1435,88	1467,36	290,68	287,18	293,47
	1	1	1	1	1	1463,82	1446,30	1477,78	292,76	289,26	295,56
		2	1	1	1	1474,23	1456,71	1488,19	294,85	291,34	297,64
	3		1	1	1	1674,39	1656,87	1688,35	279,07	276,15	281,39
	2	1	1	1	1	1684,80	1667,28	1698,76	280,80	277,88	283,13
	1	2	1	1	1	1695,22	1677,70	1709,18	282,54	279,62	284,86
		3	1	1	1	1705,63	1688,11	1719,59	284,27	281,35	286,60
	1			2	1	1278,85	1261,33	1292,81	319,71	315,33	323,20
		1		2	1	1289,26	1271,74	1303,22	322,32	317,94	325,81
	2			2	1	1499,83	1482,31	1513,79	299,97	296,46	302,76
	1	1		2	1	1510,25	1492,73	1524,21	302,05	298,55	304,84
		2		2	1	1520,66	1503,14	1534,62	304,13	300,63	306,92
	3			2	1	1720,82	1703,30	1734,78	286,80	283,88	289,13
	2	1		2	1	1731,23	1713,71	1745,19	288,54	285,62	290,87
	1	2		2	1	1741,65	1724,13	1755,61	290,28	287,36	292,60
		3		2	1	1752,06	1734,54	1766,02	292,01	289,09	294,34
	1			1	2	1311,66	1294,14	1325,62	327,92	323,54	331,41
		1		1	2	1322,07	1304,55	1336,03	330,52	326,14	334,01
	2			1	2	1532,64	1515,12	1546,60	306,53	303,02	309,32
	1	1		1	2	1543,06	1525,54	1557,02	308,61	305,11	311,40
		2		1	2	1553,47	1535,95	1567,43	310,69	307,19	313,49
	3			1	2	1753,63	1736,11	1767,59	292,27	289,35	294,60
	2	1		1	2	1764,04	1746,52	1778,00	294,01	291,09	296,33
	1	2		1	2	1774,46	1756,94	1788,42	295,74	292,82	298,07
		3		1	2	1784,87	1767,35	1798,83	297,48	294,56	299,81
	1		1		2	1265,23	1247,71	1279,19	316,31	311,93	319,80
		1	1		2	1275,64	1258,12	1289,60	318,91	314,53	322,40
	2		1		2	1486,21	1468,69	1500,17	297,24	293,74	300,03
	1	1	1		2	1496,63	1479,11	1510,59	299,33	295,82	302,12

Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības sastāvs					Iztikas minimums mājsaimniecībai			Iztikas minimums uz cilvēku		
	D	P	B1	B2	B3	Rīga	Cita pilsēta	Lauki	Rīga	Cita pilsēta	Lauki
		2	1		2	1507,04	1489,52	1521,00	301,41	297,90	304,20
	3		1		2	1707,20	1689,68	1721,16	284,53	281,61	286,86
	2	1	1		2	1717,61	1700,09	1731,57	286,27	283,35	288,60
	1	2	1		2	1728,03	1710,51	1741,99	288,01	285,09	290,33
		3	1		2	1738,44	1720,92	1752,40	289,74	286,82	292,07
	1		2		1	1185,99	1168,47	1199,95	296,50	292,12	299,99
		1	2		1	1196,40	1178,88	1210,36	299,10	294,72	302,59
	2		2		1	1406,97	1389,45	1420,93	281,39	277,89	284,19
	1	1	2		1	1417,39	1399,87	1431,35	283,48	279,97	286,27
		2	2		1	1427,80	1410,28	1441,76	285,56	282,06	288,35
	3		2		1	1627,96	1610,44	1641,92	271,33	268,41	273,65
	2	1	2		1	1638,37	1620,85	1652,33	273,06	270,14	275,39
	1	2	2		1	1648,79	1631,27	1662,75	274,80	271,88	277,13
		3	2		1	1659,20	1641,68	1673,16	276,53	273,61	278,86

Vidējais Latvijas iztikas minimums nav noteikts, jo:

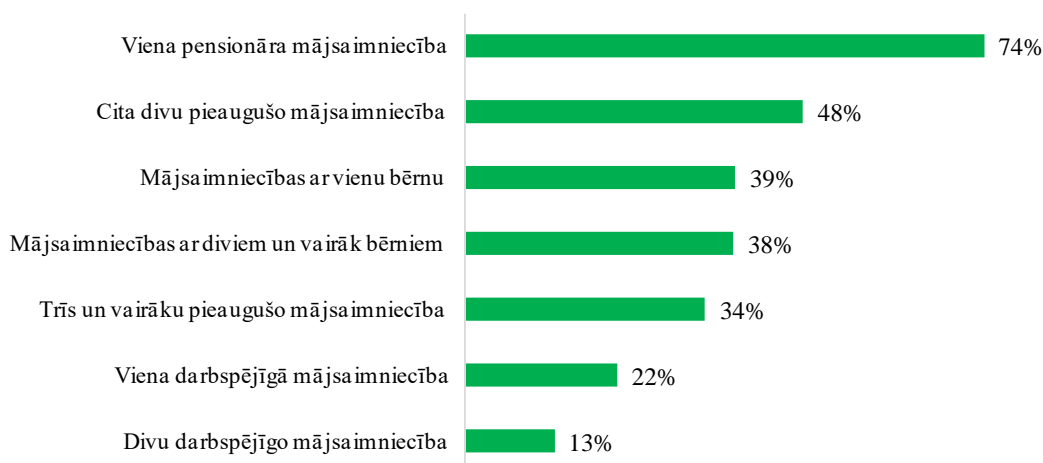
- šī summa būtu statistiska abstrakcija, kas neatspoguļotu vairuma Latvijas mājsaimniecību vajadzības – iztikas minimumi uz cilvēku dažādiem mājsaimniecību tipiem dažādās dzīvesvietās var atšķirties vairāk nekā par EUR 150 mēnesī;
- pat, ja šādu abstrakciju rēķinātu, tad tas visdrīzāk būtu jādara, ņemot vērā mājsaimniecību struktūru visā sabiedrībā, nevis tikai zemākajās kvintilēs, lai arī uz augstāko kvintiļu izdevumiem iztikas minimumam nav tiešas saistības – praksē tas nozīmētu augstāku vidējo iztikas minimumu, nekā tas raksturīgs zemākajām kvintilēm, jo augstākajās kvintilēs ir augstāks vienu un divu darbaspējīgo mājsaimniecību īpatsvars, kurām iztikas minimumi uz cilvēku ir augstāki nekā lielās mājsaimniecībās.

Tomēr aptaujas datu kopā var salīdzinoši precīzi noteikt, kāda sabiedrības daļa dzīvo zem tās robežas, kas aprēķināta kā iztikas minimums katras attiecīgās mājsaimniecības gadījumā (ņemot vērā gan mājsaimniecību tipu, gan dzīvesvietu, gan personu skaitu) – tie ir 42% mājsaimniecību (jeb 70% no trīs zemāko ienākumu kvintiļu mājsaimniecībām). Šeit ir svarīgi vēlreiz uzsvērt, ka tas neliecina, ka visas šīs mājsaimniecības dzīvotu absolūtā nabadzībā. Tas liecina, ka šīs mājsaimniecības dzīvo zem tā izdevumu standarta, kāds Latvijas sabiedrībā ir šobrīd pieņemts. Standartam paaugstinoties, īpatsvars var arī nemainīties vai pat pieaugt – tas vairāk ir atkarīgs no sabiedrībā pastāvošās nevienlīdzības un patēriņa standarta nekā no objektīvām iespējām apmierināt pamatvajadzības.

17.attēlā atspoguļots mājsaimniecību īpatsvars, kuru ienākumi ir zem iztikas minimuma vērtībām. Redzams, ka visaugstākais īpatsvars ir mājsaimniecībām, kurās ir pensionāri. Tas saistās ar diviem apstākļiem – no vienas puses, lielākā daļa pensiju ir relatīvi līdzīgas, tāpēc ievērojama pensionāru daļa koncentrējas 2.ienākumu kvintilē, no otras – nepieciešamo

izdevumu kopums pensionāriem, izmantojot šo metodiku, ir relatīvi augsts (galvenokārt uz izdevumu rēķina medicīniskajai un sociālajai aprūpei), tādējādi arī iespēju, ka ienākumi būs zem šīs summas, ir vairāk nekā mājsaimniecībās ar bērniem. Savukārt mājsaimniecības ar bērniem ir daudz nevienmērīgākas – daļai no tiem izdevumi ir zemāki nekā pensionāriem (38% no 1. ienākumu kvintiles mājsaimniecību ir bērni), savukārt daļai – ievērojami augstāki.

17.attēls. Mājsaimniecību īpatsvars zem iztikas minimuma vērtībām no visām Latvijas mājsaimniecībām dalījumā pa mājsaimniecību tipiem

Vismazāk zem aprēķinātās robežas ir darbaspējīgās mājsaimniecības, kurās nav ne bērnu, ne pensionāru. Tas saistās ar šīs sabiedrības daļas iespējām patstāvīgi pelnīt sev iztiku, ko vairums arī izmanto. Piemēram, ja salīdzinām tādus ienākumu veidus kā pensija vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts un neto darba alga, tad 2020.gadā vidējā vecuma pensija bija EUR 367,05¹³⁹, vidējā invaliditātes pensija – EUR 188,54¹⁴⁰, vidējais valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts – EUR 120,25¹⁴¹, savukārt vidējā neto darba alga atkarībā no gada ceturkšņa bija no EUR 813 līdz EUR 871¹⁴². Tas parāda, ka mājsaimniecībām, kurās ir tikai strādājošie, risks nokļūt zem aprēķinātā iztikas minimuma sliekšņa ir relatīvi zems.

¹³⁹ Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula SDG030. “Izmaksāto pensiju vidējais apmērs (euro)” https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_OD/OSP_OD__sociala__socdr__pensijas/SDG030.px/

¹⁴⁰ Turpat.

¹⁴¹ Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula SDG060. “Valsts sociālo pabalstu vidējais apmērs (euro)” https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_OD/OSP_OD__sociala__socdr__pensijas/SDG060.px/

¹⁴² Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula DSV040c. “Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa reģionos (eiro)” https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__EMP__DS__DSV/DSV040c

APRĒĶINĀTĀ INDIKATORA IZMANTOŠANAS IESPĒJAS UN NOSAUKUMS

Pētījuma noslēgumā tika rīkota otrā ekspertu diskusija, lai validētu izstrādāto iztikas minimumu, kā arī apkopotu ekspertu viedokļus par šī indikatora nosaukumu, pielietojuma iespējām, kā arī to, kā par indikatoru komunicēt ar sabiedrību pēc pētījuma.

Pirms diskusijas pētnieki un pasūtītājs jau visai skaidri apzinājās izstrādātā indikatora būtību, kā arī to, ar kādiem riskiem varētu saskarties, to ieviešot vai izmantojot. No tā arī izrietēja ar ekspertiem pārrunājams jautājumu loks, kā arī pieaicināto ekspertu sastāvs (salīdzinot ar pirmo diskusiju, akcents tika nedaudz novirzīts no sociālo pakalpojumu un pētniecības sfēras uz tiesību un komunikācijas sfēru).

Diskusija notika neklātienē *Zoom* platformā 2021.gada 3.septembrī. Moderators bija pētījuma vadītājs Māris Brants, piedalījās arī Labklājības ministrijas pārstāvji, bet uzaicinātie eksperti bija no:

- Baltijas sociālo zinātņu institūta;
- Centrālās statistikas pārvaldes;
- Latvijas Bankas;
- Latvijas Pašvaldību savienības;
- Latvijas Pretnabadzības tīkla;
- Latvijas Samariešu apvienības;
- “Neatkarīgās Rīta avīzes”;
- Rīgas domes Labklājības departamenta;
- Tiesībsarga biroja;
- Tieslietu ministrijas.

Pirms diskusijas dalībniekiem tika nosūtīti metodiski materiāli, kas deva iespēju iepazīties ar izstrādāto indikatoru un iecerēto diskusijas saturu. Diskusijā tika pārrunāti šādi jautājumi:

1. Kādu nosaukumu būtu optimāli izmantot tam, ko pētnieki ir izstrādājuši (šobrīd sauktam par iztikas minimumu)?
2. Kādu saskatāt šāda rādītāja praktisku pielietojumu Latvijas sociāli ekonomiskās politikas veidošanā?
3. Ar laiku mums par šiem jautājumiem būs jākomunicē plašāk – vispirms jau ar medijiem. Kādi būtu ieteikumi attiecībā uz to, kā šo ziņu vislabāk nodot (vispirms jau, lai izvairītos no kļūdainas uztveres, ka šis varētu būt absolūtās nabadzības indikators)?

Tā kā šie jautājumi tematiski pārklājas, diskusijas gaitā eksperti sniedza komentārus uzreiz par diviem no tiem vai pat – par visiem trim.

Paralēli tam tika veikts normatīvo aktu apkopojums, kas potenciāli varētu būt saistīti ar iztikas minimuma tālāku izmantošanu.

INDIKATORA IZMANTOŠANAS IESPĒJAS

Valstī ir dažādi normatīvie akti, kas nosaka no valsts vai pašvaldības puses izmaksājamos pabalstus dažādām sabiedrības kategorijām. Tomēr bieži ir pieņemta prakse, ka sociālie pabalsti tiek noteikti nevis uz pamatotiem un detalizētiem aprēķiniem par konkrēto vajadzību apmierināšanu, bet gan, ņemot vērā principu, ka pabalstam ir jābūt noteiktam, savukārt tā apmērs tiek diferencēts atbilstoši valsts vai pašvaldības budžeta iespējām. Piemēram, Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sēdē lietā Nr. 2019-24-03 Tiesībsargs uzsvēra, ka pabalsta garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai līmenis tiek noteikts, politiski vienojoties, bez konkrētas, ar ekonomiskiem apsvērumiem pamatotas metodoloģijas. Šāda kārtība esot pretrunā ar sociāli atbildīgas valsts principu ¹⁴³.

Ņemot vērā Satversmes tiesas lēmumu šajā lietā, kā arī Satversmes tiesas spriedumu lietā 2019-25-03¹⁴⁴, ar 2020.gada 24.novembrī tika veikti grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 33.pantā “Minimālo ienākumu sliekšņi sociālās palīdzības sniegšanai”, nosakot garantētā minimālā ienākumu sliekšņa un trūcīgas mājsaimniecības ienākumu sliekšņa apmērus, kuri saskaņā ar grozījumu anotāciju izriet no konkrētas aprēķināšanas metodoloģijas. Savukārt 34.pantā “Minimālo ienākumu sliekšņu pārskatīšana” noteikts, ka minimālo ienākumu sliekšņus pārskata likumā “Par sociālo drošību” noteiktajā kārtībā.

Grozījumi stājas spēkā 2021.gada 1.janvārī, GMI līmeni pirmajai personai mājsaimniecībā nosakot kā 20% no 2018.gada mājsaimniecību ienākumu mediānas (jeb no EUR 544), savukārt trūcīgas personas ienākumu sliekšni kā 50% no šīs mediānas ¹⁴⁵.

Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2020-07-03 savukārt par neatbilstošiem Satversmei atzina noteikumus, kas reglamentē vecuma pensiju minimālo apmēru¹⁴⁶. Tāpat noteikti jauni minimālie vecuma pensijas apmēri, kas ir atkarīgi no katra personas apdrošināšanas stāža gada.

¹⁴³ Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Spriedums 2020.gada 25.jūnijā lietā Nr.2019-24-03., 4.lpp.

https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/10/2019-24-03_Spriedums.pdf#search=2019-24-03

¹⁴⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Spriedums 2020.gada 16.jūlijā lietā Nr.2019-25-03. https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/11/2019-25-03_Spriedums.pdf#search=

¹⁴⁵ Rajejska Feliciāna u.c. Projekta papildu rezultāti Nr. 32 un 33. Ziņojums par būtisku sociālo pakalpojumu pieejamības ierobežojumu īstermiņa un vidēja termiņa ietekmi un priekšlikumi uzlabojumiem valsts un pašvaldību sociālās aizsardzības atbalsta pasākumu plānošanā un īstenošanā ārkārtējā situācijā. Vidzemes Augstskola, Rīgas Stradiņa universitāte, Latvijas Universitāte, 2021.gads, 62.lpp.

https://www.hespi.lv/sites/default/files/32_33_zinojums_lm_final.pdf

¹⁴⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Spriedums 2020.gada 10.decembrī lietā Nr.2020-07-03.

<https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/01/2020-07-03-Spriedums.pdf#search=>

Grozījumi likumā “Par valsts pensijām”¹⁴⁷ paredzēja minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi noteikt EUR 136 apmērā (25% no ienākumu mediānas), savukārt personām ar invaliditāti no bērnības – EUR 163 apmērā (30% no ienākumu mediānas), piemērojot koeficientu 1,1, bet par katru nākamo gadu, kas pārsniedz 15 gadus (kuri nepieciešami vecuma pensijas piešķiršanai), apmēru palielinot par 2 procentiem no minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzes.

Minimālie invaliditātes pensijas apmēri ir atkarīgi no invaliditātes pensijas aprēķina bāzes EUR 136, bet personām ar invaliditāti no bērnības – EUR 163:

- III grupas invaliditātes gadījumā invaliditātes pensija tiek noteikta invaliditātes pensijas aprēķina bāzes līmenī, kas ir EUR 136 (25% no ienākumu mediānas), bet personām ar invaliditāti kopš bērnības – EUR 163 (30% no ienākumu mediānas);
- II grupas invaliditātes pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par invaliditātes pensijas aprēķina bāzi EUR 136 (personām ar invaliditāti kopš bērnības – EUR 163), kurai piemērots koeficients 1,4;
- I grupas invaliditātes pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par invaliditātes pensijas aprēķina bāzi EUR 136 (personām ar invaliditāti kopš bērnības – EUR 163), kurai piemērots koeficients 1,6;
- apgādnieka zaudējuma pensijas minimālais apmērs noteikts EUR 136 (25% no ienākumu mediānas) bērniem līdz 7 gadu vecumam un EUR 163 (30% no ienākumu mediānas) bērniem no 7 gadu vecuma.

Tāpat spēkā stājies Satversmes tiesas spriedums lietā 2019-27-03¹⁴⁸, kas par neatbilstošiem Satversmei atzīst valsts sociālā nodrošinājumā un apbedīšanas pabalsta apmēru.

Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs pensijas vecumu sasniegušajām personām tika noteikts EUR 109 mēnesī jeb 20% no ienākumu mediānas, personām ar invaliditāti – EUR 109 mēnesī jeb 20% no ienākumu mediānas, bet personām ar invaliditāti kopš bērnības – EUR 136 mēnesī jeb 25% no ienākumu mediānas. Apgādnieka zaudējuma gadījumā bērniem līdz septiņu gadu vecumam valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs savukārt noteikts EUR 136 mēnesī jeb 25% no ienākumu mediānas un, bet bērniem no septiņu gadu vecuma – EUR 163 mēnesī jeb 30 % no ienākumu mediānas.

Ja persona ar invaliditāti nestrādā, valsts sociālā nodrošinājuma pabalstam papildus noteikta piemaksa pie attiecīgās invaliditātes grupas pabalsta – 30% piemaksa, ja ir I invaliditātes grupa, un 20% piemaksa, ja ir II invaliditātes grupa¹⁴⁹.

Izpildot šos spriedumus, kopš 2021.gada ir spēkā jauni minimālo ienākumu sliekšņi, kas piesaistīti sociālekonomiskajiem rādītājiem, un tos piemēro sociālajā palīdzībā, kā arī

¹⁴⁷ Grozījumi likumā “Par valsts pensijām”. 2020.gada 11.decembris.
<https://www.vestnesis.lv/op/2020/240A.17>

¹⁴⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Spriedums 2020.gada 9.jūlijā lietā Nr.2019-27-03. https://www.satv.tiesas.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/11/2019-27-03_Spriedums-1.pdf#search=

¹⁴⁹ Izmaiņas sociālajā jomā 2021.gadā. Labklājības ministrija, 2020.
<https://www.lm.gov.lv/lv/jaunums/izmainas-socialaja-joma-2021-gada>

minimālās pensijas un valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta noteikšanā. Savukārt šī pētījuma ietvaros izstrādāto relatīvo dzīves līmeņa atskaites indikatoru iespējams izmantot, lai novērtētu minimālo ienākumu sliekšņu adekvātumu, jo tas balstās uz Latvijas sabiedrības patēriņa standartiem. Tāpat iespējams novērtēt sociālās politikas efektivitāti un to atbilstoši koriģēt. Uz šādām izmantošanas iespējām norādīja arī otrās ekspertu diskusijas dalībnieki:

- ✓ *Mērķis – radīt atskaites vienību sociālās politikas efektivitātes novērtēšanai. Ja sociālās palīdzības sliekšņi būtiski novirzās (30-50-70-80%) no šāda rādītāja, tad tas liecina par sociālās politikas neefektivitāti. [FGD dalībnieks no Rīgas Domes Labklājības departamenta – komentārs diskusijas čatā].*
- ✓ *... šāds rādītājs ir, tas ir ļoti labi, viņš ir ārkārtīgi svarīgs no vairākiem aspektiem. Pirmām kārtām, tīri tehniski. Notiek ikgadējas sarunas starp pašvaldībām un valsti, ir runa par to, cik lielā mērā vajadzētu tuvināt, pieņemsim 0,2 no mediānas vai kādu citu atskaites punktu, cik lielā mērā vajadzētu tuvināt šim rādītājam. Tās ir ļoti konkrētas sarunas, sarunas par to, ja ar vienu roku izņem naudu no pašvaldības budžeta un ar otru roku palielina pienākumus, tad veidojas diezgan smaga diskusija, bet šis atskaites punkts, ja visi saprot, par ko ir runa, ka ir runa par konkrētām cilvēku kategorijām, un no vispārējās vidējās sabiedrības izpratnes tā novirze pašlaik ir tik liela, kura ir mainīta un darīta, tas ir ļoti labi. [FGD dalībnieks no Latvijas Pašvaldību savienības].*
- ✓ *Un es atceros, ka agrāk arī bija – līdz 2013. gadam, kad vēl bija tas grozs – mēs viņu arī ik pa laikam kā atskaites punktu lietojām. Arī pašvaldību sarunām, ar valsts pārvaldi tas arī varētu būt, jo, piemēram, arī šobrīd šāds jautājums, laikam Latvijas Banka vērtē, varbūt vēl kāds – sociālās palīdzības ietekmi uz nabadzības mazināšanu. Bet realitātē jau mums atskaites punkts ir tikai ienākumi, pie tam tas, man liekas, ir nepilnīgi, jo mēs īsto bildi neredzam, ja mums nav šis otrs [t.i., izdevumi]. [FGD dalībnieks no Rīgas Domes Labklājības departamenta].*

Savukārt iekļaut izstrādāto indikatoru normatīvajos aktos nav labākais risinājums. Daudzas pašvaldības aptver gan pilsētas, gan laukus – tas nozīmē, ka pabalstu lielums atbilstoši šī indikatora pamatprincipiem būtu jādiferencē pat vienas pašvaldības ietvaros.

Vēl būtiskāka problēma saistīta ar to, ka tiek iegūts nevis viens skaitlis, bet dažādi (atkarībā no mājtsaimniecību tipa un dzīvesvietas), kas ierobežo iespējas to vienkārši iekļaut normatīvajos aktos.

Potenciālus riskus var radīt arī tas, ka aprēķinātā iztikas minimuma apjoms ir atšķirīgs dažādiem mājtsaimniecību tiptiem. Lai arī Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 40.punktā noteikts, ka mājtsaimniecība ir vairākas personas, kuras dzīvo vienā mājoklī un kopīgi sedz izdevumus, vai viena persona, kas saimnieko atsevišķi, varētu rasties problēma katrai mājtsaimniecībai noteikt atbilstošo tipu un līdz ar to arī iztikas minimumu, jo būtu iespējams manipulēt ar mājtsaimniecības sastāvu, pielāgojot to vēlamajam iztikas minimuma apjomam.

Svarīgi, ka pētījuma ietvaros aprēķinātais iztikas minimums Latvijā ir vienīgais rādītājs, kas balstīts uz izdevumu novērtējumu, un tā ir nozīmīga pievienotā vērtība citu sociālās politikas indikatoru kontekstā.

Iztikas minimums var kalpot par instrumentu, analizējot dažādu valsts vai pašvaldību izmaksājamo pabalstu apmērus vai arī nosakot dažādu citu maksājumu vai ieturējumu apmērus, tomēr ir jāņem vērā:

- ka tas ir relatīvs, nevis absolūts rādītājs;
- Tieslietu ministrijas pārstāves Lailas Medinas teiktais Latvijas Republikas Satversmes tiesas lietā Nr. 2019-24-03 – ka: “... nepieciešams izveidot tādu ilgtspējīgu sociālās drošības sistēmu, kura motivētu pašas personas iesaistīties darba tirgū, un tādējādi līdzsvarot sociālās palīdzības sistēmas pasākumu ietekmi uz valsts un pašvaldību budžetiem”.

Tomēr ir svarīgi definēt iztikas minimuma lomu tā, lai tas netiktu interpretēts veidā, kādā to izmantot nav paredzēts. Īpaši tas attiecas uz indikatora saistību ar ienākumu sliekšni, zem kura būtu nepieciešama valsts vai pašvaldības intervence, kompensējot nenodrošinātās pamatvajadzības. Tieslietu ministrijas pārstāvis ekspertu diskusijā saistībā ar to sacīja:

- ✓ *... manuprāt, jābūt tādai absolūtai skaidrībai, ko mēs izprotam ar pamatvajadzībām, par kurām valstij ir pienākums parūpēties. Jo šeit ir valsts pozitīvs pienākums cilvēkam nodrošināt cieņpilnu iztiku, un viens ir tas, kas ir valsts pozitīvais pienākums kaut ko darīt, un otrs ir tās blakus lietas, ka cilvēks pats par sevi rūpējoties var sev sagādāt. Tie ir tie apsvērumi, kas jāpatur prātā, gan izvēloties terminoloģiju, gan definējot, kas tur galā sanāks, un arī to mērķi, kam galā izmanto. [FGD dalībnieks no Tieslietu ministrijas].*

Tomēr iztikas minimuma izmantošana vienīgi ar atskaites punkta funkcijām, turklāt skaidri nosakot, ka tas nav sliekšnis, kas norāda uz cieņpilnu iztikas līmeni, zem kura valsts nepildītu savas funkcijas, rada komunikācijas riskus, uz kuriem tika norādīts arī ekspertu diskusijā:

- ✓ *Ja vienkārši izrēķināts un žurnālists prasīs Labklājības ministrijā, priekš kam jums vajag rādītāju, ja jūs to nekur neizmantojat, tad, protams, tur būs publikācija, ka valsts ir iztērējusi 20 000 rādītāja izrēķināšanai, kuru nav kur izmantot – es jau izdomāju virsrakstu. [FGD dalībnieks no Neatkarīgās Rīta avīzes].*
- ✓ *Ja “izmantosim sociālās politikas veidošanai” paliks kā retorika un nekad dzīvē nekur nevarēsim apgalvot un parādīt, ka tas tiešām ir kalpojis kādu atbalsta apmēru noteikšanai, tad būs kritika. Ja redzēs, ka tas reāli kalpo sociālās politikas izmaiņām, tad būs ok. LM grib izmantot politikas izmaiņu argumentēšanai. Tomēr izmaiņas vienmēr atkarīgas no politiskiem lēmumiem. Tam neviena iestāde un metodoloģija garantiju nedos. [FGD dalībnieks no Labklājības ministrijas – komentārs diskusijas čatā].*

Politikas veidošanas process šajā kontekstā būtībā ir atkarīgs no pilsoniskās sabiedrības, no aktīvās sabiedrības daļas izpratnes par to, kā notiek politikas veidošanas process un savas lomas

saskatīšanas šajā procesā. Tā sabiedrības daļa, kas sevi saredz kā politikas procesa objektus, nevis subjektus, naudas tēriņus kāda indikatora aprēķināšanai, kura sasaiste ar sociālo politiku utilitārā līmenī (ja indikators pieaug par noteiktu vienību, pabalsts pieaug par noteiktu vienību) nav skaidri definēta normatīvajos aktos, neuzskatīs par lietderīgiem.

Tomēr cits viedoklis varētu būt tiem, kas aprēķinātajā rādītājā saredzēs iespēju argumentēt savu pozīciju, aizstāvēt savas sociālās kustības intereses, respektīvi, pilsoniskajai sabiedrībai. Savukārt tas, ka iztikas minimums nav gluži pašas sociālās kustības radīts, bet izstrādāts valsts līmenī, piešķir tam papildus leģitimitāti politiskā procesa ietvaros, kad kāda no pusēm ar tā palīdzību argumentēs savu pozīciju. Tādējādi, indikatoru aprēķinot par valsts līdzekļiem, tiek veicināti demokrātiskie procesi, bet papildu tam būtu lietderīgi šī rādītāja esamību popularizēt sabiedrisko organizāciju un kustību vidū.

Viens no instrumenta tālākās izmantošanas veidiem varētu būt saistīts ar sociālo palīdzību, padarot to pieejamu pašvaldību sociālajiem darbiniekiem. Tas sniedz iespēju salīdzināt konkrētās ģimenes izdevumu struktūru ar iztikas minimumā ietvertu un precīzāk identificēt nepieciešamās palīdzības veidus un apjomu. Tomēr šāda instrumenta izmantošana prasa vispirms nodrošināt mācības sociālajiem darbiniekiem, lai viņi rezultātus interpretētu pareizi, kā arī nepieciešami pietiekami laika resursi darbā ar klientu. Tāpat šādā gadījumā optimāls risinājums būtu uzprogrammēt lietotājam ērtu iztikas minimuma kalkulatoru, kas ļautu pietiekami detalizēti izpētīt summas aprēķina gaitu un sastāvdaļas, un paredzēt vienkāršu šī kalkulatora atjaunošanas algoritmu, atjaunojot iztikas minimumu.

INDIKATORA NOSAUKUMS

Pēc pirmās ekspertu diskusijas, kas notika vēl 2020.gadā, pētnieki apzināja problēmu, ka, saucot tobrīd vēl izstrādes stadijā esošo indikatoru par iztikas minimumu, nāktos saskarties ar problēmām un pārpratumiem. Visskaidrāk to savā komentārā demonstrēja viens no pirmās diskusijas dalībniekiem:

- ✓ ... man šinī brīdī pašā formulējumā, uzstādījumā mulsina frāze – iztikas minimums, jo tur ir divi nosaukumi – iztika un minimums. Un, ja mēs runājam par minimumu, jo šīs visas lietas kā teātris, ceļošana, viss ir baigi forši, viss ir baigi labi, bet tas vairs nav minimums, tas ir optimums. Kaut kāds cits nosaukums jālieto. [Pirmās FGD dalībnieks no Latvijas Samariešu apvienības]

Pie līdzīgiem secinājumiem iepriekšējās pētījuma stadijās bija nonākuši arī pētnieki un pasūtītāja pārstāvji, jo jēdziens “iztikas minimums” asociējas ar 1991.gadā izstrādāto indikatoru, ar absolūtās nabadzības sliekšni, taču tā aprēķina metodika un iekšējā loģika ir pavisam cita, kas arī nosaka nepieciešamību atrast piemērotāku nosaukumu. Vārds “grozs” šī jēdziena kontekstā savukārt norāda uz konkrētu preču nomenklatūru, kas arī neatbilst izstrādātā indikatora metodikai (ja neskaita pārtikas daļu). Tā vietā indikatora nosaukumā būtu jābūt jēdzieniem, kas atspoguļo tā reālo saturu.

Līdz ar to otrajā ekspertu diskusijā īpaša uzmanība tika pievērsta tieši iespējamajam indikatora nosaukumam. Pie vienotas nosaukuma diskusijā nonākt neizdevās. Tomēr daļa ekspertu norādīja uz iespējamajiem riskiem vai ierobežojumiem nosaukuma izvēlē.

Konkrēti tika piedāvāts izvairīties no noteiktu vārdu lietošanas – kā “minimālais”, “absolūtais” un arī “budžets”:

- ✓ “Es gribētu teikt, ka īstermiņā, kaut kādā īsā laikā arī šos izdevumus var samazināt vēl mazāk, drīzāk šis ir tāds optimālais minimums. Es nezinu, vai tas ir tāds labs vārds, bet respektīvi, manuprāt, nav labi, tāpēc es rakstu komentārā, ka nav labi viņu saukt par kaut kādu minimālo, jo tad mēs paši sevi ieliekam cilpā, jo mēs labi zinām, ka realitātē šobrīd jau rādītāji, kas ir nabadzības riska sliekšnis un varbūt kaut kādām grupām trūcīguma līmenis, GMI, minimālā alga, ko valsts nosaka kā minimālos ienākumus, viņi jau neatbildīs šim. Žurnālisti, sabiedrība, daudzi citi būs pirmie, kas prasīs, kāpēc jūs nenodrošināt to, par ko reāli var kaut ko nopirkt. Un cilvēki nāk arī tīri praktiski ikdienā – ko es varu nopirkt par to GMI? Un tas man liekas, ka uzreiz pacels jautājumu par visām cieņām un tamlīdzīgi, jo, teiksim, cilvēka cienīgs var būt arī minimuma minimums, un var arī nebūt kaut kāds optimālais. [FGD dalībnieks no Rīgas Domes Labklājības departamenta].
- ✓ ... tajā mirklī, kad mēs lietojam “iztikas minimums” un “absolūtais”, liekas, ka neviens rādītājs zem šī valstī nedrīkstētu pakrist. Tā ir tīri cilvēciskā izjūta. [..] Satversmes tiesa jau principā ir teikusi, ka jebkuriem no tiem minimumiem ir jāatbilst tam cilvēka cieņas līmenim. Te ir jābūt ļoti, ļoti uzmanīgam, sasniedzot

divus mērķus – gan lai tas pēc būtības parādītu to patieso minimumu, un arī lai nerastos nekādi jautājumi, kāpēc jebkurš cits lielums ir krietni zem tā, kas tur ir aprēķināts. [FGD dalībnieks no Tiesībsarga biroja]

- ✓ *“Absolūts” var tikt lietots divās nozīmēs: 1) Kā absolūts/ pilns/ precīzs pozīciju uzskaitījums. Šī parasti ir pieeja. 2) absolūts kā galējā nabadzības robeža. Šis ir iegājies kā jēdziens. Tādēļ no vārda “absolūts” iespējams būtu jāizvairās dēļ tā semantiskās neviennozīmības. [FGD dalībnieks no Labklājības ministrijas – komentārs diskusijas čatā].*
- ✓ *Manuprāt, ja lieto vārdu vienkārši “budžets”, tad tas parastā izpratnē nozīmē gan ienākumus, gan izdevumus, līdz ar to, ja ir doma vērtēt nepieciešamo, cik daudz, kādi izdevumi cilvēkam rodas, lai kaut kā daudz maz saprātīgi izdzīvotu, tad vārds “budžets” nebūs tieši viskorektākais termins. [FGD dalībnieks no Tieslietu ministrijas].*

Pētnieki secināja, ka zināmu risku ietver arī vārda “iztika” izmantošana, jo, saglabājot kaut vienu vārdu no “iztikas minimuma” jēdziena, palielinātos varbūtība, ka publikācijās joprojām izmantotu norādes uz iztikas minimumu, tādā veidā radot arī asociācijas, ka šis ir sliekšnis, zem kura netiek nodrošinātas pamatvajadzības:

- ✓ *Tā kā iztikas minimums ir ļoti iegājies termins vai jēdziens, vai vienalga, kā mēs to nosaucam, tad ņemiet vērā, ja žurnālisti rakstīs, viņi visur pieminēs iztikas minimumu. Es tā domāju, jo, piemēram, nosauksim par atsaucē budžetu, tas, nezina, cik ilgam laikam jāpauz, lai tas ieietos gan žurnālistu rakstos, gan ziņās. Jūs redzēsiet, es jau prognozēju, ka būs atsaucē budžets jeb tā saucamais iztikas minimums. Un tā tas visu laiku būs. Es pat nezina, kādam terminam jābūt, lai tas izskaustu, vai, ja mēs vēlamies izskaust šo te iztikas minimumu. [FGD dalībnieks no Neatkarīgās Rīta avīzes].*

Diskusijas dalībnieku piedāvātie nosaukumi, bija šādi:

- relatīvais references budžets;
- relatīvais atskaites budžets;
- atsaucē budžets;
- relatīvais izdevumu budžets;
- minimālie iztikas izdevumi;
- minimālā patēriņa budžets;
- nosacītais budžets;
- standarta budžets;
- relatīvais budžets;

- “*reasonable standard of living*” (*saprātīgs dzīves līmenis* ¹⁵⁰).

Pētnieki, vērtējot ekspertu sniegtos nosaukumus un argumentāciju, vienojās, ka nosaukumam jāatbilst šādiem kritērijiem:

- jāizvairās no vārdiem “iztika”, “minimums” un “absolūts”;
- tieši vai netieši jānorāda uz indikatora relatīvo dabu;
- jāietver norāde uz to, ka indikators balstās izdevumos, nevis ienākumos;
- ja iespējams – jāpiedāvā nosaukums, kas ir ērts iniciāļu līmenī (kā GMI).

Pēc tam iespējamie varianti tika pārrunāti Labklājības ministrijas 2021.gada 29.septembrī organizētajā Sociālās iekļaušanas politikas koordinācijas komitejas sēdē, kā arī ar Labklājības ministrijas darbiniekiem, kuru kompetence perspektīvā var būt saistīta ar indikatora izmantošanu. Šo diskusiju rezultātā izkristalizējās nosaukums “Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžets (MRI budžets)”, kas turpmāk tiks izmantots aprēķinātā indikatora apzīmēšanai.

¹⁵⁰ Pētnieku tulkojums.

METODIKU SALĪDZINĀŠANAS IESPĒJAS

Tā kā Latvijas Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžets tika izstrādāts, orientējoties uz vidējo starp vienkāršajām Igaunijas un Lietuvas metodikām no vienas puses un komplicēto (precīzāk, vairāk balstītu kvantitatīvajā metodoloģijā un ekspertu lēmumos) Beļģijas metodiku no otras, tad tiešā veidā MRI budžeta vērtība nav salīdzināma ne ar vienu no tām.

Latvijas metodoloģija precīzi neatbilst arī vienotajai ES metodoloģijai, kas līdz 2015.gadam Eiropas Savienībā tika izstrādāta pilotprojekta ietvaros¹⁵¹. Vienotā metodoloģija šobrīd ir teorētisks modelis, un tajā paustajām nostādnēm atbilstošu instrumentu vienas valsts ietvaros izveidot nebūtu iespējams – izstrādē jāņem vērā dažādu valstu situāciju salīdzinājums, un ir nepieciešama centralizēta koordinācija, savukārt uzturēšana prasītu ievērojamus resursus no katras dalībvalsts. Līdz ar to Latvijas gadījumā izstrādāta metodoloģija, ko Latvija spēj patstāvīgi uzturēt ilgtermiņā un kas ietver nozīmīgākos vienotās metodoloģijas pamatprincipus¹⁵².

No Igaunijas un Lietuvas situācijām atšķiras MRI budžeta izmantošanas mērķis – abās Latvijas kaimiņvalstīs izstrādātie indikatori (Igaunijas iztikas minimums un Lietuvas pamatvajadzību kopējās izmaksas) ir likumdošanas aktu līmenī saistīti ar tiem ienākumiem, ko valstis saviem iedzīvotājiem garantē. Atšķiras nodrošinājuma pakāpe – ja Igaunijā tas ir simtprocentīgā apmērā, tad Lietuvas gadījumā – daļēji (piemēram, valsts atbalstītie ienākumi ir līdzvērtīgi pusei no pamatvajadzību kopējām izmaksām). Tomēr pēc būtības abās Latvijas kaimiņvalstīs šie indikatori tiek saistīti ar absolūtās nabadzības sliekšni (lai arī aprēķina metodoloģijas ietver relatīvus instrumentus), savukārt Latvijas gadījumā šāda tieša sasaiste nav paredzēta, un jau indikatora nosaukumā ir iekļauts vārds “relatīvo”.

Latvijas gadījumā izvēlēti citi teorētiskie pamatprincipi, vadoties pēc 2015.gadā izstrādātās vienotās metodoloģijas salīdzināmajiem mājsaimniecību budžetiem Eiropas Savienības valstīm, respektīvi, orientējoties nevis uz pamatvajadzību apmierināšanu, bet uz iespēju pildīt sociālās lomas atbilstoši Cilvēka vajadzību teorijas pamatprincipiem.

Atšķirības demonstrē, piemēram, pārtikas izdevumu īpatsvars viena cilvēka mājsaimniecībai MRI budžetā, kas ir ap 36-42%, kamēr Igaunijas iztikas minimumā – 48%, jo nepārtikas preču un pakalpojumu loks, kas iekļauts MRI budžetā, ir plašāks nekā Igaunijas iztikas minimumā ietvertais.

Latvijas Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžeta pielietojuma iespējas ir tuvākas Beļģijas salīdzināmajiem budžetiem (kas ir viens no praksē funkcionējošajiem modeļiem, uz ko tālāk veidoti ieteikumi vienotajai ES metodoloģijai) – tas drīzāk ir salīdzināšanas instruments, lai

¹⁵¹ Skatīt: Goedeme, T., Storms, B., Van den Bosch, K. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe // Proposal for a method for comparable reference budgets in Europe. European Commission, 2015. http://www.onpes.gouv.fr/IMG/pdf/2015_Pilot_project_-_developing_a_common_methodology_on_reference_budget_s_in_Europe_KE-02-15-392-EN-N-2_-_copie_1_.pdf

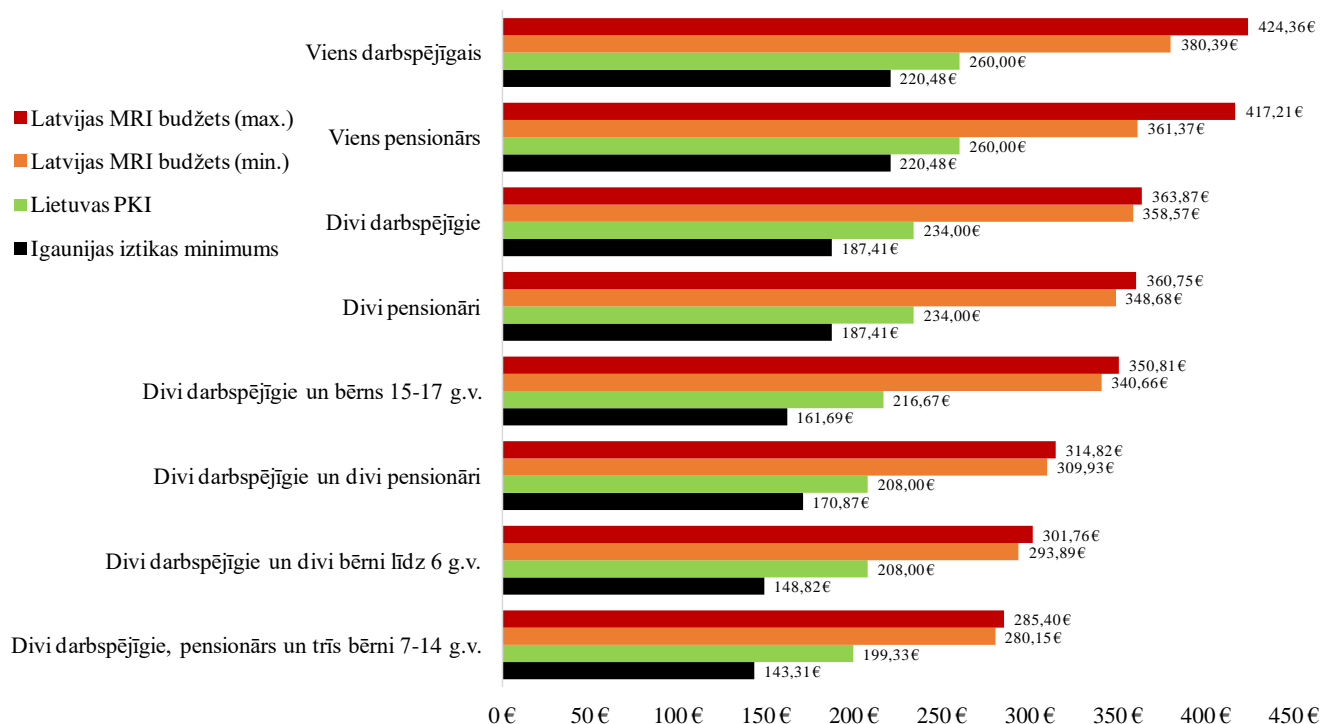
¹⁵² Ja Eiropas Savienības līmenī tiktu izņemts ieviest vienotu metodoloģiju, tad Latvijai, pievienojoties tās izstrādei, nenāktos mainīt metodoloģijas bāzes principus, bet vienīgi izmantotās metodes rezultāta sasniegšanai.

konstatētu patēriņa struktūras izmaiņas, cenu izmaiņas, dzīves līmeņa standarta izmaiņas, valsts un pašvaldību sniegtās palīdzības apjoma atbilstību. Līdzīgi kā Beļģijā tas var kalpot kā instruments sociālajā darbā, izvērtējot konkrētu mājsaimniecību budžetus.

Tomēr atšķirībā no Beļģijā izmantotajiem salīdzināmajiem budžetiem aprēķina metodoloģija nav tik niansēta ne attiecībā uz mājsaimniecību struktūru, ne patēriņa groza saturu (Latvijas gadījumā, ja neskaita pārtiku, tas nav veidots kā grozs). Ja Beļģijas gadījumā pētnieki detalizēti iedziļinās patēriņa struktūrā līdz konkrētu preču līmenim (tādējādi ir arī spiesti sekot līdzi patēriņa paradumu izmaiņām konkrētu preču līmenī), tad Latvijas Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžets ir veidots ar mērķi, lai tas spētu funkcionēt bez tik detalizētas patēriņa struktūras izmaiņu analīzes, kuras veikšanai Latvijai nepietiktu finanšu resursu. Tāpēc tiek apkopota informācija tikai patēriņa kategoriju līmenī, nevis par konkrētām precēm, un metodoloģija veidota tā, lai to varētu atjaunot ar kvantitatīvajām pētniecības metodēm. Arī mājsaimniecības ir strukturētas vienkāršāk.

Tomēr pastāv diferenciācija starp mājsaimniecību tipiem un dzīvesvietām, tāpēc (atšķirībā no Igaunijas un Lietuvas) nav iespējams nosaukt vienu “galveno” vērtību (kā iztikas minimums Igaunijā vai pamatvajadzību kopējās izmaksas uz pirmo personu ģimenē Lietuvā), no kuras tālāk tiktu atvasinātas pārējās.

18.attēls. Latvijas MRI budžeta (minimālās un maksimālās vērtības atkarībā no dzīvesvietas) salīdzinājums ar Lietuvas pamatvajadzību kopējām izmaksām un Igaunijas iztikas minimumu astoņām dažādām mājsaimniecībām, EUR uz cilvēku 2020.gada cenās

Indikatoru vērtību salīdzinājums sniegts 18.attēlā. Varam novērot, ka Igaunijā aprēķinātās summas uz vienu cilvēku ir viszemākās, Lietuvā tās ir par aptuveni EUR 40-60 augstākas, savukārt Latvijā tās var būt pat divreiz augstākas nekā Igaunijā.

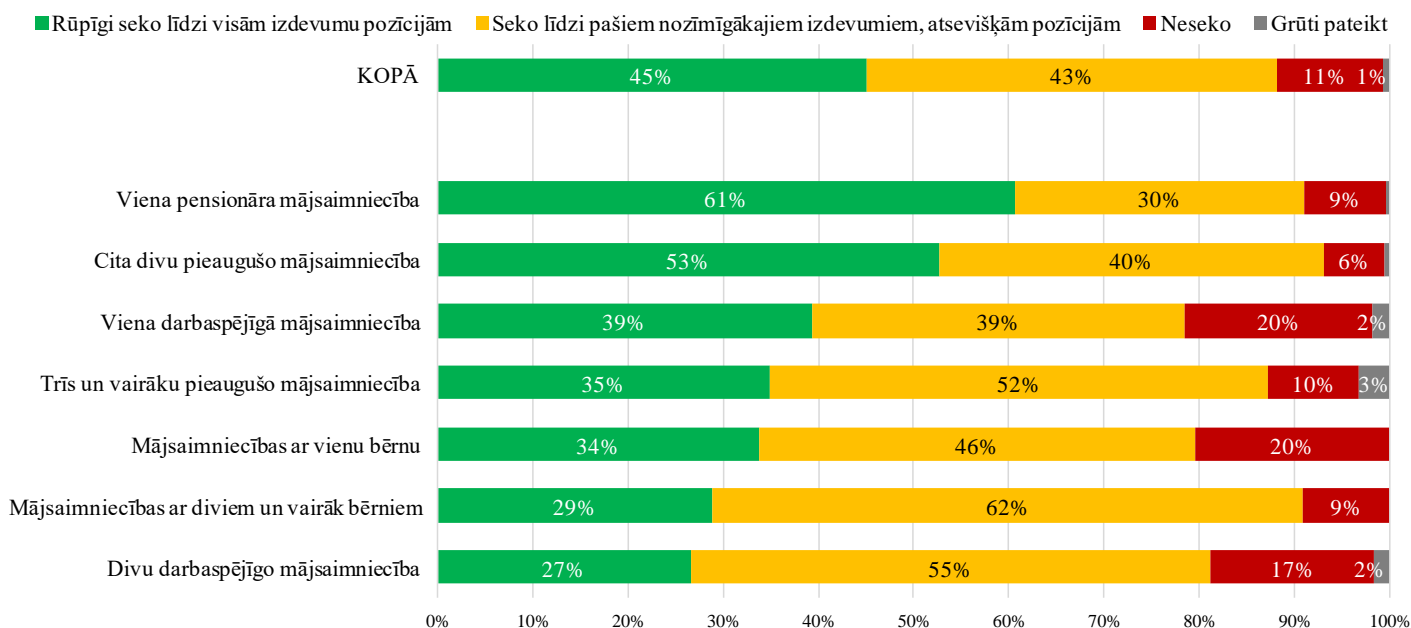
Šis salīdzinājums, protams, drīzāk atspoguļo indikatoru pielietojuma atšķirības, nevis dzīves līmeņa vai patēriņa atšķirības. Tomēr, ja pievērsamies vieglāk salīdzināmai izdevumu daļai – pārtikas izmaksām, tad var novērot, ka Igaunijā iztikas minimuma pārtikas daļa viena cilvēka mājsaimniecībai ir EUR 104,86¹⁵³, kamēr Latvijā noteiktais standarts ir ievērojami augstāks – EUR 141,67 pensionāram un EUR 151,80 darbspējīgam cilvēkam. Turklāt Latvijas gadījumā tā katram nākamajam cilvēkam mājsaimniecībā nesamazinās, kamēr Igaunijā un arī Lietuvā – proporcionāli samazinās. Šeit redzamas pieeju atšķirības, jo Latvijas gadījumā pārtikas grozs izstrādāts atsevišķa detalizēta pētījuma ietvaros ar mērķi atspoguļot iedzīvotāju vajadzības pēc pārtikas, raksturojot tādu pārtikas patēriņu, kas ļauj uzturēt veselību, neraugoties uz to, ka vairums Latvijas iedzīvotāju faktiski pārtikai tērē mazāk kā MRI budžetā paredzētais pārtikas groza apjoms. Arī samazināt pārtikas apjomu katram nākamajam mājsaimniecības loceklim nebūtu pamata, jo kopīgas maltītes tiešā veidā nemazina patērētās pārtikas apjomu, bet tas, ka pārtika tiek pirktā vairāku cilvēku mājsaimniecībai, neļauj to iegūt lētāk kā viena cilvēka mājsaimniecībai.

¹⁵³ Lietuvas gadījumā pārtikas izdevumu summa oficiālos dokumentos atsevišķi netiek uzrādīta.

DATU UZTICAMĪBA

Visbeidzot – nepieciešams atbildēt uz jautājumu, cik precīza un uzticama ir MRI budžeta vērtība, respektīvi, vai ir iespējams uzticēties iegūtajiem datiem.

19.attēls. Aptaujas respondentu atbildes uz jautājumu, vai mājsaimniecība kopumā seko līdzī saviem izdevumiem, mājsaimniecību tipu griezumā, procentos

Ja raugāmies uz to, kādā mērā par savām sniegtajām atbildēm ir pārliecināti paši respondenti (skatīt 19.attēlu), varam vērot, ka 45% norādījuši, ka seko līdzī visām savām izdevumu pozīcijām, bet 43% – nozīmīgākajām.

Tomēr, aplūkojot šīs atbildes mājsaimniecību tipu griezumā, varam novērot būtiskas atšķirības. Visvairāk apstiprinošu atbilžu, ka respondenti seko līdzī visām izdevumu pozīcijām, saņemts no tām mājsaimniecībām, kuras ir nelielas un kurās ir pārstāvēti pensionāri – no viena pensionāra mājsaimniecībām, kā arī citu divu pieaugušo mājsaimniecībām (tajās viens vai abi pieaugušie ir pensionāri), tādējādi par šo mājsaimniecību sniegto atbilžu precizitāti varam būt pārliecināti lielākā mērā, nekā citu mājsaimniecību gadījumā. Savukārt visretāk visiem izdevumiem seko mājsaimniecības ar bērniem, kā arī divu darbaspējīgu mājsaimniecības, tādējādi arī viņu sniegtās atbildes visdrīzāk ir aptuvenākas.

Ja salīdzinām saņemtās atbildes par pārtikas patēriņu ar CSP MBA datiem (skatīt 12.attēlu), redzam, ka atšķirības pastāv, tomēr tās ir abos virzienos (respektīvi, nav viennozīmīgi nobīdītas summu palielināšanas vai samazināšanas virzienā – 1.kvintiles gadījumā aptauja sniedz mazliet zemākus izdevumus nekā MBA, savukārt 2.un 3.kvintilē – augstākus), kas nozīmē, ka, skatot visas trīs kvintiles kopā, novirzes mazinātos.

Nav šaubu par to, ka Mājsaimniecību budžeta apsekojuma metodika ļauj iegūt precīzāku informāciju nekā aptauja, tomēr tā ir arī dārgāka un grūtāk realizējama, kas arī nosaka, ka šo

apsekojumu CSP šobrīd plāno veikt retāk nekā reizi trīs gados. Izlases lielums MBA ir lielāks, kamēr aptaujas gadījumā katra no ienākumu kvintilēm ir pārstāvēta tikai ar nedaudz vairāk kā 300 mājsaimniecībām. Tomēr atšķirības rezultātos nav arī tik būtiskas, lai iegūtie dati nebūtu izmantojami. Daļēji problēmas ar iespējamajām nobīdēm mazinātas, MRI budžeta aprēķinā izmantojot nevis aritmētiskos vidējos, bet mediānas.

MĀJSAIMNIECĪBU RELATĪVO IZDEVUMU BUDŽETA ATJAUNOŠANA

MRI budžeta vērtību reizi gadā nepieciešams atjaunot. Piedāvātais atjaunošanas biežums ir izstrādāts, ņemot vērā gan metodikas komplikētību un atjaunošanas izmaksas, gan nepieciešamību iegūt jaunākus datus.

Salīdzinot, cik bieži tiek atjaunoti dati Igaunijas, Lietuvas un Beļģijas metodikās, ar Latvijas situāciju, redzam, ka ikgadēja atjaunošana, lietojot vienu un to pašu metodiku, tiek praktizēta Igaunijā un Lietuvā, kur atjaunošanas procesā nepieciešami tikai statistiskas dati. Beļģijas gadījumā, kur metodika ir ievērojami komplikētāka par Latvijas MRI budžetu, savukārt grozu sastāvu pārskata reizi 5 gados, bet preču cenas – reizi gadā. Latvijas gadījumā cenu atjaunošana plānota reizi gadā, savukārt patēriņa struktūru iecerēts pārskatīt biežāk – reizi trīs gados – gan tāpēc, ka tas tehniski ir vienkāršāk paveicams nekā Beļģijā, gan arī tāpēc, ka, analizējot patēriņa struktūras izmaiņas no 1996. līdz 2016.gadam (skatīt 8.attēlu) un izvēloties katru trešo gadu jebkādā kombinācijā, varam novērot, ka visas galvenās tendences (pagriezienu punkti) izdevumu struktūrā joprojām ir novērojamas, kamēr piecu gadu periodizācija daļu no tiem absorbē¹⁵⁴.

Kārtējie atjaunojumi (jeb vērtību atjaunojumi) MRI budžetā var tikt veikti kā:

- **pārrēķins ar inflācijas datiem**, kas veicams reizi gadā, ja konkrētajā gadā netiek veikta pilna vērtību atjaunošana. Pārrēķinu veic pēc tam, kad publicēti jaunākie CSP gada inflācijas dati par mazumtirdzniecības cenām. Pārrēķins veicams gan pārtikas groza saturam (izmantojot publicētās pārtikas produktu mazumtirdzniecības cenas, bet, ja tās par attiecīgo produktu nav publicētas, pārrēķinot cenas ar inflācijas datiem), gan nepārtikas daļas izmaksām (izmantojot gada inflācijas datus);
- **pilna vērtību atjaunošana**, kas veicama ne retāk kā reizi trīs gados, taču var tikt veikta arī biežāk, ja sociālekonomiskā situācija (ir straujš inflācijas kāpums, ekonomiskā krīze, kas var būtiski ietekmēt patēriņa paradumus u.c.) to prasa. MRI budžeta nepārtikas daļas vērtības atjauno gada pirmajā pusgadā, veicot aptauju un integrējot tās rezultātus par nepārtikas preču un pakalpojumu izmaksām un izmantojamību MRI budžetā. Pārtikas daļa pilna vērtību atjaunošanas gadījumā tiek iegūta no produktu mazumtirdzniecības cenām (pārrēķins ar inflācijas datiem šajā gadījumā nav izmantojams). Vērtību atjaunošana neietver pārtikas groza apjomu pārskatīšanu.

Ārkārtas atjaunojumi tiek veikti nepieciešamības gadījumā tad, ja metodes izmantošana bez korekcijām kāda iemesla dēļ vairs nav jēgpilna, nav iespējama vai neatbilst spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Ārkārtas atjaunojumi var ietvert vienu vai abus no šiem punktiem:

¹⁵⁴ Piemēram, ja viens apsekojums būtu noticis 2005.gadā (skatīt 8.attēlu), bet nākamais – 2010.gadā, tad patēriņa struktūras izmaiņas “trekno gadu” ietekmē netiktu fiksētas. Savukārt, ja viens apsekojums notiktu 2008.gadā, bet nākamais – 2013.gadā, tad daudz mazākā mērā būtu pamanāmas tās patēriņa struktūras izmaiņas, ko izraisīja 2009.-2011.gada krīze.

- **pārtikas groza apjomu pārskatīšana**, kas nozīmē, ka, nemainot ne grozā ietverto pārtikas produktu nomenklatūru, ne vecuma grupas, kurām grozs aprēķināts, tiek mainīti tikai grozā iekļauto produktu patēriņa apjomi. Šādu izmaiņu veikšanā iesaistāms pārtikas eksperts, taču nav nepieciešama plašāka ekspertu komanda;
- **metodes koriģēšana** – jebkādu izmaiņu veikšana metodē, kas nav kārtējie atjaunojumi vai pārtikas groza apjomu pārskatīšana. To var veikt tikai eksperti, kas spēj prognozēt korekciju iespējamās sekas¹⁵⁵. Korekcijas tiek veiktas atbilstoši apsvērumiem, kas likuši metodi pārskatīt. Šāda koriģēšana veicama iespējami reti, jo var nozīmēt, ka iepriekš iegūtie rezultāti vairs nebūs salīdzināmi ar tiem, ko iegūs pēc koriģēšanas. Pēc korekcijas nepieciešams pārskatīt visu metodes atjaunošanas dokumentāciju, lai pārliecinātos, ka veiktās korekcijas pilnībā tajā integrētas.

Detalizēta procedūra kārtējo atjaunojumu veikšanai iekļauti ziņojuma pielikumā. Tālāk atsevišķi aplūkota MRI budžeta pārtikas groza un nepārtikas daļas atjaunošana.

MRI BUDŽETA PĀRTIKAS GROZA ATJAUNOŠANA

MRI budžeta pārtikas groza aprēķins ietver divus nozīmīgākos elementus:

- pārtikas produktu nomenklatūru un apjomu, kas iekļauts MRI budžeta pārtikas grozā;
- pārtikas produktu cenas.

MRI budžeta izstrādes brīdī nav plānots, ka tuvākajos gados vajadzētu pārskatīt pārtikas produktu nomenklatūru un apjomu. Tas būtu ārkārtas atjaunojums, un šāda vajadzība var rasties vienīgi, ja sabiedrībā būtiski mainās pārtikas produktu pieejamība, tipiski izmantoto pārtikas produktu nomenklatūra vai mainās rekomendācijas pārtikas patēriņam normatīvo aktu līmenī¹⁵⁶. Ja šādas izmaiņas notiek, tad nepieciešams pieaicināt pārtikas speciālistus, kas spētu

¹⁵⁵ Darba grupā iesaistāmi vismaz šādi eksperti:

- par metodi atbildīgais speciālists Labklājības ministrijā;
- CSP speciālists, kas orientējas tajos statistikas rādītājos, ar kuriem saistās iecerētās korekcijas (patēriņa cenas, mājsaimniecību budžets).

Darba grupa atkarībā no veicamo izmaiņu satura jāpapildina ar pārtikas ekspertu (ja plānotās izmaiņas skar pārtikas groza saturu), aptauju veikšanas speciālistu (ja plānotās izmaiņas skar aptauju), ekonometrijas ekspertu (ja nepieciešams padziļināti izvērtēt iecerēto izmaiņu iespējamo ietekmi uz MRI budžeta vērtībām) un citiem ekspertiem pēc nepieciešamības.

¹⁵⁶ Šobrīd nozīmīgākie spēkā esošie dokumenti, kas var tikt mainīti un radīt šādu nepieciešamību:

- Ieteicamās enerģijas un uzturvielu devas Latvijas iedzīvotājiem. Veselības ministrija, 2017. <https://www.vm.gov.lv/lv/media/3733/download>
- Veselīga uztura ieteikumi pieaugušajiem. Veselības ministrija, 2020. <https://www.vm.gov.lv/lv/media/3017/download>

izmaiņas veikt, kā arī saskaņot iecerētās izmaiņas ar iespējām aprēķināt pārtikas grozā iekļauto pārtikas produktu cenas.

Savukārt cenu pārskatīšana pārtikas produktiem kā kārtējais atjaunojums nepieciešama reizi gadā, kad ir apkopotī dati par pārtikas cenām iepriekšējā gadā. Pārtikas groza vērtību pārrēķina atsevišķi katram grozā iekļautajam produktam. Tas ietver tikai cenas pārrēķinu un neskar apjomus, kuri produkta patēriņam paredzēti. Katras cenas vērtību pārrēķinā izmantojama šāda prioritāšu secība:

- ja iespējams, izmantojama CSP publicētā produkta cena¹⁵⁷ iepriekšējā gadā – tas attiecas uz produktiem, kam cenas tiek publicētas;
- ja cena nav publicēta, veicams informācijas pieprasījums CSP;
- ja CSP nepieciešamo informāciju sniegt nevar, veicamas pārrunas ar veikalu tīkliem, kas pārstāvēti visos Latvijas reģionos, iegūstot iepriekšējā gada cenas par katru gada ceturksni vismaz no viena veikalu tīkla par tipiskāko (visbiežāk iegādāto) grupas produktu, par kuru tās pieejamas (ja cenas sniedz vairāki no veikalu tīkliem, izmantojamas tā tīkla cenas, kuram ir lielāks veikalu skaits);
- ja šādas cenas iegūt nav iespējams, veicams pēdējo MRI budžeta ietvaros aprēķināto šo produktu cenu (respektīvi, aizpagājušā gada cenu) atjaunojums, reizinot ar CSP publicētajiem iepriekšējā gada inflācijas koeficientiem – šis cenu pārrēķina mehānisms nav izmantojams tad, ja tiek veikta pilna MRI budžeta vērtību atjaunošana, kad tā vietā jārod iespēja cenas noskaidrot kādā no veidiem, kam ir augstāka prioritāte.

Detalizēta procedūra iekļauta ziņojuma pielikumā. Šāda pārtikas groza vērtības aprēķināšanas metodika nodrošina, ka aprēķinātais MRI budžets ir atbilstošs iepriekšējam kalendārajam gadam. MRI budžeta vērtības atjaunošana atbilstoši esošā gada situācijai netiek rekomendēta, jo tas būtu iespējams vienīgi, mehāniski piemērojot inflācijas koeficientus, kā arī saistītos ar pastāvīgu cilvēkresursu iesaisti un nemitīgām summas izmaiņām visdrīzāk dažu centu robežās.

¹⁵⁷ PCC010. Atsevišķu preču un pakalpojumu vidējās mazumtirdzniecības cenas (vai līdzvērtīga, ja tiek mainīts tabulas numurs). https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCC/PCC010

MRI BUDŽETA NEPĀRTIKAS DAĻAS ATJAUNOŠANA

Runājot par MRI budžeta atjaunošanas biežumu, ekspertu diskusijas dalībnieki visbiežāk rekomendēja to veikt reizi gadā (vai pat biežāk) – īpaši, ja rādītājs tiek izmantots politikas veidošanā:

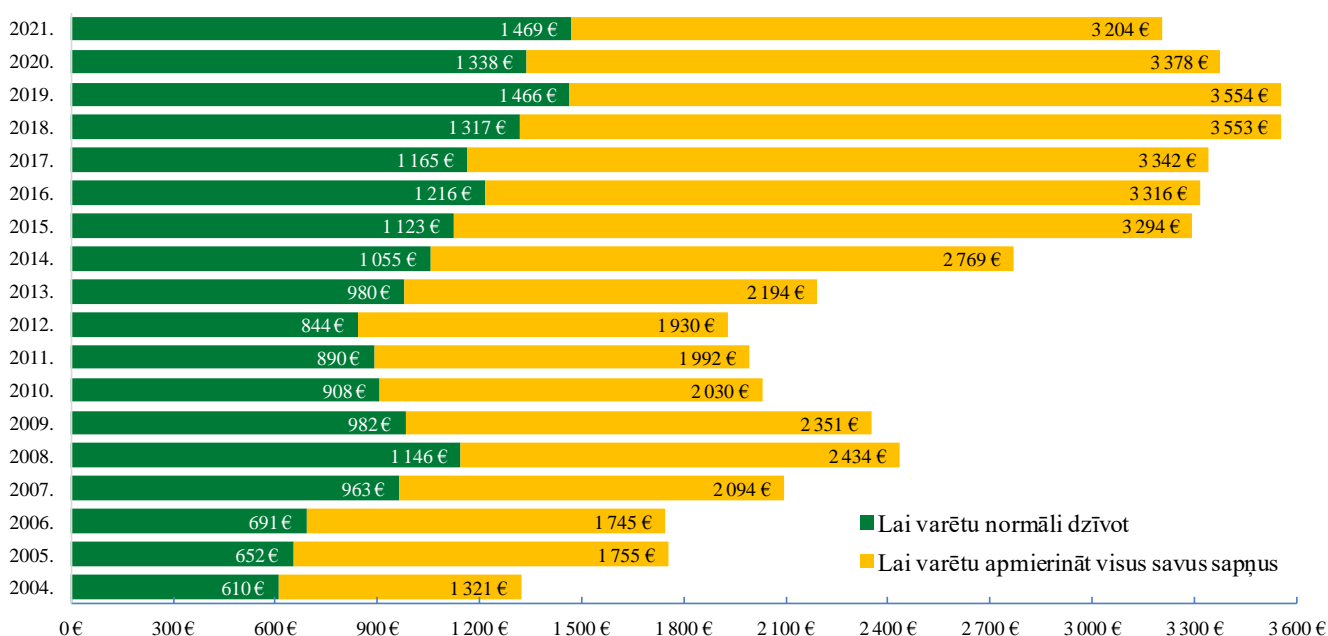
- ✓ *Jēgpilni ir rēķināt katru gadu – viss atkarīgs, vai politiķi vēlas ņemt vērā šos rādītājus un attiecīgi pilnveidot sociālā atbalsta sistēmu. [FGD dalībnieks no Tiesībsarga biroja – komentārs diskusijas čatā].*
- ✓ *Medijiem, protams, patiktu, ja šāds rādītājs tiktu rēķināts katru gadu, tāpēc ka tas, kā veido žurnālists publikāciju – kā bija pagājušā gadā, šogad mums ir sliktāk vai labāk, parasti patīk, ka sliktāk, bet tas ir tā – mediji parasti uzķeras uz to, tāpēc arī patīk šis te “absolūtā nabadzība”, jo tie vārdi ļoti smuki skan, patīk nevis sarežģīti, bet spilgti nosaukumi. [FGD dalībnieks no Neatkarīgās Rīta avīzes].*
- ✓ *... protams, būtu labi, ja tā būtu kaut kādā ikgadējā iespējamība, jo, ja viņu lieto sociālās politikas plānošanā, tas intervāls nedrīkstētu būt piecgadas un desmitgadas. [FGD dalībnieks no Latvijas Samariešu apvienība].*
- ✓ *Kāpēc nabadzības riska sliekšnis [virzās] uz augšu, uz leju, kad ienākumi strauji pieaug un krīzes laikā tieši otrādi samazinās? Kāpēc iztikas minimumam tās izmaiņas [savukārt] ir diezgan pakāpeniskas, nebūtiskas? Tīri no tāda aspekta laikam būtu labi šādu rādītāju iegūt katru gadu, jo mēs nezinām, kas notiks nākamgad vai aiznākamgad. [FGD dalībnieks no Centrālā statistikas pārvaldes].*
- ✓ *Es gribu teikt, [...] ka mēs, pašreiz rēķinot ar apmēram 3 gadu novirzi, mēs savu sociālo politiku veidojam uz veciem cipariem, uz vecu situācijas analīzi un bāzi. Es gribu atgriezties pie pašiem budžeta izstrādāšanas pirmsākumiem – 1991., 1992., 1993. gads, tad tāpat tika rēķināts budžets gan reizi gadā, gan katru ceturksni, pēc tam sākās hiperinflācija, tad sāka rēķināt reizi mēnesī un beigās pārgāja uz reizi nedēļā pēc vienkāršotas shēmas, bet tie bija reālie cipari, tie bija reālie lēmumi vai prasības valdībai saimniecības kārtošanai, kas balstījās tieši uz reālu situācijas analīzi. Ja mēs tagad vēl atbīdām šo laika brīdi atpakaļ, tad zūd jēga tam procesam. [...] Pašreizējā situācijā, kad ir krīzes situācija, viņš ir jārēķina pat biežāk, ceturksnī reizi vajadzētu.” [FGD dalībnieks no Pretnabadzības tīkla].*

Saskaņā ar izstrādāto metodiku MRI budžeta nepārtikas daļā gan apjoms (summas), gan attiecināmība (nepieciešamība pēc konkrētajiem izdevumiem) izriet no aptaujas datiem. Taču šāda aptaujas veikšana un apstrāde reizi gadā būtu visai dārga. Savukārt datu atjaunošana bez aptaujas palīdzības iespējama tikai mehāniski – summas reizinot ar inflācijas koeficientu attiecīgajā preču vai pakalpojumu kategorijā. Atjaunota šajā gadījumā tiek tikai cenu daļa, taču ne attiecināmība un sabiedrības priekšstati par “normālu” patēriņu.

Līdz ar to, ja MRI budžeta pilna vērtību kārtējā atjaunošana ar aptaujas palīdzību tiktu veikta retāk kā reizi gadā, bet starplaikos – ik gadu – atjaunošana notiktu ar inflācijas koeficientu palīdzību, pastāv virkne risku.

Tas, kā sabiedrības priekšstati par “normālu”, kā arī ekskluzīvu (iespēja apmierināt visus sapņus) patēriņu Latvijā laika gaitā mainījušies, absolūtās summās atspoguļots 20.attēlā. Uzskatāmi redzama krīžu ietekme uz sabiedrības viedokli šajā jautājumā. Savukārt summu noapaļojumi līdz veseliem tūkstošiem pārejas uz eiro apstākļos visdrīzāk ir galvenais cēlonis straujajam aritmētisko vidējo lēcienam 2014. un 2015.gadā, ja vērojam izmaiņas naudas daudzumā, kas ļautu apmierināt sapņus.

20.attēls. Atbilžu vidējo aritmētisko dinamika uz jautājumu, cik mēnesī vajadzētu pelnīt, lai varētu normāli dzīvot un lai varētu apmierināt visus savus sapņus, EUR¹⁵⁸

21.attēlā savukārt salīdzināts, kā, vērtējot pret 2004.gadu, pieauguši šo atbilžu aritmētiskie vidējie un CSP aprēķinātie patēriņa cenu gada inflācijas rādītāji. Redzam, ka sabiedrības viedoklis mainās krasāk nekā faktiskā cenu inflācija, straujāk augot brīžos, kad ekonomiskā situācija uzlabojas, bet samazinoties – kad tā pasliktinās.

Līdz ar to jāsecina, ka mehāniska inflācijas koeficientu piemērošana var radīt neplānotu iespaidu uz izstrādātā MRI budžeta apjoma izmaiņām ilgākā laika posmā – inflācijas koeficients nodrošinās relatīvi lēzenu pieauguma tempu, kamēr sabiedrības viedoklis mainās vairāk lēcienveidīgi, bet krīzes apstākļos MRI budžeta vērtības var arī samazināties.

Turklāt šobrīd indikators aptaujas ietvaros tiek rēķināts ar mediānu palīdzību, ka nereti ir apaļas summas (cilvēkiem vispār biežāk ir raksturīgi šāda tipa aptaujās minēt apaļas summas). Tādējādi, ja, piemēram, divus gadus pēc kārtas summām tiktu piemēroti inflācijas koeficienti,

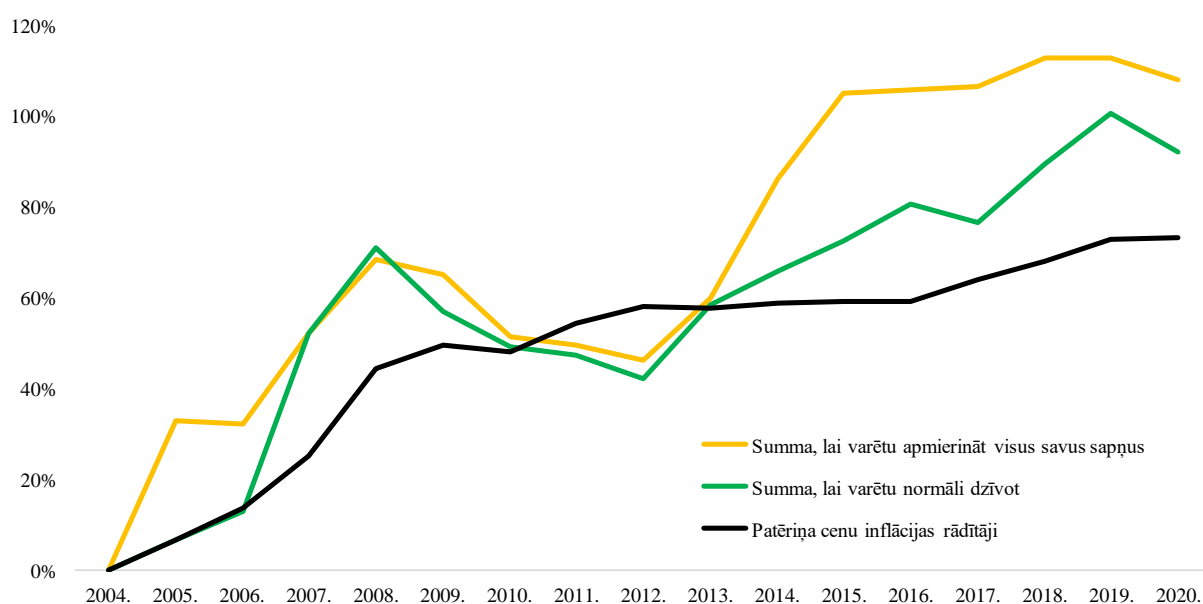
¹⁵⁸ Sagatavots pēc SKDS ikgadēji jūlijā uzdots jautājumu bloka omnibus aptaujās (metode – klātienē intervijas dzīvesvietās). Par posmu līdz 2013.gadam veikts pārrēķins no latiem uz eiro.

bet trešajā gadā veikta aptauja un MRI budžeta vērtība atkal noteikta ar atbilžu mediānu palīdzību, tad:

- daļā izdevumu kategoriju tas varētu nozīmēt summas kritumu pēc kāpuma divu gadu periodā atpakaļ uz apaļo summu;
- citās izdevumu kategorijās tas varētu nozīmēt daudz straujāku kāpumu uz nākamo apaļo summu pēc relatīvi nelieliem kāpumiem, kas izrietējuši no inflācijas.

Tomēr, izvērtējot ieguvumus un riskus, pētnieki secināja, ka rekomendējams būtu reizi gadā MRI budžetu atjaunot (pārrēķināt) ar inflācijas koeficientu palīdzību, bet pilnu kārtējo atjaunošanu vērtībām veikt reizi 3 gados¹⁵⁹. Savukārt, lai mazinātu iespējamo risku ietekmi, paziņojot jaunās MRI indeksa vērtības, būtu nepieciešams uzsvērt, kādā veidā šajā reizē noticis pārrēķins un kā interpretējamas izmaiņas.

21.attēls. Atbilžu vidējo aritmētisko izmaiņas pret 2004.gadu uz jautājumu, cik mēnesī vajadzētu pelnīt, lai varētu normāli dzīvot un lai varētu apmierināt visus savus sapņus¹⁶⁰, salīdzinot ar CSP patēriņa cenu inflācijas pieauguma rādītājiem pret 2004.gadu¹⁶¹, procentos

¹⁵⁹ Pie šādas rekomendācijas pētnieki nonāca, kombinējot izmaiņu tempus sabiedrībā ar diezgan augstām pilnas atjaunošanas izmaksām. Analizējot, piemēram, izdevumu struktūras izmaiņas Latvijas mājsaimniecībās laikā no 1996. līdz 2016.gadam (skatīt 8.attēlu), un izvēloties katru trešo gadu jebkādā kombinācijā, varam novērot, ka visas galvenās tendences (pagrieziena punkti) izdevumu struktūrā joprojām ir novērojami. Arī CSP, atsakoties no MBA veikšanas katru gadu, sākotnēji izvēlējās to atkārtot reizi trīs gados (savukārt tas, ka šobrīd šis apsekojums visdrīzāk notiks vēl retāk, ir saistīts jau ar citiem apsvērumiem – ar zemu respondenci un ievērojamajiem resursiem, kas apsekojuma veikšanai nepieciešami, nevis ar informācijas nepieciešamību.

¹⁶⁰ Tas pats avots.

¹⁶¹ Pārrēķināts pēc: Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula PCI020. “Patēriņa cenu indeksi un pārmaiņas grupās un apakšgrupās (ECOICOP)”

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCI/PCI020

Pilns MRI budžeta vērtību kārtējās atjaunošanas process būtu veicams ar anketu, kura pievienota šī ziņojuma pielikumā, veicot nepieciešamās modifikācijas. Anketas jautājumi un pārējie teksti tajā šobrīd iezīmēti trīs krāsās, kas apzīmē to izmantošanas iespējas nākotnē:

- ar dzeltenu iezīmētie segmenti apzīmē to informāciju, kas, atkārtojot aptauju, pielāgojama konkrētajai situācijai – tā ir informācija par aptaujas veicēju, ienākumu klasifikācija, piebildes saistībā ar to, kā interpretējami jautājumi pandēmijas kontekstā;
- ar zaļu iekrāsotie jautājumi MRI budžeta aprēķinā nav tikuši izmantoti, tomēr tie var pētniekiem sniegt papildus informāciju – līdz ar to atkārtotas aptaujas veicējiem pašiem jāizsver, vai kādi no šiem jautājumiem saglabājami anketā;
- ar pelēku iekrāsotie atbilžu varianti zem jautājumiem, kas iekrāsoti ar zaļu, respektīvi, var netikt uzdoti, tomēr saglabājami respondentiem izsniedzamajās kartītēs – tie palīdz respondentam saprast to izdevumu kopumu, kas tiek attiecināts uz katru no izdevumu kategorijām.

Anketā tiek rekomendēts saglabāt jautājumus par izdevumu lielumu optimālā situācijā. Tiešā veidā tie gan nav izmantoti iztikas minimuma aprēķinam (izņemot izdevumus medicīnas aprūpei), taču to respondentu īpatsvars, kas katrā konkrētajā izdevumu kategorijā sniedzis no nulles atšķirīgas atbildes (tātad vai nu minējis summu, kāda varētu būt nepieciešama optimāli vai arī norādījis, ka šādi izdevumi būtu, taču nav spējis nosaukt summu) tiek izmantots attiecināmības aprēķinam. Jautājuma pārformulēšana šajā gadījumā, piemēram, prasot nevis nosaukt summu, bet tikai to, vai šādi izdevumi optimālā gadījuma principā būtu, visdrīzāk varētu mainīt pozitīvo atbilžu īpatsvaru – ticamāk, ka pieauguma virzienā.

Pirms aptaujas veikšanas nepieciešams precizēt robežsummu, lai aptaujā iekļautu trīs zemāko ienākumu kvintīļu mājsaimniecības. Šī robežsumma, kā parādīja pētījuma ietvaros veiktais salīdzinājums, ir tuva tādai pašai robežsummai monetārajos ienākumos, ko var konstatēt MBA 2019.gada datus. Tomēr, tā kā MBA apsekojums plānots relatīvi reti¹⁶², robežsummu pirms aptaujas veikšanas nepieciešams precizēt ar potenciālo lauka darba veicēju (ja tas regulāri veic citus apsekojumus, kur tiek vaicāti mājsaimniecības ienākumi) vai pie citām lauka darba aģentūrām (ja potenciālā lauka darba veicēja rīcībā nepieciešamās informācijas nav).

Lauka darba izmaksas vienā gadā precīzi noteikt būtu problemātiski gan tāpēc, ka aptauju izmaksas pēdējos gados piedzīvo kāpumu un ir grūti prognozēt, kādas tās būs pēc 3 gadiem, gan arī tāpēc, ka anketas apjoms šobrīd precīzi nav definēts (iespējams ar zaļu iekrāsotos jautājumus gan no anketas izslēgt, gan arī saglabāt).

Šī pētījuma ietvaros lauka darbs tika veikts par EUR 26 855 bez PVN (papildus šai summai tika kompensēti izdevumi, kas saistījās ar epidemioloģisko prasību nodrošināšanu), tomēr šī summa tika aprēķināta 2019.gadā, turklāt tobrīd plānotais vienas intervijas ilgums bija 30 minūtes (kamēr faktiskas – 63,5 minūtes). Šobrīd līdzīgas aptaujas izmaksas būtu augstākas arī

¹⁶² Precīzas informācijas šobrīd par MBA regularitāti pētnieku rīcībā nav. Pēdējais apsekojums tika veikts 2019.gadā, un 2022.gadā nākamais apsekojums plānots netiek, attiecīgi MBA īstenošana tiks veikta retāk nekā reizi 3 gados.

tad, ja anketa tiktu īsināta, atsakoties no jautājumiem, kas MRI budžeta aprēķinā tiešā veidā netika izmantoti. Centrālā statistikas pārvalde, atbildot uz Labklājības ministrijas lūgumu aprēķināt iespējamās lauka darba izmaksas situācijai, ja šādu apsekojumu veiktu CSP, norādīja, ka, pirmkārt, veikt tik lielu apsekojumu nav iespējams iestādes ierobežotās kapacitātes dēļ un, otrkārt, izmaksas šāda apsekojuma veikšanai veidotu aptuveni EUR 223 000. Līdz ar to secināms, ka publiska iepirkuma ietvaros īstenots apsekojums būtu gan finansiāli izdevīgāks, gan arī racionālāks no kapacitātes viedokļa nekā šāda uzdevuma deleģējums CSP.

Lai precizētu aptuvenas lauka darba izmaksas privātajā sektorā, 2021.gada oktobrī tika veikta cenu aptauja, tajā iesaistot lielākos lauka darba veicējus. Viņi tika iepazīstināti ar aptaujas specifikāciju – intervijas ilgumu (aptuveni 60 minūtes), izlases apjomu (aptuveni 1000 respondentu), metodiku (klātienē aptauja izmantojot kartītes) un norisi, kas aprakstīta 4.pielikumā. Konkrētas atbildes tika saņemtas no diviem uzņēmumiem amplitūdā no EUR 50 000,00 līdz EUR 68 000,00. Jāņem vērā, ka cenu aptaujas veikšanas brīdī klātienē interviju norise nenotika ierobežojumu dēļ, kas saistīti ar pandēmiju, tādējādi nosaukās cenas attiecināmas uz hipotētisku situāciju pēc pandēmijas beigām. Tāpat aptaujātie uzņēmumu pārstāvji norādīja, ka būtiska loma lauka darba cenas noteikšanā ir tā brīža noslodzei un nodokļu politikas izmaiņām. Papildu izmaksas – sagatavošanās darbi lauka darbam, datu tīrīšana, apstrāde, kopsummu pārrēķināšana atbilstoši metodoloģijai – varētu veikt LM atbildīgā personā sadarbībā ar ekspertiem. Atkarībā no LM pārstāvja iesaistes izmaksas šim posmam būtu EUR 6 000,00 – 10 000,00. Tāpat zemāka cena būs gadījumā, ja līgums tiktu slēgts par vairākiem izvērtējuma posmiem uzreiz.

Labklājības ministrijas atbildīgās personas vadībā pirms aptaujas uzsākšanas ir nepieciešams pārskatīt aptaujas jautājumus un vienoties par aktuālo redakciju, ar kuru tālāk veikt lauka darbu. Šeit jāņem vērā, ka izmaiņas veicamas, tās uzmanīgi pārdomājot un pārrunājot ar speciālistiem no iepirkumā izvēlētajā lauka darba veicēja, jo tās var ietekmēt tālāko datu salīdzināmību. Ja iespējamā ietekme nav skaidra, vispirms veicama anketas modificētās versijas pilotāža ar nelielu respondentu skaitu, pēc tam izvērtējot rezultātu un izvēloties optimālo tālāko rīcību.

SECINĀJUMI

Iztikas minimuma jēdziens gan sabiedrībā, gan ekspertu vidū asociējas ar absolūto nabadzību, ar tādu dzīves līmeni, kad nodrošinātas tiek tikai pamatvajadzības. Šādu rādītāju šobrīd Latvijā, kad dzīves apstākļi, salīdzinot ar iztikas minimuma izstrādes laiku – 90.gadu sākumu, ir ievērojami uzlabojušies, noteikt nav jēgpilni.

Tā vietā jāakcentē iespējas ikvienam pildīt sociālās lomas Latvijas sabiedrībā, balstoties uz Cilvēka vajadzību teoriju. Tā tiek piedāvāta kā teorētiskais pamats vienotās metodoloģijas izstrādei salīdzināmajiem mājsaimniecību budžetiem Eiropas Savienībai, identificējot veselību un autonomiju (autonomas izvēles iespēju sociālo lomu pildīšanā) kā universālās vajadzības, kuras nepieciešams apmierināt, lai šīs sociālās lomas spētu pildīt. Savukārt pašas sociālās lomas atkarīgas no konkrētās sabiedrības, līdz ar to nepieciešams sekot līdz izmaiņām, kas sabiedrībā un tās dzīves līmenī notiek.

Tāpēc izstrādāts relatīvs, nevis absolūts rādītājs. Tas savukārt nevar būt līdz galam objektīvs, jo sociālo lomu pildīšanas adekvātums tiek noteikts intuitīvi sajūtu līmenī, bet situācija nemitīgi mainās. Taču izstrādātais rādītājs spēj sekot izmaiņām.

Tomēr tas, ka daļa sabiedrības sagaida absolūta rādītāja izstrādi, var būt viens no šķēršļiem tā plašākai izmantošanai, tāpēc nepieciešams skaidrot gan izstrādātā indikatora aprēķina metodiku, gan izmantošanas potenciālu, kā arī to popularizēt.

Būtisks indikatora raksturlielums ir tā nosaukums – saglabājot nosaukumā kaut vienu no vārdiem, kas bija iztikas minimuma grozā, asociācijas ar iepriekšējo instrumentu ir neizbēgamas. Tā vietā nosaukumam jāatspoguļo jaunā instrumenta būtība. Tāpēc tika pieņemts lēmums izstrādāto indikatoru saukt par “Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžetu”, uzsverot šajā nosaukumā tā nozīmīgākos raksturlielumus:

- tas ir **mājsaimniecību**, nevis individuāls rādītājs (ja arī tiek aprēķināti izdevumi uz cilvēku, tie jebkurā gadījumā ir atkarīgi no mājsaimniecības tipa, kurā šis cilvēks dzīvo);
- tas ir **relatīvs**, nevis absolūts rādītājs;
- tas ir vienīgais šāda tipa rādītājs Latvijā, kas balstās nevis uz ienākumiem, bet **izdevumiem** (vērtē, ko par konkrētu naudas summu var nopirkt, nevis, cik kurš saņem);
- tas ir **budžets**, nevis minimums, precīzāk – budžeta izdevumu daļa, kas attiecīgi jāsaskaņo ar ienākumu daļu.

Iepazīstoties ar ārvalstu pieredzi līdzīgu indikatoru izstrādē, tika secināts, ka Latvijā tas jāveido tā, lai, no vienas puses, nodrošinātu detalizāciju (t.i., tiktu ņemtas vērā dažādas mājsaimniecību atšķirības), no otras puses, novērstu to, ka indikatora uzturēšanā ir iesaistīti pārāk lieli resursi un process nav skaidri reglamentēts.

Augsta detalizācija un sarežģīts instrumentārijs ietver kvalitatīvās metodes, tai skaitā fokusgrupu diskusijas datu atjaunošanas procesā. Tas savukārt nozīmē, ka instrumenta

uzturēšana ir jānodod kādai pētnieciskai organizācijai vai uzņēmumam, kam ir gan vajadzīgās kompetences, gan nepieciešamās pilnvaras iepriekš neparedzamu korekciju veikšanai. Zema detalizācija ļauj izvēlēties no juridiskā un organizatoriskā viedokļa vienkāršāku risinājumu, kad indikatora atjaunošanas process ir reglamentēts, izmantotas tiek kvantitatīvās metodes, bet visas atjaunošanas funkcijas izpilda valsts institūcijas.

Izvēloties vidusceļu starp šiem abiem risinājumiem, tika izstrādāts MRI budžets, kura atjaunošanā izmantojamas tikai kvantitatīvās metodes, tomēr atjaunošana prasa specifiskas prasmes un resursus, līdz ar to instrumenta atjaunošanā periodiski ir nepieciešama ārpalpojumu izmantošana. MRI budžeta uzturēšana ir valsts institūcijas (Labklājības ministrijas) kompetencē, bet ārpalpojumā nododamā darba daļa ir skaidri reglamentēta. Tomēr tas, ka pilna vērtību atjaunošana plānota reizi trīs gados, bet atjaunošanas mehānisms ir sarežģīts, var būt šķērslis precīzai un kompetentai procedūras izpildei, jo laika posms ir pietiekami ilgs – varētu nomainīties atbildīgās personas, bet, ja atjaunošanu tomēr veiktu tā pati persona, kas iepriekš, procedūra būtu aizmirsusies un nāktos to apgūt gandrīz no jauna. Līdz ar to ir svarīgi vērtību atjaunošanai gatavoties savlaicīgi, jau laikus piesaistot nepieciešamos konsultantus un organizējot lauka darba iepirkumu. Tāpat jārēķinās, ka trīs gadu laikā lauka darba izmaksas var būtiski mainīties – tas nozīmē, ka izmaksu aktuālos apjomus nepieciešams apzināt tad, kad vēl iespējams paredzēt budžetā nepieciešamos līdzekļus.

Vidējā MRI budžeta vērtība Latvijā nav noteikta, jo šī summa būtu statistiska abstrakcija, kas neatspoguļotu vairuma Latvijas mājsaimniecību vajadzības – summas uz cilvēku dažādiem mājsaimniecību tipiem dažādās dzīvesvietās var atšķirties vairāk nekā par EUR 150 mēnesī. Maksimālā aprēķinātā summa ir EUR 424,36, kas atbilst vienam atsevišķi dzīvojošam darbaspējīgam cilvēkam Rīgā. Mājsaimniecības lielumam pieaugot, summa uz cilvēku samazinās, jo pieaug iespēja daļu resursu lietot kopīgi. Tā kā cilvēku skaits mājsaimniecībā teorētiski var būt jebkāds, tad arī nevar noteikt minimālo iespējamo summu uz cilvēku.

Lai nodrošinātu MRI budžeta ilgtspēju, tas ir, tiktu ņemtas vērā patēriņa paradumu izmaiņas sabiedrībā, detalizētā preču nomenklatūras līmenī mērītas tikai pārtikas preces. Nepārtikas preču un pakalpojumu patēriņš mērīts kategoriju līmenī. Tas, mainoties patēriņa standartam (tai skaitā tipiski izmantojamajām precēm un pakalpojumiem konkrētās kategorijas ietvaros), ļauj nemainīt metodoloģiju, kā arī neliek MRI budžeta uzturētājam šīm izmaiņām nemītīgi sekot.

Būtisks ir MRI budžeta lietojums. Izstrādāt instrumentu, kam piesaistīts skaidri definēts valsts un pašvaldību materiālā atbalsta apjoms, mūsdienās nav jēgpilni. Iztikas minimums šādu funkciju pildīja ļoti īslaicīgi tikai 90.gadu sākumā straujas inflācijas apstākļos, turklāt šī procesa sākumā vienu valsti nomanīja cita, kas nozīmēja plānota un pārdomāta sociālā politika vēl nepastāvēja, savukārt vēlāk sociālā palīdzība tika piesaistīta krīzes iztikas minimumam, kas vairumu iztikas minimumā paredzēto preču un pakalpojumu neietvēra, jo iztikas minimumā iekļauto apjomu nodrošināt nebija iespējams.

Šobrīd, izpildot Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2019-24-03, sasaiste starp uz ienākumiem balstītiem indikatoriem no vienas puses un sociālo palīdzību, pabalstiem un pensijām no otras jau ir izstrādāta, un pārraut to nav racionāli. Tā vietā ir svarīgi izmantot MRI budžeta priekšrocību – tas ir vienīgais, kas balstās uz izdevumiem, respektīvi, ietver aprēķinus

par pirktspēju. Līdz ar to MRI budžets ir izmantojams, lai sekotu līdzī dzīves līmeņa un patēriņa standartu izmaiņām sabiedrībā un šajā kontekstā izvērtētu pārējo – uz ienākumiem balstīto – indikatoru piemērotību.

Latvijas Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžets tiešā veidā nav salīdzināms ar Igaunijas iztikas minimumu un Lietuvas pamatvajadzību kopējām izmaksām – atšķiras izmantošanas mērķis un iekļautā vajadzību apmierināšanas pakāpe. Abās Latvijas kaimiņvalstīs spēkā esošie indikatori tiek saistīti ar absolūtās nabadzības sliekšni, kamēr Latvijas MRI budžets orientējas nevis uz pamatvajadzību apmierināšanu, bet uz iespēju pildīt sociālās lomas. Naudas izteiksmē Latvijas MRI budžets lielāku mājsaimniecību gadījumā Igaunijas iztikas minimumu pārsniedz pat vairāk nekā divas reizes.

Tādējādi MRI budžets ir tuvāks vienotās metodoloģijas pamatprincipiem salīdzināmajiem mājsaimniecību budžetiem, kas 2015.gadā izstrādāti Eiropas Savienības valstīm un balstīti uz Cilvēka vajadzību teoriju. Tomēr šī līdzība ir drīzāk teorētiskās bāzes un pielietojuma līmenī, kamēr pati metodika atšķiras, jo Latvijas gadījumā šobrīd nav iespējams nodrošināt tik ļoti resursu ietilpīgas metodikas uzturēšanu. Ja vienotā metodoloģija orientēta galvenokārt uz kvalitatīvo metožu pielietojumu, tad MRI budžeta izstrāde balstās uz kvantitatīvajām metodēm, bet ilgspēja tiek nodrošināta, apkopojot izdevumus plašu kategoriju līmenī, nevis, izstrādājot un regulāri atjaunojot noteiktu preču un pakalpojumu nomenklatūru un sekojot tās cenu izmaiņām.

Vērtējot izstrādātās MRI budžeta vērtības, konstatētas šādas likumsakarības:

- Mājsaimniecībās ar lielāku locekļu skaitu MRI budžeta apjoms uz cilvēku ir mazāks, jo mājsaimniecības tipa izdevumi tiek aprēķināti vienādi noteiktam mājsaimniecības tipam neatkarīgi no personu skaita.
- Mājsaimniecībās ar lielāku bērnu skaitu, kas jaunāki par 7 gadiem, MRI budžeta apjoms uz cilvēku ir mazāks, jo šādā gadījumā pārtikas izdevumi ir ievērojami zemāki nekā mājsaimniecībās, kur bērni ir vecāki.
- Pensionāru izdevumi, kas rēķināti proporcionāli uz cilvēku, kopumā paaugstina vidējos izdevumus uz cilvēku mājsaimniecībā, jo izdevumi par medicīnas aprūpi katram pensionāram aprēķināti par EUR 25 augstāki, salīdzinot ar katru darbaspējīgo (virkne citu summu, tai skaitā izdevumi par pārtiku gan pensionāriem savukārt ir mazāki, tomēr pilnībā tas starpību nekompensē).
- Diferenciācija pēc dzīvesvietas visbūtiskāk saistās ar atšķirīgiem izdevumiem transportam (Rīgā ir paredzēti relatīvi augsti sabiedriskā transporta izdevumi, bet zemi – personiskā transporta izdevumi, kamēr laukos otrādi) – tiem mājsaimniecību tipiem, kam privātā transporta izmantošana ir ar zemāku atbilstību, aprēķinātās summas laukos ir zemākas nekā Rīgā, kamēr tiem, kam ar augstāku atbilstību (pirmkārt, mājsaimniecības ar bērniem) – tās laukos var būt arī augstākas.
- Izdevumi citās pilsētās parasti ir nedaudz zemāki kā Rīgā vai laukos, kas arī ir uz transporta rēķina – citām pilsētām piemērots tāds pats sabiedriskā transporta attiecināmības koeficients kā laukiem (zemāks nekā Rīgā, jo saistās ar zemāku

pieejamību un izmantošanas iespējām), taču zemāks privātā transporta attiecināmības koeficients kā laukos (saistās ar ievērojami plašāku preču un pakalpojumu pieejamību dzīvesvietas tuvumā).

REKOMENDĀCIJAS

VISPĀRĒJAS REKOMENDĀCIJAS

Tā kā saturiski iztikas minimuma jēdziens ekspertiem un sabiedrībai saistās ar absolūto minimumu, kā arī ar laika posmā no 1991.līdz 2013.gadam CSP aprēķināto indikatoru, pārpratumu novēršanai ir būtiski jēdziena “iztikas minimums” vietā izmantot jēdzienu “Mājsaimniecību relatīvo izdevumu budžets”, kas, to interpretējot, neizraisa pārpratumus par tā saturu. Piedāvātais saīsinājums ir MRI budžets.

Svarīgi MRI budžeta kontekstā (izņemot pārtikas grozu) turpmāk izvairīties no vārda “grozs” izmantošanas, jo tas rada asociācijas ar konkrētas preču nomenklatūras esamību tā sastāvā, kas netiek plānota.

Prezentējot sabiedrībai MRI budžetu, būtiski apzināties un uzsvērt, ka tas ir relatīvs rādītājs, kura kritērijs ir iespēja pilnvērtīgi sabiedrības locekļiem pildīt savas sociālās lomas atbilstoši tā brīža dzīves līmenim. Šis kritērijs nevar būt līdz galam objektīvs, jo sociālo lomu pildīšanas adekvātums tiek noteikts intuitīvi sajūtu līmenī, turklāt situācija nemitīgi mainās.

Tāpat būtiski uzsvērt, ka šis ir vienīgais indikators Latvijā, kas atspoguļo mājsaimniecību faktiskos un optimālos izdevumus, respektīvi, atklāj, cik naudas mājsaimniecībai nepieciešams patēriņam un noteiktu vajadzību apmierināšanai. Pārējie indikatori – tādi kā GMI, relatīvās nabadzības sliekšnis, ienākumu apjoms, zem kura ģimene (persona) atzīstama par trūcīgu vai maznodrošinātu, minimālā alga u.c. – ņem vērā ienākumus, neveicot aprēķinus, kādas patēriņa iespējas šīs summas sniedz.

Tomēr svarīgi apzināties un uzsvērt, ka publiskās pārvaldes pienākums nav garantēt ienākumus tādā apjomā, kas atbilst MRI budžetā aprēķinātajai summai ikkatram, bet gan rūpēties par to, lai ikvienam būtu iespēja pašiem nopelnīt vairāk, kā arī adaptēt sociālās drošības sistēmu, lai apmierinātu to indivīdu vajadzības, kuriem tas neizdodas. Taču vienmēr būs kāds, kas atradīsies zem šī sliekšņa, jo rādītājs ir relatīvs attiecībā pret sabiedrības dzīves līmeni kopumā.

Ļoti svarīgs MRI budžeta gadījumā ir tā tālākais lietojums. Balstoties gan uz aprēķina metodiku, gan komplicēto un diversificēto rezultātu, kā arī ekspertu ieteikumiem, rekomendējam tiešā veidā MRI budžetu normatīvajos aktos neiekļaut, taču saglabāt to kā atskaites punktu politikas veidotājiem un pilsoniskajai sabiedrībai, kas ļauj novērtēt politikas atbilstību, kā arī argumentēt savu pozīciju politiskās diskusijās.

Līdz ar to, lai veicinātu demokrātiskos procesus, rekomendējam MRI budžeta esamību un metodoloģiju popularizēt sabiedrisko organizāciju un sociālo kustību vidū. Tā izstrāde valstiskā līmenī piešķir tam papildus legimitāti politiskā procesa ietvaros, kad kāda no pusēm ar tā palīdzību argumentēs savu pozīciju.

Kā vienu no MRI budžeta tālākās izmantošanas virzieniem rekomendējam darbu ar klientiem sociālajā palīdzībā. Salīdzinot konkrētās ģimenes izdevumu struktūru ar MRI budžetā ietvertu,

iespējams precīzāk identificēt nepieciešamās palīdzības veidu un apjomu. Lai to paveiktu, optimāls risinājums būtu izstrādāt lietotājiem (sociālajiem darbiniekiem) ērtu MRI budžeta izmantošanas rīku (kalkulatoru), kas ļautu pietiekami detalizēti izpētīt aprēķina gaitu un sastāvdaļas un identificēt izdevumu summas dažādās izdevumu kategorijās. Tāpat svarīgi paredzēt vienkāršu šī rīka atjaunošanas algoritmu brīdī, kad tiek atjaunots pats MRI budžets.

Lai MRI budžets būtu jēgpilns gan politikas plānošanā, gan demokrātiskajos procesos, rekomendējam to atjaunot regulāri, nodrošinot pilnu vērtību atjaunošanas ciklu (t.i., ne tikai iekļaujot inflācijas rādītājus, bet arī veicot iedzīvotāju aptauju, kas ļauj atjaunot izdevumu faktisko apjomu un attiecināmību), ne retāk kā reizi trīs gados, bet starplaikos veikt pārrēķinu, MRI budžeta vērtības reizinot ar inflācijas koeficientiem attiecīgajās preču vai pakalpojumu kategorijās.

MRI budžeta noteikšanu un atjaunošanu nepieciešams reglamentēt ar tiesību aktu, piemēram, ar Ministru kabineta noteikumiem "Par MRI budžeta noteikšanas un atjaunošanas kārtību", kā atbildīgo institūciju nosakot Labklājības ministriju. Labklājības ministrijā būtu jābūt noteiktai atbildīgajai personai, kas veic MRI budžeta pārrēķināšanu un koordinē MRI budžeta atjaunošanu, kā arī uzrauga MRI budžeta pārtikas groza apjoma pārskatīšanas un metodes koriģēšanas nepieciešamību.

REKOMENDĀCIJAS PAR TURPMĀKO MRI BUDŽETA METODOLOĢIJAS PIEMĒROŠANU

Priekšlikums	Normatīvais akts, piemēram, MK noteikumi “Par MRI budžeta noteikšanas un atjaunošanas kārtību”		
Rezultāts:	Normatīvais akts, kurā atrunāta MRI budžeta noteikšanas metodoloģija un atjaunošanas kārtība, tādā veidā leģitimējot šo rādītāju un reglamentējot tā pārskatīšanu.		
Uzdevumi un pasākumi izvirzītā priekšlikuma sasniegšanai:	Atbildīgā institūcija	Iesaisītās institūcijas	Finansējums, ja attiecināms
Izstrādāt MK noteikumu projektu.	Labklājības ministrija	Centrālā statistikas pārvalde; Finanšu ministrija	-
Pieņemt MK noteikumus.	Ministru kabinets	Labklājības ministrija; Finanšu ministrija	-
Priekšlikums	MRI budžeta ikgadēja pārrēķināšana		
Rezultāts:	Patēriņa cenu izmaiņām atbilstošs, aktualizēts MRI budžets		
Uzdevumi un pasākumi izvirzītā priekšlikuma sasniegšanai:	Atbildīgā institūcija	Iesaisītās institūcijas	Finansējums, ja attiecināms
Reizi gadā veikt MRI budžeta pārrēķinu ¹⁶³ , balstoties uz CSP gada inflācijas datiem par mazumtirdzniecības cenām un publicētajām pārtikas produktu cenām.	Labklājības ministrija	Centrālā statistikas pārvalde	-

Priekšlikums	MRI budžeta regulāra pilna vērtību atjaunošana, balstoties uz izstrādāto metodoloģiju		
Rezultāts:	Iedzīvotāju patēriņa struktūrai atbilstošs, aktualizēts MRI budžets		
Uzdevumi un pasākumi izvirzītā priekšlikuma sasniegšanai:	Atbildīgā institūcija	Iesaisītās institūcijas	Finansējums, ja attiecināms
Ne retāk kā reizi trīs gados veikt aptauju, kas ietver: <ul style="list-style-type: none"> • Lauka darbu nepieciešamo datu ieguvei atbilstoši metodoloģijai; • Datu tīrīšanu, apstrādi; • Kopsummā pārrēķināšanu atbilstoši metodoloģijai. 	Labklājības ministrija	Lauka darba veicējs, kā arī rekomendējam iesaistīt ekspertus (tai skaitā no Centrālās statistikas pārvaldes)	EUR 56 000,00-78 000,00
Priekšlikums	Interaktīvs MRI budžeta izmantošanas rīks sociālajiem darbiniekiem darbā ar dažādām mērķa grupām		
Rezultāts:	Ņemot vērā, ka sociālā dienesta klienti, to ģimenes un problēmu loks ir ļoti atšķirīgs, ar interaktīva rīka palīdzību būtu iespējams MRI budžetu izmantot darbā ar dažādām klientu grupām un to vajadzībām.		
Uzdevumi un pasākumi izvirzītā priekšlikuma sasniegšanai:	Atbildīgā institūcija	Iesaisītās institūcijas	Finansējums, ja attiecināms
Interaktīva rīka programmēšana.	Labklājības ministrija	Privāts uzņēmums/ eksperti	5 000,00-8 000,00 atkarībā no sarežģītības

¹⁶³ Tajos gadījumos, kad nepārtikas daļas vērtības tiek atjaunotas ar aptaujas palīdzību (reizi trīs gados vai biežāk – pēc nepieciešamības), pārrēķins jāveic tikai ar budžeta pārtikas daļu.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN INFORMĀCIJAS AVOTI

1. Āboltiņš Jānis. Iztikas minimums — arhaisms vai atavisms? Apollo, 2005.gada 4.oktobris. <https://www.apollo.lv/4757051/iztikas-minimums-arhaisms-vai-atavisms>
2. Augstākās Padomes 1992.gada 14.aprīļa lēmums “Par neatliekamām uzdevumiem iedzīvotāju sociālajā aizsardzībā”. <https://likumi.lv/ta/id/65496-par-neatliekamam-uzdevumiem-iedzivotaju-socialaja-aizsardziba>
3. The Belgian Constitution. https://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/GrondwetUK.pdf
4. Brants Māris. Latvijas iedzīvotāju sociālā stratifikācija un sociāli ekonomiskās pārmaiņas no 1991. līdz 1997.gadam. Maģistra darba pielikums. Latvijas Universitāte, 1998.
5. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula DSV040c “Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa reģionos (eiro)”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_EMP_DS_DSV/DSV040c
6. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula IRD060 “Iedzīvotāju skaits pēc dzimuma reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās un pagastos gada sākumā”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRD/IRD060
7. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula IRD080 “Iedzīvotāji pēc dzimuma un pa vecuma grupām reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās gada sākumā”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRD/IRD080
8. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula NBN020c “Ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji pēc statusa”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_EMP_NBB_NBN/NBN020c
9. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula NBL070c “Nodarbinātie pēc statusa un dzimuma”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_EMP_NB_NBLA/NBL070c
10. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula MBG010 “Mājsaimniecību patēriņa izdevumu struktūra (%)”. https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_mb_izdevumi/MBG010.px/
11. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula MBI140 “Patēriņa izdevumu sastāvs un struktūra kvintīļu grupās vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_MB_MBI/MBI140/

12. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula PCC010m “Atsevišķu preču un pakalpojumu vidējās mazumtirdzniecības cenas”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCC/PCC010
13. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula PCI020. “Patēriņa cenu indeksi un pārmaiņas grupās un apakšgrupās (ECOICOP)” https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCI/PCI020
14. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula PCI020 “Patēriņa cenu indeksi un pārmaiņas grupās un apakšgrupās (ECOICOP) 1991 - 2020”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCI/PCI020
15. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula SD010c “Pensionāru skaits un vecuma pensijas vidējais apmērs”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_OD/OSP_OD__sociala__socdr__pensijas/SD010c.px/
16. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula SDG030 “Izmaksāto pensiju vidējais apmērs (euro)”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_OD/OSP_OD__sociala__socdr__pensijas/SDG030.px/
17. Centrālās statistikas pārvaldes publiskās datubāzes tabula SDG060 “Valsts sociālo pabalstu vidējais apmērs (euro)”. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_OD/OSP_OD__sociala__socdr__pensijas/SDG060.px/
18. Civilprocesa likums. <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>
19. Constitution of the Republic of Estonia. <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/>
20. Dārziņa Lidija. Deformēto iztikas minimuma grozu nelikvidēs, bet gatavos revīziju. LV portāls, 2010.gada 26.jūlijs. <https://lvportals.lv/viedokli/213887-deformeto-iztikas-minimuma-grozuz-nelikvides-bet-gatavos-reviziju-2010>
21. Dėl Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo “Dėl asmens (šeimos) minimalminimumių vartojimo poveikių skaičiavimo metodikos patvirtinimo” projekto derinimo. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerija, 2016-08-21, Nr. (10.2.2I-412)10-7239.
22. Doyal Len & Gough Ian. A Theory of Human Need. Houndmills: Macmillan Education, 1991.
23. Джери Дэвид, Джери Джулия. Большой толковый социологический словарь. Collins. Москва, Вече АСТ, 1999.
24. Eesti Statistika publiskās datubāzes tabula LE27: Estimated subsistence minimum, minimum estimated food basket and non-food expenditures per 30 days for one person household. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=LE27&lang=en>
25. Eesti Statistika publiskās datubāzes tabula LES06: Equalised disposable income and poverty threshold of household members. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=LES06&lang=en>

26. Elatusmiinimum – teel parema toeni puudustkannatavatele inimestele: Elatusmiinimumi mõju majandusliku toimetuleku tagamisele. Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2018. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elatusmiinimum_loppraport.pdf
27. EMC Education Services. Data Science & Big Data Analytics: Discovering, Analyzing, Visualizing and Presenting Data. John Wiley & Sons, Inc., 2015 – 432.
28. EMIN Context Report Estonia Developments in relation to Minimum Income Schemes. EAPN Estonia NGO, May 2017. https://eminnetwork.files.wordpress.com/2013/04/context_report_estonia_2017.pdf
29. Ene-Margit Tiit. Elatusmiinimumi ja vaesuspiiride hindamise meetoodika ning sotsiaalsete indikaatorite leidmisel kasutatavate tarbimiskaalude kaasajastamine: Projekti II osa aruanne (täiendatud variant). Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, Resta, 2006. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elatusmiinimum_ja_vaesuspiiri_hindamine_ii_osa.pdf
30. Ene-Margit Tiit. Elatusmiinimumi ja vaesuspiiride hindamise meetoodika ning sotsiaalsete indikaatorite leidmisel kasutatavate tarbimiskaalude kaasajastamine: Projekti vahearuanne. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, AS Resta, 2005. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elatusmiinimum_ja_vaesuspiiri_hindamine_ii_osa.pdf
31. Estonia - Unemployment insurance benefit. European Commission, 2019. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1108&langId=en&intPageId=4510>
32. EU social indicators - Europe 2020 poverty and social exclusion target. Social Protection Committee Indicators Sub-group. European Commission, 2014. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10421&langId=en>
33. Goedeme, T., Storms, B., Penne, T., Van den Bosch, K. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe //The development of a methodology for comparable reference budgets in Europe - Final report of the pilot project. European Commission, 2015. https://www.researchgate.net/profile/Tim_Goedeme/publication/287640826_The_development_of_a_methodology_for_comparable_reference_budgets_in_Europe_-_Final_report_of_the_pilot_project/links/56f3140b08ae95e8b6cb4976/The-development-of-a-methodology-for-comparable-reference-budgets-in-Europe-Final-report-of-the-pilot-project.pdf
34. Goedeme, T., Storms, B., Van den Bosch, K. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe // Proposal for a method for comparable reference budgets in Europe. European Commission, 2015. http://www.onpes.gouv.fr/IMG/pdf/2015_Pilot_project_-_developing_a_common_methodology_on_reference_budgets_in_Europe_KE-02-15-392-EN-N-2_-_copie_1_.pdf

35. Grozījumi likumā “Par valsts pensijām”. 2020.gada 11.decembris. <https://www.vestnesis.lv/op/2020/240A.17>
36. Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. *Multivariate Data Analysis*. Prentice Hall, 2010.
37. Hagenars A., De Vos K. The Definition and Measurement of Poverty. *The Journal of Human Resources*, XXIII/2, 1988.
38. Hede Sinisaar, Kadi Siimer, Marion Rummo. Presentation “Subsistence minimum and absolute poverty in Estonia”. *Sotsiaalministreeium*, 22.03.18.
39. Homans, L. *Woonbeleidsplan Vlaanderen–nota aan de Vlaamse Regering*. Brussel, Vlaamse Regering, 2018.
40. *Human Development Report. The next frontier: Human development and the Anthropocene*. United Nations Development Programme, 2020. <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>
41. Iepirkuma “Jaunas metodoloģijas izstrāde iztikas minimuma patēriņa preču un pakalpojumu groza noteikšanai un tās aprobācija (izmēģinājumprojekti)” (iepirkuma Nr. LRLM2018/28-3-03/23ESF) Tehniskā specifikācija .
42. Ieteicamās enerģijas un uzturvielu devas Latvijas iedzīvotājiem. Veselības ministrija, 2017. <https://www.vm.gov.lv/lv/media/3733/download>
43. Income inequality, OECD Data. <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>
44. Ingel Kadarik, Märt Masso, Magnus Piirits. Changes to Estonian subsistence benefit system make it more flexible and motivate working. *ESPN Flash Report 2018/5*. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=19023&langId=en>
45. Izmaiņas sociālajā jomā 2021.gadā. Labklājības ministrija, 2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/jaunums/izmainas-socialaja-joma-2021-gada>
46. Jenny Chanfreau and Tania Burchardt. *Equivalence scales: rationales, uses and assumptions*. 2008. <https://www2.gov.scot/resource/doc/933/0079961.pdf>
47. *Joint Report on Social Inclusion 2004*. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (European Commission).
48. Konceptija “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu” (informatīvā daļa). Latvijas Republikas Labklājības ministrija, 2014. <https://www.lm.gov.lv/lv/media/6328/download>
49. *Latvija skaitļos: 1993*. LR Valsts statistikas komiteja, 1994.
50. Latvijas Republikas likums “Civillikums”. <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>
51. Latvijas Republikas Ministru Padomes 1991.gada 8.aprīļa lēmuma Nr.95 “Par iedzīvotāju naudas ienākumu indeksācijas nodrošināšanu” 3.pielikums “Minimālais patēriņa grozs (vidēji uz vienu Latvijas iedzīvotāju gadā)”. <https://likumi.lv/ta/id/67927-par-iedzivotaju-naudas-ienakumu-indeksacijas-nodrosinasanu>

52. Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Spriedums 2020.gada 25.jūnijā lietā Nr.2019-24-03. https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/10/2019-24-03_Spriedums.pdf#search=2019-24-03
53. Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Spriedums 2020.gada 9.jūlijā lietā Nr.2019-27-03. https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/1/2019-27-03_Spriedums-1.pdf#search=
54. Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Spriedums 2020.gada 16.jūlijā lietā Nr.2019-25-03. https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/11/2019-25-03_Spriedums.pdf#search=
55. Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Spriedums 2020.gada 10.decembrī lietā Nr.2020-07-03. <https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/01/2020-07-03-Spriedums.pdf#search=>
56. Lauri Leppik. European Minimum Income Network country report Estonia: Analysis and Road Map for Adequate and Accessible Minimum Income Schemes in EU Member States. European Minimum Income Network, October 2014. <https://eminetwork.files.wordpress.com/2013/04/emin-estonia-2014.pdf>
57. Lietuvos maisto krepšelis. Doi: 10.2767/299239. Europos Komisija. 2015. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=15034&langId=lt>
58. Lietuvos Respublika. Socialinio saugos ir darbo ministras. Isakymas dėl 2019 metų minimalių suvartojimo poreikių patvirtinimo. Vilnius, 2018. https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Projektu-konkursai/projektai/2019%20m_%20MVPD%20tvirtinimo%20isakymas.pdf
59. Lietuvos Respublika. Socialinio saugos ir darbo ministras. Isakymas dėl 2020 metų minimalių suvartojimo poreikių patvirtinimo. Vilnius, 2019. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2e129380ff1b11e99681cd81dcdca52c>
60. Lietuvos Respublika. Socialinio saugos ir darbo ministras. Isakymas dėl 2021 metų minimalių suvartojimo poreikių patvirtinimo. Vilnius, 2020. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a93181e038a711eb8d9fe110e148c770>
61. Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas. Vilnius, 2008. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.324889>
62. Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo nr. x-1710 2 straipsnio pakeitimo įstatymas. Vilnius, 2019. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/479231811a5f11eaa4a5fa76770768ee>
63. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministras įsakymas dėl Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 25 d. įsakymo nr. 510 “Dėl rekomenduojamų paros maistinių medžiagų ir energijos normų tvirtinimo”

- pakeitimo. 2016 m. birželio 23 d. Nr. V-836. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5c9fd5c042ed11e68f45bcf65e0a17ee>
64. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2016 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. V-836 “Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 25 d. įstatymo Nr. 510 “Dėl Rekomenduojamų paros maistinių medžiagų ir energijos normų tvirtinimo” pakeitimo” TAR, 2016-07-05, Nr. 18796. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4bd890f0428011e6a8ae9e1795984391>
 65. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 “Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo”. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/efe9ff4107be11e78352864fdc41e502?jfwid=q8i88lp51>
 66. Mājsaimniecību patēriņa tendences Latvijā 2019.gadā. Rīga, CSP, 2020. https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/2020-10/Nr_10_Majsaimniecibu_%20paterina_tendences_Latvija_2019_gada_%2820_00%29_LV.pdf
 67. Marshall Gordon (ed.). Oxford Dictionary of Sociology. Oxford University Press, 1998.
 68. Max-Neef, Manfred A. Human scale development: conception, application and further reflections. The Apex Press, 1991.
 69. Metodoloģija ̄razrabotki minimalnogo potrebitel'skogo byudžeta (prožitocnogo minimuma). 1991. Npublicēts materiāls.
 70. Ministru kabineta 1993.gada 18.novembra noteikumi Nr.19 Par kārtību, kādā ģimenes atzīstamas par trūcīgām. <https://likumi.lv/ta/id/59937>
 71. Ministru kabineta 1996.gada 26.marta noteikumi Nr.75 “Noteikumi par trūcīgo ģimeņu sociālās palīdzības pabalstu un trūcīgo ģimeņu materiālā stāvokļa novērtēšanu”. <https://likumi.lv/ta/id/39509-noteikumi-par-trucigo-gimenu-socialas-palidzibas-pabalstu-un-trucigo-gimenu-materiala-stavokla-novertesanu>
 72. Ministru kabineta 2003.gada 25.februāra noteikumi Nr.97 “Kārtība, kādā ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona atzīstama par trūcīgu”. <https://likumi.lv/ta/id/72052-kartiba-kada-gimene-vai-atseviski-dzivojosa-persona-atzistama-par-trucigu>
 73. Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1517. Noteikumi par ģimenes valsts pabalstu un piemaksām pie ģimenes valsts pabalsta. <https://likumi.lv/ta/id/202676-noteikumi-par-gimenes-valsts-pabalsta-un-piemaksas-pie-gimenes-valsts-pabalsta-par-bernu-invalidu-apmeru-ta-parskatisanas>
 74. Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1643. Kārtība, kādā piešķir un izmaksā pabalstu aizbildnībā esoša bērna uzturēšanai. <https://likumi.lv/ta/id/202947-kartiba-kada-pieskir-un-izmaksapabalstu-aizbildniba-esosa-berna-uzturesanai>
 75. Ministru kabineta 2013.gada 15.janvāra noteikumi Nr.37. Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam. <https://likumi.lv/ta/id/254128-noteikumi-par-minimalo-uzturlidzeklu-apmeru-bernam>

76. Ministru kabineta 2014.gada 30.oktobra rīkojums Nr.619 “Par koncepciju “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu””. <https://likumi.lv/ta/id/269886-par-koncepciju-par-minimala-ienakuma-limena-noteikšanu->
77. Ministru kabineta noteikumi 2016.gada 12.jūlija noteikumi Nr.449. Noteikumi par patvēruma meklētāja uzturam un dienasnaudas izmaksai paredzēto izdevumu apmēru un segšanas kārtību. <https://likumi.lv/ta/id/283491-noteikumi-par-patveruma-mekleta-ja-uzturam-un-dienasnaudas-izmaksai-paredzeto-izdevumu-apmeru-un-segsanas-kartibu>
78. Ministru kabineta noteikumi 2017.gada 6.jūnija noteikumi Nr.302. Noteikumi par vienreizējo finansiālo atbalstu un pabalstu uzturēšanās izmaksu segšanai bēglim un alternatīvo statusu ieguvušai personai. <https://likumi.lv/ta/id/291311-noteikumi-par-vienreizejo-finansialo-atbalstu-un-pabalstu-uzturesanas-izmaksu-segsanai-beglim-un-alternativo-statusu-ieguvusai->
79. Nathan Yau. Most Common Family Types in America. <https://flowingdata.com/2016/07/20/modern-family-structure/>
80. Navickė, J. Asmens (šeimos) minimalių poreikių dydžio apskaičiavimo medotika, šio dydžio apskaičiavimas 2017 m. ir rekomandacijos dėl valstybės remiamų pajamų ir bazinės socialinės išmokos dydžių susiejimo su minimalių poreikių dydžiu. 2016. https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/ataskaita_mpd_151216f.pdf
81. The OECD Tax-Benefit Model for Estonia: Description of Policy Rules for 2020. OECD, 2020. <https://www.oecd.org/els/soc/TaxBEN-Estonia-2020.pdf>
82. Pētījums: Latvijas iedzīvotāji pārsvarā maina automašīnu apnicīgā remonta dēļ. If, 2020. <https://www.if.lv/par-if/medijiem/2020/petijums-latvijas-iedzivotaji-parsvaramaina-automasinu-apniciga-remonta-del>
83. Podnieks Vladislavs. Krīzes grozā. Neatkarīgā Cīņa, NC Banka. 1993.gada 6.februāris. <http://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:588446|page:5>
84. Poverty and shared prosperity 2020: Reversals of Fortune. World Bank, 2020.
85. Rajevska Feliciāna u.c. Projekta papildu rezultāti Nr. 32 un 33. Ziņojums par būtisku sociālo pakalpojumu pieejamības ierobežojumu īstermiņa un vidēja termiņa ietekmi un priekšlikumi uzlabojumiem valsts un pašvaldību sociālās aizsardzības atbalsta pasākumu plānošanā un īstenošanā ārkārtējā situācijā. Vidzemes Augstskola, Rīgas Stradiņa universitāte, Latvijas Universitāte, 2021.gads. https://www.hespi.lv/sites/default/files/32_33_zinojums_lm_final.pdf
86. Ravallion, M., Bidani, B. How robust is a poverty profile? The World Bank Economic Review, 1994. Vol.8. No. 1, p. 75-102. <http://documents.worldbank.org/curated/en/991591468764687666/pdf/multi-page.pdf>
87. REMI (tīmekļa lietojumprogramma sociālo darbinieku atbalstam Flandrijas publiskajos sociālās labklājības centros). <https://www.cebud.be/remi-wansh>

88. Report of the World Summit for Social Development, United Nations, March 6–12, 1995. <https://undocs.org/A/CONF.166/9>
89. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium. Kohtuotsus. Kohtuasja number: 3-4-1-67-13. “Sotsiaalhoolekande seaduse § 22 lg-te 1 ja 2, § 222 lg-te 1 ja 2 ning perekonnaseaduse § 183 lg 3 põhiseaduspärasuse kontroll” Otsuse kuupäev: 5. mai 2014. <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-4-1-67-13>
90. The Sage Encyclopedia of World Poverty, 2nd Edition. Mehmet Odekon (ed.), Sage Publications, 2015.
91. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums. <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>
92. Storms Bérénice. Belgian Reference Budgets for Social Participation and their Use for Policy Purposes// Minimum Income Standards and Reference Budgets: International and Comparative Policy Perspectives. Bristol, Policy Press, 2020 (publikācijas sagatave, kas tiek izmantota ar autores atļauju).
93. Storms B., Goedeme T., Van den Bosch K., Penne T., Schuerman N., Stockman S. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe //Review of current state of play on reference budget practices at national, regional, and local level. European Commission, 2014. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12544&langId=en>
94. Storms B., Penne T., Vandelanoot D., van Thielen E.L. Referentiebudgetten als benchmark voor het beoordelen van de doeltreffendheid van de minimuminkomensbescherming. Hoe evolueerden inkomens en noodzakelijke uitgaven in de periode 2008-2013. // Belgisch tijdschrift voor sociale zekerheid. P.501.
95. Šileika, A., Zabarauskaitė, R. (2009). Skurdas: metodologijos klausimas ir lygis Lietuvoje. Mokslo darbai. Socialinis darbas, vol. 8(1), pp. 17-27.
96. Töötuskindlustuse põhimõtete analüüs vaesuse ennetamiseks ja tööturul osalemise toetamiseks”. Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2019. <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2018/09/Töötushüvitis30.05.2019.pdf>
97. Valsts sociālo pabalstu likums. <https://likumi.lv/ta/id/68483-valsts-socialo-pabalstu-likums>
98. Valstybinio audito ataskaita. Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai gyvenančių asmenų minimalius vartojimo poreikius ir skatina įsitraukti į darbo rinką. 2019 m. liepos 29 d., Nr. VA-5.
99. Veselīga uztura ieteikumi pieaugušajiem. Veselības ministrija, 2020. <https://www.vmm.gov.lv/lv/media/3017/download>
100. What are Equivalence Scales? OECD Project on Income Distribution and Poverty. <http://www.oecd.org/els/soc/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf>
101. Zabarauskaitė, R. Skurdo matavimas ir mažinimo kryptys Lietuvoje. Daktaro disertacija. Vilniaus Gedimino technikos universitetas. 2008.

1. PIELIKUMS. APTAUJAS ANKETA IZTIKAS MINIMUMA APRĒĶINAM ¹⁶⁴

¹⁶⁴ Anketas jautājumi un pārējie teksti iezīmēti trīs krāsās, kas apzīmē to izmantošanas iespējas nākotnē:

- ar dzeltenu iezīmētie segmenti apzīmē to informāciju, kas, atkārtojot aptauju, pielāgojama konkrētajai situācijai – tā ir informācija par aptaujas veicēju, ienākumu klasifikācija, piebildes saistībā ar to, kā interpretējami jautājumi pandēmijas kontekstā;
- ar zaļu iekrāsotie jautājumi iztikas minimuma aprēķinā nav tikuši izmantoti, tomēr tie var pētniekiem sniegt papildu informāciju – līdz ar to atkārtotas aptaujas veicējiem pašiem jāizsver, vai kādi no šiem jautājumiem saglabājami anketā;
- ar pelēku iekrāsotie atbilžu varianti zem jautājumiem, kas iekrāsoti ar zaļu, var netikt uzdoti, tomēr saglabājami respondentiem izsniedzamajās kartītēs – tie palīdz respondentam saprast to izdevumu kopumu, kas tiek attiecināts uz katru no izdevumu kategorijām.

APTAUJAS ANKETA

Labdien! Mani sauc _____. Es pārstāvu SIA "SKDS". Mūsu pētnieki regulāri veic sabiedriskās domas aptaujas ar mērķi noskaidrot iedzīvotāju viedokli par dažādām norisēm un problēmām mūsu valstī. Šoreiz mūs interesē Jūsu mājsaimniecības izdevumi – kādām vajadzībām tā tērē naudu un cik daudz. Pētījums tiek veikts pēc Labklājības ministrijas pasūtījuma un saistībā ar darbu pie jaunās iztikas minimuma noteikšanas metodikas.

Jūsu mājsaimniecība aptaujai ir izvēlēta nejauši. Mēs garantējam Jūsu atbilžu anonimitāti. Jūsu sniegtās atbildes paliks konfidencialas un ar tām varēs iepazīties tikai šaura zinātnieku - speciālistu grupa, kura apkopos informāciju. Aptaujas rezultāti tiks atspoguļoti vienīgi apkopotā un vispārinātā veidā. Jebkuru jautājumu vai domstarpību gadījumā Jūs varat griezties pie aptaujas koordinatora _____ pa telefonu _____ vai e-pastu _____.

INTERVĒTĀJAM! Sākšanas laiks jāaizpilda obligāti!

Intervijas sākšanas laiks: pl.

I bloks. Ievadjautājumi

Iesākumā mūs interesē jūsu mājsaimniecības ienākumi mēnesī uz vienu ģimenes locekli. Lai tos noteiktu, saskaitiet, lūdzu, kopā tos ienākumus pēc nodokļu nomaksas, kas bijuši visiem mājsaimniecības locekļiem un izdaliet ar viņu skaitu. Ja ienākumi dažādos mēnešos atšķiras, mēģiniet aprēķināt vidējos pēdējo 12 mēnešu laikā. Tomēr centieties ņemt vērā arī tos ienākumus, kas gadās tikai reizi pa reizei. Ja jums, piemēram, kāds palīdz ar naudu, tai skaitā pārskaita to no ārzemēm un tamlīdzīgi, tad ierēķiniet, lūdzu, arī to.

I2a. Kādi ir jūsu mājsaimniecības vidējie ienākumi "uz rokas" mēnesī uz vienu cilvēku? Ja respondents nosauc konkrētu summu, ievadīt viņa atbildi A sadaļā un atzīmēt sadaļā I2b!

Respondenta nosauktā summa: EUR _____ Nezina/NA.....9801 -> uzdot I2b.

I2b. Ja respondents konkrētu summu nenosauc, iedot viņam kartīti I2B un piedāvāt izvēlēties piemērotāko atbildi no B sadaļas (A sadaļa tādā gadījumā netiek aizpildīta).

Līdz EUR 159	1	EUR 270 – 299	6
EUR 160 – 199	2	EUR 300 – 329	7
EUR 200 – 219	3	EUR 330 – 369	8
EUR 220 – 249	4	EUR 370 – 399	9
EUR 250 – 269	5	EUR 400 – 420	10

ATBILDES UZ I3 UN I4 IR OBLIGĀTAS (kaut vai aptuvenas), ja nav atbildes uz šiem jautājumiem, pārtraukt interviju.

I3. Cik cilvēku dzīvo kopā jūsu mājsaimniecībā (ieskaitot jūs)?

Personu skaits: [] [] → Ja nav atbildes uz šo jautājumu, pārtraukt interviju.

I4. Lūdzu, norādiet nepieciešamo informāciju par sevi un visiem cilvēkiem, ar ko dzīvojat kopā vienā mājsaimniecībā:

Aizpildiet, lūdzu, tik rindu, kas atbilst I3 nosauktajam personu skaitam. Ja kāda atbilde nav zināma precīzi, norādiet aptuveni. Pirmajā rindā aizpilda ziņas par respondentu!

Nr.	B. Vecums: (ierakstiet pilnus gadus; bērniem, kas nav sasnieguši 1 gada vecumu, rakstiet „0”).	C. Dzimums: 1 – vīrietis 2 – sieviete	D. Nodarbošanās: (ierakstiet ne vairāk kā divus kodus vienam cilvēkam)		E. Izglītība: 0 – Pirmsskolas vecuma bērns (D=12) 1 – Pamatizglītība vai zemāka 2 – Arodizglītība 3 – Vidējā izglītība 4 – Vidējā profesionālā izglītība 5 – Augstākā izglītība
			1 – strādā algotu darbu 2 – uzņēmējs, īpašnieks 3 – pašnodarbinātais 4 – palīdz ģimenes uzņēmumā 5 – piestrādā gadījuma darbos	6 – bērna kopš. atvaļinājumā 7 – mājsaimnieks (-ce) 8 – bezdarbnieks (-ce) 9 – saņem vecuma pensiju 10 – saņem invaliditātes pensiju/pabalstu 11 – mācās, studē 12 – pirmsskolas vecuma bērns	
1.(resp.)					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					
11.					

Int_K

15. Kādā valodā jūs galvenokārt runājat ģimenē?

Latviešu	1
Krievu	2
Citā	3
Grūti pateikt	9

16. Kurš no šiem raksturojumiem visprecīzāk atbilst jūsu mājsaimniecības pašreizējai finansiālajai situācijai?**16a. Vai jūsu mājsaimniecībai ir uzkrājumi vai parādi, kredīti (tai skaitā hipotekārie kredīti, līzings maksājumi)?**

Ir naudas uzkrājumi, bet nav parādu un kredītu	1	→ Pāriet pie I8
Ir gan naudas uzkrājumi, gan parādi, kredīti	2	→ Pāriet pie I6b
Nav naudas uzkrājumu, bet ir parādi, kredīti	3	→ Uzdot I7
Nav ne naudas uzkrājumu, ne parādu, kredītu	4	→ Pāriet pie I8
Grūti pateikt, N/A	9	

16b. Kas ir lielāks – jūsu mājsaimniecības uzkrājumi vai arī parādi, kredīti?

Naudas uzkrājumi ir lielāki nekā parādi, kredīti	1	→ Pāriet pie I8
Naudas uzkrājumi un parādi, kredīti ir apmēram līdzīgi	2	→ Pāriet pie I8
Parādi, kredīti ir lielāki par uzkrājumiem	3	→ Uzdot I7

17. Cik ilgā laikā jūsu mājsaimniecība, ja tas būtu nepieciešams, spētu samaksāt VISUS šos parādus un kredītus?

3 mēnešu laikā vai pat ātrāk	1
No 3 mēnešiem līdz 1 gadam	2
1-5 gadu laikā	3
Ilgāk nekā 5 gadu laikā	4
Grūti pateikt, N/A	9

18. Tagad salīdzināsim jūsu mājsaimniecības ienākumus ar to summu, ko tērējat. Vai šobrīd mēnesī tiek tērēts vairāk, nekā saņemam ienākumos, mazāk nekā saņemam ienākumos, vai arī tērējat aptuveni tikpat, cik saņemam?

Šobrīd mēnesī tērējam vairāk, nekā saņemam	1
Šobrīd mēnesī tērējam aptuveni tikpat, cik saņemam	2
Šobrīd mēnesī tērējam mazāk, nekā saņemam	3
Grūti pateikt, N/A	9

19. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija. Ieskaitiet te arī lielas dāvanas un palīdzību no pašvaldības, baznīcas vai kāda cita veida materiālo atbalstu, kas netiek saņemts naudā.

Precizējums: Lūdzu, te pieskaitiet gadījumus, kad izdevumus sedz ģimenes locekļi (bērni, vecāki u.c.), kuri ikdienā nedzīvo kopā ar jums. Te neietilpst gadījumi, kad mājsaimniecība saņem naudu šo izdevumu apmaksai vai pabalstus (tad tas bija jāpieskaita pie ienākumiem), bet gan tie gadījumi, kad kāds cits samaksā, bet mājsaimniecība saņem preces vai pakalpojumus. Pie remonta izdevumiem neietilpst garantijas remonts. Rādīt kartīti I9. Atzīmēt visu nosaukto.

Ir saņemti pārtikas un higiēnas preču komplekti trūcīgajiem un maznodrošinātajiem	1
Kāds cits jums* pērk vai nodrošina ar pārtiku	2
Kāds cits maksā jūsu izdevumus par mājokli, komunālajiem maksājumiem	3
Kāds cits ir apmaksājis jūsu telefona iegādi vai remontu	4
Kāds cits ir apmaksājis jūsu datora vai tā aprīkojuma iegādi vai remontu	5
Kāds cits ir apmaksājis jūsu televizora, mūzikas instrumentu, sporta inventāra vai līdzīgu preču iegādi, remontu	6
Kāds cits ir apmaksājis jūsu mēbeļu vai kādu mājsaimniecības ierīču iegādi vai remontu	7
Kāds cits ir apmaksājis jūsu transporta līdzekļa (t.sk. velosipēda) iegādi vai remontu	8
Kāds cits maksā par jūsu transporta izdevumiem (degvielu, sabiedriskā transporta biļetēm)	9
Kāds cits maksā jūsu izdevumus par mobilajiem sakariem	10
Kāds cits ir apmaksājis jūsu mājokļa remontu, mazākus remonta pakalpojumus	11
Kāds cits maksā par jūsu zālēm (neskaitot kompensējamās), medicīnas precēm vai ārstēšanos	12
Kāds cits ir apmaksājis jūsu mācības, kursus (neskaitot mācības, ko apmaksā vai organizē darba devējs)	13
Kā palīdzība ir saņemta apavi, apģērbi, vai arī kāds cits ir nopircis jums tos	14
Kāds cits ir apmaksājis jūsu ceļojumu	15
Nekas no minētā	98
Grūti pateikt, N/A	99

* - ar "jums" šeit un turpmāk domāta respondenta mājsaimniecība, t.i., arī pārējie cilvēki, ar ko viņš dzīvo kopā.

Turpmākie jautājumi būs par jūsu mājsaimniecības tēriņiem dažādām vajadzībām – pārtiku, transportu, saimniecības precēm, veselības aprūpi un tamlīdzīgi.

- Pirmais jautājums būs par esošajiem tēriņiem mēnesī vai gadā (t.i., 12 mēnešos).
- Pēc tam mēs jautāsim par izdevumiem kritiskas taupības apstākļos un lūgšim norādīt minimālo summu, ko jūs, neveidojot parādus, par attiecīgajām precēm vai pakalpojumiem tērētu, ja būtu strauji samazinājušies ienākumi.
- Un visbeidzot vaicāsim, cik liela summa attiecīgajā preču vai pakalpojumu kategorijā būtu nepieciešama, lai jūsu mājsaimniecība varētu apmierināt savas vajadzības.

Norādot esošos izdevumus, lūdzu, nosauciet summas, ko tērējat no savas mājsaimniecības budžeta un savas mājsaimniecības vajadzībām. Tas nozīmē, ka tur nav jāiekļauj summas, ko jūs maksājat par kādu, kas nedzīvo kopā ar jums, un dāvanas, ko pārkat citiem. Tāpat nav jāiekļauj summas, ko par jums sedz kāds cits, saņemtās dāvanas, palīdzība no pašvaldības, baznīcas un tamlīdzīgi.

Ja jūs kādu no summām, kuru tērējat, nezināt pilnīgi precīzi, lūdzu, labāk norādiet to aptuveni, nevis izvēlieties atbildi "grūti pateikt". "Grūti pateikt" atstāsim tiem gadījumiem, kad tik tiešām jums nav ne mazākā priekšstata par izdevumiem šajā preču vai pakalpojumu grupā.

A bloks. Izdevumi par pārtiku

	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
A1a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē PĀRTIKAI? <i>Precizējums: Pārtikas iegāde veikalos, tirgū u.tml.</i> <i>Neietilpst: Ēdienreizes kafējnīcās, ēdnīcās, restorānos, sabiedriskā ēdināšana (tai skatā gatavo ēdienu piegāde vai pirkšana līdzņemšanai), skolā un bērnudārzā.</i>	_____	9801
	EUR mēnesī	
A1b. Iedomājieties, lūdzu, ka jūsu mājsaimniecībai būtu strauji samazinājušies ienākumi, un jūs nevarētu atļauties visus pirkumus, kurus faktiski veicāt. Cik liela būtu summa, kādu jūsu mājsaimniecība mēnesī tērētu pārtikai kritiskas taupības apstākļos? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko A1a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas A1a.</i>	_____	9801
	EUR mēnesī	
A1c. Bet tagad iedomājieties, ka jums ir iespēja tērēt pārtikai tik daudz, lai apmierinātu savas mājsaimniecības vajadzības. Cik lielu summu mēnesī pārtikai jūsu mājsaimniecība tērētu tādā gadījumā? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko A1a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas A1a.</i>	_____	9801
	EUR mēnesī	

B bloks. Izdevumi par mājokli, sakariem un sociālo aprūpi

<i>Rādīt kartīti B1.</i>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B1a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecībai jāmaksā par MĀJOKĻA ĪRI UN KOMUNĀLAJIEM PAKALPOJUMIEM, t.sk., apsaimniekošanu? <i>Precizējums: Regulārie ar mājokli saistītie komunālie maksājumi, apsaimniekošanas izdevumi, ieskaitot internetu mājās (neskaitot mobilo internetu), televīziju un mājas telefonu (bet ne mobilo tālruni).</i> <i>Piezīme: ja tiek maksāts kredīts par mājokli, zemes nomas maksa vai kredīts par ēkas siltināšanu, ieskaitiet arī to.</i>	_____	9801
	EUR mēnesī	

B1b. Iedomājieties, lūdzu, ka jūsu mājsaimniecībai būtu strauji samazinājušies ienākumi, un jūs nevarētu atļauties visus maksājumus, kurus faktiski veicāt. Kas no šiem maksājumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat šādos kritiskas taupības apstākļos?

Rādīt kartīti B1. Atzīmēt visu nosaukto.

Maksa par mājokļa īri, apsaimniekošanu, siltināšanu	1	pāriet pie B1c
Maksa par garāžas īri, apsaimniekošanu	2	
Maksa par ūdeni un kanalizāciju	3	
Maksa par elektroenerģiju	4	
Maksa par gāzi	5	
Maksa par apkuri	6	
Maksa par apsardzi	7	
Maksa par internetu mājās	8	
Maksa par televīziju	9	
Maksa par stacionāro telefonu	10	
Kredīta maksājums par mājokli	11	
Kredīta maksājums par garāžu	12	
Zemes nomas maksa	13	pāriet pie B1d
Varētu iztikt bez visa minētā	98	
Grūti pateikt. N/A	99	

Rādīt kartīti B1.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B1c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama? <i>Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko B1a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas B1a. Rādīt kartīti B1.</i>	_____ EUR mēnesī	9801
B1d. Un ar cik lielu summu mēnesī īrei un komunālajiem maksājumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? <i>Precizējumi: Lielākas summas tērēšana var būt saistīta ar mājokļa maiņu. Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko B1a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas B1a.</i>	_____ EUR mēnesī	9801

B1e. Vai jums ir parādi par īri vai komunālajiem maksājumiem?	Ir	1	Pāriet pie B1F
	Nav	2	Pāriet pie B2A
	Grūti pateikt, N/A	9	

B1f. Cik liels ir jūsu parāds par īri un komunālajiem maksājumiem?	Respondenta nosauktā summa: EUR	Grūti pateikt, N/A
	_____	9801

Rādīt kartīti B2.	Respondenta nosauktā summa: EUR mēnesī	Grūti pateikt, N/A
B2a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē MOBILĀ TELEFONA RĒKINA APMAKSAI? <i>Precizējums: Rēķina summa, neieskaitot paaugstinātas maksas Tīziņas.</i>	_____	9801 → ja summa ir „0”, pāriet pie B2d

B2b. Ja jūs nevarētu atļauties visus maksājumus, kurus faktiski veicat, kas būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Rādīt kartīti B2. Atzīmēt visu nosaukto.

Maksa par sarunām un tīziņām	1	pāreja pie B2c
Maksa par mobilo internetu	2	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie B2d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti B2.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B2c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama? <i>Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko B2a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas B2a.</i>	_____ EUR mēnesī	9801
B2d. Un ar cik lielu summu mēnesī mobilajiem sakariem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko B2a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas B2a.</i>	_____ EUR mēnesī	9801

Rādīt kartīti B3.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B3a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē NELIELĀM SAIMNIECĪBAS PRECĒM? <i>Precizējums: Mazgāšanas līdzekļi, lupatiņas, atkritumu maisiņi u.c.</i>	_____ EUR mēnesī	9801 → ja summa ir „0”, pāriet pie B3d

B3b. Kuri no šiem pirkumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti B3. Atzīmēt visu nosaukto.

Telpu, grīdas, trauku mazgāšanas līdzekļi	1	pāreja pie B3c
Mājokļa kopšanas piederumi	2	
Atkritumu maisiņi	3	
Insektu u.c. kaitēkļu apkarošanas līdzekļi	4	
Apavu spodrināmie līdzekļi un piederumi	5	
Vienreizējās lietošanas trauki un iepakojšanas materiāli	6	
Citas sīkas īslaicīgas lietošanas mājsaimniecības preces	7	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie B3d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti B3.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B3c. Ņemot vērā tikai tos pirkumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama? Lūdzu, ņemiet vērā, ka, arī neatsakoties pavisam no kāda preču veida, jūs, piemēram, varat to iegādāties retāk, lētāku un tamlīdzīgi. Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko B3a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas B3a.	_____ EUR mēnesī	9801
B3d. Un ar cik lielu summu mēnesī nelielām saimniecības precēm jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko B3a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas B3a.	_____ EUR mēnesī	9801

Rādīt kartīti B4.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B4a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MĀJOKĻA REMONTAM VAI NELIELIEM REMONTA PAKALPOJUMIEM? Precizējums: Privātmājas, dzīvokļa remonts, elektrīkis, santehniķis (taču ne ierīču remonts). Neietilpst: izdevumi par daudzdzīvokļu ēkas kopīpašumā veiktajiem remontiem, piemēram, kāpņutelpas krāsošanu, jumta remontu u.tml.	_____ EUR gadā	9801 → ja summa ir „0”, pāriet pie B4d

B4b. Kuri no šiem remonta izdevumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti B4. Atzīmēt visu nosaukto.

Materiāli mājokļa apkopei un remontam	1	pāreja pie B4c
Mājokļa uzturēšanas un remonta pakalpojumi, piemēram: <ul style="list-style-type: none"> • santehniķu pakalpojumi • elektriķu pakalpojumi • apkures sistēmu apkopes pakalpojumi • krāsotāju pakalpojumi • namdaru pakalpojumi • citi mājokļa apkopes un remonta pakalpojumi 	2	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie B4d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti B4.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B4c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? <i>Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko B4a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas B4a.</i>	_____ EUR gadā	9801
B4d. Un ar cik lielu summu gadā mājokļa remontam un nelieliem remonta pakalpojumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko B4a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas B4a.</i>	_____ EUR gadā	9801

Rādīt kartīti B5.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A	
B5a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MOBILU VAI STACIONĀRO TĀLRUŅU IEGĀDEI VAI REMONTAM? <i>Piezīme: Iegāde un remonts.</i>	_____ EUR gadā	9801	→ ja summa ir „0”, pāriet pie B5d

B5b. Kuri no šiem izdevumiem tālruņu iegādei un remontam būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti B5. Atzīmēt visu nosaukto.

Stacionārā tālruņa iegāde	1	pāreja pie B5c
Mobilā tālruņa iegāde	2	
Tālruņu remonts	3	pāreja pie B5d
Varētu iztikt bez visa minētā	8	
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti B5.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B5c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? <i>Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko B5a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas B5a.</i>	_____ EUR gadā	9801
B5d. Un ar cik lielu summu gadā tālruņu iegādei un remontam jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko B5a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas B5a.</i>	_____ EUR gadā	9801

Rādīt kartīti B6.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A	
B6a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MĒBEĻU UN MĀJSAIMNIECĪBAS IERĪCU (kā ledusskapis, putekļu sūcējs, gludeklis u.tml.) IEGĀDEI VAI REMONTAM, KĀ ARĪ AUDUMU, TRUKU, INSTRUMENTU UN DARBARĪKU MĀJAI IEGĀDEI?	_____ EUR gadā	9801	→ ja summa ir „0”, pāriet pie B6d

B6b. Kuri no šiem izdevumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti B6. Atzīmēt visu nosaukto.

Mājokļa mēbeles	1
Dārza mēbeles	2
Apģaismes ierīces	3
Paklāji, tepiki, citi grīdas segumi	4
Mēbeļu, mājas aprīkojuma un grīdas segumu remonts	5
Mājsaimniecības tekstilizstrādājumi, piemēram: • audumi mēbeļu tapsēšanai un aizkari • gultas veļa • galdauti, dvieļi	6
Mājsaimniecības tekstilizstrādājumu labošana	7
Ledusskapji, saldētavas	8
Velas mazgāšanas mašīnas, velas žāvēšanas mašīnas un trauku mazgāšanas mašīnas	9
Plītis	10
Sildītāji, gaisa kondicionētāji	11
Tīrīšanas iekārtas (piemēram, puteklsūcējs)	12
Nelielas elektriskas mājsaimniecības ierīces, piemēram: • pārtikas apstrādes ierīces • kafijas automāti, tējas pagatavošanas ierīces un tamlīdzīgas ierīces • gludekļi • tosteri un grīli • citas nelielas elektriskās mājsaimniecības ierīces	13
Mājsaimniecības ierīču remonts	14
Stikla un kristāla trauki	15
Keramikas un porcelāna trauki	16
Naži un dakšinas, galda piederumi un sudrablietas	17
Neelektriskie virtuves un mājsaimniecības piederumi un mehāniskās ierīces	18
Darbarīki un iekārtas mājai un dārzam, piemēram: • nelieli rokas darbarīki un instrumenti • dārza darbarīki un inventārs • kāpnes, durvju piederumi u.c. mājokļa metālizstrādājumi • nelieli elektrības piederumi	19
Nemotorizēto nelielu darbarīku un dažādu piederumu remonts	20
Motorizētie darbarīki un iekārtas	21
Motorizēto darbarīku un iekārtu remonts, izpirkumnoma un īre	22
Varētu iztikt bez visa minētā	98
Grūti pateikt, N/A	99

Rādīt kartīti B6.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B6c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko B6a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas B6a.	EUR gadā	9801
B6d. Domājot par mēbeļu un mājsaimniecības ierīču iegādi un remontu, kā arī audumu, trauku, instrumentu un darbarīku mājai iegādi, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko B6a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas B6a.	EUR gadā	9801

Rādīt kartīti B7.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B7a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir iztērējusi par SOCIĀLO APRŪPI VAI ARĪ PAR PALĪDZĪBU MĀJAS DARBOS, AUKĻU PAKALPOJUMIEM? Precizējums: Kopēja palīdzība, aukļu pakalpojumi, aprūpes centra vai pansionāta pakalpojumi, tīrīšanas pakalpojumi mājās, darbs dārzā un līdzīgi. Piezīme: Tikai pakalpojumi, par ko mājsaimniecība maksā no saviem līdzekļiem. Te neietilpst veselības aprūpe.	EUR mēnesī	9801 → ja summa ir „0”, pāriet pie B7d

B7b. Kas no šiem pakalpojumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti B7. Atzīmēt visu nosaukto.

Mājokļa uzkopšanas un mājsaimniecības pakalpojumi, piemēram: <ul style="list-style-type: none"> mājkalpotāju pakalpojumi, ko veic algots personāls tīrīšanas pakalpojumi mājās darbs dārzā citi mājkalpotāju un mājsaimniecības pakalpojumi 	1	pāreja pie B7c
Sociālā aizsardzība, piemēram: <ul style="list-style-type: none"> bērnu aprūpes pakalpojumi (tai skaitā aukļu pakalpojumi) vecu ļaužu pansionāti un sociālās aprūpes nami aprūpes pakalpojumi personām dzīvesvietā 	2	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie B7d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti B7.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B7c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama? Lūdzu, ņemiet vērā, ka, arī neatsakoties pavisam no kāda pakalpojumu veida, jūs, piemēram, varat tā izmantošanu samazināt, pirkt lētāk un tamlīdzīgi. Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko B7a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas B7a.	_____ EUR mēnesī	9801
B7d. Domājot par sociālo aprūpi un palīdzību mājas darbos, aukļu pakalpojumiem kopumā, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko B7a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas B7a.	_____ EUR mēnesī	9801

Rādīt kartīti B8.	Respondenta nosauktā summa: EUR gadā	Grūti pateikt, N/A
B8a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi PASTA UN CITIEM SŪTĪJUMIEM? Precizējums: Vēstuļu un paku sūtīšana, preču piegāde, sūtījumi ar kurjerpastu, pakomāti u.tml.	_____ EUR gadā	9801 → ja summa ir „0”, pāriet pie B8d

B8b. Kuri no izdevumiem pasta un citiem sūtījumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti B8. Atzīmēt visu nosaukto.

Vēstuļu un paku sūtīšana	1	pāreja pie B8c
Preču piegāde, sūtījumi ar kurjerpastu, pakomāti u.tml.	2	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie B8d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti B8.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B8c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko B8a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas B8a.	_____ EUR gadā	9801
B8d. Un ar cik lielu summu gadā pasta un citiem sūtījumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko B8a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas B8a.	_____ EUR gadā	9801

<u>Rādīt kartīti B9.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A	
B9a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi DAŽĀDĀM ADMINISTRATĪVAJĀM IZMAKSĀM (TAI SKAITĀ BANKAS KONTU UZTURĒŠANAI), SODU UN ALIMENTU NOMAKSAI?	_____	9801	→ ja summa ir „0”, pāriet pie B9d
	EUR gadā		

B9b. Kuri no šiem izdevumiem, kas ietver administratīvās izmaksas, sodu un alimentu nomaksu, būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Rādīt kartīti B9. Atzīmēt visu nosaukto.

Apdrošināšana, kas saistīta ar mājokli	1		pāreja pie B9c
Apdrošināšana, kas saistīta ar veselību, un nelaimes gadījumu apdrošināšana	2		
Mehānisko transportlīdzekļu apdrošināšana	3		
Celojumu apdrošināšana	4		
Alimentu, uzturlīdzekļu un sodu nomaksa	5		
Maksājumi par banku un pasta nodaļu pakalpojumiem (tai skaitā bankas kontu uzturēšanai), komisijas maksa par rēķinu apmaksu	6		pāreja pie B9d
Citi pakalpojumi, piemēram: <ul style="list-style-type: none"> • administratīvās nodevas • juridiskie pakalpojumi un grāmatvedība • apbedīšanas pakalpojumi • nodevas, starpniecība • līdzmaksājumi pensiju fondu 3.līmenī 	7		
Varētu iztikt bez visa minētā	8		
Grūti pateikt, N/A	9		

<u>Rādīt kartīti B9.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
B9c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko B9a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas B9a.	_____	9801
	EUR gadā	
B9d. Domājot par administratīvajām izmaksām, sodu un alimentu nomaksu kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko B9a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas B9a.	_____	9801
	EUR gadā	

C bloks. Izdevumi transportam

<u>Rādīt kartīti C1.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
C1a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē SABIEDRISKAJAM TRANSPORTAM?		9801
<i>Precizējums: Tramvaji, pilsētas un starppilsētu autobusi, vilcieni, taksometri u.tml. (bet ne lidmašīnu un prāmju biļetes). Arī mantu pārvadāšana, par ko tiek maksāts pārvadātājam, transporta līdzekļa noma, maksa par braucienu citam piederošā privātā automašīnā u.c.</i>	_____	
	EUR mēnesī	

C1b. Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kuri no šiem izdevumiem sabiedriskajam transportam būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Rādīt kartīti C1. Atzīmēt visu nosaukto.

Pilsētas sabiedriskais transports	1	pāreja pie C1c
Piepilsētas un starppilsētu sabiedriskais transports	2	
Taksometru pakalpojumi, maksa par braucienu kādam citam piederošā privātā automašīnā	3	
Mantu pārvadāšana, par ko maksā pārvadātājam	4	
Transporta līdzekļu noma (tai skaitā maksa par koplietošanas transporta līri)	5	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie C1d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti C1.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
C1c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko C1a.	EUR mēnesī	9801
C1d. Un ar cik lielu summu mēnesī sabiedriskajam transportam jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko C1a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas C1c.	EUR mēnesī	9801

C2a. Kādi PERSONISKĀ TRANSPORTA LĪDZEKĻI, ko izmantojat, ir jūsu mājsaimniecības rīcībā: Precizējumi: Ar transporta līdzekļiem nav domāti trīsriteņi, nelieli bērnu velosipēdi u.tml. Neatzīmējiet transporta līdzekļus, kas nav darba kārtībā vai arī netiek lietoti.	C2b. Lūdzu, norādiet skaitu:	
	SKAITS	Grūti pateikt, N/A
Automašīnas	1	98
Motocikli	2	98
Elektroskūteri, motorrolleri, mopēdi	3	98
Velosipēdi	4	98
Nav neviena transporta līdzekļa	8	
Grūti pateikt, N/A	9	

Kartīte C4	Jā, esam iegādājušies	1	Pāriet pie C4b
C4a. Vai jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā ir iegādājusies kādu transporta līdzekli? Piezīme: Automašīnu, motociklu, skūteri, velosipēdu u.tml. transporta līdzekļu iegāde.	Nē, tādu pirkumu nav bijis	2	Pāriet pie C4e
	Grūti pateikt, N/A	9	

C4b. Cik par transporta līdzekli tika samaksāts? Piezīme: Ja ir pirkti kredītā, tad aptuvena kopējā cena. Ja pirkti vairāki transporta līdzekļi, kopējā summa.	Respondenta nosauktā summa: EUR	
	Grūti pateikt, N/A	9801

C4c. Kuri no izdevumiem transporta iegādei būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti C4. Atzīmēt visu nosaukto.

Automašīna	1	pāreja pie C4d
Motocikls	2	
Elektroskūteris, motorrollers, mopēds	3	
Velosipēds	4	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie C4e
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti C4.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A	
C4d. Un tagad, ņemot vērā tikai tos transporta līdzekļus, ko jūs izvēlējāties iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu summa, kādu jūsu mājsaimniecība gadā tērētu to iegādei kritiskas taupības apstākļos? Lūdzu, ņemiet vērā, ka, arī neatsakoties pavisam no kāda transporta līdzekļa iegādes, jūs, piemēram, varētu pirkt lētāku un tamlīdzīgi. Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko C4b. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas C4b.	EUR gadā	9801	
C4e. Tagad iedomājieties, ka jums ir iespēja iegādāties tik daudz un tādus transporta līdzekļus, lai apmierinātu mājsaimniecības vajadzības. Vai šādā gadījumā jūs transporta līdzekli pirktu?	Jā, pirktu	1	Pāriet pie C4f
	Nē, nepirktu	2	Pāriet pie C5a
	Grūti pateikt, N/A	9	

C4f. Kāds transporta līdzeklis tas būtu?	Automašīna	1
Rādīt kartīti C4. Atzīmēt visu nosaukto.	Motocikls	2
	Elektroskūteris, motorrollers, mopēds	3
	Velosipēds	4
	Grūti pateikt, N/A	9

C4g. Cik kopā maksātu šāds transporta līdzeklis? Ja nosaukti vairāki transporta līdzekļi, kopējā summa	Respondenta nosauktā summa:	EUR	Grūti pateikt, N/A
			9801

C4h. Kāda būtu optimālā summa, kas tiktu par to maksāta 12 mēnešu laikā (piemēram, ja jūsu mājsaimniecība šī transporta līdzekļa iegādei izmantotu kredītu vai līzingu)? <i>Piezīme: Ja C4g nosaukto summu maksātu vienā reizē, norādīt to pašu summu, kas C4g.</i> <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd ir iegādājusies transporta līdzekļus par optimālo summu, ierakstiet to pašu summu, ko C4b. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas C4b.</i>	<p style="text-align: right;">9801</p> <p style="text-align: center;">EUR gadā</p>
---	--

<u>Rādīt kartīti C5.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A	
C5a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā kopā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi REMONTAM, KO VEICAT SERVISĀ, TEHNISKAJAI APSKATEI, AUTO TRANSPORTA LĪDZEKĻA VADĪŠANAS KURSIEM? <i>Piezīme: Te neietilpst nodokļi, izdevumi par apdrošināšanu, garāžu, degvielu, gāzi, elektrību un rezerves daļām, kuras mājsaimniecība pērk ārpus servisa.</i>	<p style="text-align: center;">EUR gadā</p>	9801	→ ja summa ir „0”, pāriet pie C5d

C5b. Kuri no šiem izdevumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Rādīt kartīti C5. Atzīmēt visu nosaukto.

Personisko transportlīdzekļu tehniskā apskate	1	
Personisko transportlīdzekļu apkopes un remonta pakalpojumi	2	pāreja pie C5c
Transportlīdzekļu vadītāju apmācības kursi, vadītāja apliecību ieguve	3	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie C5d
Grūti pateikt, N/A	9	

<u>Rādīt kartīti C5.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
C5c. Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko Jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? <i>Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko C5a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas C5a.</i>	<p style="text-align: center;">EUR gadā</p>	9801
C5d. Domājot par remontiem servisā, tehnisko apskati un auto transporta līdzekļa vadīšanas kursiem kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko C5a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas C5a.</i>	<p style="text-align: center;">EUR gadā</p>	9801

<u>Rādīt kartīti C6.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
C6a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē PERSONISKĀ TRANSPORTA UZTURĒŠANAI? <i>Precizējums: Degviela, garāža, rezerves daļas u.tml. (bet ne remonta pakalpojumi, apdrošināšana, nodokļi).</i>	<p style="text-align: center;">EUR mēnesī</p>	9801

C6b. Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kuri no šiem izdevumiem personiskā transporta uzturēšanai būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti C6. Atzīmēt visu nosaukto.

Degviela un smērvielas	1	
Rezerves daļas un piederumi personiskajiem transportlīdzekļiem	2	pāreja pie C6c
Izdevumi stāvvietām	3	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie C6d
Grūti pateikt, N/A	9	

<u>Rādīt kartīti C6.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
C6c. Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko C6a.	<p style="text-align: center;">EUR mēnesī</p>	9801
C6d. Un ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu personiskā transporta uzturēšanas vajadzības? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko C6a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas C6c.</i>	<p style="text-align: center;">EUR mēnesī</p>	9801

D bloks. Izdevumi veselības aprūpei un izglītībai

Rādīt kartīti D1.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A	
D1a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē ZĀLĒM, ĀRSTU APMEKLĒJUMIEM (neskaitot zobārstu), slimnīcām un kontracepcijas līdzekļiem? <i>Piezīme: Te neietilpst zobārsta pakalpojumi, brilles, dažādas ierīces (piemēram, asinsspiediena mērītājs), u.tml.</i>	_____ EUR mēnesī	9801	→ ja summa ir „0”, pāriet pie D1d

D1b. Kuri no šiem izdevumiem zālēm un ārstu apmeklējumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti D1. Atzīmēt visu nosaukto.

Zāles un citi farmaceitiskie preparāti	1	pāreja pie D1c
Citi medicīniskie produkti, piemēram:	2	
• medicīniskās maskas		
• grūtniecības noteikšanas testi		
• mehāniskās kontracepcijas ierīces (prezervatīvi u.c.)		
Ģimenes ārstu pakalpojumi	3	
Ārstu-speciālistu pakalpojumi	4	
Medicīnisko analīžu laboratoriju un rentgenoloģijas centru pakalpojumi	5	
Citi medicīniskie pakalpojumi, piemēram:	6	
• ārstnieciskā vingrošana		
• terapeitisku iekārtu noma		
Neatliekamā medicīniskā palīdzība	7	
Slimnīcu pakalpojumi	8	
Varētu iztikt bez visa minētā	98	pāreja pie D1d
Grūti pateikt, N/A	99	

Rādīt kartīti D1.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
D1c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama? Lūdzu, ņemiet vērā, ka, arī neatsakoties pavisam no kāda izdevumu veida, jūs, piemēram, varat izdevumus samazināt, meklēt lētākas iespējas un tamlīdzīgi. Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko D1a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas D1a.	_____ EUR mēnesī	9801
D1d. Domājot par izdevumiem zālēm, ārstu apmeklējumiem (neskaitot zobārstu), slimnīcām un kontracepcijas līdzekļiem kopumā, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko D1a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas D1a.	_____ EUR mēnesī	9801

Rādīt kartīti D2.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A	
D2a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi ZOBĀRSTAM UN PIRKUMIEM, KAS SAISTĪTI AR VESELĪBAS APRŪPI? <i>Precizējums: Zobārsta pakalpojumi, brilles, dažādas medicīniskās ierīces (piemēram, asinsspiediena mērītājs), u.tml.</i>	_____ EUR gadā	9801	→ ja summa ir „0”, pāriet pie D2d

D2b. Kuri no šiem izdevumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti D2. Atzīmēt visu nosaukto.

Redzes korekcijas brilles un kontaktlēcas	1	pāreja pie D2c
Dažādas medicīniskās ierīces, piemēram:	2	
• dzirdes aparāts		
• asinsspiediena mērītājs u.tml.		
Medicīnisko ierīču remonts	3	
Zobārstniecības pakalpojumi	4	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie D2c
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti D2.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
D2c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums <u>gadā</u> ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko D2a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas D2a.	_____ EUR gadā	9801
D2d. Domājot par izdevumiem zobārstam un ierīcēm, kas saistītas ar veselības aprūpi, ar cik lielu summu <u>gadā</u> jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko D2a.	_____ EUR gadā	9801

Rādīt kartīti D3.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A				
D3a. Cik <u>pēdējo 12 mēnešu laikā</u> jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi bērnodarza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumiem? Precizējums:						
<table border="1"> <tr> <td><i>letilpst:</i></td> <td><i>Neietilpst:</i></td> </tr> <tr> <td>Papildus maksājumi skolā, bērnodarzā, skolas ekskursijas. Mācību maksa, ja tāda ir.</td> <td>Augstskola, dažādi kursi, pulciņi. Auto vadīšanas kursi. Ēdienreizes skolā vai bērnodarzā, mācību grāmatas un mācību materiāli, skolas soma, apģērbs</td> </tr> </table>	<i>letilpst:</i>	<i>Neietilpst:</i>	Papildus maksājumi skolā, bērnodarzā, skolas ekskursijas. Mācību maksa, ja tāda ir.	Augstskola, dažādi kursi, pulciņi. Auto vadīšanas kursi. Ēdienreizes skolā vai bērnodarzā, mācību grāmatas un mācību materiāli, skolas soma, apģērbs	_____ EUR gadā	9801 → ja summa ir „0”, pāriet pie D3d
<i>letilpst:</i>	<i>Neietilpst:</i>					
Papildus maksājumi skolā, bērnodarzā, skolas ekskursijas. Mācību maksa, ja tāda ir.	Augstskola, dažādi kursi, pulciņi. Auto vadīšanas kursi. Ēdienreizes skolā vai bērnodarzā, mācību grāmatas un mācību materiāli, skolas soma, apģērbs					

D3b. Kuri no izdevumiem šiem pakalpojumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti D3. Atzīmēt visu nosaukto.

Maksājumi bērnodarzā	1	pāreja pie D3c
Maksājumi skolā (tai skaitā ekskursijas, dāvanas u.tml.)	2	
Mācību maksa skolā	3	pāreja pie D3d
Varētu iztikt bez visa minētā	8	
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti D3.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
D3c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums <u>gadā</u> ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko D3a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas D3a.	_____ EUR gadā	9801
D3d. Un ar cik lielu summu <u>gadā</u> bērnodarza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko D3a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas D3a.	_____ EUR gadā	9801

Rādīt kartīti D4.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A				
D4a. Cik <u>pēdējo 12 mēnešu laikā</u> jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MĀCĪBU MAKSAI AUGSTSKOLĀ, DAŽĀDIEM KURSIEM UN PULCIŅIEM? Precizējums:						
<table border="1"> <tr> <td><i>letilpst:</i></td> <td><i>Neietilpst:</i></td> </tr> <tr> <td>Mācību maksa augstskolā, dažādi kursi, pulciņi u.tml.</td> <td>Auto vadīšanas kursi, mācību grāmatas un mācību materiāli, apģērbs Maksājumi, kas saistīti ar bērnodarzu, pamata un vidējo izglītību.</td> </tr> </table>	<i>letilpst:</i>	<i>Neietilpst:</i>	Mācību maksa augstskolā, dažādi kursi, pulciņi u.tml.	Auto vadīšanas kursi, mācību grāmatas un mācību materiāli, apģērbs Maksājumi, kas saistīti ar bērnodarzu, pamata un vidējo izglītību.	_____ EUR gadā	9801
<i>letilpst:</i>	<i>Neietilpst:</i>					
Mācību maksa augstskolā, dažādi kursi, pulciņi u.tml.	Auto vadīšanas kursi, mācību grāmatas un mācību materiāli, apģērbs Maksājumi, kas saistīti ar bērnodarzu, pamata un vidējo izglītību.					

D4b. Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kuri no izdevumiem mācību maksai augstskolā, dažādiem kursiem un pulciņiem būtu tie, no kuriem Jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Rādīt kartīti D4. Atzīmēt visu nosaukto.

Mācību maksa augstskolā	1	pāreja pie D4c
Maksas kursi	2	
Maksa par pulciņiem	3	pāreja pie D4d
Varētu iztikt bez visa minētā	8	
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti D4.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
D4c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko D4a.	_____ EUR gadā	9801
D4d. Un ar cik lielu summu gadā mācību maksai augstskolā, dažādiem kursiem un pulciņiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko D4a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas D4c.	_____ EUR gadā	9801

E bloks. Izdevumi apģērbam, apaviem, skaistumkopšanai, higiēnai

Rādīt kartīti E1.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
E1a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi APĢĒRBAM UN APAVIEM, KĀ ARĪ SOMĀM? <i>Precizējums: Te ietilpst gan iegāde, gan tīrīšana, gan labošana, gan šūšana. Pie somām pieskaitiet arī skolas somas.</i>	_____ EUR gadā	9801 → ja summa ir „0”, pāriet pie E1d

E1b. Kuri no izdevumiem apģērbam un apaviem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti E1. Atzīmēt visu nosaukto.

Apģērba iegāde	1	pāreja pie E1c
Apģērba šūšana	2	
Apģērba remonts	3	
Apģērba tīrīšana	4	
Apavu iegāde	5	
Apavu remonts	6	
Somu (tai skaitā skolas somu) iegāde	7	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie E1d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti E1.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
E1c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko E1a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas E1a.	_____ EUR gadā	9801
E1d. Un ar cik lielu summu gadā apģērbam un apaviem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko E1a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas E1a	_____ EUR gadā	9801

Rādīt kartīti E2	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
E2a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē SKAISTUMKOPŠANAS PRECĒM UN PAKALPOJUMIEM, KĀ ARĪ HIGIĒNAS PRECĒM? <i>Precizējums: Frizieru un manikīru pakalpojumi, zobu pasta, kosmētika, higiēniskās paketes u.tml.</i>	_____ EUR mēnesī	9801

E2b. Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kuri no šiem izdevumiem skaistumkopšanas precēm un pakalpojumiem, kā arī higiēnas precēm būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Rādīt kartīti E2. Atzīmēt visu nosaukto.

Vīriešu un bērnu frizētavas	1	
Sieviešu frizētavas	2	
Skaistumkopšanas pakalpojumi	3	
Izstrādājumi, priekšmeti un ierīces personīgai aprūpei, piemēram: <ul style="list-style-type: none"> personīgās higiēnas preces skaistumkopšanas preces fiziskās labsajūtas uzlabošanas preces un ezotēriskie produkti 	4	pāreja pie E2c
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie E2d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti E2.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
E2c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko E2a.	_____ EUR mēnesī	9801
E2d. Domājot par izdevumiem skaistumkopšanas precēm un pakalpojumiem, kā arī higiēnas precēm kopumā, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko E2a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas E2c.</i>	_____ EUR mēnesī	9801

Rādīt kartīti E3.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
E3a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi PERSONISKĀS HIGIĒNAS ELEKTROIERIČU (kā fēns, bārdas skujamais u.tml.), ROKAS PULKSTENU, JUVELIERIZSTRĀDĀJUMU, BIŽUTĒRIJAS IEGĀDEI VAI REMONTAM?	_____ EUR gadā	9801

→ ja summa ir „0”, pāriet pie E3d

E3b. Kuri no šiem izdevumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti E3. Atzīmēt visu nosaukto.

Elektriskās ierīces personīgai aprūpei (kā fēns, bārdas skujamais u.tml.)	1	pāreja pie E3c
Juvelierizstrādājumi	2	
Bižutērija	3	
Rokas un kabatas pulksteņi	4	
Juvelierizstrādājumu, rokas un kabatas pulksteņu remonts	5	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie E3d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti E3.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
E3c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko E3a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas E3a.	_____ EUR gadā	9801
E3d. Domājot par izdevumiem personiskās higiēnas elektroierīču, rokas un kabatas pulksteņu, juvelierizstrādājumu, bižutērijas iegādei un remontam kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko E3a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas E3a.</i>	_____ EUR gadā	9801

<u>Rādīt kartīti F1.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F1a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē KULTŪRAI UN SPORTAM? <i>Precizējums: teātri, koncerti, sporta pasākumi, kinoteātri, muzeji. Gan biļetes, gan līdzdalība (pašdarbība, treniņi, sacensības).</i>	_____	9801
	EUR mēnesī	

F1b. Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kas no šiem pakalpojumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti F1. Atzīmēt visu nosaukto.

Atpūtas un sporta pasākumu apmeklējumi	1	pāreja pie F1c
Pedalīšanās atpūtas un sporta pasākumos	2	
Kinoteātra, teātra, koncerta apmeklējums	3	
Muzeja, bibliotēkas apmeklējums	4	
Citu kultūras pasākumu apmeklējums	5	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie F1d
Grūti pateikt, N/A	9	

<u>Rādīt kartīti F1.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F1c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko F1a.	_____	9801
	EUR mēnesī	
F1d. Un ar cik lielu summu mēnesī kultūrai un sportam jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko F1a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas F1c.</i>	_____	9801
	EUR mēnesī	

<u>Rādīt kartīti F2.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F2a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi grāmatu iegādei? <i>Precizējums: Dažādas grāmatas, tai skaitā mācību.</i>	_____	9801
	EUR gadā	→ ja summa ir „0”, pāriet pie F2d

F2b. Kuri no šiem grāmatu veidiem un pakalpojumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti F2. Atzīmēt visu nosaukto.

Daiļliteratūras grāmatas	1	pāreja pie F2c
Mācību grāmatas	2	
Citas grāmatas, kas nav daiļliteratūra un mācību grāmatas	3	
Grāmatu iesiešanas pakalpojumi un elektronisko grāmatu lejupielādes	4	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie F2d
Grūti pateikt, N/A	9	

<u>Rādīt kartīti F2.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F2c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko F2a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas F2a.	_____	9801
	EUR gadā	
F2d. Un ar cik lielu summu gadā grāmatām jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko F2a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas F2a.</i>	_____	9801
	EUR gadā	

<u>Rādīt kartīti F3.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F3a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi DATORU UN TO APRĪKOJUMU IEGĀDEI UN REMONTAM, KĀ ARĪ PROGRAMMĀTŪRAI? <i>Precizējums: neieskaitām te datu nesējus (kā zibatmiņas u.tml.).</i>	_____	9801
	gadā	→ ja summa ir „0”, pāriet pie F3d

F3b. Kuri no šiem pirkumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti F3. Atzīmēt visu nosaukto.

Personālie datori (t.sk. klēpjatori, planšetdatori)	1	pāreja pie F3c
Datoru aprīkojums (piem. printeris, rūteris, bet ne datu nesēji)	2	
Programmatūra	3	
Datoru un to aprīkojuma remonts	4	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie F3d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti F3	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F3c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko F3a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas F3a.	_____ EUR gadā	9801
F3d. Domājot par izdevumiem datoru un to aprīkojumu iegādei un remontam, kā arī programmatūrai kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko F3a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas F3a.	_____ EUR gadā	9801

Rādīt kartīti F4.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F4a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi TELEVIZORU, MŪZIKAS INSTRUMENTU, SPORTA UN HOBIJA INVENTĀRU UN LĪDŽIGU PREČU IEGĀDEI VAI REMONTAM? Neietilpst: Transporta līdzekļi, mēbeles, virtuves un vannas istabas tehnika, mobilie tālruņi, datori un to aprīkojums.	_____ EUR gadā	9801 → ja summa ir „0”, pāriet pie F4d

F4b. Kuri no šiem pirkumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti F4. Atzīmēt visu nosaukto.

Televizors	1	pāreja pie F4c
Audio iekārtas (piemēram, radiouztvērējs, audio atskaņotājs, mūzikas centrs)	2	
Foto un video iekārtas (piemēram, fotokamera, videokamera, video atskaņotājs, mājas kinozāle)	3	
Kalkulatori un citas informācijas apstrādes iekārtas	4	
Datu nesēji (kā zibatmiņas u.tml.)	5	
Audiovizuālo, fotogrāfisko un informācijas apstrādes iekārtu remonts	6	
Mūzikas instrumenti	7	
Mūzikas instrumentu remonts	8	
Spēles, rotallietas un preces vaļaspriekam	9	
Inventārs sportam, tūrismam un atpūtai brīvā dabā un tā remonts	10	
Citi atpūtas priekšmeti un ierīces	11	
Varētu iztikt bez visa minētā	98	pāreja pie F4d
Grūti pateikt, N/A	99	

Rādīt kartīti F4	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F4c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko F4a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas F4a.	_____ EUR gadā	9801
F4d. Domājot par izdevumiem televizoru, mūzikas instrumentu, sporta un hobijs inventāru un līdzīgu preču iegādei vai remontam kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko F4a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas F4a.	_____ EUR gadā	9801

<u>Rādīt kartīti F5.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F5a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi TŪRISMA BRAUCIENIEM UZ ĀRVALSTĪM, VIESNĪCU PAKALPOJUMIEM ĀRVALSTĪS UN LIDMAŠĪNU BIĻETĒM? <i>Neieskaitīt te ēdienreizes ceļojumu laikā, individuālus muzeju apmeklējumus, pirkumus un suvenīrus, par ko maksāts atsevišķi.</i>	_____	9801
	EUR gadā	

F5b. Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kuri no šiem izdevumiem saistībā ar braucieniem uz ārzemēm būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Rādīt kartīti F5. Atzīmēt visu nosaukto.

Kompleksi tūrisma braucieni uz ārvalstīm (no tūrisma firmām u.tml.)	1	
Viesnīcu pakalpojumi ārvalstīs	2	pāreja pie F5c
Lidmašīnu biļetes	3	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	
Grūti pateikt, N/A	9	pāreja pie F5d

<u>Rādīt kartīti F5.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F5c. Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko F5a.	_____	9801
	EUR gadā	
F5d. Domājot par izdevumiem tūrisma braucieniem uz ārvalstīm, viesnīcu pakalpojumiem ārvalstīs un lidmašīnu biļetēm kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko F5a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas F5c.	_____	9801
	EUR gadā	

<u>Rādīt kartīti F6.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F6a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi TŪRISMA BRAUCIENIEM PA LATVIJU, KĀ ARĪ VIESNĪCU UN CITU NAKTSMĪTŅU PAKALPOJUMIEM LATVIJĀ? <i>Neieskaitīt te ēdienreizes ceļojumu laikā, individuālus muzeju apmeklējumus, pirkumus un suvenīrus, par ko maksāts atsevišķi.</i>	_____	9801
	EUR gadā	→ ja summa ir „0”, pāriet pie F6d

F6b. Kuri no šiem izdevumiem saistībā ar braucieniem pa Latviju būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Rādīt kartīti F6. Atzīmēt visu nosaukto.

Kompleksi tūrisma braucieni pa Latviju (no tūrisma firmām u.tml.)	1	
Viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumi Latvijā	2	pāreja pie F6c
Varētu iztikt bez visa minētā	8	
Grūti pateikt, N/A	9	pāreja pie F6d

<u>Rādīt kartīti F6.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F6c. Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko F6a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas F6a.	_____	9801
	EUR gadā	
F6d. Domājot par izdevumiem tūrisma braucieniem pa Latviju, kā arī viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumiem Latvijā, ar cik lielu summu gadā šiem pakalpojumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko F6a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas F6a.	_____	9801
	EUR gadā	

<u>Rādīt kartīti F7.</u>	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F7a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē SABIEDRISKĀS ĒDINĀŠANAS PAKALPOJUMIEM? <i>Precizējums: Kafējnicas, ēdnīcas, restorāni (tai skaitā ar piegādi vai līdzņemšanai). Ēdienreizes skolā un bērnudārzā, ja par tām maksājat jūs.</i>	_____	9801
	EUR mēnesī	

F7b. Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kas no šiem ēdināšanas pakalpojumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti F7. Atzīmēt visu nosaukto.

Ēdināšanas pakalpojumi skolā un bērnudārzā	1	pāreja pie F7c
Ēdināšanas pakalpojumi darba dienās pusdienlaikā	2	
Citi restorānu un kafejnīcu pakalpojumi (tai skaitā ēdiena piegāde vai līdzņemšana)	3	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	pāreja pie F7d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti F7.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F7c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos? Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko F7a.	_____ EUR mēnesī	9801

	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F7d. Un ar cik lielu summu mēnesī ēdienreizēm ārpus mājas jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības? Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko F7a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas F7c.	_____ EUR mēnesī	9801

	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F8. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē ALKOHOLAM UN TABAKAI? Precizējums: Alkoholiskie dzērieni, tai skaitā alus, tabakas izstrādājumi.	_____ EUR mēnesī	9801

	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F9. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecības locekļi tērē AZARTSPĒLĒM, TAI SKAITĀ LOTERIJAS BIĻETĒM?	_____ EUR mēnesī	9801

10

Rādīt kartīti F10.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A	
F10a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība kopumā tērē tām DAŽĀDAJĀM VAJADZĪBĀM, KAS NORĀDĪTAS KARTĪTĒ F10?	_____ EUR mēnesī	9801	→ ja summa ir „0”, pāriet pie F10d

F10b. Kas no šiem izdevumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? Rādīt kartīti F10. Atzīmēt visu nosaukto.

Preces dārzam	1	→ pāreja pie F10c
Augi un ziedi	2	
Mājdzīvnieku iegāde	3	
Preces mājdzīvniekiem	4	
Veterinārie un citi pakalpojumi mājdzīvniekiem	5	
Laikraksti un žurnāli	6	
Kancelejas preces un zīmēšanas piederumi	7	
Varētu iztikt bez visa minētā	8	→ pāreja pie F10d
Grūti pateikt, N/A	9	

Rādīt kartīti F10.	Respondenta nosauktā summa:	Grūti pateikt, N/A
F10c. Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama? <i>Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik maz, cik vien iespējams, ierakstiet to pašu summu, ko F10a. Summa nedrīkst būt lielāka par to, kas F10a.</i>	EUR mēnesī	9801
F10d. Domājot par izdevumiem kas norādītas kartītē F10, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības? <i>Precizējumi: Ja mājsaimniecība jau šobrīd tērē tik, cik nepieciešams, ierakstiet to pašu summu, ko F10a. Summa nedrīkst būt mazāka par to, kas F10a.</i>	EUR mēnesī	9801

G bloks. Sekošana izdevumiem

G1. Vai jūsu mājsaimniecība kopumā seko līdzīgi saviem izdevumiem:

Rūpīgi seko līdzīgi visām izdevumu pozīcijām	1
Seko līdzīgi pašiem nozīmīgākajiem izdevumiem, atsevišķām pozīcijām	2
Neseko	3
Grūti pateikt, N/A	9

H bloks. Demogrāfiskie jautājumi, ko aizpilda intervētājs

H1. Reģions, kurā notiek intervija:

Rīga	1
Pierīga	2
Kurzeme	3
Zemgale	4
Vidzeme	5
Latgale	6

H2. Novads (pierakstiet)

..... | | | |

H3. Pilsēta/ pagasts (pierakstiet)

..... | | | |

H4. Intervijas laiks:

H5. Intervijas beigšanas laiks: pl

2. PIELIKUMS. APTAUJĀ IZMANTOTĀS KARTĪTES

KARTĪTE I2B

Kādi ir jūsu mājsaimniecības vidējie ienākumi "uz rokas" mēnesī uz vienu cilvēku?

Līdz EUR 159	1
EUR 160 – 199	2
EUR 200 – 219	3
EUR 220 – 249	4
EUR 250 – 269	5

EUR 270 – 299	6
EUR 300 – 329	7
EUR 330 – 369	8
EUR 370 – 399	9
EUR 400 – 420	10

KARTĪTE I9

Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija. Ieskaitiet te arī lielas dāvanas un palīdzību no pašvaldības, baznīcas vai kāda cita veida materiālo atbalstu, kas netiek saņemts naudā.

Visas piemērotās atbildes!

Ir saņemti pārtikas un higiēnas preču komplekti trūcīgajiem un maznodrošinātajiem	1
Kāds cits jums pērk vai nodrošina ar pārtiku	2
Kāds cits maksā jūsu izdevumus par mājokli, komunālajiem maksājumiem	3
Kāds cits ir apmaksājis jūsu telefona iegādi vai remontu	4
Kāds cits ir apmaksājis jūsu datora vai tā aprīkojuma iegādi vai remontu	5
Kāds cits ir apmaksājis jūsu televizora, mūzikas instrumentu, sporta inventāra vai līdzīgu preču iegādi, remontu	6
Kāds cits ir apmaksājis jūsu mēbeļu vai kādu mājsaimniecības ierīču iegādi vai remontu	7
Kāds cits ir apmaksājis jūsu transporta līdzekļa (t.sk. velosipēda) iegādi vai remontu	8
Kāds cits maksā par jūsu transporta izdevumiem (degvielu, sabiedriskā transporta biļetēm)	9
Kāds cits maksā jūsu izdevumus par mobilajiem sakariem	10
Kāds cits ir apmaksājis jūsu mājokļa remontu, mazākus remonta pakalpojumus	11
Kāds cits maksā par jūsu zālēm (neskaitot kompensējamās), medicīnas precēm vai ārstēšanos	12
Kāds cits ir apmaksājis jūsu mācības, kursus (neskaitot mācības, ko apmaksā vai organizē darba devējs)	13
Kā palīdzība ir saņemti apavi, apģērbi, vai arī kāds cits ir nopircis jums tos	14
Kāds cits ir apmaksājis jūsu ceļojumu	15

KARTĪTE B1

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecībai jāmaksā par MĀJOKĻA ĪRI UN KOMUNĀLAJIEM PAKALPOJUMIEM, t.sk., apsaimniekošanu?

Iedomājieties, lūdzu, ka jūsu mājsaimniecībai būtu strauji samazinājušies ienākumi, un jūs nevarētu atļauties visus maksājumus, kurus faktiski veicāt. Kas no šiem maksājumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat šādos kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama?

Un ar cik lielu summu mēnesī īrei un komunālajiem maksājumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Maksa par mājokļa īri, apsaimniekošanu, siltināšanu	1
Maksa par garāžas īri, apsaimniekošanu	2
Maksa par ūdeni un kanalizāciju	3
Maksa par elektroenerģiju	4
Maksa par gāzi	5
Maksa par apkuri	6
Maksa par apsardzi	7
Maksa par internetu mājās	8
Maksa par televīziju	9
Maksa par stacionāro telefonu	10
Kredīta maksājums par mājokli	11
Kredīta maksājums par garāžu	12
Zemes nomas maksa	13

KARTĪTE B2

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē MOBILĀ TELEFONA RĒĶINA APMAKSAI?

Ja jūs nevarētu atļauties visus maksājumus, kurus faktiski veicat, kas būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama?

Un ar cik lielu summu mēnesī mobilajiem sakariem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Maksa par sarunām un īsziņām	1
Maksa par mobilo internetu	2

KARTĪTE B3

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē NELIELĀM SAIMNIECĪBAS PRECĒM?

Kuri no šiem pirkumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos pirkumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama? Lūdzu, ņemiet vērā, ka, arī neatsakoties pavisam no kāda preču veida, jūs, piemēram, varat to iegādāties retāk, lētāku un tamlīdzīgi.

Un ar cik lielu summu mēnesī nelielām saimniecības precēm jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Telpu, grīdas, trauku mazgāšanas līdzekļi	1
Mājokļa kopšanas piederumi	2
Atkritumu maisiņi	3
Insektu u.c. kaitēkļu apkarošanas līdzekļi	4
Apavu spodrināmie līdzekļi un piederumi	5
Vienreizējās lietošanas trauki un iepakojšanas materiāli	6
Citas sīkas īslaicīgas lietošanas mājsaimniecības preces	7

KARTĪTE B4

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MĀJOKĻA REMONTAM VAI NELIELIEM REMONTA PAKALPOJUMIEM?

Kuri no šiem remonta izdevumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Un ar cik lielu summu gadā mājokļa remontam un nelieliem remonta pakalpojumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Materiāli mājokļa apkopei un remontam	1
Mājokļa uzturēšanas un remonta pakalpojumi, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• santehniķu pakalpojumi• elektriķu pakalpojumi• apkures sistēmu apkopes pakalpojumi• krāsotāju pakalpojumi• namdaru pakalpojumi• citi mājokļa apkopes un remonta pakalpojumi	2

KARTĪTE B5

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MOBILO VAI STACIONĀRO TĀLRUŅU IEGĀDEI VAI REMONTAM?

Kuri no šiem izdevumiem tālrūņu iegādei un remontam būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Un ar cik lielu summu gadā tālrūņu iegādei un remontam jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Stacionārā tālrūņa iegāde	1
Mobilā tālrūņa iegāde	2
Tālrūņu remonts	3

KARTĪTE B6

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MĒBEĻU UN MĀJSAIMNIECĪBAS IERĪČU (kā ledusskapis, putekļu sūcējs, gludeklis u.tml.) IEGĀDEI VAI REMONTAM, KĀ ARĪ AUDUMU, TRAUKU, INSTRUMENTU UN DARBARĪKU MĀJAI IEGĀDEI?

Kuri no šiem izdevumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Domājot par mēbeļu un mājsaimniecības ierīču iegādi un remontu, kā arī audumu, trauku, instrumentu un darbarīku mājai iegādi, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Mājokļa mēbeles	1
Dārza mēbeles	2
Apgaismes ierīces	3
Paklāji, tepiķi, citi grīdas segumi	4
Mēbeļu, mājas aprīkojuma un grīdas segumu remonts	5
Mājsaimniecības tekstilizstrādājumi, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• audumi mēbeļu tapsēšanai un aizkari• gultas veļa• galdauti, dvieļi	6
Mājsaimniecības tekstilizstrādājumu labošana	7
Ledusskapji, saldētavas	8
Veļas mazgāšanas mašīnas, veļas žāvēšanas mašīnas un trauku mazgāšanas mašīnas	9
Plītis	10
Sildītāji, gaisa kondicionētāji	11
Tīrīšanas iekārtas (piemēram, putekļsūcējs)	12
Nelielas elektriskās mājsaimniecības ierīces, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• pārtikas apstrādes ierīces• kafijas automāti, tējas pagatavošanas ierīces un tamlīdzīgas ierīces• gludekļi• tosteri un grili• citas nelielas elektriskās mājsaimniecības ierīces	13
Mājsaimniecības ierīču remonts	14
Stikla un kristāla trauki	15
Keramikas un porcelāna trauki	16
Naži un dakšiņas, galda piederumi un sudrablietas	17
Neelektriskie virtuves un mājsaimniecības piederumi un mehāniskās ierīces	18
Darbarīki un iekārtas mājai un dārzam, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• nelieli rokas darbarīki un instrumenti• dārza darbarīki un inventārs• kāpnes, durvju piederumi u.c. mājokļa metālizstrādājumi• nelieli elektrības piederumi	19
Nemotorizēto nelielu darbarīku un dažādu piederumu remonts	20
Motorizētie darbarīki un iekārtas	21
Motorizēto darbarīku un iekārtu remonts, izpirkumnoma un īre	22

KARTĪTE B7

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir iztērējusi par **SOCIĀLO APRŪPI VAI ARĪ PAR PALĪDZĪBU MĀJAS DARBOS, AUKĻU PAKALPOJUMIEM?**

Kas no šiem pakalpojumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama? Lūdzu, nemiet vērā, ka, arī neatsakoties pavisam no kāda pakalpojumu veida, jūs, piemēram, varat tā izmantošanu samazināt, pirkt lētāk un tamlīdzīgi.

Domājot par sociālo aprūpi un palīdzību mājas darbos, aukļu pakalpojumiem kopumā, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Mājokļa uzkopšanas un mājsaimniecības pakalpojumi, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• mājkalpotāju pakalpojumi, ko veic algots personāls• tīrīšanas pakalpojumi mājās• darbs dārzā• citi mājkalpotāju un mājsaimniecības pakalpojumi	1
Sociālā aizsardzība, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• bērnu aprūpes pakalpojumi (tai skaitā aukļu pakalpojumi)• veco ļaužu pansionāti un sociālās aprūpes nami• aprūpes pakalpojumi personām dzīvesvietā	2

KARTĪTE B8

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi PASTA UN CITIEM SŪTĪJUMIEM?

Kuri no izdevumiem pasta un citiem sūtījumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? *Visas piemērotās atbildes!*

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Un ar cik lielu summu gadā pasta un citiem sūtījumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Vēstuļu un paku sūtīšana	1
Preču piegāde, sūtījumi ar kurjerpastu, pakomāti u.tml.	2

KARTĪTE B9

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi DAŽĀDĀM ADMINISTRATĪVAJĀM IZMAKSĀM (TAI SKAITĀ BANKAS KONTU UZTURĒŠANAI), SODU UN ALIMENTU NOMAKSAI?

Kuri no šiem izdevumiem, kas ietver administratīvās izmaksas, sodu un alimentu nomaksu, būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Domājot par administratīvajām izmaksām, sodu un alimentu nomaksu kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Apdrošināšana, kas saistīta ar mājokli	1
Apdrošināšana, kas saistīta ar veselību, un nelaimes gadījumu apdrošināšana	2
Mehānisko transportlīdzekļu apdrošināšana	3
Ceļojumu apdrošināšana	4
Alimentu, uzturlīdzekļu un sodu nomaksa	5
Maksājumi par banku un pasta nodaļu pakalpojumiem (tai skaitā bankas kontu uzturēšanai), komisijas maksa par rēķinu apmaksu	6
Citi pakalpojumi, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• administratīvās nodevas• juridiskie pakalpojumi un grāmatvedība• apbedīšanas pakalpojumi• nodevas, starpniecība• līdzmaksājumi pensiju fondu 3.līmenī	7

KARTĪTE C1

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē SABIEDRISKAJAM TRANSPORTAM?

Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kuri no šiem izdevumiem sabiedriskajam transportam būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos?

Un ar cik lielu summu mēnesī sabiedriskajam transportam jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Pilsētas sabiedriskais transports	1
Piepilsētas un starppilsētu sabiedriskais transports	2
Taksometru pakalpojumi, maksa par braucienu kādam citam piederošā privātā automašīnā	3
Mantu pārvadāšana, par ko maksā pārvadātājam	4
Transporta līdzekļu noma (tai skaitā maksa par koplietošanas transporta īri)	5

KARTĪTE C4

Vai jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā ir iegādājusies kādu transporta līdzekli?

Kuri no izdevumiem transporta iegādei būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Un tagad, ņemot vērā tikai tos transporta līdzekļus, ko jūs izvēlējāties iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu summa, kādu jūsu mājsaimniecība gadā tērētu to iegādei kritiskas taupības apstākļos? Lūdzu, ņemiet vērā, ka, arī neatsakoties pavisam no kāda transporta līdzekļa iegādes, jūs, piemēram, varētu pirkt lētāku un tamlīdzīgi.

Tagad iedomājieties, ka jums ir iespēja iegādāties tik daudz un tādus transporta līdzekļus, lai apmierinātu mājsaimniecības vajadzības. Vai šādā gadījumā jūs transporta līdzekli pirktu?

Kāds transporta līdzeklis tas būtu?

Automašīna	1
Motocikls	2
Elektroskūteris, motorollers, mopēds	3
Velosipēds	4

KARTĪTE C5

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā kopā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi REMONTAM, KO VEICAT SERVISĀ, TEHNISKAJAI APSKATEI, AUTO TRANSPORTA LĪDZEKĻA VADĪŠANAS KURSIEM?

Kuri no šiem izdevumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko Jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Domājot par remontiem servisā, tehnisko apskati un auto transporta līdzekļa vadīšanas kursiem kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Personisko transportlīdzekļu tehniskā apskate	1
Personisko transportlīdzekļu apkopes un remonta pakalpojumi	2
Transportlīdzekļu vadītāju apmācības kursi, vadītāja apliecību ieguve	3

KARTĪTE C6

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē PERSONISKĀ TRANSPORTA UZTURĒŠANAI?

Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kuri no šiem izdevumiem personiskā transporta uzturēšanai būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos?

Un ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu personiskā transporta uzturēšanas vajadzības?

Degviela un smērvielas	1
Rezerves daļas un piederumi personiskajiem transportlīdzekļiem	2
Izdevumi stāvvietām	3

KARTĪTE D1

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē ZĀLĒM, ĀRSTU APMEKLĒJUMIEM (neskaitot zobārstu), slimnīcām un kontracepcijas līdzekļiem?

Kuri no šiem izdevumiem zālēm un ārstu apmeklējumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama? Lūdzu, ņemiet vērā, ka, arī neatsakoties pavisam no kāda izdevumu veida, jūs, piemēram, varat izdevumus samazināt, meklēt lētākas iespējas un tamlīdzīgi.

Domājot par izdevumiem zālēm, ārstu apmeklējumiem (neskaitot zobārstu), slimnīcām un kontracepcijas līdzekļiem kopumā, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Zāles un citi farmaceitiskie preparāti	1
Citi medicīniskie produkti, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• medicīniskās maskas• grūtniecības noteikšanas testi• mehāniskās kontracepcijas ierīces (prezervatīvi u.c.)	2
Ģimenes ārstu pakalpojumi	3
Ārstu-speciālistu pakalpojumi	4
Medicīnisko analīžu laboratoriju un rentgenoloģijas centru pakalpojumi	5
Citi medicīniskie pakalpojumi, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• ārstnieciskā vingrošana• terapeitisku iekārtu noma	6
Neatliekamā medicīniskā palīdzība	7
Slimnīcu pakalpojumi	8

KARTĪTE D2

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi ZOBĀRSTAM UN PIRKUMIEM, KAS SAISTĪTI AR VESELĪBAS APRŪPI?

Kuri no šiem izdevumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Domājot par izdevumiem zobārstam un ierīcēm, kas saistītas ar veselības aprūpi, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Redzes korekcijas brilles un kontaktlēcas	1
Dažādas medicīniskās ierīces, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• dzirdes aparāts• asinsspiediena mērītājs u.tml.	2
Medicīnisko ierīču remonts	3
Zobārstniecības pakalpojumi	4

KARTĪTE D3

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi bērnudārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumiem?

Kuri no izdevumiem šiem pakalpojumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Un ar cik lielu summu gadā bērnudārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Maksājumi bērnudārzā	1
Maksājumi skolā (tai skaitā ekskursijas, dāvanas u.tml.)	2
Mācību maksa skolā	3

KARTĪTE D4

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi **MĀCĪBU MAKSAI AUGSTSKOLĀ, DAŽĀDIEM KURSIEM UN PULCIŅIEM?**

Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kuri no izdevumiem mācību maksai augstskolā, dažādiem kursiem un pulciņiem būtu tie, no kuriem Jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos?

Un ar cik lielu summu gadā mācību maksai augstskolā, dažādiem kursiem un pulciņiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Mācību maksa augstskolā	1
Maksas kursi	2
Maksa par pulciņiem	3

KARTĪTE E1

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi APĢĒRBAM UN APAVIEM, KĀ ARĪ SOMĀM?

Kuri no izdevumiem apģērbam un apaviem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Un ar cik lielu summu gadā apģērbam un apaviem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Apģērba iegāde	1
Apģērba šūšana	2
Apģērba remonts	3
Apģērba tīrīšana	4
Apavu iegāde	5
Apavu remonts	6
Somu (tai skaitā skolas somu) iegāde	7

KARTĪTE E2

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē SKAISTUMKOPŠANAS PRECĒM UN PAKALPOJUMIEM, KĀ ARĪ HIGIĒNAS PRECĒM?

Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kuri no šiem izdevumiem skaistumkopšanas precēm un pakalpojumiem, kā arī higiēnas precēm būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos?

Domājot par izdevumiem skaistumkopšanas precēm un pakalpojumiem, kā arī higiēnas precēm kopumā, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Vīriešu un bērnu frizētavas	1
Sieviešu frizētavas	2
Skaistumkopšanas pakalpojumi	3
Izstrādājumi, priekšmeti un ierīces personīgai aprūpei, piemēram: <ul style="list-style-type: none">• personīgās higiēnas preces• skaistumkopšanas preces• fiziskās labsajūtas uzlabošanas preces un ezotēriskie produkti	4

KARTĪTE E3

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi PERSONISKĀS HIGIĒNAS ELEKTROIERĪČU (kā fēns, bārdas skujamais u.tml.), ROKAS PULKSTEŅU, JUVELIERIZSTRĀDĀJUMU, BIŽUTĒRIJAS IEGĀDEI VAI REMONTAM?

Kuri no šiem izdevumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Domājot par izdevumiem personiskās higiēnas elektroierīču, rokas un kabatas pulksteņu, juvelierizstrādājumu, bižutērijas iegādei un remontam kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības?

Elektriskās ierīces personīgai aprūpei (kā fēns, bārdas skujamais u.tml.)	1
Juvelierizstrādājumi	2
Bižutērija	3
Rokas un kabatas pulksteņi	4
Juvelierizstrādājumu, rokas un kabatas pulksteņu remonts	5

KARTĪTE F1

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē **KULTŪRAI UN SPORTAM?**

Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kas no šiem pakalpojumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos?

Un ar cik lielu summu mēnesī kultūrai un sportam jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Atpūtas un sporta pasākumu apmeklējumi	1
Piedalīšanās atpūtas un sporta pasākumos	2
Kinoteātra, teātra, koncerta apmeklējums	3
Muzeja, bibliotēkas apmeklējums	4
Citu kultūras pasākumu apmeklējums	5

KARTĪTE F2

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi grāmatu iegādei?

Kuri no šiem grāmatu veidiem un pakalpojumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Un ar cik lielu summu gadā grāmatām jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Daiļliteratūras grāmatas	1
Mācību grāmatas	2
Citas grāmatas, kas nav daiļliteratūra un mācību grāmatas	3
Grāmatu iesiešanas pakalpojumi un elektronisko grāmatu lejupielādes	4

KARTĪTE F3

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi DATORU UN TO APRĪKOJUMU IEGĀDEI UN REMONTAM, KĀ ARĪ PROGRAMMATŪRAI?

Kuri no šiem pirkumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Domājot par izdevumiem datoru un to aprīkojumu iegādei un remontam, kā arī programmatūrai kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Personālie datori (t.sk. klēpjatori, planšetdatori)	1
Datoru aprīkojums (piem. printeris, rūteris, bet ne datu nesēji)	2
Programmatūra	3
Datoru un to aprīkojuma remonts	4

KARTĪTE F4

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi TELEVIZORU, MŪZIKAS INSTRUMENTU, SPORTA UN HOBIJA INVENTĀRU UN LĪDZĪGU PREČU IEGĀDEI VAI REMONTAM?

Kuri no šiem pirkumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos? *Visas piemērotās atbildes!*

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Domājot par izdevumiem televizoru, mūzikas instrumentu, sporta un hobija inventāru un līdzīgu preču iegādei vai remontam kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības?

Televizors	1
Audio iekārtas (piemēram, radiouztvērējs, audio atskaņotājs, mūzikas centrs)	2
Foto un video iekārtas (piemēram, fotokamera, videokamera, video atskaņotājs, mājas kinozāle)	3
Kalkulatori un citas informācijas apstrādes iekārtas	4
Datu nesēji (kā zibatmiņas u.tml.)	5
Audiovizuālo, fotogrāfisko un informācijas apstrādes iekārtu remonts	6
Mūzikas instrumenti	7
Mūzikas instrumentu remonts	8
Spēles, rotaļlietas un preces vaļaspriekam	9
Inventārs sportam, tūrismam un atpūtai brīvā dabā un tā remonts	10
Citi atpūtas priekšmeti un ierīces	11

KARTĪTE F5

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi TŪRISMA BRAUCIENIEM UZ ĀRVALSTĪM, VIESNĪCU PAKALPOJUMIEM ĀRVALSTĪS UN LIDMAŠĪNU BIĻETĒM?

Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kuri no šiem izdevumiem saistībā ar braucieniem uz ārzemēm būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Nemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos?

Domājot par izdevumiem tūrisma braucieniem uz ārvalstīm, viesnīcu pakalpojumiem ārvalstīs un lidmašīnu biļetēm kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības?

Kompleksi tūrisma braucieni uz ārvalstīm (no tūrisma firmām u.tml.)	1
Viesnīcu pakalpojumi ārvalstīs	2
Lidmašīnu biļetes	3

KARTĪTE F6

Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi TŪRISMA BRAUCIENIEM PA LATVIJU, KĀ ARĪ VIESNĪCU UN CITU NAKTSMĪTŅU PAKALPOJUMIEM LATVIJĀ?

Kuri no šiem izdevumiem saistībā ar braucieniem pa Latviju būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība pēdējos 12 mēnešos absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums gadā ir nepieciešama?

Domājot par izdevumiem tūrisma braucieniem pa Latviju, kā arī viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumiem Latvijā, ar cik lielu summu gadā šiem pakalpojumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?

Kompleksi tūrisma braucieni pa Latviju (no tūrisma firmām u.tml.)	1
Viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumi Latvijā	2

KARTĪTE F7

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē **SABIEDRISKĀS ĒDINĀŠANAS PAKALPOJUMIEM?**

Bet tagad iedomāsimies situāciju bez ierobežojumiem, kas saistīti ar pandēmiju. Kas no šiem ēdināšanas pakalpojumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī būtu nepieciešama kritiskas taupības apstākļos?

Ēdināšanas pakalpojumi skolā un bērnudārzā	1
Ēdināšanas pakalpojumi darba dienās pusdienlaikā	2
Citi restorānu un kafejnīcu pakalpojumi (<i>tai skaitā ēdiena piegāde vai līdzņemšana</i>)	3

KARTĪTE F10

Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība kopumā tērē tām DAŽĀDAJĀM VAJADZĪBĀM, KAS NORĀDĪTAS KARTĪTĒ F10?

Kas no šiem izdevumiem būtu tie, bez kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu iztikt pat kritiskas taupības apstākļos?

Visas piemērotās atbildes!

Ņemot vērā tikai tos maksājumus, ko jūs nosaucāt iepriekšējā jautājumā, cik liela būtu minimālā summa, kas jums mēnesī ir nepieciešama?

Domājot par izdevumiem kas norādītas kartītē F10, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības?

Preces dārzam	1
Augi un ziedi	2
Mājdzīvnieku iegāde	3
Preces mājdzīvniekiem	4
Veterinārie un citi pakalpojumi mājdzīvniekiem	5
Laikraksti un žurnāli	6
Kancelejas preces un zīmēšanas piederumi	7

3. PIELIKUMS. MĀJSAIMNIECĪBU RELATĪVO IZDEVUMU BUDŽETA VĒRTĪBU ATJAUNOŠANA AR INFLĀCIJAS DATIEM (JEB PĀRRĒĶINS)

MRI budžeta vērtības atjauno reizi gadā. Pārtikas groza vērtību ik gadu pārrēķina saskaņā ar šajā pielikumā sniegto metodiku. Nepārtikas daļas pārrēķinu veic ne biežāk kā divas reizes trīs gadu periodā, bet nākamajā gadā pēc šiem diviem pārrēķiniem veicama pilna MRI budžeta vērtību atjaunošana. Pārrēķins veicams gada pirmajā pusē pēc tam, kad publicēti CSP aprēķinātie gada inflācijas rādītāji.

PĀRTIKAS GROZA VĒRTĪBAS PĀRRĒĶINS

Pārtikas groza vērtību pārrēķina atsevišķi katram grozā iekļautajam produktam. Tas ietver tikai cenas pārrēķinu un neskar apjomus, kādi produkta patēriņam paredzēti.

Katras cenas vērtību pārrēķinā izmantojama šāda prioritāšu secība:

- ja iespējams, izmantojama CSP publicētā produkta cena¹⁶⁵ iepriekšējā gadā – tas attiecas uz produktiem, kam cenas tiek publicētas (skatīt kolonnu “CSP izmantotais apzīmējums” P1.tabulā)¹⁶⁶;
- ja cena nav publicēta, informācija jāpieprasa CSP¹⁶⁷;
- ja CSP nevar sniegt nepieciešamo informāciju, tad jāveic pārrunas ar veikalu tīkliem, kas pārstāvēti visos Latvijas reģionos, lai iegūtu iepriekšējā gada cenas par katru gada ceturksni vismaz no viena veikalu tīkla par tipiskāko (visbiežāk iegādāto) šīs grupas produktu, par kuru tās pieejamas¹⁶⁸ (ja cenas sniedz vairāki veikalu tīkli, izmantojamas tikai tā tīkla cenas, kuram ir lielāks veikalu skaits);
- ja šādas cenas iegūt nav iespējams, ir jāveic pēdējo (respektīvi, aizpagājušā gada cenu) MRI budžeta ietvaros aprēķināto šo produktu cenu atjaunojums, reizinot ar CSP publicētajiem iepriekšējā gada inflācijas koeficientiem. Šis cenu pārrēķina mehānisms nav izmantojams tad, ja tiek veikta pilna MRI budžeta vērtību atjaunošana – tad jārod iespēja cenas noskaidrot kādā no veidiem, kam ir augstāka prioritāte.

¹⁶⁵ PCC010. Atsevišķu preču un pakalpojumu vidējās mazumtirdzniecības cenas (vai līdzvērtīga, ja tiek mainīts tabulas numurs). https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCC/PCC010

¹⁶⁶ Var tikt veikts precizējums, izvēloties cenu, kuru izmantot, šādās situācijās:

- rodas iespēja cenu noteikt precīzāk (piemēram, ir publicēta bumbieru cena, tādējādi vairs nav nepieciešams to aizstāt ar ābolu cenu, vai arī ir publicēta kāda produkta cena no tiem, kas izmantojami aprēķinā, bet kam iepriekš CSP cenas nenorādīja);
- nav pieejama kāda no iepriekš publicētajām produktu cenām, taču informācija par to pašu preču kategoriju ir pieejama (piemēram, viena produkta vietā ir publicēta cena citam tās pašas grupas produktam vai arī aprēķinā iepriekš izmantots aritmētiskais vidējais no diviem grupas produktiem, bet tagad informācija pieejama vairs tikai par vienu).

¹⁶⁷ Pieprasījums attiecināms uz preču kategoriju un atbilde ir derīga, ja pieejama kaut viena šajā kategorijā ietilpstoša produkta cena (piemēram, žāvēti augļi var būt ne tikai rozīnes, bet arī citi žāvēti augļi).

¹⁶⁸ Pieprasījums attiecināms uz preču kategoriju un atbilde ir derīga, ja pieejama kaut viena šajā kategorijā ietilpstoša produkta cena (piemēram, pagatavotas bietes var būt ne tikai marinētas, bet arī citādi pagatavotas).

Pl.tabula. Pārtikas groza vērtības aprēķina metodika

Pārtikas produkts	CSP izmantotais apzīmējums	Piezīmes un precizējumi
Āboli	Āboli, 1 kg	
Augu eļļa	Augu eļļa, 1 l	
Auzu pārslas (arī dažādu graudu pārslas, kukurūzas putraimi)	Auzu pārslas, 1 kg	
Banāni	Banāni, 1 kg	
Biezpiena sieriņš	Saldais biezpiena sieriņš, 50 g	Vērtība reizināta ar 20, iegūstot 1 kg cenu.
Biezpiens	Biezpiens, 1 kg	
Bumbieri	Āboli, 1 kg	Bumbieru cenas aizstātas ar ābolu cenām – izmantot bumbieru cenas, ja tās pieejamas.
Burkāni	Burkāni, 1 kg	
Citrusaugļi, piemēram, apelsīni	Apelsīni, 1 kg	
Cūkgaļa	Cūkgaļa bez kaula, 1 kg	
Cukurs	Smalkais cukurs, 1 kg	
Graudu/sēklu maize	Graudu maize, 1 kg	
Griķi, vārīti	Griķi, 1 kg	
Gurķi, svaigi	Gurķi, 1 kg	
Kafija	Maltā kafija, 1 kg	
Kāposti, piemēram, galviņkāposti, puķkāposti	Kāposti, 1 kg	
Kartupeļi	Kartupeļi, 1 kg	
Kausētais siers	Kausētais siers, 200 g	Vērtība reizināta ar 5, iegūstot 1 kg cenu.
Kefīrs/jogurts	Kefīrs, 1 l	
Krējums	Skābais krējums, 1 kg	
Makaroni, pilngraudu	Makaroni, 500 g	Vērtība reizināta ar 2, iegūstot 1 kg cenu.
Medus	Medus, 1 kg	
Milti, kviešu, pilngraudu	Kviešu milti, 1 kg	
Olas	Olas, 10 gab.	Vērtība reizināta ar 2, iegūstot 20 olu cenu.
Paprika	Saldie pipari, 1 kg	
Piens	Piens, 1 l	
Rīsi, baltie	Rīsi, 1 kg	
Rudzu rupjmaize	Rudzu maize, 1 kg	
Sāls, piemēram, jodētais	Rupjā maluma sāls, 1 kg	
Siers	Siers, 1 kg	
Sīpoli	Sīpoli, 1 kg	
Sula, augļu	Augļu un dārzeņu sulas, 1 l	
Sviests	Sviests, 1 kg	
Tēja	Melnā tēja, 1 kg	
Tomāti	Tomāti, 1 kg	
Vistas gaļa	Vista (cālis), 1 kg	
Zivis (jūras un saldūdens zivis, saldētas zivis)	Atdzesēts lasis, 1 kg; Svaiga vai atdzesēta karpa, 1 kg	Aprēķināts abu cenu aritmētiskais vidējais.
Garšvielas, piemēram, melnie pipari	Malti melnie pipari, 100 g	Vērtība reizināta ar 10, iegūstot 1 kg cenu.
Ievārījums, augļu/ogu	Ievārījums, 1 kg	
Lapu salāti, piem., spināti, lapu salāti, rukola, iespējams arī Ķīnas kāposts u.c.	Ķīnas kāposti (salāti), 1 kg	
Lociņi un dilles, svaigi	Sīpolu lociņi, 1 kg; Dilles, svaigas, 1 kg	Aprēķināts abu cenu aritmētiskais vidējais.
Ogas (svaigas/saldētas zemenes, plūmes, dzērvenes)	Zemenes, svaigas, 1 kg	

Pārtikas produkts	CSP izmantotais apzīmējums	Piezīmes un precizējumi
Pupas, zirņi, lēcas	Pupiņas, kaltētas, 1 kg	
Rieksti un sēklas	Zemesrieksti, 1 kg	
Žāvēti augļi	Rozīnes, 1 kg	
Bietes, pagatavotas		Izmantotas marinētu biešu cenas, kas iegūtas no veikalu tīkla.
Garšvielas, piemēram, galda etiķis		Izmantotas galda etiķa cenas, kas iegūtas no veikalu tīkla.
Kakao (pulveris)		Cenas iegūtas no veikalu tīkla.
Ķirbji vai kabači/cukini		Cenas iegūtas no veikalu tīkla. Cenu aprēķins veikts pēc formulas: $((\text{Ķirbji} \times 2) + \text{Kabači}) / 3$
Mieži, grūbas		Izmantotas miežu putrainu cenas, kas iegūtas no veikalu tīkla.

Ja cena pārtikas produktam tiek aprēķināta, reizinot ar CSP publicēto gada inflācijas koeficientu¹⁶⁹, izmantojama P2.tabula, kur katram produktam norādīts tas koeficients, kas visprecīzāk raksturo šī produkta cenu izmaiņas un kas izmantojams kā reizinātājs pēdējai aprēķinātajai (respektīvi, aizpagājušā gada) šī produkta cenai MRI budžetā.

P2.tabula. CSP aprēķināto inflācijas koeficientu kodi un nosaukumi pārtikas grozā iekļautajiem pārtikas produktiem, kas izmantojami kā reizinātāji konkrētā pārtikas produkta iepriekšējai aprēķinātajai cenai, ja nav pieejama precīzāka informācija

Pārtikas produkts	Izmantojamā inflācijas koeficienta kods un nosaukums	Koeficienta vērtība 2020.gadā pret 2019.gadu
Āboli	01.1.6.1 Svaigi augļi	+15,6 %
Augu eļļa	01.1.5.4 Citas pārtikā lietojamas eļļas	+1,6 %
Auzu pārslas (arī dažādu graudu pārslas, kukurūzas putraini)	01.1.1.2 Milti un citi graudaugi	+5,6 %
Banāni	01.1.6.1 Svaigi augļi	+15,6 %
Biezpiena sieriņš	01.1.8.4 Saldumi	+3,8 %
Biezpiens	01.1.4.5 Siers un biezpiens	-0,7 %
Bumbieri	01.1.6.1 Svaigi augļi	+15,6 %
Burkāni	01.1.7.1 Svaigi dārzeņi	-3,0 %
Citrusaugļi, piemēram, apelsīni	01.1.6.1 Svaigi augļi	+15,6 %
Cūkgaļa	01.1.2.2 Cūkgaļa	+5,7 %
Cukurs	01.1.8.1 Cukurs	+2,6 %
Graudu/sēklu maize	01.1.1.3 Maize	+1,1 %
Griķi, vārīti	01.1.1.2 Milti un citi graudaugi	+5,6 %
Gurķi, svaigi	01.1.7.1 Svaigi dārzeņi	-3,0 %
Kafija	01.2.1.1 Kafija	+0,1 %
Kāposti, piemēram, galviņkāposti, puķkāposti	01.1.7.1 Svaigi dārzeņi	-3,0 %
Kartupeļi	01.1.7.4 Kartupeļi	-14,4 %
Kausētais siers	01.1.4.5 Siers un biezpiens	-0,7 %
Kefīrs/jogurts	01.1.4.6 Citi piena produkti	-0,7 %
Krējums	01.1.4.6 Citi piena produkti	-0,7 %
Makaroni, pilngraudu	01.1.1.6 Makaronu izstrādājumi	+1,3 %
Medus	01.1.8.2 Ievārījums un medus	+1,5 %

¹⁶⁹ PCI020. Patēriņa cenu indeksi un pārmaiņas grupās un apakšgrupās (ECOICOP) (vai līdzvērtīga, ja tiek mainīts tabulas numurs). https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCI/PCI020 Izmantojams rādītājs "Pārmaiņas pret iepriekšējo gadu (%)".

Pārtikas produkts	Izmantojamā inflācijas koeficienta kods un nosaukums	Koeficienta vērtība 2020.gadā pret 2019.gadu
Milti, kviešu, pilngraudu	01.1.1.2 Milti un citi graudaugi	+5,6 %
Olas	01.1.4.7 Olas	-0,4 %
Paprika	01.1.7.1 Svaigi dārzeņi	-3,0 %
Piens	01.1.4.2 Piens	-1,5 %
Rīsi, baltie	01.1.1.1 Rīsi	+4,1 %
Rudzu rupjmaize	01.1.1.3 Maize	+1,1 %
Sāls, piemēram, jodētais	01.1.9.2 Sāls un garšvielas	+0,8 %
Siers	01.1.4.5 Siers un biezpiens	-0,7 %
Sīpoli	01.1.7.1 Svaigi dārzeņi	-3,0 %
Sula, augļu	01.2.2.3 Augļu un dārzeņu sulas	+0,5 %
Sviests	01.1.5.1 Sviests	-1,9 %
Tēja	01.2.1.2 Tēja	+1,5 %
Tomāti	01.1.7.1 Svaigi dārzeņi	-3,0 %
Vistas gaļa	01.1.2.4 Mājputnu gaļa	+1,5 %
Zivis (jūras un saldūdens zivis, saldētas zivis)	01.1.3.1 Svaigas vai atdzesētas zivis	+3,3 %
Garšvielas, piemēram, melnie pipari	01.1.9.2 Sāls un garšvielas	+0,8 %
Ievārījums, augļu/ogu	01.1.8.2 Ievārījums un medus	+1,5 %
Lapu salāti, piem., spināti, lapu salāti, rukola, iespējams arī Ķīnas kāposts u.c.	01.1.7.1 Svaigi dārzeņi	-3,0 %
Lociņi un dilles, svaigi	01.1.7.1 Svaigi dārzeņi	-3,0 %
Ogas (svaigas/saldētas zemenes, plūmes, dzērvenes)	01.1.6.1 Svaigi augļi	+15,6 %
Pupas, zirņi, lēcas	01.1.7.3 Žāvēti, citādi konservēti vai apstrādāti dārzeņi	+2,9 %
Rieksti un sēklas	01.1.6.3 Žāvēti augļi un rieksti	+2,7 %
Žāvēti augļi	01.1.6.3 Žāvēti augļi un rieksti	+2,7 %
Bietes, pagatavotas	01.1.7.3 Žāvēti, citādi konservēti vai apstrādāti dārzeņi	+2,9 %
Garšvielas, piemēram, galda etiķis	01.1.9.1 Mērces un garšvielu piedevas	+2,7 %
Kakao (pulveris)	01.1.8.3 Šokolāde	+1,8 %
Ķirbji vai kabači/cukini	01.1.7.1 Svaigi dārzeņi	-3,0 %
Mieži, grūbas	01.1.1.2 Milti un citi graudaugi	+5,6 %

MRI BUDŽETA NEPĀRTIKAS DAĻAS VĒRTĪBAS PĀRRĒĶINS

MRI budžeta nepārtikas daļas vērtības pārrēķina atsevišķi katrai izdevumu kategorijai, kam tā noteikta. Tas ietver tikai izdevumu summas pārrēķinu un neskar attiecināmību, atšķirības starp mājsaimniecību tiem vai teritoriālās atšķirības. Šādā veidā pārrēķinu pieļaujams veikt ne vairāk kā divus gadus pēc kārtas, bet pēc tam veicama pilna vērtību atjaunošana ar aptaujas palīdzību.

Katrai izdevumu kategorijai piemēro inflācijas koeficientu. Šis koeficients vienādā mērā attiecināms uz katru izdevumu summu kategorijas ietvaros (tas ir, visiem mājsaimniecību tiem un visās dzīvesvietās). Piemērs atspoguļots P1.attēlā. Ar inflācijas koeficientu reizināmas mediānas (vērtības uz sarkanā fona), kas tad, ja tiek izmantotas Excel formulas, atbilstīgi mainīs arī:

- gala summas mājsaimniecību tiem (aile “Kopā” uz pelēkā fona), kas aprēķinātas, reizinot mediānas un attiecināmības procentu;
- summas mājsaimniecību tiem dzīvesvietu griezumā (ailes uz zaļā fona), kas aprēķinātas, reizinot aili “Kopā” ar dzīvesvietas koeficientiem.

Neizmantojot minētās Excel formulas, iespējams arī uzreiz reizināt ar inflācijas koeficientu katru no summām mājsaimniecību tiem dzīvesvietu griezumā (ailes uz zaļā fona) – gala rezultātu tas vai nu nemainīs vispār, vai arī mainīs nedaudz uz noapaļojuma rēķina.

P1.attēls. Piemērs pārrēķināmajām summām

MĀJOKĻA REMONTS VAI NĒLIELI REMONTA PAKALPOJUMI				Dzīvesvietas koeficients				
				KOPĀ	Rīga	Cita pilsēta	Lauki	
		Attiecināmība	Mediāna		0,788	0,794	1,333	
A	Viena darbaspējīgā mājsaimniecība	80%	5,00 €	A un C mediāna	4,00 €	3,15 €	3,18 €	5,33 €
B	Divu darbaspējīgo mājsaimniecība	90%	10,90 €	B un D mediāna	9,81 €	7,73 €	7,79 €	13,08 €
C	Viena pensionāra mājsaimniecība	80%	5,00 €	A un C mediāna	4,00 €	3,15 €	3,18 €	5,33 €
D	Cita divu pieaugušo mājsaimniecība	90%	10,90 €	B un D mediāna	9,81 €	7,73 €	7,79 €	13,08 €
E	Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība	90%	16,67 €	E, F un G mediāna	15,00 €	11,82 €	11,91 €	20,00 €
F	Mājsaimniecības ar vienu bērnu	90%	16,67 €	E, F un G mediāna	15,00 €	11,82 €	11,91 €	20,00 €
G	Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem	90%	16,67 €	E, F un G mediāna	15,00 €	11,82 €	11,91 €	20,00 €

Tālāk MRI budžeta aprēķinā tiek izmantotas summas mājsaimniecību tipu un dzīvesvietu griezumā, respektīvi, ailes uz zaļā fona. Tiesa, vairumam izdevumu kategoriju nav veikta diferenciācija pēc dzīvesvietas tipa, tāpēc summas viena mājsaimniecību tipa ietvaros visās dzīvesvietās būs identiskas.

CSP publicēto gada inflācijas koeficientu¹⁷⁰ identificē, izmantojot P3.tabulu, kur katrai preču vai pakalpojumu kategorijai norādīts tas koeficients, kas visprecīzāk raksturo tās saturu un izmantojams kā reizinātājs pēdējai aprēķinātajai (respektīvi, aizpagājušā gada) izdevumu summai atbilstīgajā kategorijā MRI budžetā.

Pēc P1.attēlā atspoguļotā piemērā var konstatēt, ka izdevumu kategorijai “Mājokļa remonts un nelieli remonta pakalpojumi” atbilstošais inflācijas koeficients ir “04.3.Mājokļa uzturēšana un remonts”. Pieņemsim, ka gada inflācijas koeficients šai kategorijai pēc CSP datiem ir 2,8%. Tas nozīmē, ka visas P1.attēlā atspoguļotās summas jāreizina ar 1,028. Šādā gadījumā, piemēram, viena darbaspējīgā mājsaimniecības Rīgā izmaksas būs $EUR\ 3,15 \times 1,028 = EUR\ 3,24$ mēnesī.

Kā var vērot P3.tabulā, nereti ir situācijas, kad viena inflācijas koeficienta aprēķinā izmantojami vairāki no CSP publicētajiem inflācijas koeficientiem. Tādā gadījumā svarīgas ir to savstarpējās proporcijas. CSP šīs

¹⁷⁰ PCI020. Patēriņa cenu indeksi un pārmaiņas grupās un apakšgrupās (ECOICOP) (vai līdzvērtīga, ja tiek mainīts tabulas numurs). https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCI/PCI020 Izmantojams rādītājs “Pārmaiņas pret iepriekšējo gadu (%)”.

proporcijas tāpat regulāri publicē¹⁷¹, jo tās ir mainīgas. Tādējādi nepieciešams izmantot tās, kas atbilst gadam, par kuru tiek rēķināts inflācijas koeficients.

P3.tabula. CSP izmantoto inflācijas koeficientu kodi un nosaukumi nepārtikas precēm un pakalpojumiem, un inflācijas koeficientu proporcijas izdevumu kategorijās, ja netiek veikta pilna MRI budžeta vērtību atjaunošana

Izdevumu kategorija	Izmantojamo inflācijas koeficientu kodi un nosaukumi	Inflācijas koeficientu proporcijas izdevumu kategorijās 2021.gadā
Mājokļa īre un komunālie pakalpojumi	04.1 Mājokļa īres maksa	7%
	04.4 Ūdensapgāde un citi ar mājokli saistītie pakalpojumi	23%
	04.5 Elektroenerģija, gāze un cits kurināmais	52%
	08.3.0.1 Fiksētā tālruņa pakalpojumi	2%
	08.3.0.3 Interneta piekļuves pakalpojumi	6%
	08.3.0.4 Kompleksie telekomunikāciju pakalpojumi	6%
	09.4.2.3 Televīzijas abonēšanas maksa	4%
Nelielas saimniecības preces	05.6.1 Īslaicīgas lietošanas mājtsaimniecības preces	100%
Mājokļa remonts vai nelieli remonta pakalpojumi	04.3 Mājokļa uzturēšana un remonts	100%
Mēbeļu un mājtsaimniecības ierīču iegāde vai remonts, kā arī audumu, trauku, instrumentu un darbarīku mājai iegāde	05.1 Mēbeles, mājokļa iekārta un grīdas segumi	31%
	05.2 Mājtsaimniecības tekstilizstrādājumi	7%
	05.3 Mājtsaimniecības ierīces	28%
	05.4 Stikla trauki, galda piederumi un mājtsaimniecības piederumi	17%
	05.5 Darbarīki un iekārtas mājai un dārzam	17%
Sociālā aprūpe vai arī palīdzība mājas darbos, aukļu pakalpojumi	05.6.2 Mājokļa uzkopšanas un mājtsaimniecības pakalpojumi	40%
	12.4 Sociālā aizsardzība	60%
Pasta un citi sūtījumi	08.1 Pasta pakalpojumi	100%
Dažādas administratīvās izmaksas, sodu un alimentu nomaksa	12.5 Apdrošināšana	46%
	12.6 Finanšu pakalpojumi	27%
	12.7 Citi pakalpojumi	27%
Sabiedriskais transports	07.3.1 Pasažieru pārvadājumi pa sliežu ceļiem	18%
	07.3.2 Pasažieru pārvadājumi pa autoceļiem	82%
Personiskā transporta līdzekļi	07.1 Transportlīdzekļu iegāde	100%
Remonts, kas veikts servisā, tehniskā apskate, auto transporta līdzekļa vadīšanas kursi	07.2.3 Personisko transportlīdzekļu apkope un remonts	67%
	07.2.4 Citi pakalpojumi personiskajiem transportlīdzekļiem	33%
Personiskā transporta uzturēšana	07.2.1 Rezerves daļas un piederumi personiskajiem transportlīdzekļiem	17%
	07.2.2 Degviela	83%
Bērnodārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumi	10.1 Pirmsskolas un sākumskolas izglītība	100%
Mācību maksa augstskolā, dažādiem kursiem un pulciņiem	10.4 Augstākā izglītība	89%
	10.5 Maksas kursi	11%
Kultūra un sports	09.4.1 Atpūtas un sporta pakalpojumi	69%
	09.4.2.1 Kinoteātri, teātri, koncerti	23%
	09.4.2.2 Muzeji un bibliotēkas	8%
	09.4.2.5 Fotopakalpojumi	0%
Grāmatu iegāde	09.5.1 Grāmatas	100%
Datoru un to aprīkojumu iegāde un remonts, kā arī programmatūra	09.1.3 Informācijas apstrādes iekārtas	100%

¹⁷¹ PCI010. Patēriņa cenu indeksu svāri grupās un apakšgrupās (ECOICOP) (vai līdzvērtīga, ja tiek mainīts tabulas numurs). https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__PC__PCI/PCI010 Izmantojams tā paša gada rādītājs, kura inflācijas koeficientu izmanto.

Izdevumu kategorija	Izmantojamo inflācijas koeficientu kodi un nosaukumi	Inflācijas koeficientu proporcijas izdevumu kategorijās 2021.gadā
Televizoru, mūzikas instrumentu, sporta un hobija inventāru un līdzīgu preču iegāde vai remonts	09.1.1 Audio un video iekārtas	23%
	09.1.2 Fotografiskas un kinematografiskas iekārtas un optiskie instrumenti	15%
	09.1.4 Datu nesēji	0%
	09.1.5 Audiovizuālo, fotogrāfisko un informācijas apstrādes iekārtu remonts	8%
	09.3.1 Spēles, rotaļlietas un preces vaļaspriekam	31%
	09.3.2 Inventārs sportam, tūrismam un atpūtai brīvā dabā	23%
Tūrisma braucieni pa Latviju, kā arī viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumi Latvijā	11.2 Izmitināšanas pakalpojumi	100%
Dažādas vajadzības	09.3.3 Preces dārzam un ziedi	26%
	09.3.4 Lolojumdzīvnieki un ar tiem saistītas preces	35%
	09.3.5 Veterinārie un citi pakalpojumi lolojumdzīvniekiem	4%
	09.5.2 Laikraksti un žurnāli	17%
	09.5.4 Kancelejas preces un zīmēšanas piederumi	18%
Mobilā telefona rēķina apmaksa	08.3.0.2 Mobilā tālruņa pakalpojumi	100%
Mobilo vai stacionāro tālruņu iegāde vai remonts	08.2 Tālruņa iekārtas	100%
Apģērbs un apavi, kā arī somas	03 Apģērbs un apavi	100%
Skaistumkopšanas preces un pakalpojumi, kā arī higiēnas preces	12.1.1 Frizētavu un skaistumkopšanas salonu pakalpojumi	21%
	12.1.3 Citas ierīces, priekšmeti un izstrādājumi personīgai aprūpei	79%
Personiskās higiēnas elektroierīču, rokas pulksteņu, juvelierizstrādājumu, bižutērijas iegāde vai remonts	12.1.2 Elektriskās ierīces personīgai aprūpei	33%
	12.3.1 Juvelierizstrādājumi, pulksteņi un rokas pulksteņi	67%
Zāles, ārstu apmeklējumi	06.1.1 Farmaceitiskie produkti	61%
	06.1.2 Citi medicīniskie produkti	2%
	06.2.1 Medicīniskie pakalpojumi	23%
	06.2.3 Vidējā medicīniskā personāla pakalpojumi	6%
	06.3 Slimnīcu pakalpojumi	8%
Zobārsta pakalpojumi un pirkumi, kas saistīti ar veselības aprūpi	06.1.3 Terapeitiskā aparatūra un iekārtas	17%
	06.2.2 Zobārstniecības pakalpojumi	83%
Sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumi	11.1 Ēdināšanas pakalpojumi	100%

Piemēram, izdevumu kategorijā “Zobārsta pakalpojumi un pirkumi, kas saistīti ar veselības aprūpi”, kā redzams tabulā, nepieciešams izmantot divus inflācijas koeficientus – “06.1.3 Terapeitiskā aparatūra un iekārtas” un “06.2.2 Zobārstniecības pakalpojumi”. Ja aprēķins tiktu veikts par 2021.gadu, tad CSP datu tabulā PCI010 koeficienta 06.1.3 svaru vērtība ir 0,2, bet koeficienta 06.2.2 svaru vērtība ir 1,0. Tādējādi tiek aprēķināts, ka kategorijas “Zobārsta pakalpojumi un pirkumi, kas saistīti ar veselības aprūpi” koeficienta kopējo vērtību par 0,2/1,2 jeb 17% nosaka koeficienta 06.1.3 vērtība, bet par 1/1,2=83% – koeficienta 06.2.2 vērtība.

Tātad, ja pieņemam, ka terapeitiskās aparatūras un iekārtu cenas gada laikā pieaugušas par 1,3%, bet zobārstniecības pakalpojumu cenas, piemēram, par 3,4%, tad kopējā koeficienta vērtība būtu:

$$(1,3 \times 17\%) + (3,4 \times 83\%) = 3,0.$$

Respektīvi, gadu agrāk aprēķinātā izdevumu summa kategorijā “Zobārsta pakalpojumi un pirkumi, kas saistīti ar veselības aprūpi” jāreizina ar 1,03.

Atsevišķi svaru koeficienti ir ar vērtību 0 (2021.gadā tādi ir “09.4.2.5 Fotopakalpojumi” un “09.1.4 Datu nesēji”), kas nozīmē, ka inflācija šajās izdevumu kategorijās kopējo inflāciju ietekmē tik nelielā mērā, ka to nav lietderīgi iekļaut aprēķinos. Tomēr, pārrēķinot MRI budžeta vērtības konkrētajam gadam, jāņem vērā tā gada aktuālās vērtības, t.i., citā gadā šie svāri var nebūt ar vērtību 0, vai arī vērtība 0 var būt kādiem citiem svāriem.

4. PIELIKUMS. MĀJSAIMNIECĪBU RELATĪVO IZDEVUMU BUDŽETA VĒRTĪBU ATJAUNOŠANA AR APTAUJAS PALĪDZĪBU

Ar šo metodi MRI budžeta vērtības atjauno ne retāk kā reizi trīs gados. Pārtikas groza vērtības šādā gadījumā tiek pārrēķinātas līdzīgi kā pārējos gados, tomēr nav pieļaujams, ka kāda pārtikas produkta cena tiktu pārrēķināta, izmantojot inflācijas rādītāju produktu kategorijai – tā vietā nepieciešams iegūt konkrētu šī produkta cenu no CSP vai no mazumtirdzniecības veikalu tīkliem.

MRI budžeta vērtības ar šo metodi var tikt atjaunotas arī biežāk nekā reizi trīs gados, ja to prasa sociālekonomiskā situācija (ir straujš inflācijas kāpums, ekonomiskā krīze, kas var būtiski ietekmēt patēriņa paradumus u.tml.).

Ar aptaujas palīdzību tiek atjaunoti šādi dati:

- nepārtikas daļas kategoriju izmaksas;
- izmaksu attiecināmība dažādiem mājsaimniecību tipiem;
- koeficientu vērtības dzīvesvietu tipiem.

APTAUJAS ORGANIZĀCIJA

Aptaujas mērķgrupa ir trīs zemāko ienākumu kvintīļu mājsaimniecības, nodrošinot to, ka aptauja ir nacionāli reprezentatīva. Respondenti ir šo mājsaimniecību 18 gadu vecumu sasniegušas personas, kas vislabāk pārzina konkrētās mājsaimniecības izdevumus. Izlases apjoms ir vismaz 1000 mājsaimniecību. Aptauja tiek veikta, izmantojot anketu, kas atrodama šī dokumenta 1.pielikumā, un veicot tajā nepieciešamās korekcijas¹⁷².

Aptauja organizējama kalendārā gada pirmajos mēnešos, lauka darbu noslēdzot ne vēlāk kā aprīļa beigās. Pirms aptaujas organizācijas nepieciešams iegūt datus par:

- vidējo ienākumu robežsummu uz cilvēku, vīrs kuras mājsaimniecība attiecināma pie divām augstākajām ienākumu kvintilēm un tādējādi nav aptaujājama;
- izlases teritoriālo sadalījumu mājsaimniecībām, kuras attiecināmas pie trim zemākajām ienākumu kvintilēm.

Šīs robežsummas noteikšana ar EU-SILC apsekojuma datiem rada paaugstinātu risku, ka aptaujas izlasē nonāks arī mājsaimniecības no divām augstākajām kvintilēm, tāpēc robežsumma identificējama no

¹⁷² Anketas jautājumi, kas tajā nav iezīmēti ar krāsām, ir pamata jautājumi, kas obligāti iekļaujami anketā, lai iegūtu nepieciešamo informāciju MRI budžeta aprēķinam. Pārējais anketas saturs iezīmēts trīs krāsās, kas apzīmē to izmantošanas iespējas:

- ar dzeltenu iezīmētie segmenti apzīmē to informāciju, kas, veicot aptauju, pielāgojama konkrētajai situācijai – tā ir informācija par aptaujas veicēju, ienākumu klasifikācija, piebildes saistībā ar to, kā interpretējami jautājumi pandēmijas kontekstā;
- ar zaļu iekrāsotie jautājumi MRI budžeta aprēķinā nav tikuši izmantoti, tomēr tie var pētniekiem sniegt papildu informāciju – līdz ar to atkārtotas aptaujas veicējiem pašiem jāizsver, vai kādi no šiem jautājumiem saglabājami anketā;
- ar pelēku iekrāsotie atbilst varianti zem tiem jautājumiem, kuri paši iekrāsoti ar zaļu, var netikt uzdoti, tomēr saglabājami respondentiem izsniedzamajās kartītēs – tie palīdz respondentam saprast to izdevumu kopumu, kas tiek attiecināts uz katru no izdevumu kategorijām.

pētījumiem, kuri ienākumus nosaka nevis no valsts reģistriem, bet ar tieša jautājuma palīdzību, kā tas tiek darīts arī šajā aptaujā. Robežsumma pirms pētījuma uzsākšanas precizējama pie potenciālā lauka darba veicēja (ja tas regulāri veic citus apsekojumus, kur tiek vaicāti māsaimniecības ienākumi) vai pie citām lauka darba aģentūrām (ja potenciālā lauka darba veicēja rīcībā nepieciešamās informācijas nav).

Būtiski, lai apsekojumi, no kuriem informācija tiek iegūta, būtu veikti bez vecuma augstākās robežas piemērošanas (t.i., apsekojumos nebūtu noteikta norma, ka no izlases izslēdz personas, kuru vecums ir virs 64 gadiem, 74 gadiem vai virs kādas citas robežas) – tas ļauj proporcionāli aptaujā iekļaut arī pensionāru māsaimniecības, kurās nav citu personu. Tāpat būtiski, lai apsekojumi, kuru dati tiek izmantoti, nebūtu vecāki par 2 gadiem, bet optimāli – par 1 gadu.

Līdzīgā veidā iegūstama informācija par izlases teritoriālo sadalījumu – iepriekš veikto apsekojumu datu failos atlasot trīs zemāko kvintīļu respondentus (izmantojot augstāk minēto robežsummu), pieprasāms šī izlases segmenta teritoriālais sadalījums starp statistiskajiem reģioniem, šādu sadalījumu atbilstoši piemērojot veicamajai aptaujai.

Ja ir pieejami vairāku apsekojumu dati, tie analizējami gan kopumā, gan atsevišķi, robežsummas noteikšanā priekšroku dodot jaunākiem datiem, taču vienlaikus izvērtējot, vai robežsummu atšķirības starp šiem apsekojumiem atbilst sociāli ekonomisko procesu gaitai valstī attiecīgajā laika periodā (piemēram, ja valstī konstatējams dzīves līmeņa pieaugums, bet jaunākā apsekojuma dati uzrāda zemāku robežsummu, salīdzinot ar vecāka apsekojuma datiem, tad, lai novērstu šo pretrunu, veiksmīgākā izvēle ir abu robežsummu aritmētiskā vidējā izmantošana).

Nepieciešamību izlases noteikšanā izmantot informāciju no iepriekš veikto apsekojumu datiem svarīgi iekļaut lauka darba iepirkuma Tehniskajā specifikācijā, nosakot lauka darba aģentūrai par pienākumu, konstruējot izlasi un precizējot anketu, šo informāciju izgūt no savām iepriekš veiktajām aptaujām vai arī vienoties ar citām aģentūrām par tās saņemšanu.

SVARU PIEMĒROŠANA

Tā kā svāri ir jāpiemēro mājsaimniecībām, kamēr aktuāli un vienkārši pieejami statistiskas dati par demogrāfisko struktūru ir publicēti individuālā līmenī, ir nepieciešams vienojošs elements, kas ļauj statistikas datus par indivīdiem transformēt mājsaimniecību līmeņa statistikā. Kā šāds instruments vislabāk kalpo pēdējais pieejamais CSP MBA datu fails (t.i., jaunākais pieejamais CSP apsekojums, kur pētīti mājsaimniecību izdevumi).

Tā kā CSP MBA tiek veikts relatīvi reti (retāk nekā reizi trīs gados), svarīgi šī apsekojuma datus precizēt ar jaunāko statistiku iedzīvotāju līmenī. Līdz ar to jaunākā pieejamā MBA apsekojuma datiem piemērojami jaunākajai iedzīvotāju statistikai atbilstoši svāri pēc tām pazīmēm, pēc kurām CSP sver MBA datus¹⁷³, t.i., pēc:

- vecuma grupām;
- dzimuma;
- apdzīvotas vietas tipa;
- reģiona;
- ekonomiskās aktivitātes statusa.

Dati par iedzīvotāju sadalījumu pēc vecuma, dzimuma, apdzīvotās vietas tipa un reģioniem pieejami CSP datu tabulās “Iedzīvotāji pēc dzimuma un pa vecuma grupām reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās gada sākumā” un “Iedzīvotāju skaits pēc dzimuma reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās un pagastos gada sākumā”¹⁷⁴. Izmantojami dati par situāciju aptaujas veikšanas gada sākumā.

Informācija par personu ekonomisko aktivitāti kompilējama no trim CSP datu tabulām:

- informācija par darba ņēmēju, darba devēju, pašnodarbināto, kā arī neapmaksātu personu ģimenes uzņēmumā/privātpraksē vai lauku saimniecībā skaitu – no CSP datu tabulas “Nodarbinātie pēc statusa un dzimuma”¹⁷⁵;
- informācija par vecuma pensionāru skaitu – no CSP datu tabulas “Pensionāru skaits un vecuma pensijas vidējais apmērs”¹⁷⁶;
- informācija par mājsaimnieču skaitu – no CSP datu tabulas “Ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji pēc statusa”¹⁷⁷.

Aprēķinā izmantojams četru ceturkšņu datu aritmētiskais vidējais par iepriekšējo gadu pirms aptaujas veikšanas gada.

¹⁷³ Skatīt: Mājsaimniecību patēriņa tendences Latvijā 2019.gadā. Rīga, CSP, 2020. 9.lpp. https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/2020-10/Nr_10_Majsaimniecibu_%20paterina_tendences_Latvija_2019_gada_%2820_00%29_LV.pdf

¹⁷⁴ CSP datu tabulas IRD080 un IRD060:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRD/IRD080

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRD/IRD060

¹⁷⁵ CSP datu tabula NBL070c: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__EMP__NB__NBLA/NBL070c

¹⁷⁶ CSP datu tabula SD010c:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_OD/OSP_OD__sociala__socdr__pensijas/SD010c.px/

¹⁷⁷ CSP datu tabulas NBN020c:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__EMP__NBB__NBN/NBN020c

Lai piemērotu svarus, MBA mājsaimniecību līmeņa (viens gadījums – viena mājsaimniecība) dati transformējami individuālā līmenī (viens gadījums – viens mājsaimniecības loceklis jeb indivīds). Svāri piemērojami datiem indivīdu līmenī, bet katras mājsaimniecības svārs aprēķināms kā aritmētiskais vidējais no tajā ietilpstošo indivīdu svāriem.

Pēc mājsaimniecību līmeņa svāru piemērošanas MBA datiem, no tiem izgūstamas proporcijas par mājsaimniecību īpatsvaru zemākajās trīs ienākumu kvintilēs šādos dalījumos:

- apdzīvotas vietas tipi 2 grupās (pilsēta vai lauki);
- 6 statistiskie reģioni;
- 7 mājsaimniecību tipi¹⁷⁸;
- vīriešu skaits 4 grupās (nav, viens, divi, trīs vai vairāk);
- sievietu skaits 4 grupās (nav, viena, divas, trīs vai vairāk);
- personu skaits vecumā līdz 19 gadiem 3 grupās (nav, viena, divas vai vairāk);
- personu skaits vecumā no 20 līdz 39 gadiem 3 grupās (nav, viena, divas vai vairāk);
- personu skaits vecumā no 40 līdz 59 gadiem 3 grupās (nav, viena, divas vai vairāk);
- personu skaits, kas vecākas par 59 gadiem 3 grupās (nav, viena, divas vai vairāk).

Tālāk iegūtās proporcijas izmantojamas svāru kalibrēšanai aptaujas datu failam, sverot to pēc 9 minētajām pazīmēm.

¹⁷⁸ Mājsaimniecību tipu klasifikācija:

- 1) mājsaimniecības ar vienu bērnu (ja mājsaimniecībā kopā ar citiem dzīvo viena persona, kas jaunāka par 18 gadiem, mājsaimniecība pieder šim tipam);
- 2) mājsaimniecības ar diviem vai vairāk bērniem (ja mājsaimniecībā kopā ar citiem dzīvo vairāk nekā viena persona, kas jaunāka par 18 gadiem, mājsaimniecība pieder šim tipam);
- 3) trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība (ja mājsaimniecībā dzīvo vismaz trīs cilvēki, bet neviens no viņiem nav jaunāks par 18 gadiem, mājsaimniecība pieder šim tipam) – 11%;
- 4) divu darbaspējīgu mājsaimniecība (ja mājsaimniecībā kopā dzīvo divi cilvēki vecumā no 18 līdz 64 gadiem, turklāt nevienam no viņiem nav ne invaliditātes, ne pensijas);
- 5) cita divu pieaugušo mājsaimniecība (ja mājsaimniecībā kopā dzīvo divi cilvēki, kas ir vismaz 18 gadus veci, turklāt vismaz viens no viņiem ir vecumā virs 64 gadiem, ar invaliditāti vai saņem pensiju);
- 6) viena darbaspējīgā mājsaimniecība (ja mājsaimniecībā atsevišķi dzīvo viens cilvēks vecumā no 18 līdz 64 gadiem, viņam nav invaliditātes un viņš nesaņem pensiju);
- 7) viena pensionāra mājsaimniecība (ja mājsaimniecībā atsevišķi dzīvo viens pieaugušais, kurš vai nu ir vecumā virs 64 gadiem, vai arī viņam ir invaliditāte, vai viņš saņem pensiju).

PILNA MRI BUDŽETA VĒRTĪBU ATJAUNOŠANA

MRI budžeta vērtības aprēķināmas kā izdevumu kategoriju summas. Mājsaimniecību tipa izdevumi (nosaukums apzīmēts ar burtu M) mājsaimniecībai tiek ierēķināti vienreiz, savukārt individuālie (nosaukums apzīmēts ar burtu I) – atbilstoši indivīdu skaitam.

P4.tabula. Izdevumu aprēķina metodika dalījumā pa izdevumu kategorijām

M. Nelielas saimniecības preces				
Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>B3a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē NELIELĀM SAIMNIECĪBAS PRECĒM?</p> <p>B3d. Un ar cik lielu summu mēnesī nelielām saimniecības precēm jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p>			
Izdevumu mediānu aprēķins	Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas B3a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 4 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):			
	A	B	C	D
	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
Izmaksu attiecināmības aprēķins	Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz B3d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi "grūti pateikt" (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.			
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>			

M. Mājokļa īre un komunālie pakalpojumi

<p>Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā</p>	<p>B1a. Cik <u>vidēji mēnesī</u> pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecībai jāmaksā par MĀJOKĻA ĪRI UN KOMUNĀLAJEM PAKALPOJUMIEM, t.sk., apsaimniekošanu?</p> <p>B1d. Un ar cik lielu summu <u>mēnesī</u> īrei un komunālajiem maksājumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p> <p>H3. Pilsēta/pagasts (<i>sagrupēts 3 kategorijās – Rīga, citas pilsētas, lauki</i>)</p>								
<p>Izdevumu mediānu aprēķins</p>	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas B1a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējuši uz “Kāds cits maksā jūsu izdevumus par mājokli, komunālajiem maksājumiem”. Kopumā tiek aprēķinātas 4 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 25%; text-align: center;">A</th> <th style="width: 25%; text-align: center;">B</th> <th style="width: 25%; text-align: center;">C</th> <th style="width: 25%; text-align: center;">D</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	C	D	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
A	B	C	D						
<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem 						
<p>Izmaksu attiecināmības aprēķins</p>	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz B1d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>								
<p>Izdevumu aprēķins kategorijā</p>	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus tiek diferencēti pēc dzīvesvietas (Rīga, citas pilsētas, lauki). Lai to izdarītu, tiek aprēķināti dzīvesvietas koeficienti, dalot visu mājsaimniecību izdevumu mediānu konkrētajā dzīvesvietas tipā ar izdevumu mediānu visām mājsaimniecībām. Aprēķinā piedalās tās mājsaimniecības, kas B1a nosaukušas konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējušas uz “Kāds cits maksā jūsu izdevumus par mājokli, komunālajiem maksājumiem”. Aprēķinātie trīs teritoriālie koeficienti pēc tam tiek izmantoti kā papildus reizinātāji katra mājsaimniecību tipu izdevumiem, iegūstot kopskaitā 21 izdevumu summu (7 mājsaimniecību tipi 3 dzīvesvietu griezumā).</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>								

M. Mājokļa remonts vai nelieli remonta pakalpojumi								
Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>B4a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MĀJOKĻA REMONTAM VAI NELIELIEM REMONTA PAKALPOJUMIEM?</p> <p>B4d. Un ar cik lielu summu gadā mājokļa remontam un nelieliem remonta pakalpojumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p> <p>H3. Pilsēta/pagasts (<i>sagrupēts 3 kategorijās – Rīga, citas pilsētas, lauki</i>)</p>							
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas B4a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējuši uz “Kāds cits ir apmaksājis jūsu mājokļa remontu, mazākus remonta pakalpojumus”. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%; text-align: center;">A</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">B</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">C</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Viena darbaspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Divu darbaspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem </td> </tr> </tbody> </table>		A	B	C	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbaspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbaspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
A	B	C						
<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbaspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbaspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem 						
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz B4d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>							
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus tiek diferencēti pēc dzīvesvietas (Rīga, citas pilsētas, lauki). Lai to izdarītu, tiek aprēķināti dzīvesvietas koeficienti, dalot visu mājsaimniecību izdevumu mediānu konkrētajā dzīvesvietas tipā ar izdevumu mediānu visām mājsaimniecībām. Aprēķinā piedalās tās mājsaimniecības, kas B4a nosaukušas konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējušas uz “Kāds cits ir apmaksājis jūsu mājokļa remontu, mazākus remonta pakalpojumus”. Aprēķinātie trīs teritoriālie koeficienti pēc tam tiek izmantoti kā papildus reizinātāji katra mājsaimniecību tipu izdevumiem, iegūstot kopskaitā 21 izdevumu summu (7 mājsaimniecību tipi 3 dzīvesvietu griezumā).</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>							

M. Mēbeļu un mājsaimniecības ierīču iegāde vai remonts, kā arī audumu, trauku, instrumentu un darbarīku mājai iegāde				
Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>B6a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MĒBEĻU UN MĀJSAIMNIECĪBAS IERĪČU (kā ledusskapis, putekļu sūcējs, gludeklis u.tml.) IEGĀDEI VAI REMONTAM, KĀ ARĪ AUDUMU, TRAUKU, INSTRUMENTU UN DARBARĪKU MĀJAI IEGĀDEI?</p> <p>B6d. Domājot par mēbeļu un mājsaimniecības ierīču iegādi un remontu, kā arī audumu, trauku, instrumentu un darbarīku mājai iegādi, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p>			
Izdevumu mediānu aprēķins	Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas B6a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzīgi atbildējuši uz “Kāds cits ir apmaksājis jūsu mēbeļu vai kādu mājsaimniecības ierīču iegādi vai remontu”. Kopumā tiek aprēķinātas 4 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):			
	A	B	C	D
	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
Izmaksu attiecināmības aprēķins	Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz B6d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.			
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>			

M. Sociālā aprūpe vai arī palīdzība mājas darbos, aukļu pakalpojumi

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>B7a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir iztērējusi par SOCIĀLO APRŪPI VAI ARĪ PAR PALĪDZĪBU MĀJAS DARBOS, AUKĻU PAKALPOJUMIEM?</p> <p>B7d. Domājot par sociālo aprūpi un palīdzību mājas darbos, aukļu pakalpojumiem kopumā, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p>		
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas B7a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p>		
	A	B	C
	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbaspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbaspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz B7d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>		
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>		

M. Pasta un citi sūtījumi

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>B8a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi PASTA UN CITIEM SŪTĪJUMIEM?</p> <p>B8d. Un ar cik lielu summu gadā pasta un citiem sūtījumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p>			
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas B8a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 4 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p>			
	A	B	C	D
	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbaspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbaspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz B8d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.</p>			
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>			

M. Dažādas administratīvās izmaksas, sodu un alimentu nomaksa

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>B9a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi DAŽĀDĀM ADMINISTRATĪVAJĀM IZMAKSĀM (TAI SKAITĀ BANKAS KONTU UZTURĒŠANAI), SODU UN ALIMENTU NOMAKSAI?</p> <p>B9d. Domājot par administratīvajām izmaksām, sodu un alimentu nomaksu kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p>			
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas B9a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 4 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p>			
	A	B	C	D
	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz B9d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>			
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>			

M. Sabiedriskais transports

<p>Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā</p>	<p>C1a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē SABIEDRISKAJAM TRANSPORTAM?</p> <p>C1d. Un ar cik lielu summu mēnesī sabiedriskajam transportam jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p> <p>H3. Pilsēta/pagasts (<i>sagrupēts 3 kategorijās – Rīga, citas pilsētas, lauki</i>)</p>						
<p>Izdevumu mediānu aprēķins</p>	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas C1a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējuši uz “Kāds cits maksā par jūsu transporta izdevumiem (degvielu, sabiedriskā transporta biļetēm)”. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%; text-align: center;">A</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">B</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">C</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	C	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
A	B	C					
<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem 					
<p>Izmaksu attiecināmības aprēķins</p>	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz C1d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>						
<p>Izdevumu aprēķins kategorijā</p>	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus tiek diferencēti pēc dzīvesvietas (Rīga, citas pilsētas, lauki). Lai to izdarītu, tiek aprēķināti dzīvesvietas koeficienti, dalot visu mājsaimniecību izdevumu mediānu konkrētajā dzīvesvietas tipā ar izdevumu mediānu visām mājsaimniecībām. Aprēķinā piedalās tās mājsaimniecības, kas C1a nosaukušas konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējušas uz “Kāds cits maksā par jūsu transporta izdevumiem (degvielu, sabiedriskā transporta biļetēm)”. Aprēķinātie trīs teritoriālie koeficienti pēc tam tiek izmantoti kā papildus reizinātāji katra mājsaimniecību tipu izdevumiem, iegūstot kopskaitā 21 izdevumu summu (7 mājsaimniecību tipi 3 dzīvesvietu griezumā).</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>						

M. Personiskā transporta līdzekļi

<p>Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā</p>	<p>C4b. Cik par transporta līdzekli tika samaksāts?</p> <p>C4e. Tagad iedomājieties, ka jums ir iespēja iegādāties tik daudz un tādu transporta līdzekļus, lai apmierinātu mājsaimniecības vajadzības. Vai šādā gadījumā jūs transporta līdzekli pirktu?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p> <p>H3. Pilsēta/pagasts (<i>sagrupēts 3 kategorijās – Rīga, citas pilsētas, lauki</i>)</p> <p>C4a. Vai jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā ir iegādājusies kādu transporta līdzekli?</p>
<p>Izdevumu mediānu aprēķins</p>	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas C4b nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzīgi atbildējuši uz “Kāds cits ir apmaksājis jūsu transporta līdzekļa (t.sk. velosipēda) iegādi vai remontu”.</p> <p>Tiek aprēķināta viena izdevumu mediāna visiem mājsaimniecību tipiem (t.i., mājsaimniecību tipiem mediānas neatšķiras).</p>
<p>Izmaksu attiecināmības aprēķins</p>	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildējuši apstiprinoši uz C4e. Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu. Tālāk noapaļotais rādītājs tiek dalīts ar lielāko iegūto līdzīgā veidā noapaļoto procentuālo rādītāju mājsaimniecību tipu vidū (piemēram, ja konkrētajā mājsaimniecību tipā pozitīvi atbildējuši 30%, bet augstākais iegūtais rādītājs ir 50%, tad 30%/50% = 60%), kā arī vēl ar konstanti 7¹⁷⁹ (apskatītajā piemērā 60%/7 = 9%).</p>
<p>Izdevumu aprēķins kategorijā</p>	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros. Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus tiek diferencēti pēc dzīvesvietas (Rīga, citas pilsētas, lauki). Lai to izdarītu, tiek aprēķināti dzīvesvietas koeficienti, dalot transporta līdzekli iegādājušos mājsaimniecību īpatsvaru konkrētajā dzīvesvietas tipā (pozitīvas atbildes īpatsvars uz C4a) ar transporta līdzekli iegādājušos mājsaimniecību īpatsvaru no visām mājsaimniecībām. Aprēķinā piedalās visas mājsaimniecības. Aprēķinātie trīs teritoriālie koeficienti pēc tam tiek izmantoti kā papildus reizinātāji katra mājsaimniecību tipu izdevumiem, iegūstot kopskaitā 21 izdevumu summu (7 mājsaimniecību tipi 3 dzīvesvietu griezumā).</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>

¹⁷⁹ Konstante izriet no aplēsēm, ka automašīna ar citu tiek aizstāta aptuveni pēc 7 gadiem.

M. Remonts, kas veikts servisā, tehniskā apskate, auto transporta līdzekļa vadīšanas kursi

<p>Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā</p>	<p>C5a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā kopā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi REMONTAM, KO VEICAT SERVISĀ, TEHNISKAJAI APSKATEI, AUTO TRANSPORTA LĪDZEKĻA VADĪŠANAS KURSIEM?</p> <p>C5d. Domājot par remontiem servisā, tehnisko apskati un auto transporta līdzekļa vadīšanas kursiem kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p> <p>H3. Pilsēta/pagasts (<i>sagrupēts 3 kategorijās – Rīga, citas pilsētas, lauki</i>)</p> <p>C4a. Vai jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā ir iegādājusies kādu transporta līdzekli?</p>						
<p>Izdevumu mediānu aprēķins</p>	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas C5a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzīgi atbildējuši uz “Kāds cits ir apmaksājis jūsu transporta līdzekļa (t.sk. velosipēda) iegādi vai remontu”. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p> <table border="1" data-bbox="293 663 1482 864"> <thead> <tr> <th data-bbox="293 663 555 696">A</th> <th data-bbox="555 663 940 696">B</th> <th data-bbox="940 663 1482 696">C</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="293 696 555 864"> <ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība </td> <td data-bbox="555 696 940 864"> <ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība </td> <td data-bbox="940 696 1482 864"> <ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	C	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
A	B	C					
<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem 					
<p>Izmaksu attiecināmības aprēķins</p>	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz C5a, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.</p>						
<p>Izdevumu aprēķins kategorijā</p>	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus tiek diferencēti pēc dzīvesvietas (Rīga, citas pilsētas, lauki). Lai to izdarītu, tiek aprēķināti dzīvesvietas koeficienti, dalot transporta līdzekli iegādājušos mājsaimniecību īpatsvaru konkrētajā dzīvesvietas tipā (pozitīvas atbildes īpatsvars uz C4a) ar transporta līdzekli iegādājušos mājsaimniecību īpatsvaru no visām mājsaimniecībām. Aprēķinā piedalās visas mājsaimniecības. Aprēķinātie trīs teritoriālie koeficienti pēc tam tiek izmantoti kā papildus reizinātāji katra mājsaimniecību tipu izdevumiem, iegūstot kopskaitā 21 izdevumu summu (7 mājsaimniecību tipi 3 dzīvesvietu griezumā).</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>						

M. Personiskā transporta uzturēšana

<p>Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā</p>	<p>C6a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē PERSONISKĀ TRANSPORTA UZTURĒŠANAI?</p> <p>C6d. Un ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu personiskā transporta uzturēšanas vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p> <p>H3. Pilsēta/pagasts (<i>sagrupēts 3 kategorijās – Rīga, citas pilsētas, lauki</i>)</p> <p>C4a. Vai jūsu mājsaimniecība pēdējo 12 mēnešu laikā ir iegādājusies kādu transporta līdzekli?</p>						
<p>Izdevumu mediānu aprēķins</p>	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas C6a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējuši uz “Kāds cits maksā par jūsu transporta izdevumiem (degvielu, sabiedriskā transporta biļetēm)”. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%; text-align: center;">A</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">B</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">C</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	C	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
A	B	C					
<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem 					
<p>Izmaksu attiecināmības aprēķins</p>	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz C6a, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.</p>						
<p>Izdevumu aprēķins kategorijā</p>	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus tiek diferencēti pēc dzīvesvietas (Rīga, citas pilsētas, lauki). Lai to izdarītu, tiek aprēķināti dzīvesvietas koeficienti, dalot transporta līdzekli iegādājušos mājsaimniecību īpatsvaru konkrētajā dzīvesvietas tipā (pozitīvas atbildes īpatsvars uz C4a) ar transporta līdzekli iegādājušos mājsaimniecību īpatsvaru no visām mājsaimniecībām. Aprēķinā piedalās visas mājsaimniecības. Aprēķinātie trīs teritoriālie koeficienti pēc tam tiek izmantoti kā papildus reizinātāji katra mājsaimniecību tipu izdevumiem, iegūstot kopskaitā 21 izdevumu summu (7 mājsaimniecību tipi 3 dzīvesvietu griezumā).</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>						

M. Bērnudārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumi

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>D3a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi bērnudārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumiem?</p> <p>D3d. Un ar cik lielu summu gadā bērnudārza, pamata un vidējās izglītības pakalpojumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p>				
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas D3a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas izdevumu mediānas tiem mājsaimniecību tipiem, kuros ir bērni (uz citiem mājsaimniecību tipiem šī izdevumu kategorija netiek attiecināta):</p> <table border="1" data-bbox="304 427 1474 524"> <thead> <tr> <th data-bbox="304 427 855 465">A</th> <th data-bbox="855 427 1474 465">B</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="304 465 855 524"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar vienu bērnu </td> <td data-bbox="855 465 1474 524"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
A	B				
<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem 				
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz D3d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>				
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no diviem mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>				

M. Mācību maksa augstskolā, dažādiem kursiem un pulciņiem

<p>Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā</p>	<p>D4a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MĀCĪBU MAKSĀI AUGSTSKOLĀ, DAŽĀDIEM KURSIEM UN PULCIŅIEM?</p> <p>D4d. Un ar cik lielu summu gadā mācību maksai augstskolā, dažādiem kursiem un pulciņiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p>						
<p>Izdevumu mediānu aprēķins</p>	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas D4a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējuši uz “Kāds cits ir apmaksājis jūsu mācības, kursus (neskaitot mācības, ko apmaksā vai organizē darba devējs)”. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras; uz viena pensionāra mājsaimniecībām šī izdevumu kategorija netiek attiecināta):</p> <table border="1" data-bbox="304 573 1474 757"> <thead> <tr> <th data-bbox="304 573 879 607">A</th> <th data-bbox="879 573 1195 607">B</th> <th data-bbox="1195 573 1474 607">C</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="304 607 879 757"> <ul style="list-style-type: none"> • Viena darbaspējīgā mājsaimniecība • Divu darbaspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība </td> <td data-bbox="879 607 1195 757"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar vienu bērnu </td> <td data-bbox="1195 607 1474 757"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	C	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbaspējīgā mājsaimniecība • Divu darbaspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
A	B	C					
<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbaspējīgā mājsaimniecība • Divu darbaspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem 					
<p>Izmaksu attiecināmības aprēķins</p>	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz D4d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>						
<p>Izdevumu aprēķins kategorijā</p>	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>						

M. Kultūra un sports

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>F1a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē KULTŪRAI UN SPORTAM?</p> <p>F1d. Un ar cik lielu summu mēnesī kultūrai un sportam jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>H3. Pilsēta/pagasts (<i>sagrupēts 3 kategorijās – Rīga, citas pilsētas, lauki</i>)</p>								
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas B1a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 4 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tiptiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p> <table border="1" data-bbox="293 443 1474 622"> <thead> <tr> <th data-bbox="293 443 555 479">A</th> <th data-bbox="555 443 842 479">B</th> <th data-bbox="842 443 1203 479">C</th> <th data-bbox="1203 443 1474 479">D</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="293 479 555 622"> <ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība </td> <td data-bbox="555 479 842 622"> <ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība </td> <td data-bbox="842 479 1203 622"> <ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu </td> <td data-bbox="1203 479 1474 622"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	C	D	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
A	B	C	D						
<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem 						
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz F1d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>								
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tiptiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus tiek diferencēti pēc dzīvesvietas (Rīga, citas pilsētas, lauki). Lai to izdarītu, tiek aprēķināti dzīvesvietas koeficienti, dalot visu mājsaimniecību izdevumu mediānu konkrētajā dzīvesvietas tipā ar izdevumu mediānu visām mājsaimniecībām. Aprēķinā piedalās tās mājsaimniecības, kas F1a nosaukušas konkrētu izdevumu summu. Aprēķinātie trīs teritoriālie koeficienti pēc tam tiek izmantoti kā papildus reizinātāji katra mājsaimniecību tipu izdevumiem, iegūstot kopskaitā 21 izdevumu summu (7 mājsaimniecību tipi 3 dzīvesvietu griezumā).</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>								

M. Grāmatu iegāde

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>F2a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi grāmatu iegādei?</p> <p>F2d. Un ar cik lielu summu gadā grāmatām jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p>			
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas F2a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 4 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p>			
	A	B	C	D
	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz F2d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>			
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>			

M. Datoru un to aprīkojumu iegāde un remonts, kā arī programmatūra

<p>Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā</p>	<p>F3a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi DATORU UN TO APRĪKOJUMU IEGĀDEI UN REMONTAM, KĀ ARĪ PROGRAMMATŪRAI?</p> <p>F3d. Domājot par izdevumiem datoru un to aprīkojumu iegādei un remontam, kā arī programmatūrai kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p>						
<p>Izdevumu mediānu aprēķins</p>	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas F3a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējuši uz “Kāds cits ir apmaksājis jūsu datora vai tā aprīkojuma iegādi vai remontu”. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p> <table border="1" data-bbox="304 539 1474 734"> <thead> <tr> <th data-bbox="304 539 579 577">A</th> <th data-bbox="579 539 916 577">B</th> <th data-bbox="916 539 1474 577">C</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="304 577 579 734"> <ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība </td> <td data-bbox="579 577 916 734"> <ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība </td> <td data-bbox="916 577 1474 734"> <ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	C	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
A	B	C					
<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem 					
<p>Izmaksu attiecināmības aprēķins</p>	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz F3d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.</p>						
<p>Izdevumu aprēķins kategorijā</p>	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>						

M. Televizoru, mūzikas instrumentu, sporta un hobija inventāru un līdzīgu preču iegāde vai remonts			
Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>F4a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi TELEVIZORU, MŪZIKAS INSTRUMENTU, SPORTA UN HOBIJA INVENTĀRU UN LĪDZĪGU PREČU IEGĀDEI VAI REMONTAM?</p> <p>F4d. Domājot par izdevumiem televizoru, mūzikas instrumentu, sporta un hobija inventāru un līdzīgu preču iegādei vai remontam kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p>		
Izdevumu mediānu aprēķins	Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas F4a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzīgi atbildējuši uz “Kāds cits ir apmaksājis jūsu televizora, mūzikas instrumentu, sporta inventāra vai līdzīgu preču iegādi, remontu”. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):		
	A	B	C
	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
Izmaksu attiecināmības aprēķins	Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz F4d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.		
Izdevumu aprēķins kategorijā	Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.		
	Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.		
	Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.		

M. Tūrisma braucieni pa Latviju, kā arī viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumi Latvijā				
Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>F6a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi TŪRISMA BRAUCIENIEM PA LATVIJU, KĀ ARĪ VIESNĪCU UN CITU NAKTSMĪTŅU PAKALPOJUMIEM LATVIJĀ?</p> <p>F6d. Domājot par izdevumiem tūrisma braucieniem pa Latviju, kā arī viesnīcu un citu naktsmītņu pakalpojumiem Latvijā, ar cik lielu summu gadā šiem pakalpojumiem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p>			
Izdevumu mediānu aprēķins	Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas F6a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 4 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tipiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):			
	A	B	C	D
	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
Izmaksu attiecināmības aprēķins	Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz F6d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.			
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>			

M. Dažādas vajadzības												
Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>F10a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība kopumā tērē tām DAŽĀDAJĀM VAJADZĪBĀM, KAS NORĀDĪTAS KARTĪTĒ F10?</p> <p>F10d. Domājot par izdevumiem kas norādītas kartītē F10, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības?</p>											
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas F10a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 4 dažādas izdevumu mediānas, mājsaimniecību tipus grupējot šādi (t.i., tiem mājsaimniecību tiptiem, kas ir vienā grupā, mediānas neatšķiras):</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 25%; text-align: center;">A</th> <th style="width: 25%; text-align: center;">B</th> <th style="width: 25%; text-align: center;">C</th> <th style="width: 25%; text-align: center;">D</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem </td> </tr> </tbody> </table>				A	B	C	D	<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem
A	B	C	D									
<ul style="list-style-type: none"> • Viena darbspējīgā mājsaimniecība • Viena pensionāra mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Divu darbspējīgo mājsaimniecība • Cita divu pieaugušo mājsaimniecība 	<ul style="list-style-type: none"> • Trīs un vairāku pieaugušo mājsaimniecība • Mājsaimniecības ar vienu bērnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecības ar diviem un vairāk bērniem 									
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz F6d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi "grūti pateikt" (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>											
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi katram no mājsaimniecību tiptiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti vienreiz, nediferencējot pēc personu skaita.</p>											

I. Mobilā telefona rēķina apmaksa

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>B2a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē MOBILĀ TELEFONA RĒĶINA APMAKSAI?</p> <p>B2d. Un ar cik lielu summu mēnesī mobilajiem sakariem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p>						
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas B2a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējuši uz “Kāds cits maksā jūsu izdevumus par mobilajiem sakariem”. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas:</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%; text-align: center;">A</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">B</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">C</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	C	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns
A	B	C					
<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns 					
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz B2d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.</p>						
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi uz vienu cilvēku katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti atbilstoši personu skaitam, t.i., darbspējīgo izdevumi tik reižu, cik ir darbspējīgo, pensionāru izdevumi – tik reižu, cik ir pensionāru, bet bērnu izdevumi – tik reižu, cik ir bērnu.</p>						

I. Mobilo vai stacionāro tālrunu iegāde vai remonts

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>B5a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi MOBILO VAI STACIONĀRO TĀLRUŅU IEGĀDEI VAI REMONTAM?</p> <p>B5d. Un ar cik lielu summu gadā tālrunu iegādei un remontam jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p>						
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas B5a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzoši atbildējuši uz “Kāds cits ir apmaksājis jūsu telefona iegādi vai remontu”. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas:</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%; text-align: center;">A</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">B</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">C</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	C	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns
A	B	C					
<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns 					
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz B5d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.</p>						
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi uz vienu cilvēku katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti atbilstoši personu skaitam, t.i., darbspējīgo izdevumi tik reižu, cik ir darbspējīgo, pensionāru izdevumi – tik reižu, cik ir pensionāru, bet bērnu izdevumi – tik reižu, cik ir bērnu.</p>						

I. Apģērbs un apavi, kā arī somas			
Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>E1a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi APĢĒRBAM UN APAVIEM, KĀ ARĪ SOMĀM?</p> <p>E1d. Un ar cik lielu summu gadā apģērbam un apaviem jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p>		
Izdevumu mediānu aprēķins	Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas E1a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas:		
	A	B	C
	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns
Izmaksu attiecināmības aprēķins	Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz E1d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.		
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi uz vienu cilvēku katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti atbilstoši personu skaitam, t.i., darbspējīgo izdevumi tik reižu, cik ir darbspējīgo, pensionāru izdevumi – tik reižu, cik ir pensionāru, bet bērnu izdevumi – tik reižu, cik ir bērnu.</p>		

I. Skaistumkopšanas preces un pakalpojumi, kā arī higiēnas preces

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>E2a. Cik vidēji mēnesī pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība tērē SKAISTUMKOPŠANAS PRECĒM UN PAKALPOJUMIEM, KĀ ARĪ HIGIĒNAS PRECĒM?</p> <p>E2d. Domājot par izdevumiem skaistumkopšanas precēm un pakalpojumiem, kā arī higiēnas precēm kopumā, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?</p> <p>I9. Ja kāds, kas nedzīvo kopā ar jums, pēdējo 12 mēnešu laikā ir pilnībā vai daļēji apmaksājis jūsu mājsaimniecībai kādus no izdevumiem, ko tūlīt nosauksim, lūdzu, norādiet, kādi izdevumi tie bija.</p>						
Izdevumu mediānu aprēķins	<p>Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas F2a nosaukuši konkrētu izdevumu summu, kā arī I9 noliedzīgi atbildējuši uz “Ir saņemti pārtikas un higiēnas preču komplekti trūcīgajiem un maznodrošinātajiem”. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas:</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%; text-align: center;">A</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">B</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">C</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs </td> <td style="vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns </td> </tr> </tbody> </table>	A	B	C	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns
A	B	C					
<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns 					
Izmaksu attiecināmības aprēķins	<p>Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz E2d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.</p>						
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi uz vienu cilvēku katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti atbilstoši personu skaitam, t.i., darbspējīgo izdevumi tik reižu, cik ir darbspējīgo, pensionāru izdevumi – tik reižu, cik ir pensionāru, bet bērnu izdevumi – tik reižu, cik ir bērnu.</p>						

I. Personiskās higiēnas elektroierīču, rokas pulksteņu, juvelierizstrādājumu, bižutērijas iegāde vai remonts			
Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	<p>E3a. Cik pēdējo 12 mēnešu laikā jūsu mājsaimniecība ir kopumā iztērējusi PERSONISKĀS HIGIĒNAS ELEKTROIERĪČU (kā fēns, bārdas skujamais u.tml.), ROKAS PULKSTEŅU, JUVELIERIZSTRĀDĀJUMU, BIŽUTĒRIJAS IEGĀDEI VAI REMONTAM?</p> <p>E3d. Domājot par izdevumiem personiskās higiēnas elektroierīču, rokas un kabatas pulksteņu, juvelierizstrādājumu, bižutērijas iegādei un remontam kopumā, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu šīs vajadzības?</p>		
Izdevumu mediānu aprēķins	Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas E3a nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas:		
	A	B	C
	<ul style="list-style-type: none"> Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns
Izmaksu attiecināmības aprēķins	Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz E3d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.		
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi uz vienu cilvēku katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti atbilstoši personu skaitam, t.i., darbspējīgo izdevumi tik reižu, cik ir darbspējīgo, pensionāru izdevumi – tik reižu, cik ir pensionāru, bet bērnu izdevumi – tik reižu, cik ir bērnu.</p>		

I. Zāles, ārstu apmeklējumi

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	D1d. Domājot par izdevumiem zālēm, ārstu apmeklējumiem (neskaitot zobārstu), slimnīcām un kontracepcijas līdzekļiem kopumā, ar cik lielu summu mēnesī jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?		
Izdevumu mediānu aprēķins	Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas D1d nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas:		
	A	B	C
	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns
Izmaksu attiecināmības aprēķins	Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz D1d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.		
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi uz vienu cilvēku katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti atbilstoši personu skaitam, t.i., darbspējīgo izdevumi tik reižu, cik ir darbspējīgo, pensionāru izdevumi – tik reižu, cik ir pensionāru, bet bērnu izdevumi – tik reižu, cik ir bērnu.</p>		

I. Zobārsta pakalpojumi un pirkumi, kas saistīti ar veselības aprūpi

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	D2d. Domājot par izdevumiem zobārstam un ierīcēm, kas saistītas ar veselības aprūpi, ar cik lielu summu gadā jūsu mājsaimniecībai pietiktu, lai apmierinātu vajadzības?		
Izdevumu mediānu aprēķins	Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas D2d nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas:		
	A	B	C
	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns
Izmaksu attiecināmības aprēķins	Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz D2d, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veselam desmitam procentu.		
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi uz vienu cilvēku katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti atbilstoši personu skaitam, t.i., darbspējīgo izdevumi tik reižu, cik ir darbspējīgo, pensionāru izdevumi – tik reižu, cik ir pensionāru, bet bērnu izdevumi – tik reižu, cik ir bērnu.</p>		

I. Sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumi

Aptaujas jautājumi, kas izmantojami aprēķinā	F7b. Kas no šiem ēdināšanas pakalpojumiem būtu tie, no kuriem jūsu mājsaimniecība absolūti nevarētu atteikties pat kritiskas taupības apstākļos?		
Izdevumu mediānu aprēķins	Mediānas aprēķina EUR no to respondentu atbildēm, kas F7b nosaukuši konkrētu izdevumu summu. Kopumā tiek aprēķinātas 3 dažādas izdevumu mediānas:		
	A	B	C
	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens darbspējīgais 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens pensionārs 	<ul style="list-style-type: none"> • Mājsaimniecībām, kurās ir vismaz viens bērns
Izmaksu attiecināmības aprēķins	Attiecināmību aprēķina katram mājsaimniecību tipam atsevišķi. Sākotnēji tiek iegūts procentuālais rādītājs, cik liela daļa respondentu attiecīgajā mājsaimniecību tipā, atbildot uz F7b, nosaukuši vai nu konkrētu summu, vai arī summu nav varējuši nosaukt, bet izvēlējušies atbildi “grūti pateikt” (t.i., nav norādījuši, ka viņiem šādu izdevumu noteikti nebūtu). Pēc tam šis procentuālais rādītājs tiek noapaļots līdz veseram desmitam procentu.		
Izdevumu aprēķins kategorijā	<p>Aprēķinātās mediānas tiek reizinātas ar tiem atbilstošajiem attiecināmības rādītājiem katra mājsaimniecību tipa ietvaros (t.i., ja attiecināmība ir 100%, summas nemainās, bet pie zemākas attiecināmības tiek samazinātas). Tādējādi tiek iegūti izdevumi uz vienu cilvēku katram no mājsaimniecību tipiem.</p> <p>Izdevumi šajā kategorijā papildus netiek diferencēti pēc dzīvesvietas.</p> <p>Izdevumi katras mājsaimniecības kopējos izdevumos tiek iekļauti atbilstoši personu skaitam, t.i., darbspējīgo izdevumi tik reižu, cik ir darbspējīgo, pensionāru izdevumi – tik reižu, cik ir pensionāru, bet bērnu izdevumi – tik reižu, cik ir bērnu.</p>		